

CAIVS SVETONIVS Tranquillus

Ex Musæo I. Isaci Pontani.

Amsterodami,
Apud I. Janssonium.
cIↃ IↃc XXVII

BIBLIOTECA DELL...
TORINO
DI LETTERE E FILOSOFIA

Clarißimo
Amplißimoque viro

D. MARTINO GORIS I. C^to.

Ducatus Gelriæ & Comitatus
ZUTPHANIÆ
PROCANCELLARIO
JOH. ISACIUS PONTANUS.
S. D.

VETONIO Tranquillo, inter authores veteres præsertim eos, qui vitas, Imperatorum literis tradiderunt, palmam perpetuo tributã, indicio sint, non modò quæ de eo vetustiores & synchroni ejus attestati sunt, sed et tanta exinde doctorum virorum propemodum cohors, qui id præcipuè operam dederunt, ut in manus studiosorum emendatior semper cultiorque prodiret. in his, præter *Politianos*, *Victorios*, *Turnebos*, *Scaligeros*, *Lipsios*, qui sparsim juvando ei studuerunt, nomen profiteri etiam suum voluerunt, ut pote hoc agentes, *Beroaldus*, *Erasmus*

Baptista Egnatius, *Torrentius*, *Casaubonus*, *Salmasius*, nec adhuc omnes nominavi: quorum alii integris commentariis, alii animadversionibus, alii Notis lucem aliquam facere authorum optimo certatim laborarunt, quam interpretes priores non fecerant. Scilicet quod authorem non ignorarent in rebus priorum Cæsarum, sive narrationis fidem sive candorem attendamus, qui parem non haberet: Adeò ut de eo non infestiviter etiam olim quispiam dixerit, *prorsus eâ libertate scripsisse eum Cæsarum vitas, quâ vixerunt ipsi*. Ego sane post omnes jam enumeratos, id agendum vel maxime credidi, ut, quod rectè illic monitum, in usum trahatur; quod vero omissum commissumve in eo juvandi conatum ostendamus. Quo etiam fine hanc editionem, prioribus, ut existimo, quæ ea forma prodierunt, haud paulo luculentiorem, sub tuo præsertim nomine, clarissime *Martine Goris*, publicam nunc lucem videre volui. Et merebatur hoc virtus tua, tum & historiæ præsertim amor & studium, nec vetustæ solum aut exoticæ, sed domesticæ quoque, in qua tua quæ sit fueritque jam dudum perpes cura ac diligentia, docent archiva eaque documenta, per te è situ eruta & à blattis vindicata nobisque tradi-

tradita; ex quibus Gelricas res totamque gentis historiam ad plenum, volente numine, elaboratam educturos nos publicoque propediem daturos bona spes habet. Deus Opt. Max. Amp. tuam reipublicæ toti incolumem diu præstet ac sospitet. *Dab. Hardervici* viij. Cal. Feb. cIↄ. Iↄ.c xxvij.

A 3 DE

DE

GENTIS JULIÆ, IVLIIQVE CÆSARIS ORIGINE,

Additamenta,

Collecta à Lud. Vive. & post emendata à Lævino Torrentio.

GENTEM *Juliam plerique credunt ab Ascanio Iulo, Æneæ ex Creüsa filio, manasse, qui Lavinio relicto Albam Longam condidit, in qua & regnavit. Aliis, idque certiori fide, ab Iulo, Ascanii filio, repetere visum potius. Ascanio mortuo, cum ad Silvium, Laviniæ atque Æneæ filium, regnum Latinum redisset, cura sacrorum cæremoniarumque Latinæ ac Trojanæ gentis penes sobolem Iuli mansit. Ex qua sunt Iulii. Hos cum aliis quibusdam nobilissimis Latii familiis Tullus Hostilius, Romanorum Rex, postquam Albam diruisset, Romam transtulit, & in Patres cooptavit. Sero ad Magistratus emerserunt, atque inter patricios majorum gentium fere postremi, in iisque principes Iuli. C. enim Iulius L. F.* N. Iulus cum P. Pinario Mamercino Rufo Consulatum gessit A. V. C. CC LXIV, septemque annos post ejus filius cum Q. Fabio Vibulano II. Iterum aliquanto intervallo Vopiscus Iulius C. F. L. N. cum L. Æmilio Mamercino III. A. V. CCXXC. Reperio & altero ac trecentesimo C. Iulium C. F L. N Decemvirum legibus scribendis, priori ejus Magistratus lectione. C. Iulium C. F C. N. Consulem cum M Geganio Macerino CCCVI. & eundem II cum L. Verginio Tricosto CCCXIIX, proximoque III. cum eodem Verginio II. Atque hæc de Iulis, nam familiæ ejus omnes cum singulorum honoribus, qui plures, ac varii, revocare & colligere neque instituti nostri, & res obvia est in Fastis. Observati autem mihi in genere Iulia etiam Dictatores, in iisque C. Iulius T. Quinctii Penni Cincinnati in Consulatu A. V. CCCXXII collega Iuvenio & C. Iulium Dentem, equitum Magistrum, Dictatore C. Claudio Crassi Sabino Regillensi comitiorum habendorum caussa CDV. Quin fuere in Iulis Libones quoque, & in ea se stirpe triumphalis L. Iulius L. F. L. N. in Consulatu M. Atilii Reguli A. V.*

A. V. CDXXCVI Collega. in C. vero Iulio L. F. Cæsare Strabone, quem & Suetonius scribit Iul. cap. LV, & laudat Cicero Bruto, ac De oratore II, dubito an non Strabo agnomen capiendum. nam alioqui penes nos est argenteus nummus L. IOV. L. F. Strabonis. Superioris epigramma extat in Vrbe antiquitatibus tale,

C. IVLIVS. L. C. CÆSAR STRABO
ÆD. CVR. Q. TR. MIL BIS
XVIR, AGR. AGN. DAND. AD. TR
IVD. PONTIF.

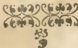
Vidi denique qui & Annales in Iuliis recenserent, quos in Fastis equidem nondum reperi. Sed Familiar. octavo M. Cælii epistola ad Ciceronem VII. L. Iulius L. F. Pomp. Annalis inter alios refertur, parum certa & explorata (ut arbitror) scriptura. nam præterquam quod emendatiores codices Villium vocant, diserte lib XL. scriptum Livio, rogationem ab L. Villio Trib. pl. latam quot annos nati quemque Magistratum peterent, caperentque. Inde cognomen familiæ inditum, ut Annales appellarentur. Hactenus Livius. Accedit quod gens Iulia in tribu Fabia est, (non Pomptina) ut notatum nobis Aug. cap. XI. Itaque tutius opinor in Villia Annales, quam Iulia, haberi Sed hæc obiter, & velut in transitu: nunc quæ restant exsequamur

Igitur in gente Iulia familia quoque fuit Cæsarum. Qua ratione cognominis haud liquet, nec cui primum contigerit. Nam ante Cæsarem Dictatorem. patremque eius, & avum Iulii Cæsares fuerunt. Ut ille qui, Livio teste lib XXVII. bello Punico secundo a Senatu ad Crispinum Consulem de Dictatore dicendo missus est Cæsares vero consuevit Romanos sermo communi vocare eos qui vel cæso matris utero, vel cum cæsarie nascerentur, vel oculis essent cæsiis. Addunt quidam de elephanto in Africa occiso, quem indigenæ Cæsarem vocent, eamque ob causam cognomen hoc primum avo Dictatoris contigisse. Sed qui hoc tractant, lib... suæ auctoritatis, Spartianus, & Servius: neque enim sola illius progenies ex Iuliis hoc cognomen habuit, sed alii & ante eum multi, & cum eo gentiles illius plerique Consules ante Dictatorem fuerunt: Sex. Iulius Sex. F. L. N cum L Aurelio Oreste A V. DXCVI, & Sex. Iul. C F. Sex N L. Marcii Philippi collega, initio belli Socialis, A V DCLXII proximeque L Iulius L. F. L. N. cum P Rutilio Lupo Neque ante hos clarus quisquam fuit Cæsarum, aut summo Magistratu functus. Multis post annis Consulatum ex eadem familia adeptus

 est

est L. Cæsar Sex. F. frater patruelis C. Iulii Cæsaris, qui Dictatorem progenuit, & ad Præturam tantum pervenit: Pisis dum mane calcearetur extinctus, nullo manifesto morbo.

Natus est Cæsar Romæ C. Mario, L. Valerio Flacco COSS. *a. d. IV. Idus Quinctiles, qui mensis post eius mortem lege Antonia Iulius est ea de causa dictus. Educatus apud Aureliam matrem, C. Cottæ filiam, & Iuliam amitam, Marii coniugem. Unde illi, patricio, amor plebeiæ factionis, & odium Sullæ. Litteras Latinas, Græcasque, tum & præcepta dicendi edoctus est a M. Antonio Gniphone, homine Gallo. Qui, magni ingenii vir, ac singulari memoria, præterea moribus comis, & natura facilis, primo in ædibus C. Cæsaris patris Græcam Latinamque Grammaticam, & Rhetoricam docuit, hinc in suis ipsius, multa discentibus liberalitate confectus, cum numquam paciscer etur de mercede. Fuit Cæsar admirabili docilitate, & ad dicendi facultatem appositus. Sermo eius Latinus excultus est domestica consuetudine ab Aurelia matre, quæ pure & eleganter Romane loquebatur, ut Muciæ, Læliæ, Corneliæ, & aliæ primariæ matronæ, in quarum familiis insignes oratores exstiterunt.*

C. SVE-

C. SVETONII TRANQUILLI

DIVVS IVLIVS CÆSAR. I.

1. IVLIVS Cæsar divus annum agens sextumdecimum, patrem amisit: sequentibusque consulibus flamen Dialis destinatus, dimissa Cossutia, quæ, familia equestri, sed admodum dives, prætextato desponsata fuerat, Corneliam Cinnę quater cōsulis filiam duxit uxorem · ex qua illi mox Iulia nata est: neque ut repudiaret compelli à Dictatore Sulla ullo modo potuit. Quare & sacerdotio, & uxoris dote, & gentilitiis hereditatibus multatus, diversarum partium habebatur: ut etiam discedere è medio, &, quamquā morbo quartanæ aggravante, propè per singulas noctes commutare latebras cogeretur, seque ab inquisitoribus pecunia redimere: donec per virgines Vestales, perque Mamercum Æmilium & Aurelium Cottā, propinquos & affines suos, veniam impetravit. Satis constat. Sullam, cum deprecantibus amicissimis & ornatissimis viris aliquandiu denegasset, atque illi pertinaciter contenderent, expugnatum tandem proclamasse (sive divinitus, sive aliqua conjectura) Vincerent, ac sibi haberent; dummodo scirent, eum, quem incolumem tantopere cuperent, quandoque optimatium partibus, quas secum simul defendissent, exitio futurum: nam Cæsari multos Marios inesse.

2. Stipendia prima in Asia fecit, M. Thermi Prętoris contubernio. à quo ad arcessendam classem in Bithyniam missus, desedit apud Nicomedem non sine rumore prostratæ regi pudicitiæ: quē rumorem auxit, intra paucos rursus dies repetita Bithynia, per caussam exigendæ pecuniæ, quæ deberetur cuidam libertino clienti suo. Reliqua militia, secundiore fama fuit · & à Thermo in

expugnatione Mitylenarum corona civica donatus est.

3. Meruit & sub Servilio Isaurico in Cilicia, sed brevi tempore. Nam Sullæ morte comperta, simul spe novæ dissensionis, quæ per M. Lepidum movebatur, Romam propere rediit; & Lepidi quidem societate, quanquam magnis conditionibus invitaretur, abstinuit: cum ingenio ejus diffisus, tum occasioni, quam minorem opinione offenderat.

4. Cæterum composita seditione civili, Cornelium Dolabellam, consularem & triumphalem virum, repetundarum postulavit: absolutóque, Rhodum secedere statuit, & ad declinandam invidiam, & ut per otium ac requiem Apollonio Moloni clarissimo tunc dicendi magistro operam daret. Huc dum hibernis jam mensibus trajicit, circa Pharmacusam insulam à prædonibus captus est: mansitque apud eos non sine summa indignatione prope quadraginta dies, cum uno medico & cubiculariis duobus. Nam comites servósque cæteros initio statim ad expediendas pecunias, quibus redimeretur, dimiserat. Numeratis deinde quinquaginta talentis, expositus in litore, non distulit quin è vestigio classe deducta persequeretur abeuntes, ac redactos in potestatem, supplicio, quod illis sæpe minatus inter jocum fuerat, afficeret. Vastante regiones proximas Mithridate, ne desidere in discrimine sociorũ videretur, ab Rhodo, quò pertenderat, transiit in Asiam: auxiliisque contractis, & præfecto regis provincia expulso, nutantes ac dubias civitates retinuit in fide.

5. Tribunatu militum, qui primus Romam reverso per suffragia populi honor obtigit, auctores restituendæ tribunitiæ potestatis, cujus vim Sulla diminuerat, enixissime juvit. L. etiam Cinnæ, uxoris fratri, & qui cum eo civili discordia Lepidum secuti, post necem consulis ad Sertoriũ confugerant, reditum in civitatem rogatione Plotia confecit. habuitq; & ipse super ea re concionem.

6. Quæstor Iuliam amitam, uxoremque Corneliam defunctas laudavit è more pro Rostris: sed & amitæ quidem laudatione de ejus ac patris sui utraque origine sic refert: Amitæ meæ Iuliæ maternum genus à regibus ortum, paternum cum diis immortalibus conjunctum est. Nam ab Anco

Marcio sunt Marcii Reges, quo nomine fuit mater: à Venere Iulii, cujus gentis familia est nostra. Est ergo in genere & sanctitas regũ, qui plurimum inter homines pollent: et cæremonia Deorũ, quorum ipsi in potestate sunt reges. In Corneliæ autem locum Pompeiam duxit, Q. Pompeji filiã, L. Sullæ neptem: cum qua deinde divortium fecit, adulteratam opinatus à P. Clodio: quem inter publicas cæremonias penetrasse ad eam muliebri veste, tam constans fama erat, ut senatus quæstionem de pollutis sacris decreverit.

7. Quæstori ulterior Hispania obvenit: ubi cum mandatu prætoris jure dicundo conventus circumiret, Gadeisq; venisset, animadversa apud Herculis templum Magni Alexandri imagine, ingemuit: & quasi pertæsus ignaviã suam, quod nihil dum à se memorabile actum esset in ætate qua jam Alexander orbem terrarum subegisset, missionem continuò efflagitavit, ad captandas quàm primum majorum rerum occasiones in urbe. Etiam confusum eum somnio proximæ noctis (nam visus erat per quietem matri stuprum intulisse) conjectores ad amplissimam spem incitaverunt, arbitrium orbis terrarum portendi interpretantes: quando mater, quam subiectam sibi vidisset, non alia esset quàm terra, quæ omnium parens haberetur.

8. Decedens ergo ante tempus, colonias Latinas de petenda civitate agitantes adiit: & ad audendum aliquid concitasset, nisi COSS. conscriptas in Ciliciã legiones paullisper ob id ipsũ retinuissent: nec eo secius majora mox in urbe molitus est.

9. Siquidem ante paucos dies, quàm ædilitatem iniret, venit in suspicionem conspirasse cum M. Crasso consulari, item P. Sulla & Autronio post designationem consulatus, ambitus condemnatis, ut principio anni senatum adorirentur: & trucidatis quos placitum esset, dictaturam Crassus invaderet; ipse ab eo magister equitũ diceretur, constitutaq; ad arbitriũ rep. Sullæ & Autronio consulatus restitueretur. Meminerunt hujus conjurationis Tanusius Geminus in historia, M. Bibulus in edictis, C. Curio pater in Orationibus. De hac significare videtur & Cicero in quadam ad Axium epistola, referens Cæsarẽ in consulatu confirmasse regnum de quo Ædilis cogitarat. Tanusius adjicit Crassum, pœnitentia vel metu, diem cædi desti[illegible]

tum non obiisse, & iccirco ne Cæsarem quidem signum quod ab eo dari convenerat, dedisse. Convenisse autem Curio ait, ut togam de humero dejiceret. Idē Curio, sed & M. Actorius Naso, auctores sunt, conspirasse eum etiam cum Cn. Pisone adolescente: cui ob suspicionem Vrbanæ conjurationis provincia Hispania ultrò extra ordinem data sit: pactúmque, ut simul foris ille, ipse Romæ, ad res novas consurgerent, per Lambranos & Transpadanos: destitutum utriusque consilium morte Pisonis.

10. Ædilis, præter comitium ac forum, basilicásque, etiam Capitolium ornavit porticibus ad tempus extructis. in quibus, abundātia rerū copia, pars apparatus exponeretur. Venationes autē, ludósque, & cum collega & separatim, edidit: quo factum est ut communium quoq; impensarum solus gratiam caperet: nec dissimularet collega ejus M. Bibulus evenisse sibi quod Polluci. ut enim geminis fratribus ædes in foro constituta, tantum Castoris vocaretur. ita suam Cæsarísque munificentiam, unius Cæsaris dici. Adjecit insuper Cæsar etiam gladiatorium munus. sed aliquanto paucioribus quàm destinaverat, pasibus. Nam cùm multiplici undique familia comparata inimicos exterruisset, cautum est de numero gladiatorum, quo ne majorem cuiquam habere Romæ liceret.

11. Conciliato populi favore, tentavit per partē tribunorum ut sibi Ægyptus provincia plebiscito daretur: nactus extraordinarii imperii occasionem, quòd Alexandrini regem suum, socium atque amicum à senatu appellatum, expulerant, résque vulgò improbabatur. nec obtinuit, adversante optimatum factione. quorum auctoritatē ut quibus posset modis invicem diminueret, tropæa C. Marii de Iugurtha, déque Cimbris atque Teutonis, olim à Sulla disjecta, restituit: atque in exercenda de sicariis quæstione, eos quoque sicariorum numero habuit qui proscriptione ob relata civium Romanorum capita, pecunias ex ærario acceperant, quamquā exceptos Corneliis legibus.

12. Subornavit etiam qui C. Rabirio perduellionis diem diceret: quo præcipuo adjutore, aliquot ante annos L. Saturnini seditiosum tribunatum senatus coërcuerat: ac forte judex in reum adductus, tam cupidè condemnavit, ut ad populum provo-

provocanti nihil æquè ac judicis acerbitas profuerit.

13. Deposita provinciæ spe, Pontificatum maximum petiit, non sine profusissima largitione. In qua reputans magnitudinem æris alieni, cùm manè ad comitia descenderet, prædixisse matri osculanti fertur, domum se nisi pontificem non reversurum. atque ita potentissimos duos competitores, multúmque & ætate & dignitate antecedentes, superavit, ut plura ipse in eorum tribubus suffragia, quàm uterque in omnibus, tulerit.

14. Prætor creatus, detecta conjuratione Catilinæ, senatúque universo in socios facinoris ultimam statuente pœnam, solus municipatim dividendos, custodiendósque publicatis bonis, censuit. Quin & tantum metum injecit asperiora suadentibus, identidem ostentans quanta eos in posterũ à plebe Romana maneret invidia, ut D. Silanum consulem designatum non piguerit, sententiam suam, quia mutare turpe erat, interpretatione lenire, velut gravius atque ipse sensisset exceptam: obtinuissétque adeò, transductis ad se jã pluribus, & in his Ciceronis consulis fratre, nisi labantem ordinem confirmasset M. Catonis oratio. Ac ne sic quidem impedire rem destitit, quoadusque manus equitum Romanorum, quæ armata præsidii caussa circumstabat, immoderatius perseveranti necem comminata est: etiam strictos gladios usque eò intentans, ut sedentem una proximi deseruerint, vix pauci cõplexu togâque objecta protexerint. Tunc planè deterritus non modò cessit, sed etiam in reliquum anni tempus Curia abstinuit.

15. Primo Præturæ die Q. Catulum de refectione Capitolii ad disquisitionem populi vocavit, rogatione promulgata, qua curationem eam in alium transferebat. Verùm impar optimatium conspirationi, quos, relicto statim novorum consulum officio, frequentes, obstinatósque ad resistendum concurrisse cernebat, hanc quidem actionem deposuit.

16. Cæterum Cæcilio Metello Trib. pleb. turbulentissimas leges adversus collegarum intercessionem ferenti, auctorẽ propugnatorémque se pertinacissime præstitit. donec ambo administratione reip. decreto patrum summoverentur. Ac nihilominus

sominus permanere in magistratu. & jus dicere ausus, ut comperit paratos qui vi ac per arma prohiberent, dimissis lictoribus, abjectaque prætexta, domum clam refugit, pro conditione temporum quieturus. Multitudinem quoque biduo pòst sponte & ultro confluentem, operamque sibi in asserenda dignitate tumultuosius pollicentē, compescuit. Quod cum præter opinionem evenisset, senatus ob eundem cœtum festinato coactus, gratias ei per primores viros egit: accitúmque in Curiam, & amplissimis verbis collaudatum, in integrum restituit, inducto priore decreto.

17. Recidit rursus in discrimen aliud, inter socios Catilinæ nominatus, & apud Novium Nigrū Quæstorē à L. Vettio indice, & in senatu à Q. Curio: cui, quòd primus consilia conjuratorum detexerat, constituta erant publice præmia. Curius è Catilina se cognovisse dicebat. Vettius etiam chirographum ejus Catilinæ datum pollicebatur. Id verò Cæsar nullo modo tolerandum existimans, cum implorato Ciceronis testimonio, quædam se de conjuratione ultrò ad eum detulisse docuisset, ne Curio præmia darentur, effecit: Vettium pignoribus captis, & direpta supellectile malè mulctatum, ac pro Rostris in concione pæne discerptum, conjecit in carcerem: eūdem Novium Quæstorem, quod compellari apud se majorem potestatem passus esset.

18. Ex prætura ulteriorem sortitus Hispaniam, retinentes creditores interventu sponsorum removit: ac neque more, neque jure, antequam provinciæ ornarentur, profectus est, incertum, metune judicii, quòd privato parabatur, an quò maturius sociis implorantibus subveniret. Pacatáque provincia, pari festinatione, non exspectato successore, ad triumphum simul consulatumque decessit. Sed cùm edictis jam comitiis ratio ejus haberi non posset, nisi privatus introïsset urbem, & ambienti ut legibus solveretur, multi contradicerent, coactus est, triumphum, ne consulatu excluderetur, dimittere.

19. E duobus consulatus competitoribus, L. Lucejo, M. que Bibulo, Lucejum sibi adjunxit: pactus ut is, quoniam inferior gratiâ esset, pecuniaque polleret, nummos de suo, communi nomine per centurias pronuntiaret. Qua cognita re optimates,

nates, quos metus ceperat, nihil non ausurum eum in summo magistratu. concordi & consentiente collega. auctores Bibulo fuerunt tantumdem pollicendi: ac plerique pecunias contulerunt, ne Catone quidem abnuente eam largitionem è Rep. fieri Igitur cum Bibulo consul creatus est. Eandem ob caussam opera optimatibus data est ut provinciæ futuris coss. minimi negotii, id est, silvæ callésque, decernerentur. Qua maximè injuria instinctus omnibus officiis Cn. Pompejum affectatus est, offensum patribus, quòd Mithridate rege victo, cunctantius confirmarentur acta sua. Pompejóque M. Crassum reconciliavit, veterem inimicum ex consulatu, quem summa discordia simul gesserant: ac societatem cum utroque iniit, ne quid ageretur in Rep. quod displicuisset ulli è tribus.

20. Inito honore, primus omnium instituit ut tam senatus quàm populi diurna acta conficerentur, & publicarētur. Antiquum etiam retulit morem, ut quo mense fasces non haberet, accensus ante eum iret, lictores pone sequerētur. Lege autē agraria promulgata, obnūtiantem collegam armis foro expulit. Ac postero die in senatu conquestum, nec quoquam reperto qui super tali consternatione referre, aut censere aliquid auderet. qualia multa sæpe in levioribus turbis decreta erant, in eam coëgit desperationem, ut quoad potestate abiret, domo abditus nihil aliud quàm per edicta obnuntiaret. Vnus ex eo tempore omnia in rep. & ad arbitrium administravit: ut nonnulli urbanorum, cùm quid per jocum testandi gratia signarent, non Cæsare & Bibulo, sed Iulio & Cæsare coss. actum scriberent, bis eundem præponentes, nomine atque cognomine. utque vulgò mox ferrentur hi versus:

Non Bibulo quidquam nuper sed Cæsare factum est;
Nam Bibulo fieri consule nil memini.

Campum Stellatem majoribus consecratum, agrúmque Campanum ad subsidia reip. vectigalem relictum, divisit extra sortem, ac XX millibus civium, quibus terni pluresve liberi essent. Publicanos remissionem petentes, tertia mercedum parte relevavit: ac ne in locatione novorum vectigalium immoderatiùs licerentur, propalàm monuit. Cetera item quæ cuique libuissent, dilargitus est, contradi-

tradicente nullo, ac, si conaretur quis, absterrito: M. Catonem interpellantem extrahi curia per lictorem, ducique in carcerem jussit. L. Lucullo liberius resistenti tantum calumniarum metum injecit, ut ad genua ultrò sibi accideret. Cicerone in judicio quodam deplorante temporum statum, P. Clodium inimicum ejus frustra jam pridem à patribus ad plebem transire nitentem, eodem die, horâque nona, traduxit. Postremo in universos diversæ factionis inductum præmiis, ut se de inferēda Pompejo nece solicitatum à quibusdam profiteretur, productúsque pro Rostris auctores ex compacto nominaret: sed uno atque altero frustra nec sine suspicione fraudis nominatis, desperans tam præcipitis consilii eventum, intercepisse veneno indicem creditur.

21. Sub idem tempus Calpurniam L. Pisonis filiam, successuri sibi in consulatu, duxit uxorem: suámque Iuliam Cn. Pompejo collocavit, repudiato priore sponso Servilio Cæpione, cujus vel præcipua opera paullo antè Bibulum impugnaverat. Ac post novam affinitatem, Pompejum primum rogare sententiam cœpit, cum Crassum soleret: essetque consuetudo ut quem ordinem interrogandi sententias consul Kalend. Ianuariis instituisset, eum toto anno conservaret.

22. Socero igitur generóque suffragantibus, ex omni provinciarum copia Gallias potissimùm elegit, cujus emolumento & opportunitate idonea sit materia triumphorum. Et initio quidem Galliam Cisalpinam, Illyrico adjecto, lege Vatinia accepit: mox per senatum, Comatam quoque veritis patribus, ne si ipsi negassent, populus & hanc daret. Quo gaudio elatus, non temperavit quin paucos post dies frequenti curia jactaret, invitis & gementibus adversariis adeptum se quę concupisset: proinde ex eo insultaturum omnium capitibus ac negante quodam per contumeliam, Facile hoc ulli fœminæ fore; responderit, quasi alludens, In Assyria quoque regnasse Semiramin, magnámque Asiæ partem Amazonas tenuisse quondam

23. Functus consulatu, C. Memmio Luciôque Domitio prætoribus, de superioris anni actis referentibus, cognitionē senatui detulit: nec illo suscipiente, triduóque per irritas altercationes absumpto, in provinciam abiit: & statim quæstor

ejus

ejus in præjudicium aliquot criminibus arreptus est. Mox & ipse à L. Antistio tribuno plebis postulatus, appellato demum collegio, obtinuit, cum reip. caussa abesset, reus ne fieret. Ad securitatem ergo posteri temporis, in magno negotio habuit obligare semper annuos magistratus, & è competitoribus, non alios adjuvare, aut ad honorem pati pervenire, quam qui sibi pepigissent propugnaturos absentiam suam cujus pacti non dubitavit à quibusdam jusjurandum atque etiam syngrapham exigere.

24. Sed cùm L. Domitius cõsulatus candidatus palam minaretur, cos. se, effecturum quod prætor nequisset, ademturúmque ei exercitus: Crassum Pompejúmque in urbem provinciæ suæ Lucam extractos compulit ut detrudendi Domitii caussa consulatum alterum peterent: & ut in quinquennium sibi imperium prorogaretur: perfecitque utrumque. Qua fiducia ad legiones quas à rep. acceperat, alias privato sumptu addidit: unam etiam ex Transalpinis conscriptam, vocabulo quoque Gallico (Alauda enim appellabatur) quam disciplina cultúque Romano institutam & ornatam, postea universam civitate donavit. Nec deinde ulla belli occasione, ne injusta quidẽ ac periculosa, abstinuit, tam fœderatis quàm infestis ac feris gentibus ultro lacessitis. adeò ut senatus quondam legatos ad explorandum statum Galliarum mittendos decreverit, ac nonnulli dedendum eum hostibus censuerint. Sed prosperè decedentibus rebus, & sæpius & plurium quam quisquam unquam dierum supplicationes impetravit.

25. Gessit autem novem annis, quibus in imperio fuit, hæc ferè. Omnem Galliam, quæ à saltu Pyrenæo Alpibúsque & monte Gebenna, fluminibus Rheno & Rhodano continetur, patétque circuitu ad bis & tricies centum millia passuum, præter socias ac bene meritas civitates, in provinciæ formam redegit, eíque quadringenties in singulos annos stipẽdii nomine imposuit. Germanos, qui trans Rhenum incolunt, primus Romanorum ponte fabricato aggressus, maximis affecit cladibus. Aggressus est & Britannos ignotos anteà, superatísque pecunias & obsides imperavit. Per tot successus ter, nec amplius, adversum casum expertus; in Britannia, classe vi tẽpestatis prope ab-

ſumpta: & in Gallia, ad Gergoviam legione fuſa: & in Germanorum finibus, Titurio & Aurunculejo legatis per inſidias cæſis.

26. Eodem temporis ſpatio matrem primò, deinde filiam, nec multo pòſt neptem amiſit. INTER QUÆ conſternata P. Clodii cæde Rep. cum ſenatus unum COS. nominatímque Cn. Pompejum fieri cẽſuiſſet, egit cum tribunis plebis collegam ſe Pompejo deſtinantibus, id potius ad populum ferrent, ut abſenti ſibi, quandocunque imperii tempus expleri cœpiſſet, petitio ſecundi Cõſulatus daretur: ne ea cauſſa maturius, & imperfecto adhuc bello decederet. Quod ut adeptus eſt, altiora jam meditans, & ſpei plenus, nullum largitionis, aut officiorum in quemquam genus publice, privatimque omiſit. Forum de manubiis inchoavit: cujus area ſuper HS. Millies conſtitit. Munus populo, epulúmque pronunciavit in filiæ memoriam, quod ante eum nemo. Quorum ut quã maxima exſpectatio eſſet, ea quæ ad epulum pertinerent, quamvis macellariis oblocata, etiam domeſticatim apparabat. Gladiatores notos, ſicubi infeſtis ſpectatoribus dimicarent, vi rapiendos reſervandoſque mandabat. Tirones neque in ludo, neque per laniſtas, ſed in domibus per equites Romanos, ac etiam ſenatores armorum peritos erudiebat: precibus enitens, quod epiſtolis ejus oſtenditur, ut diſciplinam ſingulorum ſuſciperẽt, ipſique dictata exercentibus darent. Legionibus ſtipendium in perpetuum duplicavit. Frumentum quoties copia eſſet, etiam ſine modo menſuráque præbuit: ac ſingula interdum mancipia & prædia viritim dedit.

27. Ad retinendam autẽ Pompeji neceſſitudinẽ ac voluntatem, Octaviam ſororis ſuæ neptẽ, quæ C. Marcello nupta erat, conditione ei detulit, ſibique filiã ejus in matrimonium petiit, Fauſto Sullæ deſtinatam. Omnibus vero circa eum, atq; etiam parte magna ſenatus, gratuito, aut levi fœnore obſtrictis, ex reliquo quoque ordinum genere vel invitatos, vel ſponte ad ſe commeantes, uberrimo congiario proſequebatur: libertos inſuper, ſervulóſque cujusque, prout domino patronóve gratus quis eſſet. Tum reorum aut obæratorum, aut prodigæ juventutis ſubſidium unicum, ac promptiſſimum erat, niſi quos gravior criminum,

vel

vel inopiæ luxuriæve vis urgeret, quam ut subveniri posset à se. his plane palam bello civili opus esse dicebat.

28. Nec minore studio reges atque provincias per terrarum orbem alliciebat, aliis, captivorum milia dono offerens. aliis, citra senatus populiq; auctoritatem quò vellent, & quoties vellent, auxilia submittens: superque Italiæ, Galliarumque & Hispaniarum, Asiæ quoque & Græciæ potentissimas urbes præcipuis operibus exornans: donec attonitis jam omnibus, & quorsum illa tenderent reputantibus, M. Claudius Marcellus Cos. edicto præfatus de summa se Rep. acturum, retulit ad senatum ut ei succederetur ante tempus: quoniam bello confecto pax esset, ac dimitti deberet victor exercitus: & ne absentis ratio comitiis haberetur, quando nec plebiscito Pompejus postea abrogasset. Acciderat autem, ut is legem de jure magistratuum ferens, eo capite quo à petitione honorum absentes submovebat, ne Cæsarem quidem exciperet, per oblivionem: ac mox lege jam in æs incisa, & in ærarium condita, corrigeret errorem. Nec contentus Marcellus provincias Cæsari & privilegium eripere, retulit etiam ut colonis, quos rogatione Vatinia Novumcomum deduxisset, civitas adimeretur: quod per ambitionem & ultra præscriptum data esset.

29. Commotus his Cæsar, ac judicans, quod sæpe ex eo auditum ferunt, difficilius se principē civitatis à primo ordine in secundum, quam ex secundo in novissimum detrudi, summa ope restitit, partim per intercessores tribunos, partim per Servium Sulpicium alterum consulem. Insequenti quoque anno, C. Marcello, qui fratri patrueli suo Marco in consulatu successerat, eadem tentante, collegam ejus Æmilium Paulum, Cajumque Curionem violentissimum tribunorū, ingenti mercede defensores paravit. Sed cum obstinatius omnia agi videret, & designatos etiam coss. è parte diversa, senatum literis deprecatus est, ne sibi beneficiū populi adimeretur aut ut cæteri quoque imperatores ab exercitibus discederent: confisus, ut putāt, facilius se, simulatque libuisset, veteranos convocaturum, quam Pompejum novos milites. Cum adversariis autem pepigit ut dimissis octo legionibus, Transalpinaque Gallia duæ sibi legiones &

Cisalpina provincia, vel etiam una legio cum Illyrico, concederetur, quoad Cos. fieret.

30 Verum neque senatu interveniente, & adversariis negantibus [illegible] de rep. facturos pactionem, transiit in citeriorem Galliam: conventibusque peractis, Ravennæ substitit, bello vindicaturus si quid de tribunis plebis intercedentibus pro se, gravius à senatu constitutum esset. Et prætextum quidem [illegible] civilium armorũ hoc fuit: caussas autem [illegible] fuisse opinantur. C. Pompejus ita di[illegible]at, quod neq; opera consummare quæ instituerat, neq, populi exspectationem, quã de adventu suo fecerat, privatis opibus explere posset, turbare omnia ac permiscere voluisse. Alii timuisse dicunt, ne eorum quæ primo consulatu adversus auspicia legésque & intercessiones gessisset, rationem reddere cogeretur: cum M. Cato identidem, nec sine jurejorando, denunciaret, delaturum se nomen ejus, simolac primum exercitum dimisisset. cnoque vulgo fore prædicarent, ut si privatus redisset, Milonis exemplo circum[illegible]is armatis caussam apud judices diceret. Quod probabilius facit Asinius Pollio, Pharsalica acie cæsos profligatosque adversarios prospicient[illegible] hæc eum ad verbum dixisse referens, Hoc vol[illegible]erunt. tantis rebus gestis C. Cæsar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxilium petiissem. Q[illegible]dam putant captum imperii consuetudine, [illegible]ensitatisque suis & inimicorum viribus, usum occasione rapiendæ dominationis, quam ætate prima concupisset. Quod existimasse videbatur & Cicero, scribens De officiis tertio libro, semper Cæsarem in [illegible]re habuisse EVripidis versus, quos sic ip[illegible]e [illegible]

[illegible] si violandum est jus, regnandi gratia
[illegible]: al[illegible] pietatem colas.

31 [illegible] ergo [illegible] tribunorum intercessio[illegible] urbe cessisse nunciatum est, præmissis [illegible] cohortibus, ne qua suspicio moveretur, [illegible] spectaculo publico per dissimulationẽ [illegible] formã, qua ludum gladiatorium erat ædifica[illegible] consideravit, et ex consuetudine convivio se frequenti dedit. Dein post Solis occasum, [illegible] e proximo pistrino ad vehiculum junctis, occultissimum iter modico comitatu ingressus & cum luminibus exstinctis decessisset via,

dux

dia errabundus, tandē ad lucem duce reperto, per angustissimos tramites pedibus evasit: consecutusque cohortes ad Rubiconem flumen, qui provinciæ ejus finis erat, paullum constitit: ac reputans quantum moliretur, conversus ad proximos, Etiam nunc, inquit, regredi possumus: quod si ponticulum transierimus, omnia armis agenda erunt.

32. Cunctanti ostentum tale factum est. Quidam eximia magnitudine & forma, in proximo sedens repente apparuit, arundine canens: ad quem audiendum, cum præter pastores, plurimi etiam ex stationibus milites concurrissent, interque eos, & æneatores, rapta ab uno tuba prosiluit ad flumen: & ingenti spiritu classicum exorsus pertendit ad alteram ripam. Tunc Cæsar. Eatur, inquit, quo deorum ostenta, & inimicorum iniquitas vocat. Iacta alea est, inquit.

33. Atque ita trajecto exercitu, adhibitis tribunis pleb. qui pulsi supervenerant, pro concione fidem militum flens, ac veste à pectore discissa, invocavit. Existimatur etiam equestres census pollicitus singulis. quod accidit opinione falsa. Nam cū in alloquendo exhortandoque, sæpius digitum lævæ manus ostentans, affirmaret se ad satisfaciendum omnibus, per quos dignitatē suam defensurus esset, anulum quoque æquo animo detracturum sibi: extrema concio, cui facilius erat videre concionantem quam audire, pro dicto accepit quod visu suspicabatur: promissumque jus anulorum cum millibus quadringenis fama distulit.

34. Ordo & summa rerum quas deinceps gessit, sic se habent. Picenum. Vmbriam. Etruriam occupavit, & L. Domitio, qui per tumultum successor ei nominatus, Corfinium præsidio tenebat, in ditionem redacto, atque dimisso, secundum superū mare Brundisium tetendit, quo COSS. Pompejusq; confugerāt, quam primum transfretaturi. hos frustra per omnes moras exitu prohibere conatus, Romam iter convertit: appellatisque de rep. patribus, validissimas Pompeji copias, quæ sub tribus legatis M. Petrejo, & L. Afranio, & M. Varrone in Hispania erāt, invasit: professus ante inter suos, ire se ad exercitum sine duce, & inde reversurum ad ducem sine exercitu. Et quamquam obsidione Massyliæ, quæ sibi in itinere portas clauserat

summaque frumentariæ rei penuria retardante, brevi tamen omnia subegit.

35. Hinc urbe repetita, in Macedoniam transgressus, Pompeium per quatuor pæne menses maximis obsessum operibus, ad extremum Pharsalico prælio fudit: & fugientem Alexandriam persecutus, ut occisum deprehendit, cum Ptolemæo rege, a quo sibi quoq; insidias tendi videbat, bellum sane difficillimum gessit: neq; loco, neque tempore æquo, sed hieme anni, & intra mœnia copiosissimi ac solertissimi hostis, inops ipse rerum omnium, atque imparatus. Regnum Ægypti victor, Cleopatræ fratrique ejus minori permisit. veritus provinciam facere, ne quandoque violentiorem præsidem nacta, novarum rerum materia esset. Ab Alexandria in Syriam & inde Pontum transit, urgentibus de Pharnace nunciis: quem Mithridatis Magni filium, ac tunc occasione temporum bellantem, jamque multiplici successu præferocem, intra quintum, quam adfuerat, diem, quatuor, quibus in conspectum venit, horis, una profligavit acie: crebro commemorans Pompeji felicitatem, cui præcipua militiæ laus de tam imbelli genere hostium contigisset. Dehinc Scipionem ac Iubam, reliquias partium in Africa refoventeis, devicit: Pompeji liberos in Hispania.

36. Omnibus civilibus bellis nullam cladem, nisi per legatos suos, passus est: quorum C. Curio in Africa periit: C. Antonius in Illyrico in adversariorum devenit potestatem, P. Dolabella classem in eodem Illyrico, C N. Domitius Calvinus in Ponto exercitum amiserunt. Ipse prosperrimè semper, ac ne ancipiti quidem umquam fortuna, præterquam bis dimicavit: semel ad Dyrrachium, ubi pulsus, non instante Pompejo, negavit eum vincere scire: iterum in Hispania ultimo prælio, cum desperatis rebus etiam de consciscenda nece cogitavit.

37. Confectis bellis, quinquies triumphavit; post devictum Scipionem quater eodem mense, sed interjectis diebus: & rursus semel post superatos Pompeji liberos. Primum & excellentissimum triumphum egit Gallicum, sequentem Alexandrinum, deinde Ponticum huic proximum Africanũ, novissimum Hispaniensem, diverso quemq; apparatu & instrumento. Gallici triumphi die Vela-

brum

brum prætervehens pænè curru excussus est . axa diffracto : adscenditque Capitolium ad lumina, quadraginta elephantis dextra atque sinistra lychnuchos gestantibus. Pontico triumpho inter pompæ fercula trium verborū prætulit titulum. VENI. VIDI. VICI. non acta belli significantem, sicut cæteri, sed celeriter confecti notam.

38. Veteranis legionibus prædæ nomine 10 pedites singulos super bina sestertia quæ initio civilis tumultus numeraverat, 10 equites viceoa quaterna millia nummûm dedit. assignavit & agros, sed non continuos, ne quis possessorum expelleretur. Populo præter frumenti deoos medios, ac totidem olei libras, trecenos quoque nummos, quos pollicitus olim erat, viritim divisit: & hoc amplius, centenos pro mora. Aonuam etiam habitationem Romę usque ad bina millia nummûm, in Italia non ultra quingenos sestertios remisit. Adiecit epulum ac visceratinnem, & post Hispaniensem victoriam duo prandia. Nam cum orsus parcè, neque pro liberalitate sua præbitum judicaret, quinto post die aliud largissimum præbuit.

39. Edidit spectacula varii generis · muous gladiatorium, ludos etiaso regionatim urbe tota, & quidem per omnium linguarum histriones . item circenses, athletas, naumachiam. Munere in foro depugnavit Furius Leptinus , stirpe prætoria, & Q. Calpenus senator quondam actorq; caussarum. Pyrricham saltaverunt Asiæ Bithyniæque principum liberi. Ludis Decimus Laberius eques Romanus minum suum egit : donatusque quingentis sestertiis, & anulo aureo, sessum in quatuordecim è scena per orchestram traosiit. Circensibus, spatio circi ab utraque parte producto, & in gyrum Euripo addito: quadrigas bigasque, & equos desultorios agitaverunt nobilissimi juvenes. Trojam lusit turma duplex, majorum minorumque puerorum. Venationes editæ per dies quioque · ac novissimè pugna divisa io duas acies : quingenis peditibus, elephantis viceois, tricenis equitibus hinc & inde commissis. Nam qoo laxiùs dimicaretur, sublatæ metæ, ioque earum locum bina castra ex adverso constituta erant. Athletæ, stadio ad tempus extructo in regione Martii campi certaverunt per triduum. Navali prelio in minore Codeta defosso lacu, biremes ac triremes, quadriremesque, Tyriæ &

Ægyptiæ classes, magno pugnatorum numero confixerunt. Ad quæ omnia spectacula tantum undique confluxit hominum, ut plerique advenæ aut inter vicos aut inter vias tabernaculis positis manerent ac sæpe præ turba elisi exanimatique sint plurimi, & in his duo senatores.

40. Conversus hinc ad ordinandum Reip. statum, fastos correxit, jam pridem vitio Pontificum per intercalandi licentiam adeo turbatos, ut neque messium feriæ æstati, neque vindemiarum autumno competerent. Annúmque ad cursum Solis accommodavit, ut trecentorū sexaginta quinq; dierum esset: & intercalario mense sublato, unus dies quarto quoq; anno intercalaretur. Quo autem magis in posterum ex Kalendis Januariis nobis temporum ratio congrueret, inter Novembrem ac Decembrem mensem, interjecit duos alios: fuitque is annus, quo hæc constituebantur, XV mensium cum intercalario, qui ex consuetudine in eum annum inciderat.

41. Senatum supplevit, patricios allegit: prætorum, ædilium, quæstorum, minorum etiam magistratuum numerum ampliavit: nudatos opere censorio, aut sententia judicum de ambitu condemnatos, restituit. Comitia cum populo partitus est. ut exceptis consulatus competitoribus, de cætero numero candidatorum, pro parte dimidia, quos populus vellet, pronuntiarentur: pro parte altera, quos ipse edidisset. Et edebat per libellos circum tribus missos scriptura brevi, Cæsar dictator illi tribui. Commendo vobis illum, & illum, ut vestro suffragio suam dignitatem teneant. Admisit ad honores & proscriptorum liberos. Iudicia ad duo genera judicum redegit, equestris ordinis ac senatorii: tribunos ærarios, quod erat tertium, sustulit. Recensum populi, nec more, nec loco solito, sed vicatim per dominos insularum egit: atque ex viginti trecentisque millibus accipientium frumentum è publico, ad centum quinquaginta retraxit. Ac ne qui novi coetus recensionis caussa moveri quandoque possent, instituit, quotannis in demortuorum locum ex his qui recensiti non essent, subsortitio à prætore fieret.

42. Octoginta autem civium millibus in transmarinas colonias distributis, ut exhaustæ quoq; urbis frequentia suppeteret, sanxit. Ne quis civis major

major annis viginti, minórve XL. qui sacramento non teneretur, plus triennio continuo Italia abesset: neu quis senatoris filius, nisi contubernalis, aut comes magistratus, peregrè proficisceretur: néve hi qui pecuariam facerent, minus tertia parte puberum ingenuorum inter pastores haberent. Omnesque medicinam Romæ professos, & liberalium artium doctores, quo libentius & ipsi urbem incolerent, & cæteri appeterent, civitate donavit. De pecuniis mutuis, disjecta novarum tabularum exspectatione, quæ crebro movebatur, decrevit tandem, ut debitores creditoribus satisfacerent, per æstimationem possessionum, quanti quasque ante civile bellum comparassent, deducto summæ æris alieni, si quid usuræ nomine numeratum, aut perscriptum fuisset: qua cunditione quarta pars ferè crediti deperibat. Cuncta collegia, præter antiquitus constituta, distraxit. Pœnas facinorum auxit; & cum locupletes eo facilius scelere se obligarent, quod integris patrimoniis exsulabant, parricidas, ut Cicero scribit, bonis omnibus, reliquos dimidia parte multavit.

43. Ius laboriosissimè ac severissimè dixit. Repetundarum convictos etiam ordine senatorio movit. Diremit nuptias prætorii viri, qui digressam à marito post biduum statim duxerat, quamvis sine probri suspicione. Peregrinarum mercium portoria instituit. Lecticarum usum, item conchyliatæ vestis, & margaritarum, nisi certis personis & ætatibus, perque certos dies, ademit. Legem præcipuè sumptuariam exercuit: dispositis circa macellum custodibus, qui opsonia contra vetitum retinerent, deportarentque ad se, submissis nonnunquam lictoribus atque militibus: qui si qua custodes fefellissent, jam apposita è triclinio auferrent.

44. Iam de ornanda instruendaq; urbe, item de tuendo ampliandoque imperio, plura ac majora in dies destinabat. In primis Martis templum, quantũ nusquam esset, extruere, repleto & complanato lacu, in quo naumachiæ spectaculum ediderat theatrumq; summæ magnitudinis Tarpejo monti accubans. Ius civile ad certum modum redigere, atq; ex immensa diffusaque legum copia, optima quæque & necessaria in paucissimos conferre libros. Bibliothecas Græcas & Latinas, quas maximas posset, publicare, data M. Varroni cura comparan-

darum ac digerendarum. Siccare Pomptinas paludes: emittere Fucinum lacum: viam munire à mari supero per Apennini dorsum ad Tiberim usque: perfodere Isthmum: Dacos, qui se in Pontum & Thraciam effuderant, coërcere: mox Parthis inferre bellum per Armeniam minorem, nec nisi ante expertos aggredi prælio. Talia agentem atq; meditantē mors prævenit: de qua prius quam dicam, ea quæ ad formā & habitum, & cultū & mores, nec minus quæ ad civilia & bellica ejus studia pertineant, non alienū erit sūmatim exponere.

45. Fuisse traditur excelsa statura, colore candido, teretibus membris, ore paulo pleniore, nigris vegetisque oculis, valitudine prospera, nisi quod tempore extremo repente animo linqui, atque etiam per somnū exterreri solebat. Comitiali quoque morbo bis inter res agēdas correptus est. Circa corporis curam morosior, ut non solum tonderetur diligenter, ac raderetur, sed velleretur etiā, ut quidam exprobraverunt. calvitii vero deformitatem iniquissime ferret, sæpe obtrectatorum jocis obnoxiam expertus. Ideoq; & deficientem capillum revocare à vertice assueverat: & ex omnibus decretis sibi à senatu populoq; honoribus, nō aliud aut recepit aut usurpavit libentius, quam jus laureę perpetuo gestandæ. Etiam cultu notabilem ferunt. Usum enim lato clavo ad manus fimbriato, nec ut umquam aliter quā super eum cingeretur, & quidem fluxiore cinctura. Unde emanasse Sullæ dictum, optimates sæpius admonentis, ut male præcinctum puerum caverent.

46. Habitavit primo in Suburra modicis ędibus: post autem pontificatum maximum, in Sacra via domo publica. Munditiarum lautitiarumq; studiosissimum multi prodiderunt. Villam in Nemorensi à fundamētis inchoatam, magnoq; sumptu absolutam, quia non tota ad animum ei responderat, totam diruisse, quamquam tenuem adhuc & obæratum. In expeditionibus tessellata & sectilia pavimenta circumtulisse.

47. Britanniam petisse spe margaritarum, quarum amplitudinem conferentem, interdum sua manu exegisse pondus. Gemmas, toreumata, signa, tabulas operis antiqui semper animosissimè comparasse: servitia recentiora politioraque, immenso pretio, & cujus ipsum etiam puderet, sic ut

ratio-

rationibus vetaret inserti.

48. Convivatum assiduè per provincias duobus tricliniis uno, quo sagati palliative; altero, quo togati cum illustrioribus provinciarum discumberent. Domesticam disciplinam in parvis ac majoribus rebus diligenter adeo severèque rexit, ut pistorem, alium quam sibi panem convivis subjicientem, compedibus vinxerit: libertum gratissimum, ob adulteratam equitis Romani uxorem, quamvis nullo querente, capitali pœna affecerit.

49. Pudicitiæ ejus famam nihil quidē præter Nicomedis contubernium læsit, gravi tamen & perenni opprobrio, & ad omnium convitia exposito. Omitto Calvi Licinii notissimos versus,

— Bithynia quidquid,
Et pedicator Cæsaris unquam habuit.

Prætereo actiones Dolabellæ & Curionis patris, in quibus eum Dolabella pellicem reginæ, spondā interiorem regię lecticæ, ac Curio stabulum Nicomedis, & Bithynicum fornicem dicunt. Missa etiam facio edicta Bibuli, quibus proscripsit collegā suum, Bithynicam reginam: eique regem antea fuisse cordi, nunc esse regnum. Quo tempore, ut M. Brutus refert, Octavius etiam quidam, valitudine mentis liberius dicax, conventu maximo cum Pompejum regem appellasset, ipsum reginam salutavit. Sed C. Memmius etiam ad cyathum & vinum Nicomedi stetisse objecit, cum reliquis exoletis, pleno convivio, accubantibus nonnullis urbicis negotiatoribus, quorum refert nomina. Cicero verò non contentus in quibusdam epistolis scripsisse, à satellitibus eum in cubiculum regium eductum, in aureo lecto, veste purpurea decubuisse, floremq; ætatis à Venere orti, in Bithynia contaminatum; quondam etiam in senatu defendenti Nisæ caussam, filiæ Nicomedis, beneficiaque regis in se commemoranti, Remove, inquit, istæc oro te, quando notum est, & quid ille tibi, & quid illi tu dederis. Gallico denique triumpho milites ejus inter cætera carmina, qualia currum prosequentes joculariter canunt, etiam vulgatissimum illud pronunciaverunt:

Gallias Cæsar subegit, Nicomedes Cæsarem.
Ecce Cæsar nunc triumphat, qui subegit Gallias:
Nicomedes non triumphat, qui subegit Cæsarem.

50 Pronum & sumptuosum in libidines fuisse

con-

constans opinio est, plurimasque & illustres foeminas corrupisse: in quibus Postumiam Servii Sulpicii, Lolliam Auli Gabinii, Tertullam M. Crassi, etiam Cn. Pompeji Muciam. Nam certè Pompejo, & à Curionibus patre & filio, & à multis exprobratum est, quod cujus caussa post tres liberos exegisset uxorem, & quem gemens Ægisthum appellare consuesset, ejus postea filiam potentiæ cupiditate in matrimonium recepisset. Sed ante alias dilexit M. Bruti matrem Serviliam: cui & proximo suo consulatu sexagies, HS. margaritam mercatus est: bello civili super alias donationes, amplissima prædia ex auctionibus hastæ ei nummo addixit. Cum quidem plerisque vilitatem mirantibus, facetissimè Cicero, Quo melius, inquit, emptum sciatis, Tertia deducta est: existimabatur enim Servia, etiam filiam suam Tertiam Cæsari conciliare.

51. Ne provincialibus quidem matrimoniis abstinuisse, vel hoc disticho apparet, jactato æque à militibus per Gallicum triumphum,

Urbani servate uxores, mœchum calvum adducimus.
Aurum in Gallia effutuisti: hic sumpsisti mutuum.

52. Dilexit & reginas, inter quas Eunoën Mauram, Bogudis uxorem: cui, maritoque ejus, plurima & immensa tribuit, ut Naso scripsit: sed maxime Cleopatram, cum qua & convivia in primam lucem sæpe protraxit, & eadē nave thalamego pænè Æthiopia tenus Ægyptum penetravit, nisi exercitus sequi recusasset. Quam denique accitam in urbem, non nisi maximis honoribus præmiisq; auctam remisit: filiumque natum appellare nomine suo passus est. Quem quidē nonnulli Græcorum similem quoque Cæsaris & forma & incessu tradiderunt. M. Antonius agnitum etiam ab eo senatui affirmavit. quæ scire C. Matium, & C. Oppium, reliquósque Cæsaris amicos: quorum C. Oppius, quasi plane defensione ac patrocinio res egeret, librum edidit, Non esse Cæsaris filium, quem Cleopatra dicat. Helvius Cinna Trib. Pleb. plerisque confessus est, habuisse se scriptam paratamque legem, quam Cæsar ferre jussisset, cum ipse abesset, uti uxores liberorum quærendorum caussa, quas & quot vellet ducere liceret. Ac ne

cui

nec dubium omnino fit, & impudicitiæ eum, & adulteriorum flagrasse infamia. Curio pater quadam eum oratione, omnium mulierum virum, & omnium virorum mulierem appellat.

53. Vini parcissimum ne inimici quidem negaverunt. Verbum M. Catonis est, Vnum ex omnibus Cesarem ad evertendam Remp. sobrium accessisse. Nam circa victum C. Oppius adeo indifferentem docet, ut quondam ab hospite conditũ oleum, pro viridi appositum, aspernantibus cæteris, solum etiam largius dicat appetisse; ne hospitem aut negligentiæ, aut rusticitatis videretur arguere.

54. Abstinentiam neque in imperiis neque in magistratibus præstitit. Vt enim quidam monumentis suis testati sunt, in Hispania à proconsule, & à sociis pecunias accepit, emendicatas in auxilium æris alieni & Lusitanorum quædam oppida, quamquam nec imperata detrectarent, & advenienti portas patefacerent, diripuit hostiliter. In Gallia fana templáque Deûm donis referta expilavit: urbes diruit, sæpius ob prædam quam ob delictum: unde factum ut auro abundaret, ternisque millibus nummûm in libras promercale, per Italiam provinciasque divideret. In primo consulatu tria millia pondo auri furatus è Capitolio, tantumdem inaurati æris reposuit. Societates ac regna pretio dedit: ut qui uni Ptolemęo prope sex millia talentorum suo Pompeiique nomine abstulerit. Postea verò evidentissimis rapinis ac sacrilegiis, & onera bellorum civilium, & triumphorum ac munerum sustinuit impendia.

55. Eloquentia militarique re aut æquavit præstantissimorum gloriam, aut excessit. Post accusationem Dolabellę haud dubiè principibus patronis annumeratus est. Certe Cicero ad Brutum, oratores enumerans, negat se videre cui Cæsar debeat cedere: aitque eum elegantem, splendidam quoque, ac etiam magnificam ac generosam quodam modo rationem dicendi tenere. & ad Cornelium Nepotem de eodem ita scripsit. Quid? oratorum quem huic antepones eorum qui nihil aliud egerunt? Quis sententiis aut acutior, aut crebrior? Quis verbis aut ornatior, aut elegantior? Genus eloquentiæ duntaxat adolescens adhuc Strabonis Cæsaris secutus videtur: cujus etiam ex oratione, quæ inscribitur Pro Sardis, ad verbum

verbum nonnulla transtulit in Divinationem suam. Pronuntiasse autem dicitur voce acuta, ardenti motu gestuque, non sine venustate. Orationes aliquas reliquit, inter quas temere quædam feruntur: ut Pro Q. Metello: quam non immerito AVgustus existimat magis ab actuariis exceptam, male subsequentibus verba dicentis, quam ab ipso editam. Nam in quibusdam exemplaribus invenio, ne inscriptam quidem Pro Metello, sed, quam scripsit Metello, cum ex persona Cæsaris sermo fit, Metellum seque adversus communium obtrectatorum criminationes purgantis. Apud milites quoque in Hispania, idem AVgustus orationem esse vix ipsius putat: quæ tamen duplex fertur: una, quasi priore habita prælio: altera, posteriore: quo Asinius Pollio ne tempus quidem concionandi habuisse eum dicit, subita hostium incursione.

56. Reliquit & rerum suarum Commentarios, Gallici civilisque belli Pompejani. Nam Alexandrini, Africique & Hispaniensis, incertus auctor est. Alii enim Oppium putant, alii Hirtium: qui etiam Gallici belli novissimum imperfectumque librum suppleverit. De commentariis Cæsaris Cicero in eodem libro sic refert. Cōmentarios scripsit valde quidem probandos: nudi sunt, recti, & venusti: omni ornatu orationis, tanquam veste detracta: sed cum voluit alios habere parata unde sumerent, qui vellent scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui illa volunt calamistris inurere; sanos quidem homines à scribendo deterruit. De eisdē commentariis Hirtius ita prædicat; Adeo probantur omnium judicio, ut prærepta, non præbita, facultas scriptoribus videatur. Cujus tamen rei maior nostra quam reliquorū est admiratio. Cæteri enim quam bene atque emendatè, nos etiam quam facile atque celeriter eos perscripserit, scimus. Pollio Asinius parum diligenter, parumque integra veritate compositos putat: cum Cæsar pleraque & quæ per alios erant gesta, temere crediderit, & quæ per se, vel consulto, vel etiam memoria lapsus, perperam ediderit, existimatque rescripturum & correcturum fuisse. Reliquit & de Analogia libros duos, & Anticatones totidem, ac præterea poëma quod inscribitur Iter. Quorum librorum primos, in trans-

itu

fra Alpium, cum ex citeriore Gallia, conventibus peractis ad exercitum rediret: sequentes, sub tempus Mundensis prœlii fecit: novissimum, dum ab urbe in Hispaniam ulteriorem IIII & XX die pervenit. Epistolæ quoque ejus ad senatum extant, quas primum videtur ad paginas & formam memorialis libelli convertisse, cum antea COSS. & duces nonnisi transversa charta scriptas mitterent. Exstant & ad Ciceronem, item ad familiares domesticis de rebus: in quibus si qua occultius perferenda erant, per notas scripsit, id est, sic structo literarum ordine, ut nullum verbum effici posset: quæ si quis investigare & persequi vellet, quartam elementorum literam, id est, d pro à, & perinde reliquas commutet. Feruntur & à puero, & ab adolescentulo, quædam scripta: ut Laudes Herculis, tragœdia Oedipus: item Dicta collectanea, quos omnes libellos vetuit Augustus publicari, in epistola quam brevem admodum ac simplicem ad Pompejum Macrum, cui ordinandas bibliothecas delegaverat, misit.

57. Armorum & equitandi peritissimus, laboris ultra fidem patiens erat: in agmine nonnunquam equo, sæpius pedibus, anteibat, capite detecto, seu sol, seu imber esset. Longissimas vias incredibili celeritate confecit, expeditus, meritoria rheda, centena passuum millia in singulos dies: si flumina morarentur, nando trajiciens, vel innixus inflatis utribus, ut persæpe nuntios de se prævenerit.

58. In obeundis expeditionibus, dubium cautior an audentior. Exercitū neque per insidiosa itinera duxit unquam, nisi perspeculatus locorum situs: neque in Britanniam transvexit, nisi ante per se portus & navigationem, & accessum ad insulam explorasset. At idem obsessione castrorum in Germania nuntiata, per stationes hostium Gallico habitu penetravit ad suos. A Brundisio Dyrrachium inter oppositas classes hieme transmisit. Cessantibusque copiis, quas subsequi jusserat, cum ad arcessendas frustra sæpe misisset, novissimè ipse clam noctu parvulum navigium solus obvoluto capite conscendit: neq; aut quis esset ante detexit, aut gubernatorē cedere adversæ tempestati passus est, quam pænè obrutus fluctibus.

59. Ne religione quidem ulla à quoquam incepto absterritus unquā vel retardatus est. Cum im-

molan-

molanti aufugisset hostia, profectionem adversus Scipionem & Jubam non distulit. Prolapsus etiam in egressu navis, verso ad melius omine, Teneo te inquit, Africa. Ad eludendas autem vaticinationes, quibus felix & invictum in ea provincia fataliter Scipionum nomen ferebatur, despectissimum quendam ex Corneliorum genere, cui ad opprobrium vitæ Salacioni cognomen erat, in castris secum habuit.

60. Prælia non tantum destinatò sed ex occasione sumebat: ac sæpe ab itinere statim, interdum spurcissimis tempestatibus, cum minimè quis moturum putaret: nec nisi tempore extremo ad dimicandum cunctantior factus est. Quo sæpius vicisset, hoc minus experiendos casus opinans nihilque se tantum acquisiturum victoria, quantum auferre calamitas posset. Nullum umquam hostem fudit, quin castris quoque exueret: ita nullum spatium perterritis dabat. Ancipiti prælio equos dimittebat, & in primis suum, quo major permanendi necessitas imponeretur, auxilio fugæ erepto.

61. Utebatur autem equo insigni, pedibus prope humanis, & in modum digitorum ungulis fissis: quem natum apud se, cum haruspices imperium orbis terræ significare domino pronuntiassent, magna cura aluit: nec patientem sessoris alterius, primus adscendit: cujus etiam instar pro æde Veneris genitricis postea dedicavit.

62. Inclinatam aciem solus sæpe restituit, obsistens fugientibus, retinensque singulos, & contortis faucibus convertens in hostem: & quidem adeo plerumque trepidos, ut aquilifer moranti cuspide sit comminatus: alius in manu detinentis reliquerit signum.

63. Non minora illa constantiæ ejus, immò majora etiam, indicia fuerũt. Post aciem Pharsalicã, cum præmissis in Asiam copiis, per angustias Hellesponti vectoria navicula trajiceret, L. Cassium partis adversę cum decem rostraris navibus obviũ sibi, neque refugit: & cominus tendens, ultrò ad deditionem hortatus, supplicem ad se recepit.

64. Alexandriæ, circa oppugnationem pontis, eruptione hostium subita compulsus in scapham, pluribus eòdem præcipitantibus cum desiluisset in mare, nando per CC passus, evasit ad proximam navem, elata læva, ne libelli, quos, tenebat, madefierent:

ferent: paludamentum mordicus trahens, ne spolio poteretur hostis.

65. Militem neque à moribus neque à fortuna probabat, sed tantum à viribus: tractabatque pari severitate atque indulgentia. Non enim ubique ac semper, sed cum hostis in proximo esset, coercebat, tum maximè exactor gravissimus disciplinæ, ut neque itineris, neque prælii tempus denuntiaret: sed paratum & intentum momentis omnibus, quò vellet, subito educeret. Quod etiam sine caussa plerumque faciebat, præcipuè pluviis & festis diebus. Ac subinde observandum se admonens, repente, interdiu vel nocte subtrahebat: augebatque iter, ut serius subsequentes defatigaret.

66. Fama vero hostilium copiarum perterritos non negando, minuendóve, sed insuper amplificando, ementiendóque confirmabat. Itaque cum expectatio adventus Iobæ terribilis esset, convocatis ad concionē militibus, Scitote, inquit, paucissimis his diebus regem affuturum cum X legionibus, equitum XXX, levis armaturæ C millibus, elephantis CCC. Proinde desinant quidam quærere ultra aut opinari; mihique qui compertum habeo, credant: aut quidem vetustissima nave impositos, quocumque vento, in quascumque terras iubebo avehi.

67. Delicta neque observabat omnia, neq; pro modo exsequebatur. sed desertorum ac seditiosorum & inquisitor & punitor acerrimus, connivebat in cæteris. Ac nonnunquam post magnam pugnam atque victoriam, remisso officiorum munere, licentiam omnem passim lasciviendi permittebat: iactare solitus, milites suos etiam unguentatos bene pugnare posse: nec milites eos pro concione, sed blandiori nomine commilitones appellabat. habebatque tam cultos, ut argento & auro politis armis ornaret: simul & ad speciem, & quo tenaciores eorum in prælio essent metu damni. Diligebat quoq; usqueadeo, ut audita clade Tituriana, barbam capillumque summiserit: nec ante demiserit quam vindicasset. Quibus rebus & devotissimos sibi & fortissimos reddidit.

68. Ingresso civile bellum, centuriones cu usq; legionis singulos equites è viatico suo obtulerunt: & universi milites gratuitam & sine frumento stipendioque operam, cum tenuiorum tutelam locu-

pletiores in se contulissent. Neque in tam diuturno spatio quisquam omnino descivit: pleriq; capti concessam sibi sub conditione vitam, si militare adversus eum vellent, recusarunt. Famem & cæteras necessitates, non cum obsiderentur modo, sed & si alios ipsi obsiderent, tantopere tolerabant, ut Dyrrachina munitione Pompejus, viso genere panis ex herba, quo sustinebantur, cum feris sibi rem esse dixerit: amoveriq; ocyus, nec cuiquam ostendi, jusserit: ne patientia & pertinacia hostis animi suorum frangerentur. Quanta fortitudine dimicaverint, testimonio est, quod adverso semel apud Dyrrachium prælio, pœnam in se ultro depoposcerunt: ut cōsolandos eos magis imperator quam puniendos habuerit. Cæteris præliis innumeras adversariorum copias multis partibus ipsi pauciores facile superaverunt. Denique una sextæ legionis cohors præposita castello, quatuor Pompeji legiones per aliquot horas sustinuit, pænè omnis confixa multitudine hostilium sagittarum, quarum centum ac triginta millia intra vallum reperta sunt. Nec mirum, si quis singulorum facta respiciat, vel Cassii Scævæ centurionis, vel C. Acilii militis, ne de pluribus referam. Scæva excusso oculo, transfixus femore & humero, centum & viginti ictibus scuto perforato, custodiam portæ commissi castelli retinuit. Acilius navali ad Massyliam prælio, injecta in puppem hostium dextra, & abscissa, memorabile illud apud Græcos Cynægiri exemplum imitatus, transilivit in navem, umbone obvios agens.

69. Seditionem per X annos Gallicis bellis nullam omnino moverunt, civilibus aliquas: sed ut celeriter ad officium redierint, nec tam indulgentia ducis quam auctoritate. Non enim cessit umquam tumultuantibus, atq; etiam obviam semper iit. Et nonam quidem legionem apud Placentiam, quamquam adhuc in armis Pompejus esset, totam cum ignominia missam fecit: ægréque post multas & supplices preces, nec nisi exacta de sontibus pœna, restituit.

70. Decumanos autem Romæ cum ingentibus minis, summoque etiam urbis periculo, missionem & præmia flagitantes, ardente tunc in Africa bello, neque adire cunctatus est, quamquam deterrentibus amicis, neque dimittere; sed una voce, qua

ce, qua Quirites eos pro militibus appellarat, tam facile circumegit & flexit, ut ei milites esse confestim responderint: & quamvis recusantem ultro in Africam sint secuti: ac sic quoque seditiosissimum quemque & prædæ & agri destinati tertia parte multavit.

71. Studium & fides erga clientes ne juveni quidem defuerunt. Masintham nobilem juvenem, cum adversus Hiempsalem regem tam enixè defendisset, ut Iubæ regis filio in altercatione barbam invaserit: stipendiarium quoq; pronunciatum, & abstrahentibus statim eripuit, occultavitque apud se diu: & mox ex prætura proficiscens in Hispaniam, inter officia prosequentiũ, fascesq; lictorum, lectica sua avexit.

72. Amicos tanta semper facilitate indulgẽtiaq; tractavit, ut C. Oppio comitanti se per silvestre iter, correptoq; subita valitudine, & in diversorio, quod unum erat, loco cesserit, ac ipse humi ac sub divo cubuerit. Iam autẽ rerum potens, quosdã etiam infimi generis ad amplissimos honores provexit. Cũ ob id culparetur, professus est palã, si grassatorum & sicariorum ope in tuenda sua dignitate usus esset, talibus quoq; se parem gratiã relaturũ.

73. Simultates contra nullas tam graves excepit unquam, ut non occasione oblata libens deponeret. C. Memmii, cujus asperrimis orationibus non minore acerbitate rescripserat, etiam suffragator mox in petitione consulatus fuit. C. Calvo post famosa epigrammata de reconciliatione per amicos agenti, ultro ac prior scripsit. Valerium Catullum, à quo sibi versiculis de Mamurrã perpetua stigmata imposita non dissimulaverat, satisfacientem, eadem die adhibuit coenæ: hospitioq; patris ejus, sicut consueverat, uti perseveravit.

74. Sed & in ulciscendo natura lenissimus piratas, à quibus captus est, cum in deditionem redegisset, quoniam suffixurum se cruci ante juraverat, jugulari prius jussit, deinde suffigi Cornelio Phagitæ cuius quondam nocturnas insidias æger ac latens ne perduceretur ad Sullã, vix præmio dato evaserat, numquam nocere sustinuit. Philemonem à manu servum, qui necẽ suam per venenum inimicis promiserat, nõ gravius quam simplici morte punit. In P. Clodium Pompejæ uxoris suæ adulterum, atque eadem de causa pollutarum ceremonias

testimoniarum reum, testis citatus, negavit se quidquam comperisse: quamvis & mater Aurelia, & soror Iulia, apud eosdem judices, omnia ex fide retulissent. Interrogatusque, cur igitur repudiasset uxorem? Quoniam, inquit, meos tam suspicione quam crimine judico carere oportere.

75. Moderationem vero clementiamque, tum in administratione, tum in victoria belli civilis admirabilem exhibuit. Denuntiante Pompejo, pro hostibus se habiturum, qui Reipubl. defuissent; ipse medios & neutrius partis, suorum sibi numero futuros pronunciavit. Quibus autem ex commendatione Pompeji, ordines dederat, potestatem transeundi ad eũ omnibus fecit. Motis apud Ilerdam deditionis conditionibus, cum assiduo inter utrasque partes usu atque commercio. Afranius ac Petrejus deprehensos intra castra Iulianos subita poenitentia interfecissent, admissam in se perfidiam non sustinuit imitari. Acie Pharsalica proclamavit ut civibus parceretur: deincepsque nemini non suorum, quem vellet, unum partis adversæ servare concessit: nec ulli periisse, nisi in prælio, reperiuntur, exceptis duntaxat Afranio & Fausto & L. Cæsare juvene: ac ne hos quidem voluntate ipsius interemptos putant: quorum tamen & priores post impetratam veniam rebellaverant: & Cæsar libertis servisque ejus ferro & igni crudelem in modum enectis, bestias quoq; ad munus populi comparatas contrucidaverat. Deniq; tempore extremo etiam quibus nondum ignoverat, cunctis in Italiam redire permisit, magistratusq; & imperia capere. Sed & statuas L. Sullæ atque Pompeji, à plebe disjectas, reposuit. Ac si qua postbac aut cogitarentur graviùs adversus se, aut dicerentur, inhibere maluit, quam vindicare. Itaque & detectas conjurationes, conventusque nocturnos, non ultra arguit, quam ut edicto ostenderet esse sibi notas: & acerbè loquentibus satis habuit pro concione denuntiare ne perseverarent. Aulique Cæcinæ criminosissimo libro, & Pitholai carminibus maledicentissimis, laceratam existimationem suam, civili animo tulit.

76. Prægravant tamen cætera facta, dictaque ejus, ut & abusus dominatione, & jure cæsus existimetur. Non enim honores modo nimios recepit, ut continuũ consulatum, perpetuam dictaturam,

tam, præfecturamque morum, insuper prænomen imperatoris, cognomen patris patriæ, statuã inter reges, suggestum in orchestra: sed & ampliora etiam humano fastigio decerni sibi passus est sedem auream in curia & pro tribunali, thensam & ferculum Circensi pompa, templa, aras, simulacra juxta Deos, pulvinar, flaminem, Lupercos, appellationem mensis è suo nomine. Ac nullos non honores ad libidinem cepit, & dedit. Tertium & quartum consulatum titulo tenus gessit. cõtentus Dictaturæ potestate decretæ cum consularibus simul: atque utroque anno binos consules substituit sibi in ternos novissimos menses. ita ut medio tempore comitia nulla habuerit, præter tribunorum & ædilium plebis: præfectosque pro prætoribus constituerit, qui præsente se res urbanas administrarent. Pridie autẽ Kal. Ianuarias repentina consulis morte cessantem honorem, in paucas horas petenti dedit. Eadem licentia spreto patriæ more, magistratus in plures annos ordinavit. Decem prætoriis viris consularia ornamenta tribuit. Civitate donatos, & quosdam è semibarbaris Gallorum recepit in curiam. Præterea monetæ, publicisq; vectigalibus, peculiares servos præposuit. Trium legionum, quas Alexandriæ relinquebat, curam & imperium Rufini liberti sui filio, exoleto suo. demandavit.

77. Nec minoris impotentiæ voces propalam edebat, ut T. Ampius scribit: Nihil esse Remp. appellationem modo, sine corpore, ac specie. Sullam nescisse literas, qui Dictaturam deposuerit. Debere homines consideratiùs jam loqui secum, ac pro legibus habere quæ dicat. Eóque arrogantiæ progressus est, ut haruspice tristia, & sine corde exta sacro quodam nuntiante, futura diceret lætiora, cúm vellet: nec pro ostento ducendum si pecudi cor defuisset.

78. Verum præcipuam & inexpiabilem sibi invidiam hinc maximè movit: Adeuntes se cum plurimis honorificentissimisque decretis, universos patres cõscriptos sedens pro æde Veneris genitricis excepit. Quidam putant retentum à Cornelio Balbo, cum conaretur assurgere: alii ne conatum quidem omnino, sed etiam admonentem C. Trebatium, ut assurgeret, minus familiari vultu respexisse. Idq; factum ejus tanto intolerabilius est visum,

sum, quod ipse triumphali, & subsellia tribunitia prætervehenti sibi, unum è collegio Pontium Aquilam nõ assurrexisse, adeo indignatus sit, ut proclamaverit, Repete ergo à me Aquila Remp. tribunus: & nec destiterit per continuos dies quidquam cuiquam, nisi sub exceptione polliceri, si tamen per Pontium Aquilam licuerit.

79. Adjecit ad tam insignem despecti senatus contumeliã, multo arrogantius factum. Nam cum sacrificio Latinarum revertente eo inter immodicas ac novas populi acclamationes, quidam e turba statuæ ejus coronam lauream candida fascia præligatam imposuisset: & tribuni plebis Epidius Marullus Cæsetiúsque Flavus coronæ fasciam detrahi, hominemque duci in vincula jussissent, dolens seu parum prosperè motam regni mentionem, sive, ut ferebat, ereptam sibi gloriam recusandi, tribunos graviter increpitos potestate privavit: neque ex eo infamiam affectati etiam regii nominis discutere voluit; quamquam & plebi regem se salutanti, Cæsarem se, non Regem esse responderit: & Lupercalibus, pro Rostris à consule Antonio admotum sæpius capiti suo diadema repulerit, atque in Capitolium Iovi Opt. Max. miserit. Quin etiam varia fama percrebruit, migraturum Alexandriam vel Ilium, translatis simul opibus imperii, exhaustaque Italia delectibus, & procuratione urbis amicis permissa: proximo autem senatu L. Cottam Quindecimvirum sententiam dicturum: ut, quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos, nisi à rege, non posse vinci, Cæsar rex appellaretur.

80. Quæ causa conjuratis maturandi fuit destinata negotia, ne assentiri necesse esset. Consilia igitur dispersim antea habita, & quę sæpe bini ternive ceperant, in unum omnes contulerunt: ne populo quidem jam præsenti statu læto, sed clam palamque detrectante dominationem, atque assertores flagitante. Peregrinis in senatum allectis libellus propositus est: Bonum factum. Ne quis senatori novo curiam monstrare velit. & illa vulgo canebantur,

Gallos Cæsar in triumphum ducit, idem in curia
Galli bracas deposuerunt, latum clavum sumpserunt.

Q. Mari-

Q. Maximo suffecto, trimestrique consule theatrum introeunte, cum lictor animadverti ex more jussisset, ab universis conclamatum est: Non esse consulem eum. Post remotos Cæsetium & Marullum tribunos, reperta sunt proximis comitiis cōplura suffragia, consules eos declarantium. Subscripsere quidam L. Bruti statuæ: Utinam viveres. Item ipsius Cæsaris statuæ: Brutus, quia reges ejecit, consul primus factus est. Hic quia consules ejecit, rex postremò factus est. Conspiratum est in eum à LX amplius C. Cassio, Marcóq; & D. Bruto principibus conspirationis. Qui primū cunctati, utrumne illum in campo per comitia tribus ad suffragia vocantem partibus divisis è ponte dejicerent, atque exceptum trucidarent; an in Sacra via vel in aditu theatri adorirentur: postquam senatus Idibus Martiis in Pompeji curiam edictus est, facile tempus & locum prætulerunt.

81. Sed Cæsari futura cædes evidentibus prodigiis denuntiata est. Paucos ante menses cum in colonia Capua deducti lege Iulia coloni, ad extruendas villas sepulcra vetustissima disjicerent, idq; eo studiosius facerent, quod aliquantum vasculorum operis antiqui scrutantes reperiebant: tabula ænea in monumento, in quo dicebatur Capys, conditor Capuæ, sepultus, inventa est, conscripta literis verbisque Græcis, hac sententia, Quandoque ossa Capys detecta essent, fore ut Iulo prognatus manu consanguineorum necaretur, magnisque mox Italiæ cladibus vindicaretur. Cujus rei, ne quis fabulosam aut commenticiam putet, auctor est Cornelius Balbus, familiarissimus Cæsaris. Proximis diebus equorum greges, quos in trajiciendo Rubicone flumine consecrarat, ac vagos & sine custode dimiserat, comperit pertinacissimè pabulo abstinere, ubertímque flere. Et immolantem haruspex Spurinna monuit, caveret periculum, quod nō ultra Martias Idus proferretur. Pridie autem easdē Idus, avem regaliolum, cum laureo ramulo Pompejanæ curiæ se inferentem, volucres varii generis ex proximo nemore persecutæ, ibidem discerpserunt. Ea verò nocte cui illuxit dies cædis, & ipse sibi visus est per quietem interdum supra nubes volitare, alias cum Iove dextram jungere. Et Calpurnia uxor imaginata est, collabī fastigium domus, maritumque in gremio suo confodi:

fodi : ac subito cubiculi fores sponte patuerunt. Ob hæc simul & ob infirmam valitudinem diu cunctatus, an se contineret, & quæ apud senatum proposuerat agere differret : tandem D. Bruto adhortante, ne frequentes ac jamdudũ opperientes destitueret, quinta ferè hora progressus est : libellumque insidiarum indicem, ab obvio quodã porrectum, libellis cæteris, quos sinistra manu tenebat, quasi mox lecturus, commiscuit. Deio pluribus hostiis cæsis, cum litare non posset, introiit curiam, spreta religione: Spurinnamque irridens, & ut falsum arguens, quod sine ulla noxa Idus Martiæ adessent: quamquam is venisse quidem eas diceret, sed non præteriisse.

82. Assidentem conspicati, specie officii circumsteterunt : illicóque Cimber Tullius, qui primas partes susceperat, quasi aliquid rogaturus, propius accessit : renuentique, & gestu in aliud tempus differenti, ab utroq; humero togam apprehendit: deinde clamantem, Ista quidem vis est, alter Cassius adversum vulnerat paullum infra jugulum. Cæsar Cassii brachium arreptum graphio trajecit: conatusque prosilire, alio vulnere tardatus est. Vtque animadvertit undique se strictis pugionibus peti, toga caput obvolvit : simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quo honestius caderet, etiam inferiore corporis parte velata. Atque ita tribus & viginti plagis confossus est, uno modò ad primum ictum gemitu sine voce edito. Etsi tradiderunt quidam, M. Bruto irruenti dixisse, Καὶ σὺ ἐκείνων, καὶ σὺ τέκνον; Exanimis diffugientibus cunctis aliquamdiu jacuit, donec lecticæ impositum, dependente brachio, tres servuli domum retulerunt. Nec in tot vulneribus, ut Antistius medicus existimabat, lethale ullum repertum est, nisi quod secundo loco in pectore acceperat. Fuerat animus conjuratis, corpus occisi in Tiberim trahere, bona publicare, acta rescindere : sed metu M. Antonii consulis, & magistri equitum Lepidi, destiterunt.

83. Postulante ergo L. Pisone socero, testamentum ejus aperitur: recitaturq; in Antonii domo, quod Idibus Septembribus proximis in Lavicano suo fecerat, demandaveràtque virgini Vestali maximæ, Q. Tubero tradit, heredem ab eo scribi

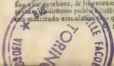
solitum

ſolitum ex conſulatu ipſius primo, uſque ad initium civilis belli, Cn. Pompeium idq; militibus pro concione recitatum. Sed noviſſimo teſtamento tres inſtituit heredes ſororum nepotes C. Octavium ex dodrante, & L. Pinarium, & Q. Pedium ex quadrante reliquo: in ima cera C. Octavium etiam in familiam nomenque adoptavit: pluresque percuſſorum in tutoribus filii, ſi quis ſibi naſceretur, nominavit: D. Brutum etiam in ſecundis heredibus. Populo hortos circa Tiberim publice; & viritim trecenos ſeſtertios, legavit.

84. Funere indicto, rogus extructus eſt in Martio campo juxta Iuliæ tumulum. & pro Roſtris aurata ædes ad ſimulacrum templi Veneris Genitricis, collocata: intraq; lectus eburneus, auro ac purpura ſtratus: & ad caput tropæum, cum veſte in qua fuerat occiſus. Præferentibus munera, quia ſuffecturus dies non videbatur, præceptum eſt ut omiſſo ordine, quibus quiſque vellet itineribus urbis, portaret in campum. Inter ludos cantata ſunt quædam ad miſerationem, & invidiam cædis ejus, accommodata ex Pacuvii Armorum judicio:

Men' me ſervaſſe, ut eſſent qui me perderent?

Et ex Electra Attii alia ad ſimilem ſententiam. Laudationis loco conſul Antonius per præconem pronuntiavit Sen. conſ. quo omnia ei divina ſimul atque humana decreverat, item juſjurandum, quo ſe cuncti pro ſalute unius adſtrinxerant: quibus perpauca à ſe verba addidit. Lectum pro Roſtris in Forum magiſtratus & honoribus functi detulerunt. Quem cùm pars in Capitolini Iovis cella cremare, pars in Curia Pompeii, deſtinaret, repente duo quidam gladiis ſuccincti, ac bina jacula geſtantes, ardentibus cereis ſuccenderunt: confeſtimque circumſtantiũ turba virgulta arida, & cũ ſubſelliis tribunalia, quidquid præterea ad donum aderat, congeſſit: deinde tibicines & ſcenici artifices veſtem, quam ex inſtrumento triumphorum ad præſentem uſum induerant, detractam ſibi, atq; diſciſſam, injecere flammæ: & veteranorum militum legionarii, arma ſua, quibus exculti funus celebrabant. Matronæ etiam pleræque ornamenta ſua, quæ gerebant, & liberorum bullas atque prætextas. In ſummo publico luctu exterarum gentium multitudo circulatim ſuo quæq; more lamen-

tata eſt · præcipuéque Iudæi, qui etiam noctibus continuis buſtum frequentârunt.

85. Plebs ſtatim à funere ad domum Bruti & Caſſii cum facibus tetendit: atque ægre repulſa, obvium ſibi Helvium Cinnam, per errorem nominis, quaſi Cornelius is eſſet, quem graviter pridie concionatū de Cæſare, requirebat, occidit, caputq; ejus præfixum haſtæ circumtulit. Poſtea ſolidā columnam prope XX pedū lapidis Numidici in foro ſtatuit, ſcripſitq;. PARENTI PATRIÆ. Apud eandem longo tempore, ſacrificare, vota ſuſcipere, controverſias quaſdam interpoſito per Cæſarem jurejurando diſtrahere, perſeveravit.

86. Suſpicionem Cæſar quibuſdam ſuorum reliquit, neque voluiſſe ſe diutius vivere, neque curaſſe, quod valitudine minus proſpera uteretur, ideoque & quæ religiones monerent, & quæ renuntiarent amici, neglexiſſe. Sunt qui putent confiſum eum noviſſimo illo Senat. conſ. ac jurejurando, etiam cuſtodias Hiſpanorum cum gladiis ſectantium ſe, removiſſe. Alii è diverſo opinantur, inſidias undiq; imminentes ſubire ſemel confeſſum ſatius eſſe, quam cavere ſemper. Alii ferunt dicere ſolitum, non tam ſua quam Reip. intereſſe uti ſalvus eſſet: ſe jam pridem potentiæ gloriæque abunde adeptum Remp. ſi quid ſibi eveniret, neque quietam fore, & aliquanto deteriore conditione civilia bella ſubituram.

87. Illud planè inter omnes fere conſtitit, talem ei mortem pænè ex ſententia obtigiſſe. Nā & quondam cum apud Xenophontem legiſſet, Cyrū ultima valitudine mandaſſe quædam de funere ſuo, aſpernatus tam lentum mortis genus, ſubitam ſibi celeremque optaverat. Et pridie quam occideretur, in ſermone nato ſuper cœnam, apud M. Lepidum, quiſnam eſſet finis vitæ commodiſſimus, repentinum inopinatumque prætulerat.

88. Periit ſexto & quinquageſimo ætatis anno: atque in deorum numerum relatus eſt, non ore modo decernentium, ſed & perſuaſione vulgi. Siquidem ludis, quos primò conſecratos ei heres Auguſtus edebat, ſtella crinita per ſeptem dies cōtinuos fulſit, exoriens circa undecimam horam. Creditumque eſt, animam eſſe Cæſaris in cœlum recepti: & hac de cauſa ſimulacro ejus in vertice additur ſtella. Curiam, in qua occiſus eſt, obſtruī

placuit:

placuit: Idusque Martias parricidium nominari: ac ne unquam eo die senatus ageretur.

89. Percussorum autem fere neque triennio quisquam amplius supervixit, neque sua morte defunctus est. Damnati omnes, alius alio casu periit: pars naufragio, pars prælio, nonnulli semet eodem illo pugione quo Cæsarem violaverant, interemerunt.

C. SVETONII
TRANQVILLI
D. OCTAVIVS CÆSAR
AVGVSTVS, II.

1. GENTEM Octaviam Velitris præcipuam olim fuisse, multa declarant. Nam & vicus celeberrima parte oppidi jam pridem Octavius vocabatur: & ostendebatur ara Octavio consecrata: qui bello dux finitimo, cum forte Marti rem divinam faceret, nuntiata repente hostis incursione, semicruda exta rapta foco prosecuit: atque ita prælium ingressus, victor rediit. Decretum etiam publicum exstabat, quo cavebatur ut in posterum quoque simili modo exta Marti redderentur, reliquiæque ad Octavios referrentur.

2. Ea gens à Tarquinio Prisco rege, inter Romanas gentes allecta, in senatum mox à Ser. Tullio in patricias trãsducta, procedente tempore ad plebem se cõtulit: ac rursus magno intervallo per D. Iulium in patriciatũ rediit. Primus ex hac magistratum populi suffragio cepit C. Rufus. Is quæstorius Cn. & C. procreavit: à quibus duplex Octaviorum familia defluxit, conditione diversa. Siquidem Cn. & deinceps ab eo reliqui omnes functi sunt honoribus summis. At Cajus ejúsq; posteri, seu fortuna, seu voluntate, in equestri ordine con-

stitere,

stitere, usque ad AVgusti patrem. Proavus AVgusti secundo Punico bello, stipendia in Sicilia tribunus militum fecit, Æmilio Pappo imperatore. Avus municipalibus magisteriis contentus abundante patrimonio, tranquillissime senuit. Sed hæc aliì. Ipse AVgustus nihil amplius quàm equestri familia ortum se scribit, vetere ac locuplete, & in qua primus senator pater suus fuerit. M. Antonius libertinum ei proavum exprobrat restionem, è pago Thurino: avum argentarium. Nec quidquam ultrà de paternis AVgusti maioribus reperi

3. Octavius pater à principio ætatis, & re & æstimatione magna fuit: ut equidem mirer, hunc quoque à nonnullis argentarium, atque etiam inter divisores, operásq; campestres, proditum. Amplis enim innutritus opibus, honores & adeptus est facilè, & egregiè administravit. Ex prætura Macedoniam sortitus, fugitivos, residuam Spartaci & Catilinæ manum, Thurinum agrum tenentes, in itinere delevit, negotio sibi in senatu extra ordinem dato. Provinciæ præfuit, non minore justitia quàm fortitudine. Namque Bessis ac Thracibus magno prælio fusis, ita socios tractavit, ut epistolæ M. Tullii Ciceronis extent, quibus Q. fratrem, eodem tempore parum secunda fama proconsulatum Asiæ administrantem, hortatur & monet, imitetur in promerendis sociis vicinum suum Octavium.

4. Decedens Macedoniâ, prius quam confiteri se candidatum consulatus posset, morte obiit repentina, superstitibus liberis, Octavia maiore, quam ex Ancharia; & Octavia minore, item AVgusto, quos ex Atia tulerat. Atia M. Atio Balbo, & Iulia sorore C. Cæsaris, genita est. Balbus paterna stirpe Aricinus, multis in familia senatoriis imaginibus, à matre Magnum Pompeium arctissimo contingebat gradu: functúsq; honore præturæ, inter XXV viros agrum Campanum plebi Iulia lege divisit. Verum M. Antonius despiciens etiam maternam AVgusti originem, proavū ejus Afri generis fuisse, & modo unguentariam tabernam, modo pistrinum Ariciæ exercuisse, objicit. Cassius quidem Parmensis quadam epistola, non tantum ut pistoris, sed etiam ut nummularii nepotem, sic taxat AVgustum: Materna tibi farina, siquidem ex crudissimo Ariciæ pistrino hanc finxit manibus

colly-

collybo decoloratis Nerulonensis mensarius.

5. Natus est Augustus, M. Tullio Cicerone, & Antonio COSS. IX. Kal. Octobris, paullo ante solis exortum, regione Palatii, ad Capita bubula: ubi nunc sacrariū habet, aliquanto post quàm excessit, constitutū. Nam ut senatus Actis cōtinetur, cùm C. Lectorius adolescens patricii generis, in deprecanda graviore adulterii pœna, præter ætatem atq; natales, hoc quoq; patribus conscriptis allegaret, se esse possessorē, ac velut æditumum soli, quod primum D. AVgustus nascens attigisset: peteretq; donari, quasi proprio suo, ac peculiari Deo: decretum est ut ea pars domus consecraretur.

6. Nutrimentorum ejus ostenditur adhuc locus in avito suburbano, juxta Velitras permodicus, & cellæ penuariæ instar: tenétque vicinitatem opinio, tamquam & natus ibi sit. Huc introire nisi necessariò & castè, religio est: concepta opinione veteri, quasi temere adeuntibus horror quidam & metus objiciatur: sed & mox confirmata est. Nam cum possessor villæ novus, seu forte, seu tentandi caussa cubitum se eò contulisset: evenit, ut post paucissimas noctis horas exturbatus inde subita vi, & incerta, pæne semianimis cum strato simul ante fores inveniretur.

7. Infanti, cognomen THVRINO inditum est, in memoriam majorum originis: vel quòd in regione Thurina, recens eo nato, pater Octavius adversus fugitivos rem prospere gesserat. Thurinū cognominatū, satis certa probatione tradiderim, nactus puerilem imagunculam eius æream veterem, ferreis ac pæne jam exolescentibus literis, hoc nomine inscriptam: quæ dono à me Principi data inter cubiculares colitur. Sed & à M. Antonio in epistolis per contumeliam sæpe Thurinus appellatur: & ipse nihil amplius quàm mirari se rescribit, pro opprobrio nomen prius sibi objici. Postea C. CÆSARIS, & deinde AVGVSTI cognomen assumpsit: alterum, testamento majoris avunculi: alterum, Munatii Planci sententia: cum quibusdam censentibus, Romulum appellari oportere, quasi & ipsum conditorem urbis, prævaluisset ut AVgustus potius vocaretur, non tantum novo sed etiam ampliore cognomine: quòd loca quoq; religiosa, & in quibus augurato quid consecratur, augusta dicantur, ab auctu, vel ab a-

vium

vium gestu, gustûve, sicut etiam Ennius docet scribens

Augusto augurio postquam inclyta condita Roma est.

8. Quadrimus, patrem amisit. duodecimum annum agens aviam Iuliam defunctam pro concione laudavit. Quadriennio post virili toga sumpta, militaribus donis triumpho Cæsaris Africano donatus est, quamquam expers belli propter ætatem. Profectum mox avunculum in Hispanias, adversus Cn. Pompeji liberos, vix dum firmus à gravi valitudine, per infestas hostibus vias, paucissimis comitibus, naufragio etiam facto, subsecutus, magnopere demeruit, approbata citò, etiam morum indole super itineris industriam. Cæsare post receptas Hispanias expeditionem in Dacos, & inde in Parthos destinante, præmissus Apolloniam, studiis vacavit. Vtque primùm occisum eum, heredémque se comperit, diu cunctatus, an proximas legiones implorarer. id quidem consilium ut præceps immaturumque omisit: cæterùm, urbe repetita, hereditatem adiit, dubitante matre, vitrico verò Marcio Philippo consulari multùm dissuadente. Atque ab eo tempore exercitibus comparatis, primùm cum M. Antonio, Marcóque Lepido, dein tantùm cum Antonio per duodecim fere annos, novissime per quatuor & XL solus Remp. tenuit.

9. Proposita vitæ ejus velut summa, partes singillatim, neque per tempora, sed per species, exequar: quò distinctius demonstrari cognoscíq; possint. Bella civilia quinque gessit: Mutinense, Philippense, Perusinum, Siculum, Actiacum. Ex quibus primum ac novissimum adversus M. Antonium: secundum adversum Brutum & Cassium: tertium adversum L. Antonium Triumviri fratrem: quartum adversus Sex. Pompejum, Cn. filium.

10. Omnium bellorum initium & caussam hinc sumpsit, nihil conventientius ducens quàm necem avunculi vindicare, tueriq; acta. Confestim ut Apolloniâ rediit, Brutũ Cassiumque, & vi, nec opinantes, & quia prævisum periculum subterfugerant, legibus aggredi, reósq; cædis absentes deferre statuit. Ludos autem victoriæ Cæsaris non audentibus facere quibus obtigerat id munus, ipse edidit. Et quo constantiùs cætera quoque exsequeretur,

ſetur,in locum Trib. plebis furtè demortui cādidatum ſe oſtendit : quamquam patricius,nec dum ſenator. Sed adverſante conatibus ſuis M. Antonio conſule,quem vel præcipuum adjutorem ſperaverat : ac ne publicum quidem & tranſlatitium jus ulla in re ſibi ſine pactione graviſſimæ mercedis impertiente,ad optimates ſe contulit,quibus eum inviſum ſentiebat,maxime quòd D. Brutum obſeſſum Mutinæ, provincia à Cæſare data, & per ſenatum confirmata,expellere armis niteretur. Hortantibus itaque nonnullis,percuſſores ei ſubornavit. Hac fraude deprehenſa, periculum invicem metuens , veteranos ſimul in ſuum ac Reip. auxilium, quanta potuit largitione, contraxit. Iuſſúsque comparatu exercitui pro prætore præeſſe , & cum Hirtio ac Panſa,qui conſulatum acceperant, D. Bruto opem ferre , demandatum bellum tertio menſe confecit duobus prælus. Priore,Antonius eum fugiſſe ſcribit , ac ſine paludamento equóque poſt biduum demum apparuiſſe : ſequenti , ſatis conſtat non modò ducis ſed etiam militis ſunctum munere,atque in media dimicatione,aquilifero legionis ſuæ graviter ſaucio , aquilam humeris ſubiiſſe, diúque portaſſe.

11. Hoc bello cùm Hirtius in acie , Panſa paulo pòſt ex vulnere,periſſent,rumor increbruit,ambos operâ ejus occiſos : ut Antonio fugato, Rep. conſulibus orbata , ſolus victores exercitus occuparet. Panſæ quidem adeò ſuſpecta mors fuit, ut Glyco medicus cuſtoditus ſit, quaſi venenum vulneri indidiſſet. Adjicit his Aquilius Niger , alterum è conſulibus, Hirtium,in pugnæ tumultu ab ipſo interemtum.

12. Sed ut cognovit , Antonium poſt fugam à M. Lepido receptum, cæteróſque duces, & exercitus,conſentire pro partibus, cauſſam optimatium ſine cunctatione deſeruit , ad prætextum mutatæ voluntatis dicta factáq; quorundam calumniatus: quaſi alii ſe puerum,alii ornandum tollendúmque jactaſſent , ne aut ſibi,aut veteranis par gratia referretur.Et quo magis pœnitentiam prioris ſectæ approbaret , Nurſinos grandi pecunia , & quam pendere nequirent,multatos,extorres egit oppido: quod Mutinenſi acie interemtorum civium tumulo publice extructo adſcripſerant , Pro libertate eos occubuiſſe.

13. Inita

13. Inita cũ Antonio & Lepido societate, Philippense quoque bellum, quamquam invalidus atque æger, duplici prælio transegit: quorum priore castris exutus, vix ad Antonii cornu fuga evaserat. Nec successum victoriæ moderatus est: sed capite Bruti Romam misso, ut statuæ Cæsaris subjiceretur, in splendidissimum quemque captivum non sine verborum contumelia sævit. Vt quidem uni suppliciter sepulturam precanti respondisse dicatur, Iam istam in volucrum fore potestatem: aliis, patrem & filium, pro vita rogantes, sortiri vel dimicare jussisse uter alterutri cõcederetur, ac spectasse utrumque morientem, cum patre, qui se obtulerat, occiso, filius quoque voluntaria occubuisset nece. Quare cæteri, & in his M. Favonius, ille Catonis æmulus, cum catenati producerentur, imperatore Antonio honorificè salutato, hunc foedissimo convicio coram proscidetunt. Partitis post victoriam officiis, cum Antonius Orientem ordinandum, ipse veteranos in Italiam reducendos, & municipalibus agris collocandos recepisset: neque veteranorum neq; possessorum gratiam tenuit: alteris, pelli se; alteris, non pro spe meritorum tractari querentibus.

14. Quo tempore L. Antonium, fiducia consulatus quem gerebat, ac fraternæ potentiæ, res novas molientem, confugere Perusiam coegit, & ad deditionem fame compulit: non tamen sine magnis suis & ante bellum & in bello discriminibus. Nam cum spectaculo ludorum gregarium militem in XIIII. ordinibus sedentem excitari per apparitorem jussisset, rumore ab obtrectatoribus dilato, quasi eundem mox & discruciatum necasset minimum abfuit quin periret, concursu & indignatione turbæ militaris. Saluti fuit, quòd qui desiderabatur, repente comparuit incolumis, ac sine injuria. Circa Perusinum autem murum sacrificans, pæne interceptus est a manu gladiatorum, quæ oppido eruperat.

15. Perusia capta, in plurimos animadvertit: orare veniam, vel excusare se conantibus una voce occurrens. Moriendum esse. Scribunt quidam, trecentos ex dediticiis electos, utriusque ordinis, ad aram divo Iulio exstructam, Idibus Martiis hostiarũ more mactatos. Extiterunt qui traderent, conspecto eum ad aram isse, ut occulti adversarii,

& quos

& quos metus magis quàm voluntas contineret, facultate L. Antonii ducis præbita, detegerentur: devictísque his, & confiscatis, promissa veteranis præmia persolverentur.

16. Bellum Siculum inchoavit in primis, sed diu traxit, intermissum sæpius: modò reparandarum classium caussa, quas tempestatibus duplici naufragio, & quidem per æstatem amiserat: modò pace facta, flagitante populo, ob interclusos commeatus, famemque ingravescentem: donec navibus ex integro fabricatis, ac XX servorum millibus manumissis & ad remum datis, portum Iulium apud Baias, immisso in Lucrinum & Avernum lacum mari, effecit. In quo cum hieme totâ copias exercuisset, Pompejum inter Mylas & Naulochum superavit: sub horam pugnæ tam arcto repente somno devinctus, ut ad dandum signum ab amicis excitaretur. Vnde præbitam Antonio materiam putem exprobrandi, Ne rectis quidem oculis eum adspicere potuisse instructam aciem: verum supinum, cælum intuentem, stupidum cubuisse: nec prius surrexisse ac militibus in conspectum fuisse, quàm à M. Agrippa fugatæ sint hostiũ naves. Alii dictum factúmq; ejus criminantur, quasi classibus tempestate perditis, exclamaverit, etiam invito Neptuno victoriam se adepturum: ac die Circensium proximo solenni pompæ simulacrum Dei detraxerit. nec temere plura ac maiora pericula ullo alio bello adiit. Trajecto in Siciliã exercitu, cum partem reliquam copiarum continenti repeteret, oppressus ex improviso à Demochare & Appollophane, præfectis Pompeji, uno demum navigio ægerrime effugit. Item cum præter Locros Rhegium pedibus iret, & prospectis biremibus Pompeianis terram legentibus, suas ratus, descendisset ad litus, pæne exceptus est. Tunc etiam per devios tramites refugientem, servus Æmilii Paulli, comitis ejus, dolens proscriptum olim ab eo patrem Paullum, & quasi occasione ultionis oblata, interficere conatus est. Post Pompeji fugã, collegarum alterum M. Lepidum, quem ex Africa in auxiliũ evocarat, superbientem X X legionum fiducia, summásque sibi partes terrore ac minis vindicantem, spoliavit exercitu: supplicemque concessa vita Circeis in perpetuum relegavit.

17. M. Antonii societatem semper dubiam &

incertam, reconciliationibúsq; variis male focillatam abrupit tandem. Et quo magis degenerasse eum à civili more approbaret, testamentum, quod is Romæ etiam de Cleopatræ liberis inter heredes nuncupatis reliquerat, aperiendum recitandúmque pro concione curavit. Remisit tamē hosti judicato necessitudines, amicósq; omnes: atque inter alios C. Sosium & T. Domitium, tunc adhuc COSS. Bononiensibus quoque publice, quod in Antoniorum clientela antiquitus erant, gratiam fecit conjurandi cum tota Italia pro partibus suis. Nec multo post navali prælio apud Actium vicit, in serum dimicatione protracta, ut in navi victor pernoctaverit. Ab Actio cùm Samum insulam in hiberna se recepisset, turbatus nuntiis de seditione militum, præmia & missionem poscentium, quos ex omni numero confecta victoria Brundisium premiserat, repetit Italiā, tempestate in trajectu bis conflictatus: primo inter promontoria Peloponnesi atque Ætoliæ: rursus circa montes Ceraunios, utrobiq; parte Liburnicarum demersa, simúlque ejus in qua vehebatur, fusis armamentis, & gubernaculo diffracto. Nec ampliùs quàm septem & XX dies, donec desideria militum ordinarentur, Brundisii cōmoratus, Asiæ Syriæque circuitu Ægyptum petit: obsessáque Alexandria, quo Antonius cum Cleopatra confugerat, brevi potitus est. Et Antonium quidem seras conditiones pacis tentantē, ad mortem adegit, viditque mortuum. Cleopatræ, quam servatam triumpho magnopere cupiebat, etiam Psyllos admovit, qui venenum ac virus exsugerent: quod perisse morsu aspidis putabatur. Ambobus communem sepulturę honorem tribuit, ac tumulum ab ipsis inchoatum perfici jussit. Antonium juvenem, majorem de duobus Fulvia genitis, simulacro D. Iulii, ad quod post multas & irritas preces confugerat, abreptum interemit. Item Cæsarionem, quem ex Cęsare Cleopatra concepisse prædicabat, retractum è fuga supplicio affecit. Reliquos Antonii reginæque communes liberos, non secus ac necessitudine junctos sibi, & conservavit, & mox pro conditione cujusque sustinuit, ac fovit.

18. Per idem tempus, conditorium & corpus Magni Alexandri, cùm prolatum è penetrali subjecisset oculis, corona aurea imposita ac floribus

aspersis

aspersis veneratus est. consultúsque, num & Ptolemæum inspicere vellet, Regem se voluisse ait videre, non mortuos. Ægyptum, in provinciæ formam redactam, ut feraciorem habiliorémque annonæ urbicæ redderet, fossas omnes, in quas Nilus exæstuat, oblimatas longa vetustate, militari opere detersit. Quóque Actiacæ victoriæ memoria celebratior in posterum esset, urbē Nicopolim apud Actium condidit ludósque illic Quinquennales constituit: & ampliato vetere Apollinis templo, locum castrorum, quibus fuerat usus, exornatum navalibus spoliis, Neptuno ac Marti consecravit.

19. Tumultus post hæc, ac etiam rerum novarū initia, conjurationésque complures, prius quam invalescerent, indicio detectas compressit. & alias alio tempore Lepidi juvenis, deinde Varronis Murenæ, & Fannii Cæpionis, mox M. Egnatii, exin Plautii Rufi, Luciique Paulli progeneri sui: ac præter has L. Audasii falsarum tabularum rei, ac neque ætate neque corpore integri: item Asinii Epicadi ex gente Parthyna hybridæ ad extremum Telephi mulieris servi nomenclatoris. Nam ne ultimæ quidem sortis hominum conspiratione & periculo caruit. Audasius atque Epicadus Iuliam filiam & Agrippam nepotem ex insulis quibus cōtinebantur, rapere ad exercitus Telephus, quasi debita sibi fato dominatione, & ipsum & senatum aggredi, destinaverant. Quinetiam quondam juxta cubiculum ejus lixa quidam ex Illyrico exercitu, Ianitoribus deceptis, noctu deprehensus est, cultro venatorio cinctus: impósne mentis, an simulata dementia, incertum. Nihil enim exprimi quæstione potuit.

20. Externa bella duo omnino per se gessit: Dalmaticum, adolescens adhuc: & Antonio devicto, Cantabricum. Dalmatico etiam vulnera excepit, una acie, dextrum genu lapide ictus, altera autem, & crus & utrumque brachium ruina pontis consauciatus. Reliqua per legatos administravit: ut tamen quibusdam Pannonicis, atque Germanicis aut interveniret, aut non longe abesset, Ravennam, vel Mediolanum, vel Aquilejam usque ab urbe progrediens.

21. Domuit aurē partim ductu partim auspiciis suis Cantabriam, Aquitaniam, Panooniam, Dalmatiam cum Illyrico omni: item Rhætiam, & Vindelicos,

delicos, ac Salassos, gentes Inalpinas. Coercuit & Dacorum incursiones, tribus eorum ducibus cum magna copia cæsis, Germanósque ultra Albim fluvium summovit: ex quibus Vbios & Sicambros dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit. Alias item nationes male quietas ad obsequium redegit. Nec ulli genti sine iustis & necessariis caussis bellū intulit. Tantumq; abfuit à cupiditate quoquo modo imperiū vel bellicā gloriam augendi, ut quorundā barbarorū principes in æde Martis Vltoris iurare coegerit, mansuros se in fide ac pace quam peterent: à quibusdam vero novum genus obsidum fœminas exigere tentaverit: quod negligere marium pignora sentiebat. & tamē potestatem semper omnibus fecit, quoties vellent, obsides recipiendi. Neq; aut crebrius aut perfidiosius rebellantes graviore umquā multatus est poena, quàm ut captivos sub lege venundaret, ne in vicina regione servirēt, néve intra XXX annū liberarentur. Qua virtutis moderationisq; fama, Indos etiā ac Scythas, auditu modo cognitos, pellexit ad amicitiā suam populique Romani ultro per legatos petendam. Parthi quoq; & Armeniā vindicanti facilè cesserūt: & signa militaria quę M. Crasso & M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderūt: obsidesq; insuper obtulerunt: deniq; pluribus quondā de regno concertantibus, nōnisi ab ipso electum comprobaverunt.

22. Ianum Quirinum semel atque iterum à condita urbe memoriam ante suam clausum, in multo breviore temporis spatio, terra marique pace parta, ter clusit. Bis ovans ingressus est urbem: post Philippense, & rursus post Siculum bellū. Curules triumphos treis egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum: continuo triduo omnes.

23. Graves ignominias cladesque, duas omnino, nec alibi quam in Germania, accepit: Lollianam & Varianam: sed Lollianam majoris infamiæ, quam detrimenti: Varianam pæne exitiabilem, tribus legionibus, cum duce legatisque & auxiliis omnibus, cæsis. Hac nuntiata excubias per urbem indixit, ne quis tumultus existeret: & Præsidibus provinciarum propagavit imperiū, ut & à peritis & assuetis socii continerentur. Vovit & magnos ludos Iovi Opt. Max. SI REMPVBLICAM IN MELIOREM STATVM

VER-

VERTISSET: quod factum Cimbrico Marsicoque bello erat. Adeò namque consternatum ferunt, ut per continuos menses barba capilloque summisso, caput interdum foribus illideret, vociferans: Quinctili Vare, legiones redde: diemque cladis quotannis moestum habuerit ac lugubrem.

24. In re militari & commutavit multa, & instituit: atque etiam ad antiquum morem nonnulla revocavit. disciplinam severissimè rexit. ne legatorum quidem cuiquam, nisi gravatè, hibernisque demum mensibus, permisit uxorem intervisere. equitem R. quòd duobus filiis adolescentibus, caussa detrectandi sacramenti pollices amputasset, ipsum bonaque subjecit hastæ: quem tamen, quod imminere emtioni publicanos videbat, liberto suo addixit, ut relegatum in agros pro libero esse sineret. Decimam legionem contumacius parentem, cum ignominia totam dimisit: item alias immodestè missionem postulantes, citra commoda emeritorum præmiorum exauctoravit. cohortes, si quæ cessissent loco, decimatas hordeo pavit. centuriones, statione deserta itidem, ut manipulares, capitali animadversione punivit: pro cætero delictorũ genere variis ignominiis affecit: ut stare per totum diem juberet ante Prætorium: interdum tunicatos, discinctosque, nonnunquam cum decempedis, vel etiam cespitem portantes.

25. Neque post bella civilia, aut in concione, aut per edictum, ullos militum commilitones appellabat, sed milites. Ac ne à filiis quidem, aut privignis suis, imperio præditis, aliter appellari passus est: ambitiosius id existimans, quam aut ratio militaris, aut temporum quies, aut sua domusque suæ majestas postularet. Libertino milite, præterquam Romæ incendiorum caussa, & si tumultus in graviore annona metueretur, bis usus est: semel ad præsidiũ coloniarum Illyricum contingentium: iterum ad tutelam ripæ Rheni fluminis. eósque servos adhuc viris fœminisque pecuniosioribus indictos, ac sine mora manumissos, sub priore vexillo habuit, neque aut commistos cum ingenuis, aut eodem modo armatos. Dona militaria aliquanto facilius, phaleras & torques, quidquid auro argentoque constaret, quam vallares ac murales coronas, quæ honore præcellerent, dabat: has quàm parcissimè, & sine ambitione, ac

sæpe etiam caligatis tribuit. M. Agrippam in Sicilia post navalem victoriam cæruleo vexillo donavit. Solos triumphales, quamquam & socios expeditionum, & participes victoriarum suarum, numquam donis impertiendos putavit: quod ipsi quoque jus habuissent tribuendi ea quibus vellent. Nihil autem minus in perfecto duce, quam festinationem temeritatemque convenire arbitrabatur. Crebro itaque illa jactabat:

Σπεῦδε βραδέως, &

Ἀσφαλὴς γὰρ ἐστ᾽ ἀμείνων, ἢ θρασὺς στρατηλάτης.

Et, Sat celeriter fieri, quidquid fiat satis bene. Prœlium quidem aut bellum suscipiendum omnino negabat, nisi cùm major emolumenti spes quàm damni metus ostenderetur. Nam minima commoda non minimo sectantes discrimine, similes ajebat esse aureo hamo piscantibus: cujus abrupti damnum nulla captura pensari posset.

26. Magistratus atque honores, & ante tempus, & quosdam novi generis, perpetuosque, cepit. Consulatum XX ætatis anno invasit, admotis hostiliter ad urbem legionibus, missisque qui sibi nomine exercitus deposcerent. Cum quidem cunctante senatu, Cornelius Centurio, princeps legationis, rejecto sagulo ostendens gladii capulum, non dubitasset in curia dicere, Hic faciet, si vos non feceritis. Secundum consulatum, post IX annos, tertium anno interjecto gessit: sequentes usque ad undecimum continuavit: multisque mox, cum deferrentur, recusatis, duodecimum magno, id est, septemdecim annorum intervallo, & rursus tertium decimum biennio post ultro petiit: ut Cajum & Lucium filios amplissimo præditos magistratu, suo quemque tirocinio deduceret in forum. Quinque medios consulatus à sexto ad undecimum annuos gessit: cæteros autem sex, aut novem aut sex aut quatuor aut tribus mensibus; secundum verò, paucissimis horis. Nam die Kalendarum Januarii, cum mane pro æde Capitolini Iovis paullulum curuli sella præsedisset, honore abiit, suffecto alio in locum suum. Nec omnes Romæ, sed quartum consulatum in Asia, quintum in insula Samo, octavum & nonum Tarracone iniit.

27. Triumviratum Reip. constituendæ per decem annos administravit: in quo restitit quidem aliquandiu collegis, ne qua fieret proscriptio, sed inceptam utroque acerbiùs exercuit. Namque illis in multorum sæpe personam per gratiam & preces exorabilibus, solus magnopere contendit ne cui parceretur: proscripsitque etiam C. Toranium tutorem suum, eundemque collegam patris sui Octavii in ædilitate. Iunius Saturninus hoc amplius tradit. Cũ peracta proscriptione, M. Lepidus in senatu excusasset præterita, & spem clementiæ in posterum fecisset, quoniam satis pœnarum exactum esset: hunc è diverso professum, ita modum se proscribendi statuisse, ut omnia sibi reliquerit libera: in cujus tamen pertinaciæ pœnitentiam, postea T. Iunium Philopœmenem, quod patronum suum proscriptum celasse olim diceretur, equestri dignitate decoravit. In eadem hac potestate multiplici flagravit invidia. Nam & Pinarium equitem R. cum concionante se admissa turba paganorum apud milites subscribere quædam animadvertisset, curiosum ac speculatorem ratus, coram confodi imperavit. Et Tedium Afrum COSS. designatum, quia factum quoddam suum maligno sermone carpsisset, tantis perterruit minis, ut is se præcipitaverit. Et Q. Gallium prætorem, in officio salutationis, tabulas duplices veste tectas tenentem, suspicatus gladium occulere, nec quidquam statim, ne aliud inveniretur, ausus inquirere, paullo post per centuriones & milites raptum è tribunali, servilem in modum torsit: ac fatentem nihil jussit occidi, prius oculis ejus sua manu effossis. quem tamen scribit colloquio petito insidiatum sibi, conjectumque à se in custodiam, deinde urbe interdicta dimissum, naufragio vel latronum insidiis periisse. Tribunitiam potestatem perpetuam recepit: in qua semel atque iterum per singula lustra collegam sibi cooptavit. Recepit & morum legumq; regimen æquè perpetuum: quo jure, quamquam sine censuræ honore, censum tamen populi ter egit: primum ac tertium cum collega, medium solus.

28. De reddenda Rep. bis cogitavit: primo post oppressum statim Antonium, memor objectum ab eo sibi sæpius, quasi per ipsum staret ne redderetur: ac rursus tædio diuturnæ valitudinis: cum

etiam magistrationi ac senatu domum accitis Rationarium imperii tradidit. Sed reputans & se privatum non sine periculo fore, & illam plurium arbitrio temere committi, in retinenda perseveravit dubium eventu meliore an voluntate. Quam voluntatem cum præ se identidē ferret, quodam etiam edicto his verbis testatus est. Ita mihi salvam ac sospitem remp. sistere in sua sede liceat, atque ejus rei fructum percipere, quem peto, ut optimi status auctor dicar & moriens, ut feram mecum spem, mansura in vestigio suo fundamenta Reip. quæ jecero. Fecitque ipse se compotem voti, nisus omni modo ne quem novi status poeniteret. Urbem neque pro majestate imperii ornatam, & inundationibus incendiisque obnoxiam, excoluit adeò, ut jure sit gloriatus marmoream se relinquere, quam lateritiam accepisset. Tutam verò, quantum provideri humana ratione potuit, etiam in posterum præstitit.

29. Publica opera plurima exstruxit: ex quibus vel præcipua, Forū cum æde Martis Vltoris, templum Apollinis in Palatio, ædē Tonantis Iovis in Capitolio. Fori exstruendi caussa fuit, hominum & judiciorum multitudo, quæ videbatur, non sufficientibus duobus, etiam tertio indigere. Itaque festinantius, nec dum perfecta Martis æde, publicatum est, cautumque, ut separatim in eo publica judicia & sortitiones judicum fierent. Ædē Martis bello Philippensi pro ultione paterna suscepto voverat. Sanxit ergo ut de bellis triumphisq; hic consuleretur senatus: provincias cum Imperio petituri, hinc deducerentur: quiq; victores redissent, huc insignia triumphorum inferrent. Templum Apollinis in ea parte Palatinæ domus excitavit, quam fulmine ictam desiderari à Deo haruspices pronuntiarant. Addita porticus cum bibliotheca Latina Græcaque quo loco jam senior sæpe etiam senatum habuit, decuriasque judicum recognovit. Tonanti Iovi ædem consecravit, liberatus periculo, cum expeditione Cantabrica per nocturnum iter lecticam ejus fulgur perstrinxisset, servumque prælucentem exanimasset. Quædam etiam opera sub nomine alieno, nepotum scilicet & uxoris sororisque, fecit: ut porticum basilicamque Lucii & Caii: item porticus Liviæ & Octaviæ, theatrúmq; Marcelli. Sed & cæteros principes viros sæpe hortatus

tatus est, ut pro facultate quisq; monumentis vel novis, vel refectis & excultis, urbem adornarent. Multaque à multis exstructa sunt: sicut à Marcio Philippo, ędes Herculis Musarum: à L. Cornificio, ædes Dianæ: ab Asinio Pollione, atrium Libertatis: à Munatio Planco, ædes Saturni: à Cornelio Balbo, theatrum: à Statilio Tauro, amphitheatrum: à M. vero Agrippa, complura, & egregia.

30. Spatium Vrbis in regiones vicosque divisit: instituitq; ut illas annui magistratus sortito tuerentur, hos magistri è plebe cujusque viciniæ electi. Adversus incendia excubias nocturnas, vigilesque commentus est. Ad coercendas inundationes, alveum Tiberis laxavit, ac repurgavit, completum olim ruderibus, & ædificiorum prolapsionibus coarctatum. Quo autem facilius undiq; urbs adiretur, desumpta sibi Flaminia via Arimino tenus munienda, reliquas triumphalibus viris ex manubiali pecunia sternendas distribuit. Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumptas, refecit: easque & cæteras opulentissimis donis adornavit: utpote qui in cellam Capitolini Iovis sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quingenties HS una donatione contulerit.

31. Postquam vero pontificatum maximum, quem numquam vivo Lepido auferre sustinuerat, mortuo demum suscepit, quidquid fatidicorum librorum Græci Latinique generis, nullis vel parum idoneis auctoribus vulgo ferebatur, supra duo millia contracta undique cremavit: ac solos retinuit Sibyllinos: hos quoque delectu habito: condiditque duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi. Anoum à D. Iulio ordinatum, sed postea negligentia conturbatum atque confusum, rursus ad pristinam rationem redegit: in cujus ordinationem Sextilem mensem e suo cognomine nuncupavit, magis quam Septembrem, quo erat natus: quia hoc sibi & primus consulatus & insignes victoriæ obtigissent. Sacerdotum & numerum & dignitatem, sed & commoda, auxit: præcipue Vestalium virginum. cumque in demortuæ locum aliam capi oporteret, ambirentque multi ne filias in sortem darent: adjuravit, si cujusquam neptium suarum competeret ætas, oblaturum se fuisse eam. Nonnulla etiam ex antiquis cæremoniis paullatim

 abolita

abolita restituit: ut Salutis augurium, Diale flaminium, sacrum Lupercale, ludos Seculares & compitalicios. Lupercalibus vetuit currere imberbes: item, Secularibus ludis juvenes utriusque sexus prohibuit ullum nocturnum spectaculum frequentare, nisi cum aliquo majore natu propinquorum. Compitales Lares ornare bis anno instituit, vernis floribus, & æstivis. Proximum à Diis immortalibus honorem memoriæ ducum præstitit, qui imperium populi R. ex minimo maximum reddidissent. Itaque & opera cujusque, manentibus titulis, restituit: & statuas omnium triumphali effigie in utraq; Fori sui porticu dedicavit. Professus est edicto, commentum id se, ut illorum velut ad exemplar & ipse dum viveret, & insequentium ætatum principes exigerentur à civibus. Pompeji quoque statuam contra theatri ejus regiam, marmoreo Iano supposuit, translatam è curia, in qua C. Cæsar fuerat occisus.

32. Pleraque pessimi exempli correxit, quæ in perniciem publicam, aut ex consuetudine licentiaque bellorum civilium duraverant, aut per pacem etiam exstiterant. Nam & grassatorum plurimi palam se ferebant succincti ferro, quasi tuendi sui caussa: & rapti per agros viatores sine discrimine, liberi, serviq;, ergastulis possessorum supprimebantur: & plurimæ factiones, titulo collegii novi, ad nullius non facinoris societatem coibāt. Igitur grassatores dispositis per opportuna loca stationibus, inhibuit. ergastula recognovit: collegia, præter antiqua & legitima, dissolvit: tabulas veterum ærarii debitorum, vel præcipuam calumniandi materiam exussit. Loca in urbe publica juris ambigui possessoribus adjudicavit. Diuturnorum reorum, & ex quorum sordibus nihil aliud quàm voluptas inimicis quæreretur, nomina abolevit: conditione proposita, ut si quem quis repetere vellet, par periculum pœnæ subiret. Ne quod autem maleficium negotiúmve impunitate vel mora elaberetur, XXX amplius dies, qui honorariis ludis occupabantur, actui rerum accommodavit. Ad tres judicum decurias, quartam addidit ex inferiore censu: quæ ducenariorum vocaretur, judicaretque de levioribus summis. Iudices à tricesimo ætatis anno allegit: id est, quinquennio maturius quam solebant. At plerisque

judican-

Judicandi munus detrectantibus, vix concessit ut singulis decuriis per vices annua vacatio esset. & ut solitæ agi Novembri ac Decembri mense res omitterentur.

33. Ipse jus dixit assidue, & in noctem nonnunquam: si parum corpore valeret, lectica pro tribunali collocata, vel etiam domi cubans. Dixit autem jus non diligentia modo summa, sed & lenitate: siquidem manifesti parricidii reum, ne culeo insueretur, quod non nisi confessi afficiuntur hac pœna, ita fertur interrogasse: Certe patrem tuum non occidisti? Et cum de falso testamento ageretur, omnesque signatores lege Cornelia tenerentur: non tantum duas tabellas, damnatoriam & absolutoriam, simul cognoscentibus dedit: sed tertiam quoque qua ignosceretur iis quos fraude ad signandum, vel errore inductos, constitisset. Appellationes quotannis urbanorum quidem litigatorum prætori delegavit urbano: at provincialium consularibus viris quot singulos cujusq; provinciæ negotiis præposuisset.

34. Leges retractavit, & quasdam ex integro sanxit: ut sumptuariam, & de adulteriis, & de pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus. Hanc cum aliquanto quàm cæteras severius emendasset, præ tumultu recusantium perferre non potuit: nisi adempta demum lenitáve parte pœnarum: & vacatione triennii data auctisque præmiis. Sic quoque abolitionem ejus, publico spectaculo pertinaciter postulante equite, accitos Germanici liberos receptosque partim ad se, partim in patris gremium ostentavit manu vultuque significans, ne gravarentur imitari juvenis exemplum. Cùmque etiam immaturitate sponsarum, & matrimoniorum crebra mutatione vim legis eludi sentiret, tempus sponsas habendi coarctavit: divortiis modum imposuit.

35. Senatorum affluentem numerum deformi & inconditã turba (erant enim super mille, & quidam indignissimi, & post necem Cæsaris per gratiam & premium allecti, quos Orcinos vulgus vocabat) ad modum pristinum & splendorē redegit, duabus lectionibus: prima ipsorum arbitratu, quo vir virum legit: secunda, suo & Agrippæ, quo tempore existimatur lorica sub veste munitus, ferróque cinctus præsedisse, decem valentissimis senatorii

torii ordinis amicis sellam suam circumstantibus. Cordus Cremutius scribit, ne admissum quidem tunc quemquam senatorum, nisi solum, & prætentato sinu. Quosdam ad excusandi se verecundiam compulit: servavitque etiam excusantibus insigne vestis, & spectandi in orchestra epulandique publicè jus. Quo autem lecti probatique & religiosius & minore molestia senatoria munera fungerētur, sanxit ut prius quàm consideret quisque, thure ac mero supplicaret apud aram ejus dei in cujus tēplu coiretur: & ne plus quam bis in mense legitimus senatus ageretur, Kalendis & Idibus: néve Septembri Octobrive mense ullos adesse alios necesse esset, quam sorte ductos, per quorum numerum decreta confici possent: sibique instituit consilia sortiri semestria, cum quibus de negotiis ad frequentem senatum referendis ante tractaret. Sententias de majore negotio, non more, atque ordine, sed prout libuisset, prærogabat: ut perinde quisque animum intenderet, ac si censendum magis quam assentiendum esset.

36. Auctor & aliarum rerum fuit: in queis, ne acta senatus publicarentur: ne magistratus deposito honore statim in provincias mitterentur: ut proconsulibus ad mulos, & tabernacula, quæ publice locari solebant, certa pecunia constitueretur: ut cura ærarii à quæstoribus urbanis ad prætorios prætoresve transiret: ut centumviralem hastam, quam quæstura functi consueverant cogere, decemviri cogerent.

37. Quoq; plures partem administrandæ Reip. caperent, nova officia excogitavit: curam operum publicorum, viarum, aquarum, alvei Tiberis, frumenti populo dividundi, præfecturam urbis, Triumviratum legendi senatus, & alterum recognoscendi turmas equitum, quotiescumq; opus esset. Censores creari desitos longo intervallo creavit, numerum prætorum auxit. Exegit etiam, ut quoties consulatus sibi daretur, binos pro singulis collegas haberet: nec obtinuit, reclamantibus cunctis, satis majestatem ejus imminui, quod honorem eum non solus sed cum altero gereret.

38. Nec parcior in bellica virtute honoranda, super XXX ducibus justos triumphos, & aliquanto pluribus triumphalia ornamenta decernenda curavit. Liberis senatorum, quo celerius Reip. assuescerent,

ſcerent, protinus virilem togam, latum clavum induere, & curiæ intereſſe permiſit: militiamque auſpicantibus, non tribunatum modò legionum, ſed & præfecturas alarum dedit: ac ne quis expers caſtrorum eſſet, binos plerumque laticlavios præpoſuit ſingulis alis. Equitum turmas frequenter recognovit, poſt longam intercapedinem reducto more transvectionis. Sed neque detrahi quemquam in transvehendo ab accuſatore paſſus eſt, quod fieri ſolebat: & ſenio vel aliqua corporis labe inſignibus permiſit, præmiſſo in ordine equo, ad reſpondendum quoties citarentur, pedibus venire: mox reddendi equi gratiam fecit eis qui majores annorum quinque & triginta retinere eum nollent.

39. Impetratisque à ſenatu decem adjutoribus, unumquemque equitum rationem vitæ reddere coegit: atque ex improbatis alios pœna, alios ignominia notavit: plures admonitione, ſed varia. Leniſſimum genus admonitionis fuit traditio coram pugillarium, quos taciti, & ibidem ſtatim legerent. Notavitque aliquos, quod pecunias levioribus uſuris mutuati, graviore fœnore collocaſſent.

40. Comitiis tribunitiis ſi deeſſent candidati, ſenatores ex equitibus Romanis creavit: ita ut poteſtate transacta, in utro vellent ordine, manerent. Cum autem plerique equitum, attrito bellis civilibus patrimonio, ſpectare ludos e quatuordecim non auderent, metu pœnæ theatralis; pronuntiavit, non teneri ea quibus ipſis parentibusve equeſter cenſus umquam fuiſſet. Populi recenſum vicatim egit: ac ne plebs frumentationum cauſſa frequentius à negotiis avocaretur, ter in annum quaternûm menſium teſſeras dare deſtinavit: ſed deſideranti conſuetudinem veterem conceſſit rurſus, ut ſui cujusque menſis acciperet. Comitiorum quoque priſtinum jus reduxit: ac multiplici pœna coercito ambitu, Fabianis & Scaptenſibus tribulibus ſuis die comitiorum, ne quid à quoquam candidato deſiderarent, ſingula millia nummûm à ſe dividebat. Magni præterea exiſtimans, ſincerum, atque ab omni colluvione peregrini ac ſervilis ſanguinis incorruptum ſervare populũ: & civitatẽ Romanam parciſſimè dedit, & manumittendi modũ terminavit, Tiberio pro cliente Græco

petenti

petenti rescripsit, Non aliter se daturum quam si præsens sibi persuasisset quã justas petendi caussas haberet. Et Liviæ pro quodam tributario Gallo roganti, civitatem negavit, immunitatem obtulit: affirmans, Se facilius passurũ fisco detrahi aliquid, quam civitatis Romanæ vulgari honorem. Servos non contentus multis difficultatibus à libertate, & multo pluribus à libertate justa, removisse: cum & de numero & de conditione ac differentia eorum qui manumitterentur, curiosè cavisset, hoc quoq; adjecit, ne vinctus umquam tortúsve quis, ullo libertatis genere civitatem adipisceretur. Etiam habitum vestitúmque pristinum reducere studuit. Ac visa quondam pro concione pullatorum turba, indignabundus & clamitans. En, ait,

Romanos rerum dominos, gentemque togatam.

Negotium ædilibus dedit ne quem posthac paterentur in Foro Circóve, nisi positis lacernis, togatum consistere.

41. Liberalitatem omnibus ordinibus per occasiones frequenter exhibuit. Nam & invecta urbi Alexandrino triumpho regia gaza, tantam copiam nummariæ rei effecit, ut fœnore diminuto, plurimum agrorum pretiis accesserit. Et postea quoties ex damnatorum bonis pecunia superflueret, usum ejus gratuitum iis qui cavere in duplum possent, ad certum tempus indulsit. Senatorũ censum ampliavit: ac pro octingentorum millium summa duodecies HS. taxavit, supplevítque non habentibus. Congiaria populo frequenter dedit, sed diversæ fere summæ modo quadragenos, modo tricenos, nonnumquam ducenos quinquagenosque nummos. ac ne minores quidem pueros preteriit, quamvis nonnisi ab undecimo ætatis anno accipere consuessent. Frumentum quoq; in annonæ difficultatibus sæpe levissimo, interdũ nullo pretio, viritim admensus est, tesserasque nummarias duplicavit.

42. Sed ut salubrem magis quam ambitiosum principem scires, querentem de inopia & caritate vini populum, severissima coercuit voce: Satis provisum à genero suo Agrippa, perductis pluribus aquis, ne homines sitirent. Eidem populo promissum quidem congiarium reposcenti, Bonæ se fidei esse respondit: non promissum autem flagitanti, turpitudinem & impudentiam edicto exprobravit;

bravit: affirmavitque, non daturum se, quamvis dare destinarat. Nec minore gravitate atque constantia, cum proposito congiario multos manumissos, insertosque civium numero, comperisset, negavit accepturos quibus promissum non esset: cæterisq; minus quam promiserat, dedit, ut destinata summa sufficeret. Magna vero quondam sterilitate, ac difficili remedio, cum venalitias & lanistarum familias, peregrinosque omnes, exceptis medicis & præceptoribus, partemq; servitiorum, urbe expulisset: ut tandem annona convaluit, impetum se cepisse scribit, frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quod earum fiducia cultura agrorum cessaret: neq; tamen perseverasse, quia certum haberet, posse per ambitionem quandoque restitui. Atque ita posthanc rem temperavit, ut non minorem aratorum ac negotiantium quam populi rationem deduceret.

42. Spectaculorum & assiduitate & varietate, atque magnificentia, omnes antecessit. Fecisse ludos se ait suo nomine quater: pro aliis magistratibus, qui aut abessent, aut non sufficerent, ter & vicies. Fecitque nonnumquam vicatim, ac pluribus scenis per omnium linguarum histriones: non in foro modo, nec Amphitheatro, sed in Circo & in Septis: & aliquando nihil præter venationem edidit. Athletas extructis in campo Martio sedilibus ligneis: item navale prœliũ circa Tiberim cavato solo: in quo nunc Cæsarũ nemus est. Quibus diebus custodes in urbe disposuit, ne raritate remanentium grassatoribus obnoxia esset. In circo aurigas cursoresq; & confectores ferarum, & nonnumquam ex nobilissima juventute, produxit. Sed & Trojæ ludum edidit frequentissime, majorum minorumve puerorum delectu: prisci decorique moris existimans, claræ stirpis indolem sic notescere. In hoc ludicro C. Nonium Asprenatem lapsu debilitatum, aureo torq; donavit: passusq; est ipsum posterósque, Torquati ferre cognomẽ. Mox finem fecit talia edendi, Asinio Pollione oratore graviter invidioséq; in curia questo Æsernini nepotis sui casum, qui & ipse crus effregerat. Ad scenicas quoque & gladiatorias operas, etiam equitibus Romanis aliquando usus est: verùm priùs quàm senatusconsulto interdiceretur. Postea nihil sane, præterquam adolescentulum Lucium, honeste

neste

neſtè natum, exhibuit: tantum ut oſtenderet quod eſſet bipedali minor, librarum ſeptemdecim, ac vocis immenſæ. Quodam autem muneris die, Parthorum obſides tunc primùm miſſos, per arenam mediam ad ſpectaculum induxit: ſubtérque ſe ſubſellio ſecundo collocavit. Solebat etiam citra ſpectaculorum dies, ſi quando quid inoſitatum dignumque cognitu advectum eſſet, id extra ordinẽ quolibet loco publicare: ut rhinocerotem apud Septa: tigrim, in ſcena: anguem quinquaginta cubitorum, pro Comitio. Accidit votivis circenſibus, ut correptus valitudine, lectica cubans tenſas deduceret: rurſus commiſſione ludorũ, quibus theatrum Marcelli dedicabat, evenit ut laxatis ſellæ curulis compagibus caderet ſupinus. Nepotũ quoque ſuorum munere, cum conſternatum ruinæ metu populum retinere, & confirmare nullo modo poſſet, tranſiit è loco ſuo, atque in ea parte conſedit quæ ſuſpecta maxime erat.

44. Spectandi confuſiſſimum ac ſolutiſſimum morem correxit ordinavitque: motus injuria ſenatoris, quem Puteolis per celeberrimos ludos conſeſſu frequenti nemo receperat. Facto igitur decreto patrum, ut quoties quid ſpectandum uſquam publice ederetur, primus ſubſelliorũ ordo vacaret ſenatoribus Romæ legatos liberarum ſociarumq; gentium vetuit in orcheſtra conſidere: cum quoſdam etiam libertini generis mitti deprehendiſſet. Militẽ ſecrevit à populo. Maritis è plebe proprios ordines aſſignavit: prætextatis cuneum ſuum, & proximum pædagogis, ſanxitq; ne quis pullatorum media cavea ſederet. Fœminis ne gladiatores quidem, quos promiſcue ſpectari ſolenne olim erat, niſi ex ſuperiore loco ſpectare conceſſit. Solis virginibus Veſtalibus locum in theatro ſeparatim, & contra prætoris tribunal, dedit: Athletarum vero ſpectaculo muliebrem ſexum omnem adeo ſubmovit, ut Pontificalibus ludis pugilum par poſtulatum diſtulerit in ſequentis diei matutinum tempus: edixeritque, Mulieres ante horam quintam venirent in theatrum, non placere.

45. Ipſe Circenſes ex amicorum ferè libertorumque cœnaculis ſpectabat, interdum è pulvinari, & quidem cum conjuge ac liberis ſedens. Spectaculo plurimas horas, aliquando totos dies aderat: petita venia, commendatuſq; qui ſuam vicem

præſi-

præsidendo fungerentur. Verum quoties adesset, nihil præterea agebat: seu vitandi rumoris caussa, quo patrem Cæsarem vulgò reprehensum commemorabat, quòd inter spectandum epistolis, libellisque legendis, ac rescribendis vacaret. seu studio spectandi, ac voluptate, qua teneri se neque dissimulavit umquam, & sæpe ingenuè professus est. Itaque corollaria & præmia alienis quoque muneribus ac ludis & crebra & grādia de suo offerebat nullique Græco certamini interfuit, quo non pro merito certantium quemq; honoraverit. Spectavit autē studiosissimè pugiles, & maxime Latinos: non legitimos atque ordinarios modo, quos etiam committere cum Græcis solebat: sed & catervarios oppidanos inter angustias vicorum pugnantes temere ac sine arte. Universum denique genus operas aliquas publico spectaculo præbentiū, etiam cura sua dignatus est. Athletis & conservavit privilegia, & ampliavit. Gladiatores sine missione edi prohibuit. Coercitionē in histriones magistratibus in omni tempore & loco, lege vetere, permissam, ademit: præterquam ludos & scenam. Nec tamen eo minus aut xysticorum certationes, aut gladiatorū pugnas severissime semper exegit. Nam histrionum licentiam adeo compescuit, ut Stephanionem togatarium, cui in puerilem habitum circumtonsam matronam ministrasse compererat, per trina theatra virgis cæsum relegaverit: Hylam pantomimum, querente prætore, in atrio domus suæ, nemine excluso, flagellis verberaverit: & Pyladem urbe atque Italia submoverit, quod spectatorem, à quo exsibilabatur, demonstrasset digito, conspicuumque fecisset.

46. Ad hunc modum Vrbe Vrbanisq; rebus administratis, ITALIAM duodetriginta coloniarum numero deductarum ab se frequentavit, operibusque ac vectigalibus publicis plurifariam instruxit: etiam jure ac dignatione Vrbi quodam modo pro parte aliqua adæquavit: excogitato genere suffragiorū, quæ de magistratibus urbicis decuriones colonici in sua quisq; colonia ferrēt, & sub diem comitiorū obsignata Romam mitterent. Ac necubi aut honestorū deficeret copia, aut multitudinis soboles, equestrē militiam petentis etjam ex commendatione publica cujusque oppidi ordinabat: at iis qui è plebe regiones sibi revisenti

filios filiásve approbarent, singula nummorum millia pro singulis dividebat.

47. Provincias validiores, & quas annuis magistratuum imperiis regi nec facile nec tutú erat, ipse suscepit ceteras proconsulibus sortito permisit: & tamen nonnullas commutavit interdum: atque ex utroque genere plerasque sæpius adiit. Vrbium quasdam fœderatas, sed ad exitium licentia præcipites, libertate privavit: alias, aut ære alieno laborantes levavit, aut terræmotu subversas denuò condidit: aut merita erga pop. Rom. allegantes, Latinitate, vel civitate, donavit. Non est, ut opinor, provincia, excepta duntaxat Africa & Sardinia quam non adierit. In has, fugato Sexto Pompeio, trajicere ex Sicilia apparantem, continuæ & immodicæ tempestates inhibuerunt; nec mox occasio aut caussa trajiciendi fuit.

48. Regna, quibus belli jure potitus est, præter pauca, aut iisdem, quibus ademerat, reddidit, aut alienigenis contribuit. Reges socios etiam inter semetipsos necessitudinibus mutuis junxit: promptissimus affinitatis cujusque atque amicitiæ conciliator & fautor: nec aliter universos, quam membra partesque imperii, curæ habuit. Rectorem quoque solitus est apponere ætate parvis, ac mente lapsis, donec adolescerent aut resipiscerent: ac plurimorum liberos & educavit simul cum suis & instituit.

49. Ex militaribus copiis legiones & auxilia provinciatim distribuit: classem Miseni, & alteram Ravennæ ad tutelam superi & inferi maris, collocavit. Certum numerum partim in urbis partim in sui custodiam allegit: dimissa Calagurritanorum manu, quam usque ad devictum Antonium: item Germanorum, quam usque ad cladem Varianam, inter armigeros circa se habuerat. Neque tamen umquam plures quam tres cohortes in urbe esse passus est: easque sine castris. reliquas in hiberna & æstiva circa finitima oppida dimittere assuêrat. Quidquid autem ubique militum esset, ad certam stipendiorum præmiorumq; formulam adstrinxit: definitis pro gradu cujusque, & temporibus militiæ, & commodis missionum; ne aut ætate aut inopia post missionem solicitari ad res novas possent. Vtque perpetuo ac sine difficultate sumptus ad tuendos eos prosequendósque suppeteret,

peteret, ærarium militare cum vectigalibus novis instituit. Et quo celerius, ac sub manum annuntiari cognoscíq; posset quid in provincia quaque gereretur, juvenes primò, modicis intervallis per militares vias, dehinc vehicula, disposuit: cōmodius id visum est, ut qui à loco eidē perferrent literas, interrogari quoque, si quid res exigerent, possent.

50. In diplomatibus, libellisque & epistolis signādit, initio Sphinge usus est: mox imagine Magni Alexandri: novissimè sua, Dioscoridis manu sculpta: qua signare insecuti cæteri principes perseveraverunt. Ad epistolas omnes horarum quoque momenta, nec diei modò sed & noctis, quibus datæ significarentur, addebat.

51. Clementiæ civilitatísque ejus multa & magna documenta sunt. Ne enumerem quot & quos diversarum partium venia & incolumitate donatos, principem etiam in civitate locum tenere passus sit. Iunium Novatum & Cassium Patavinum, è plebe homines, alterum pecunia, alterum levi exsilio punire satis habuit: cùm ille Agrippæ juvenis nomine, asperrimam de se epistolam in vulgus edidisset. hic convivio pleno proclamasset, Neque votum sibi neque animum deesse confodiendi eum. Quadam verò cognitione, cùm Æmilio Æliano Cordubensi inter cætera crimina vel maximè objiceretur, quòd malè opinari de Cæsare soleret: conversus ad accusatorem, commotóque similis: Velim, inquit, hoc mihi probes: faciam sciat Ælianus & me linguam habere; plura enim de eo loquar. Nec quidquam ultra, aut statim aut postea inquisivit. Tiberio quoque de eadem re seduló violentiùs apud se per epistolam conquerenti, ita rescripsit. Ætati tuæ, mi Tiberi, noli in hac re indulgere, & nimium indignari, quemquam esse qui de me malè loquatur. Satis est enim, si hoc habemus ne quis nobis malè facere possit.

52. Templa quamvis sciret etiam proconsulibus decerni solere, in nulla tamen provincia, nisi communi suo Romæque nomine recepit: nam in urbe quidem pertinacissime abstinuit hoc honore. Atq; etiam argenteas statuas olim sibi positas conflavit omnes exque iis aureas cortinas Apollini Palatino dedicavit. Dictaturam magna vi offe-

tente populo, genu nixus, dejecta ab humeris toga, nudo pectore deprecatus est.

53. Domini appellationem, ut maledictum & opprobrium semper exhorruit. Cùm spectante eo ludos, pronuntiatum esset in mimo, O dominum æquum & bonum & universi quasi de ipso dictum exsultantes comprobassent: & statim manu vultuq; indecoras adulationes repressit, & insequenti die gravissimo corripuit edicto, dominúmq; se posthac appellari, ne à liberis quidem aut nepotibus suis, vel serio vel joco, passus est: atque hujus-[illegible] inter ipsos prohibuit. Non temerè urbe oppidóve ullo egressus, aut quoquam ingressus est, nisi vespere aut noctu: ne quem officii caussa inquietaret. In consulatu, pedibus ferè; extra consulatum, sæpe adoperta sella per publicum incessit. Promiscuis salutationibus admittebat & plebem: tanta comitate adeuntium desideria excipiens, ut quendam joco corripuerit, quòd sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto stipem. Die senatus numquam patres nisi in curia salutavit, & quidem sedentes, ac nominatim singulos, nullo submonente: & discedens eo modo sedentibus singulis, vale dicebat. Officia cùm multis mutuò exercuit: nec priùs dies cujusque solemnes frequentare desiit, quàm grandior jam nato, & in turba quondam sponsaliorum die vexatus. Gallum Terrinium senatorem, minus sibi familiarem, sed captum repente oculis, & ob id inedia mori destinantem, præsens consolando revocavit ad vitam.

54 In senatu verba facienti dictum est, Non intellexi: & ab alio, Contradicerem tibi, si locum haberem. Interdum ob immodicas altercationes disceptantium è curia per iram se proripienti, quidam ingesserunt, Licere oportere senatoribus de Rep. loqui. Antistius Labeo senatus lectione cum vir virum legeret, M. Lepidum, hostem olim ejus, & tunc exsulantem, legit: interrogatusque ab eo, an essent alii digniores, Suum quemque judicium habere respondit. Nec ideo libertas, aut contumacia fraudi cuiquam fuit.

55. Etiam sparsos de se in curia famosos libellos, nec expavit, & magna cura redarguit. Ac ne requisitis quidem auctoribus, id modo censuit, cognoscendum posthac de iis qui libellos aut car-

mina

mina ad infamiam cujuspiam sub alieno nomine edant.

56. Iocis quoque quorundam invidiosis aut petulantibus lacessitus, contradixit edicto. Et tamen de inhibenda testamentorum licentia, ne senatus quidquam constitueret, intercessit. Quoties magistratuum comitiis interesset, tribus cum candidatis suis circuibat: supplicabatque more solemni. Ferebat & ipse suffragium in tribu, ut unus è populo. Testem se in judiciis & interrogari & refelli æquissimo animo patiebatur. Forum angustius fecit, non ausus extorquere possessoribus proximas domos. Numquam filios suos populo commendavit, ut non adjiceret, Si merebuntur. Eisdem prætextatis adhuc assurrectū ab universis in theatro, & à stantibus plausum, gravissimè questus est. Amicos ita magnos & potentes in civitate esse voluit, ut tamen pari jure essent quo cæteri, legibúsque judiciariis æquè tenerentur. Cùm Asprenas Nonius arctiùs ei junctus, caussam veneficii, accusante Cassio Severo, diceret: consuluit senatum quid officii sui putaret: Cunctari enim se, ne, si superesset, eriperet legibus reum: sin deesset, destituere ac prædamnare amicum existimaretur. Et consentientibus universis, sedit in subselliis per aliquot horas: verùm tacitus, ac ne laudatione quidem judiciali data. Affuit & clientibus: sicut Scutario cuidam, evocato quondam suo, qui postulabatur injuriarum. Vnum omnino è reorum numero, ac ne eum quidem, nisi precibus, eripuit, exorato coram judicibus accusatore, Castricium, per quem de conjuratione Murenæ cognoverat.

57. Pro quibus meritis quantoperè dilectus sit, facile est æstimare. Omitto senatusconsulta, quæ possunt videri vel necessitate expressa, vel verecundia. Equites Romani natalem ejus sponte atque consensu, biduo semper celebrarunt. Omnes ordines in lacum Curtii quotannis ex voto pro salute ejus stipem jaciebant: item Kalendis Ianuariis strenam in Capitolio, etiam absenti: ex qua summa pretiosissima deorum simulacra mercatus, vicatim dedicabat: ut Apollinem Sandalarium, & Jovem Tragoedum, aliaque. In restitutionem Palatinæ domus incendio absumptæ, veterani, decuriæ, tribus, atque etiam singillatim è cætero ge-

nere hominum, libentes ac pro facultate quisque pecunias contulerunt · delibante tantummodo eo summarum acervos, neque ex quoquam plus denario auferente. Revertentem ex provincia, non solum faustis ominibus, sed & modulatis carminibus prosequebantur. Observatum etiam est, ne quoties introiret urbem, supplicium de quoquam sumeretur.

58. Patris Patriæ cognomen universi repentino maximóque consensu detulerunt ei. Prima, plebs, legatione Antium missa: dein quia non recipiebat, ineunti Romæ spectacula frequens, & laureata: mox in curia senatus: neque decreto, neque acclamatione, sed per Valerium Messallam id mandantibus cunctis: Quod bonum, inquit, faustumque sit tibi, domuique tuæ, Cæsar Auguste (sic enim nos perpetuam felicitatem Reip. & læta huic precari existimamus) Sen. te consentiens cum pop. Rom. consalutat PATRIÆ PATREM. Cui lacrymans respondit Augustus, his verbis (ipsa enim, sicut Messallæ, posui:) Compos factus votorum meorum, Patres C. quid habeo aliud deos immortales precari, quàm ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitæ finem mihi perferre liceat?

59. Medico Antonio Musæ, cujus operâ ex ancipiti morbo convaluerat, statuam, ære collato, juxta signum Æsculapii statuerunt. Nonnulli patrumfamiliarum, testamento caverunt, ut ab heredibus suis, prælato victimæ titulo, in Capitolium ducerentur, votúmque pro se solveretur, QVOD SVPERSTITEM AVGVSTVM RELIQVISSENT. Quædam Italiæ civitates diem, quo primùm ad se venisset, initium anni fecerunt. Provinciarum pleræque super templa & aras, ludos quoque quinquennales pæne oppidatim constituerunt.

60. Reges amici atque socii, & singuli in suo quisque regno, Cæsareas urbes condiderunt: & cuncti simul, ædem Iovis Olympici, Athenis antiquitus inchoatam, perficere communi sumptu destinaverunt, Genióque ejus dedicare: ac sæpe regnis relictis, non Romæ modò, sed provincias peragranti quotidiana officia togati, ac sine regio insigni, more clientium præstiterunt.

61. Quoniam qualis in imperiis ac magistratibus

bus regendáque per terrarum orbem pace bello-
que Rep. fuerit, exposui. refertam nunc interiorem
ac familiarem ejus vitam : quibúsque moribus at-
que fortuna domi & inter suos egerit, à juventa
usque ad supremum vitæ diem. Matrem amisit in
primo consulatu : sororem Octaviam, quinquage-
simum & quartum agens ætatis annum. Utrique
cum præcipua officia vivæ præstitisset, etiam de-
functæ honores maximos tribuit.

62. Sponsam habuerat adolescens P. Servilii I-
saurici filiam : sed reconciliatus post primam dis-
cordiam Antonio, & postulantibus utriusque mi-
litibus, ut & necessitudine aliqua jungerentur,
privignam ejus Claudiam, Fulviæ ex P. Clodio fi-
liam, duxit uxorem. vix dum nubilem. Ac simulta-
te cum Fulvia socru exorta, dimisit iotactam ad-
huc, & virginem. Mox Scriboniam in matrimoni-
um accepit, nuptam antè duobus consularibus, &
ex altero etiam matrem. Cum hac etiam divortiũ
fecit, pertæ us, ut scribit, morum perversitatem e-
jus : ac statim Liviam Drusillam matrimonio Ti-
berii Neronis, & quidem prægnantem, abduxit,
dilexítque & probavit unicè ac perseveranter.

63. Ex Scribonia Iuliam, ex Livia nihil libe-
rorum tulit, cum maximè cuperet. Infans, qui con-
ceptus erat, immaturus est editus. Iuliam primùm
Marcello Octaviæ sororis suæ filio, tantumque
pueritiam egresso : deinde ut is obiit, M. Agrip-
pæ nuptum dedit : exorata sorore ut sibi genero
cederet. Nam tunc Agrippa alteram Marcellarum
habebat, & ex ea liberos. Hoc quoque defuncto,
multis, ac diu, etiam ex equestri ordine, circum-
spectis conditiooibus, Tiberium privigoum suum
elegit : coëgítque prægnantem uxorem. & ex qua
jam pater erat, dimittere. M. Antonius scribit,
Primùm eum Antonio filio suo despondisse Iuli-
am: dein Cotisoo1 Getarum regi: quo tempore si-
bi quoque invicem filiam regis in matrimonium
petiisse.

64. Nepotes ex Agrippa & Iulia tres habuit,
Cajum, Lucium, & Agrippam : neptes duas, Iu-
liam & Agrippinam. Iuliam L. Paullo Censoris
filio, Agrippinam Germanico sororis suæ nepoti
collocavit. Cajum & Lucium adoptavit domi per
assem & libram emtos à patre Agrippa : teneros-
a 7 uirgnae

designatos circum provincias exercitusq; dimisit. Filiam & neptes ita instituit, ut etiam lanificio assuefaceret : vetaretque loqui, aut agere quidquam, nisi propalam, & quod in diurnos commentarios referretur. Extraneorum quidem cœtu adeò prohibuit, ut L. Vicinio, claro decoroque juveni, scripserit quondam, Parum modestè fecisse eum, quòd filiam suam Bajas salutatum venisset. Nepotes, & litteras & natare aliáque rudimenta per se plerumque docuit ac nihil æquè laboravit quàm ut imitarentur chirographum suum. Neque cœnavit una, nisi ut in imo lecto assiderent : neque iter fecit, nisi ut vehiculo anteirent, aut circa adequitarent.

65. Sed lætum eum atque fidentem & sobole & disciplina domus, Fortuna destituit. Iulias, filiam & neptem, omnibus probris contaminatas, relegavit. Cajum & Lucium in duodeviginti mensium spatio amisit ambos. Cajo, in Lycia, Lucio, Massyliæ, defunctis. Tertium nepotem Agrippam, simúlque privignum Tiberium adoptavit in foro, lege Curiata. Ex quibus Agrippam, brevi, ob ingenium sordidum ac ferox, abdicavit, seposuitque Surrentum. Aliquanto autem patientiùs mortem quam dedecora suorum tulit. Nam Caji Luciique casu non adeò fractus, de filia, absens, ac libello per quæstorem recitato, notum senatui fecit : abstinuitque congressu hominum diu, præ pudore: etiam de necanda deliberavit. Certè cùm sub idem tempus una ex consciis liberta, Phœbe nomine, suspendio vitam finisset : Maluisse se, ait, Phœbes patrem fuisse. Relegatæ, usum vini, omnemque delicatiorem cultum ademit : neque aditu à quopiam libero, servóve, nisi se consulto, permisit: & ita ut certior fieret, qua is ætate, qua statura, quo colore esset, etiam quibus corporis notis vel cicatricibus. Post quinquennium demum ex insula in continentem, lenioribusque paullo conditionibus, transtulit eam : nam ut omnino revocaret, exorari nullo modo potuit, deprecanti sæpe populo Rom. & pertinaciùs instanti, tales filias talésque conjuges pro concione imprecatus. Ex nepte Iulia, post damnationem, editum infantem agnosci alique vetuit. Agrippam nihilò tractabiliorem [illegible]

vit

vit etiam senatusconsulto ut eodem loci in perpetuum contineretur . atque ad omnem & ejus & Juliarum mentionem ingemiscens , proclamare etiam solebat,

Αἴθ' ὄφελον ἄγαμός τ' ἔμεναι, ἄγονός τε ἀπολέσθαι,

nec aliter illos appellare quàm treis vomicas aut tria carcinomata sua.

66. Amicitias neque facilè adsoisit, & constantissimè retinuit : non tantum virtutes ac merita cujusque dignè prosecutus , sed vitia quoque & delicta dumtaxat modica perpessus. Neque enim temere, ex omni numero, in amicitia ejus afflicti reperientur, præter Salvidienum Rufum, quem ad consulatum usque; & Cornelium Gallũ , quem ad præfecturam Ægypti, ex infima utrumq; fortuna, provexerat. Quorum alterum res novas molientẽ, damnãdum senatui tradidit: alteri ob ingratum & malevolum animum , domo & provinciis suis interdixit. Sed Gallo quoq; & accusatorum denunciationibus & senatusconsultis ad necem compulso ; laudavit quidem pietatem tantopere pro se indignantium : cæterùm & illacrymavit, & vicem suam conquestus est , quòd sibi soli non liceret, amicis, quatenus vellet, irasci. Reliqui potentia atque opibus ad finem vitæ, sui quisque ordinis principes floruerunt : quamquam & offensis intervenientibus. Desideravit enim nonnumquam, ne de pluribus referam , & M. Agrippæ patientiam , & Mæcenatis taciturnitatem ; cum ille ex levi rigoris suspicione , & quòd Marcellus sibi anteferretur, Mitylenas se, relictis omnibus contulisset : hic, secretum de comperta Murenæ conjuratione uxori Terentiæ prodidisset. Exegit & ipse invicem ab amicis benevolentiam mutuam , tam à defunctis quàm à vivis. Nam quamvis minime appeteret hereditates , ut qui numquam ex ignoti testamento capere quidquam sustinuerit: amicorum tamen suprema judicia morosissime pensitavit. neq; dolore dissimulato, si parcius , aut citra honorem verborum : neque gaudio , si grate pièque quis se prosecutus fuisset. Legata vel partes hereditatũ, à quibuscumque parentibus relicta sibi, aut statim liberis eorum concedere , aut , si pupillari ætate [illegible] vel nuptiarum . cum

sacramento restituere consueverat.

67. Patronus dominúsque non minus severus quàm facilis & clemens, multos libertorum in honore & usu maximo habuit: ut Licinium Enceladum, aliósque. Cosmum servum gravissime de se opinantem, non ultrà quàm compedibus coërcuit. Diomedem dispensatorem, à quo, simul ambulante, incurrenti repente fero apro per metum objectus est, maluit timiditatis arguere quàm noxæ: rémque non minimi periculi, quia tamē fraus aberat, in jocum vertit. Idem Proculum ex acceptissimis libertis mori coëgit, compertum adulterare matronas. Thallo à manu, quòd pro epistola prodita denarios quingentos accepisset, crura effregit. Pædagogum ministrósque Caii filii, per occasionem valetudinis mortísque ejus, superbè avaréque in provincia grassantes, oneratis gravi pondere cervicibus, præcipitavit in flumen.

68. Prima juventa variorum dedecorum infamiam subiit. Sex. Pompejus ut effœminatum insectatus est. M. Antonius adoptionem avunculi stupro meritum. Item Lucius Marci frater, quasi pudicitiam delibatam à Cæsare, A. etiam Hirtio in Hispania CCC millibus nummûm substraverit: solitúsque sit crura suburere nuce ardenti, quò mollior pilus surgeret. Sed & populus quondam universus ludorum die, & accepit in contumeliam ejus, & assensu maximo comprobavit versum in scena pronuntiatum de Gallo matris Deûm tympanizante.

Videsne ut cinædus orbem digito temperet?

69. Adulteria quidem exercuisse, ne amici quidem negant: excusantes sanè, non libidine, sed ratione commissa: quo faciliùs consilia adversariorum per cujusque mulieres exquireret. M. Antonius super festinatas Liviæ nuptias objecit, & fœminam consularem è triclinio viri coràm in cubiculum abductam; rursus in convivium rubentibus auriculis, incomptiore capillo reductam: & dimissam Scriboniam, quia liberiùs doluisset nimiam potentiam pellicis: & conditiones quæsitas per amicos, qui matresfamiliâs & adultas ætate virgines denudarent, atque perspicerent, tanquam Thoranio mangone vendente. Scribit etiam ad ipsum hoc familiariter adhuc, nec dum planè inimicus, aut hostis, Quid te mutavit? quod regi-

nam ineo? uxor mea est Nunc ccepi. an abhinc annos novem? tu deinde solam Drusillam inis? ita valeas, uti tu hanc epistolam cùm leges, non inieris Tertullam, aut Terentillam, aut Rufillam, aut Salviam Titisceniam, aut omnes. Anne refert ubi & in quam arrigas?

70. Cœna quoque ejus secretior in fabulis fuit, quæ vulgo δωδεκάθεος vocabatur: in qua deorum dearúmque habitu discubuisse convivas, & ipsum pro Apolline ornatum, non Antonii modo epistolæ singulorum nomina amarissime annomerantis, exprobrant, sed & sine auctore notissimi versus:

Cum primum istorum conduxit mensa choragum,
Sexque deos vidit Mallia, sexque deas:
Impia dum Phœbi Cæsar mendacia ludit,
Dum nova divorum cœnat adulteria:
Omnia se a terris tunc Numina declinarunt;
& Fugit & auratos Juppiter ipse thronos.

Auxit cœnæ rumorem summa tunc in civitate penuria ac famés. Acclamatúmque est postridie, frumentum omne deos comedisse: & Cæsarem esse planè Apollinem: sed Tortorem, quo cognomine is Deus quadam in parte urbis colebatur. Notatus est ut pretiosæ suppellectilis Corinthiorúmq; præcupidus, & aleæ indulgens. Nam & proscriptionis tempore ad statuam ejus adscriptum est,

Pater argentarius, ego Corinthiarius:

cùm existimaretur, quosdam propter vasa Corinthia inter proscriptos curasse referendos. Et deinde bello Siciliensi epigramma vulgatum est,

Postquam bis classe victus naves perdidit,
Aliquando ut vincat, ludit assiduè aleam.

71. Ex quibus sive criminibus sive maledictis, infamiam impudicitiæ facillime refutavit, & præsentis & posteræ vitæ castitate. Item lautitiarum invidiam, cum & Alexandria capta, nihil sibi præter unum murrhinum calicem, ex instrumento regio, retinuerit, & mox vasa aurea assiduissimi usus conflaverit omnia. Circa libidines hæsit: postea quoque, ut feruut, [illegible] virgines promptior, quę sibi undiq; etiam ab ux[illegible]

tur. Aleæ rumorem nullo modo expavit. lusitque simpliciter & palàm oblectamenti caussa, etiam senex, ac præter quam Decembri mēse, aliis quoque festis profestisque diebus. Nec id dubium est: autographi quadam epistola, Cœnavi, ait, mi Tiberi cum iisdem. Accesserunt convivæ Vinicius & Silvius pater. Inter cœnam lusimus γεροντικῶς & heri & hodie. Talis enim jactatis, ut quisque canem, aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in medium conferebat: quos tollebat universos qui Venerem jecerat. Et rursus aliis litteris. Nos mi Tiberi, Quinquatriis satis jucundè egimus. Lusimus enim per omnes dies, forúmque aleatorium calfecimus. Frater tuus magnis clamoribus rem gessit. Ad summam tamen perdidit non multum: sed ex magnis detrimentis præter spem paullatim retractus est. Ego perdidi viginti millia nummûm, meo nomine: sed cum effusè in lusu liberalis fuissem, ut soleo plerumque. Nam si quas manus remisi cuique, exegissem, aut retinuissem quod cuique donavi, vicissem vel quinquaginta millia. Sed hoc malo. Benignitas enim mea me ad cælestem gloriam efferet. Scribit ad filiam: Misi tibi denarios ducentos quinquaginta, quos singulis convivis dederam, si vellent inter se inter cœnam vel talis vel par impar ludere.

72. In cæteris partibus vitæ continentissimum fuisse constat, ac sine suspicione ullius vitii. Habitavit primò juxta Romanū forum supra Scalas anularias, in domo quæ Calvi oratoris fuerat: postea in Palatio: sed nihilo minus ædibus modicis Hortensianis, & neque laxitate neque cultu conspicuis: ut in quibus porticus breves essent Albanarum columnarum, & sine marmore ullo aut insigni pavimento conclavia. Ac per annos amplius quadraginta eodem cubiculo hieme & æstate mansit: quamvis parum salubrem valitudini suæ Vrbem hieme experiretur, assiduéque in Vrbe hiemaret. Si quando quid secretò aut sine interpellatione agere proposuisset, erat illi locus in edito singularis, quem Syracusas & τεχνόφυον vocabat: huc transibat, aut in alicuius libertorum suburbanum; ... autem in domo Mæcenatis ... ... præcipuè frequentavit mariti-

vitima, insulásque Campaniæ, aut proxima Vrbi
oppida, Lanuvium, Præneste, Tibur: ubi etiam
in porticibus Herculis templi persæpe jus dixit.
Ampla & operosa prætoria gravabatur. Et neptis
quidem suæ Iuliæ, profuse ab ea extructa, etiam
diruit ad solum: sua verò quamvis modica, non
tam statuarum tabularumque pictarum ornatu,
quam xystis & nemoribus excoluit, rebúsque ve-
tustate ac raritate notabilibus: qualia sunt Ca-
preis immanium belluarum ferarúmque membra
prægrandia, quæ dicuntur Gigantum ossa, & ar-
ma Heroum.

73. Instrumenti ejus & supellectilis parcimonia
apparet etiam nunc, residuis lectis atque mensis,
quorum pleraque vix privatæ elegantiæ sint. Ne
toro quidem cubuisse aiunt, nisi humili & modice
instrato. Veste non temere alia quam domestica u-
sus est, ab uxore & sorore & filia neptibúsq; con-
fecta: togis, neque restrictus neque fusis clavo, neo
lato nec angusto: calceamentis altiusculis, ut pro-
cerior quàm erat, videretur. Et forensia autem, &
calceos numqnam non intra cubiculum habuit,
ad subitos repentinósque casus parata.

74. Convivabatur & assidue, nec umquam nisi
recta: non sine magno ordinum hominúmque de-
lectu. Valerius Messalla tradit, neminem umquam
libertinorũ adhibitum ab eo cœnæ, excepto Me-
na, sed asserto in ingenuitatẽ, post proditam Sex.
Pompeji classem. Ipse scribit invitasse se quendã,
in cujus villa maneret, qui speculator suus olim
fuisset. Convivia nonnumquam & serius inibat, &
maturius relinquebat: cùm convivæ & cœnare in-
ciperent priùs quàm ille discumberet, & perma-
nerent digresso eo. Cœnã trinis ferculis, aut, cùm
abundantissime, senis, præbebat, ut non nimio
sumptu, ita summa comitate. Nam & ad commu-
nionem sermonis tacentes vel summissim fabulan-
tes provocabat, & aut acroamata, & histriones,
aut etiam triviales ex circo ludios interponebat,
ac frequentius aretalogos.

75. Festos & solennes dies profusissimé, non-
numquam ioculariter tantùm, celebrabat. Satur-
nalibus, & si quando aliâs libuisset, modo mune-
ra dividebat, vestem & aurum, & argentum: modo
nummos omnis notæ, etiam veteres regios ac pe-
regrinos: interdum nihil præter cilicia & spongi-
as,

as, & rutabula, & forcipes, atque alia id genus, titulis obscuris & ambiguis. Solebat & inæqualissimarum rerum sortes, & adversas tabularum picturas in convivio venditare: incertóque casu spem mercantium vel frustrari vel explere: ita ut per singulos lectos licitatio fieret, & seu jactura seu lucrum communicaretur.

76. Cibi (nam ne hoc quidem omiserim) minimi erat, atque vulgaris fere. Secundarium panē, & pisciculos minutos, & caseum bubulum manu pressum, & ficus virides biferas maxime appetebat: vescebatúrq; & ante cœnam, quocumq; tempore & loco, quo stomachus desiderasset. Verba ipsius ex epistolis sunt. Nos in essedo panem & palmulas gustavimus. Et iterum: Dum lectica ex regia domū redeo, panis unciam cum paucis acinis uvæ duracinæ comedi. Et rursus, Ne Iudæus quidem, mi Tiberi, tam diligenter sabbatis jejunium servat, quam ego hodie servavi: qui in balineo demum post horam primam noctis duas bucceas manducavi prius quàm ungi inciperem. Ex hac observantia nonnumquam vel ante initum, vel post dimissum convivium solus cœnitabat, cum pleno convivio nihil tangeret.

77. Vini quoque natura parcissimus erat. Non amplius ter bibere eum solitum super cœnam in castris apud Mutinam Cornelius Nepos tradit. Postea, quoties largissime se invitaret, senos sextantes non excessit, aut, si excessisset, rejiciebat. Et maxime delectatus est Rhætico, neque temere interdiu bibit. Pro potione sumebat perfusum aqua frigida panem, aut cucumeris frustum, vel lactunculæ thyrsum, aut recens acidúmve pomum succi vinosioris.

78. Post cibum meridianum, ita ut vestitus calceatúsque erat, retectis pedibus paulisper conquiescebat, opposita ad oculos manu. A cœna lucubratoriā se in lecticulam recipiebat. Ibi donec residua diurni actus, aut omnia aut ex maxima parte, conficeret, ad multam noctem permanebat. In lectum inde transgressus non amplius, cum plurimum, quàm septem horas dormiebat: ac ne eas quidem continuas, sed ut in illo temporis spatio ter aut quater expergisceretur. Si interruptum somnum recuperare, ut evenit, non posset; lectoribus, aut fabulatoribus arcessitis, resumebat, produ-

producebátque ultra primam sæpe lucem. Nec in tenebris vigilavit umquam, nisi assidente aliquo. Matutina vigilia offendebatur: ac si vel officii, vel sacri caussa maturius evigilandum esset, ne id contra commodum faceret, in proximo cujuscumque domesticorum cœnaculo manebat. Sic quoque sæpe indigens somni, & dum per vicos deportaretur, & deposita lectica inter aliquas moras condormiebat.

79. Forma fuit eximia, & per omnes ætatis gradus venustissima: quamquam & omnis lenocinii negligens, & in capite comendo tam incuriosus, ut raptim compluribus simul tonsoribus operam daret: ac modo tonderet, modo raderet barbam: eóque ipso tempore aut legeret aliquid, aut etiam scriberet. Vultu erat, vel in sermone vel tacitus adeo tranquillo serenóque, ut quidam è principibus Galliarum confessus sit inter suos, eo se inhibitum ac remollitum, quo minus, ut destinarat, in transitu Alpium per simulationem colloquii propius admissus, in præcipitium propelleret. Oculos habuit claros ac nitidos: quibus etiam existimari volebat inesse quiddam divini vigoris: gaudebátque, si quis sibi acrius contuenti, quasi ad fulgorem Solis, vultum submitteret: sed in senecta sinistro minus vidit. Dentes raros & exiguos, & scabros: capillum leviter inflexum & subflavum, supercilia conjuncta, mediocres aures: nasum & à summo eminentiorem, & ab imo deductiorem: colorem inter aquilum candidúmque: staturam brevem: (quam tamen Iulius Marathus libertus etiam in memoriam ejus quinque pedum & dodrantis fuisse tradit) sed quæ commoditate & æquitate membrorum occuleretur: ut nonnisi ex comparatione adstantis alicujus procerioris intelligi posset.

80. Corpore traditur maculoso, dispersis per pectus atque alvum genitivis notis, in modum & ordinem ac numerum stellarum cælestis Ursæ: sed & callis quibusdam ex prurigine corporis, assiduóque & vehementi strigilis usu, plurifariam concretis, ad impetiginis formam. Coxendice, & femore, & crure sinistro, non perinde valebat, ut sæpe etiam inde claudicaret: sed remedio harenarum atque arundinum confirmabatur. Dextræ quoque manus digitum salutarem, tam imbe-

imbecillum interdum sentiebat, ut torpentem contractumque frigore. vix cornei circuli supplemento scripturæ admoveret. Questus est & de vesica cujus dolore, calculis demum per urinam ejectis, levabatur.

81. Graves & periculosas valitudines per omnem vitam aliquot expertus est. præcipue Cantabria domita, cum etiam distillationibus jocinore vitiato, ad desperationem redactus, contrariam & ancipitem rationem medendi necessario subiit: quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus: auctore Antonio Musa. Quasdā & anniversarias, ac tempore certo recurrentes, experiebatur. Nam sub natalem suum plerumque languebat: & initio veris præcordiorum inflatione tentabatur: austrinis autem tempestatibus gravedine. Quare quassato corpore, neque frigora neque æstus facile tolerabat.

82. Hieme quaternis cum pingui toga tunicis, & subuculæ thorace laneo, & feminalibus, & tibialibus muniebatur: æstate apertis cubiculi foribus, ac sæpe in peristylio saliente aqua, atq; etiam ventilante aliquo cubabat. Solis verò ne hiberni quidem patiens, domi quoque non nisi petasatus sub divo spatiabatur. Itinera lectica, & noctibus fere, easque lenta ac minuta faciebat, ut Præneste vel Tibur biduo procederet. Ac si quò pervenire mari posset, potius navigabat. Verùm tantam infirmitatem magna cura tuebatur, in primis lavandi raritate. Vngebatur enim sæpius, & sudabat ad flammam: deinde perfundebatur egelida aqua vel sole multo calefacta. At quoties nervorum caussa, marinis, Albulisque calidis utendum esset, contentus hoc erat, ut insidens ligneo solio, quod ipse Hispanico verbo duretā vocabat, manus ad pedes alternis iactaret.

83. Exercitationes campestres equorum & armorum statim post civilia bella omisit: & ad pilam primò folliculumque transiit: mox nihil aliud quam vectabatur & deambulabat: ita ut in extremis spatiis subsultim decurreret, segestro vel lodicula involutus. Animi laxandi caussa, modò piscabatur hamo: modò talis, aut ocellatis, nucibusque ludebat cum pueris minutis, quos facie & garrulitate amabiles undiq; conquirebat, præcipue Mauros & Syros. Nam pumilos, atq; distortos, & omnes

neris ejusdem, ut ludibria naturæ ma-
minit, abhorrebat.

Eloquentiam studiaque liberalia ab ætate
& cupide & laboriosissime exercuit. Mu-
bello in tanta mole rerum, & legisse & scri
& declamasse quotidie traditur. Nam deinde
neque in senatu, neque apud populum, ne-
apud milites locutus est umquam, nisi medi-
& composita oratione: quamvis non deficeret
bita extemporali facultate. Ac ne periculum
oriç adiret, aut in ediscendo tēpus absumeret,
ait recitare omnia. Sermones quoque com
ulis, atque etiam cum Livia sua graviores,
uth in scriptis, & è libello habebat: ne plus
usve loqueretur ex tempore. Pronunciabat
ci et proprio quodā oris sono: dabatque assi-
phonasco operam: sed nonnumquam infirma-
faucibus, præconis voce ad populum concio-
us est.

5. Multa varii generis prosa oratione compo-
t, ex quibus nonnulla in cœtu familiarium, ve-
in auditorio recitavit: sicut Rescripta Bruto
Catone. Quæ volumina cùm jam senior ex
agna parte legisset, fatigatus, Tiberio tradidit
erlegenda. Item Hortationes ad philosophiam: &
iqua, De vita sua, quam tredecim libris, Canta-
rico tenus bello, nec ultrà exposuit. Poeticam
ammatim attigit. Vnus liber exstat scriptus ab eo
exametris versibus, cujus & argumentum & ti-
ulus est, Sicilia. Exstat alter æque modicus Epi-
grammatum, quæ fere tempore balnei meditaba-
tur. Nam tragœdiam magno impetu exorsus, non
succedente stylo, abolevit: quærentibùsque ami-
cis quidnam Ajax ageret, respondit, Ajacem suum
in spongiam incubuisse.

86 Genus eloquendi secutus est elegans & tem-
peratum vitatis sententiarum ineptiis, atque in-
concinnitate, & reconditorum verborum, ut ipse
dicit, fœtoribus. Præcipuámque curam duxit, sen-
sum animi quam apertissime exprimere, quod quò
facilius efficeret, aut necubi lectorem vel audito-
rem obturbaret ac moraretur, neque præpositio-
nes verbis addere, neque conjunctiones sæpius ite-
rare dubitavit, quæ detractæ afferunt aliquid ob-
scuritatis, etsi gratiam augent. Cacozelos & anti-
quarios, ut diverso genere vitiosos, pari fastidio

sprevit. Exagitabat nonnumquam in primis Mæcenatem suum, cujus μυροβρεχεῖς, ut ait, cincinnos usquequaque persequitur, & imitando per jocum irridet. Sed nec Tiberio parcit & exoletas interdum, & reconditas voces aucupanti. M. quidem Antonium, ut insanum, increpat: quasi ea scribentem, quæ mirentur potius homines quàm intelligant. Deinde ludens malum & inconstans in eligendo genere dicendi ingenium ejus, addidit hæc, Tuque dubitas Cimberne Annius an Veranius Flaccus imitandi sint tibi? ita ut verbis quæ C. Sallustius excerpsit ex Originibus Catonis, utaris? an potius Asiaticorum oratorum inanibus sententiis, verborum volubilitas in nostrum sermonem transferenda? Et quadam epistola Agrippinæ neptis ingenium collaudans: Sed opus est, inquit, dare te operam ne moleste scribas aut loquaris.

87. Quotidiano sermone quædam frequentiùs & notabiliter usurpasse eum, litteræ ipsius autographæ ostentant. In quibus identidem cùm aliquos numquam soluturos significare vult, Ad Kalendas Græcas soluturos ait: & cùm hortatur ferenda esse præsentia, qualiacumque sint, Contenti simus hoc Catone: & ad exprimendam festinatæ rei velocitatem, Velocius quàm asparagi coquantur. Ponit assiduè & pro stulto, baceolum: & pro pullo, pullejaceum. & pro cerito, vacerrosum: & vapidè sese habere, pro malè: & betissare, pro languere; quod vulgò lachanissare dicitur. Itē simus, pro sumus: & domus genitivo casu singulari, pro domus. Nec umquam aliter hæc duo, ne quis mēdam magis quàm consuetudinem putet. Notavi & in chirographo ejus illa præcipuè: non dividit verba, nec ab extrema parte versuum abundantes litteras in alteram transferi: sed ibidem statim subjicit, circonducitque.

88. Orthographiam, id est, formulam rationémque scribendi à grammaticis institutam, non adeò custodiit: ac videtur eorum sequi potius opinionem, qui perinde scribendum ac loquamur existiment. Nam quod sæpe non litteras modò sed syllabas aut permutat aut præterit, communis hominum error est. Nec ego id notarem, nisi mihi mirum videretur, tradidisse aliquos, legato eum consulari successorem dedisse, ut rudi & indocto, cujus manu

manu Ixi pro ipsi scriptum animadverterit. Quoties autem per notas scribit, b pro a, c, pro b ac deinceps eadem ratione sequentes literas ponit. pro x autem duplex aa.

89. Ne Græcarum quidem disciplinarum levio-re studio tenebatur: in quibus & ipsis præstabat largiter, magistro dicēdi usus Apollodoro Pergameno, quem jam grandē natu, Apolloniam quoque secū ab urbe juvenis adhuc eduxerat. Deinde etiam eruditione varia repletus, Sphæri, Atei philosophi, filiorúmque eius Dionysii & Nicanoris contubernium iniit: non tamen ut aut loqueretur expedite, aut componere aliquid auderet. Nam & si quid res exigeret, latinè formabat, vertendúmq; alii dabat. Sed plane poëmatum quoque non imperitus. delectabatur etiam comœdia veteri, & sæpe eam exhibuit publicis spectaculis. In evolvendis utriusq; linguæ auctoribus, nihil æque sectabatur quàm præcepta & exempla publice vel privatim salubria: eáq; ad verbū excerpta, aut ad domesticos aut ad exercituum provinciarúmq; rectores, aut ad urbis magistratus plerumq, mittebat: prout quique monitione indigerent. Etiam libros totos & senatui recitavit, & populo notos per edictum sæpe fecit: ut orationes Q. Metelli De prole augenda, & Rutilii De modo ædificiorum: quò magis persuaderet, utramq; rem non à se primò animadversā, sed antiquis jā tunc curę fuisse. Ingenia seculi sui omnibus modis fovit. Recitantes & benigne & patienter audivit: nec tantum carmina & historias, sed & orationes & dialogos. Componi tamen aliquid de se, nisi & serio, & à præstantissimis, offendebatur: admonebátque Prætores, ne paterentur nomen suum commissionibus obsolefieri.

90. Circa religiones talem accepimus. Tonitrua & fulgura paullo infirmiùs expavescebat: ut semper & ubique pellem vituli marini circumferret, pro remedio: atque ad omnem majoris tempestatis suspicionem, in abditum & concameratum locum se reciperet: consternatus olim per nocturnum iter transcursu fulguris, ut suprà diximus.

91. Somnia neque sua, neq; aliena de se, negligebat. Philippensi acie quamvis statuisset non egredi tabernaculo, propter valitudinem; egressus

 est

est tamen amici somnio monitus: cessitque res prospere, quando captis castris, lectica ejus, quasi ibi cubans remansisset, concursu hostium confossa atque lacerata est. Ipse per omne ver, plurima, & formidolosissima, & vana, & irrita videbat: reliquo tempore rariora, & minus vana. Cum dedicatam in Capitolio ædem Tonanti Iovi assiduè frequentaret, somniavit queri Capitolinum Iovem, cultores sibi abduci: séque respondisse, Tonantem pro Ianitore ei appositum: ideóque mox tintinnabulis fastigium ædis redimivit, quòd ea fere januis dependebant. Ex nocturno visu etiam stipem quotannis die certo emendicabat a populo, cavam manum asses porrigentibus præbens.

92. Auspicia quædam & omina pro certissimis observabat. Si mâne sibi calceus perperam ac sinister pro dextero, induceretur, ut dirum: si terra marive ingrediente se longinquam profectionem, forte rorasset, ut lætum, maturique & prosperi reditus. Sed & ostentis præcipue movebatur. Enatam inter juncturas lapidum ante domum suam palmam in compluvium deorum Penatium transtulit: utque coalesceret, magnopere curavit. Apud insulam Capreas, veterrimæ ilicis demissos jam ad terram languentésque ramos convaluisse adventu suo, adeò lætatus est, ut eas cum republica Neapolitanorum permutaverit, Ænaria data. Observabat & dies quosdam, ne aut postridie nundinas quoquam proficisceretur aut Nonis quidquam rei seriæ inchoaret: nihil in hoc quidem aliud devitans, ut ad Tiberium scribit, quàm δυσφημίαν nominis.

93. Peregrinarum cæremoniarum, sicut veteres ac præceptas reverentissime coluit, ita cæteras contemptui habuit. Namque Athenis initiatus, cùm postea Romæ pro tribunali de privilegio sacerdotum Atticæ Cereris cognosceret, & quædam secretiora proponerentur, dimisso concilio & corona circumstantium, solus audiit disceptantes. At contra non modò in peragranda Ægypto paulum deflectere ad visendam Apim supersedit: sed & Cajum nepotem, quòd Iudæam prætervehens, apud Hierosolymam non supplicasset, collaudavit.

94. Et quoniam ad hoc ventum est, non ab re fuerit subtexere quæ ei priùs quàm nasceretur, & ipso

ipso natali die, ac deinceps evenerint; quibus futura magnitudo ejus, & perpetua felicitas sperari animadvertiq; posset. Velitris antiquitus tacta de cælo parte muri, responsum est, ejus oppidi civem quandoque rerum potiturum: qua fiducia Veliterni, & tunc statim & postea sæpius pæne ad exitiũ sui cum pop. Rom. belligeraverant. serò tandem documentis apparuit, ostentum illud, AVgusti potentiam portendisse. Auctor est Iulius Marathus, ante paucos quam nasceretur menses, prodigium Romæ factum publice, quo denuntiabatur regem pop. Rom. Naturam parturire: senatum exterritum censuisse ne quis illo anno genitus educaretur: eos qui gravidas uxores haberent, quo ad se quisque spem traheret, curasse ne senatusconsultum ad ærarium deferretur. In Asclepiadis Mendetis θεολογουμένων libris lego, Atiam, cùm ad solemne Apollinis sacrum media nocte venisset, posita in templo lectica, dum cæteræ matronæ dormirent, obdormisse: draconem repente irrepsisse ad eam, paullòq; post egressum, illámq; expergefactã quasi à concubitu mariti purificasse se, & statim in corpore ejus extitisse maculam velut depicti draconis: nec potuisse unquam eximi: adeò ut mox publicis balneis perpetuo abstinuerit: AVgustum natum mense decimo, & ob hoc Apollinis filium existimatum. Eadẽ Atia prius quam pareret, somniavit intestina sua ferri ad sidera, explicarisq; per omnem terrarum & cæli ambitum. Somniavit & pater Octavius, utero Atiæ jubar solis exoriri. Quo natus est die, cùm de Catilinæ conjuratione ageretur in curia, & Octavius ob uxoris puerperium serius adfuisset, nota ac vulgata res est, P. Nigidium comperta moræ caussa, ut horam quoque partus acceperit, affirmasse, dominum terrarum orbi natum. Octavio posteà cùm per secreta Thraciæ exercitum duceret, in Liberi patris luco barbara cæremonia de filio consulenti, idem affirmatum est à sacerdotibus: quod infuso super altaria mero, tantum flammæ emicuisset, ut supergressa fastigium templi, ad cælum usque ferretur: uniq; olim omnino Magno Alexandro apud easdem aras sacrificanti, simile provenisset ostentum. Atq; etiam sequenti nocte statim videre visus est filium mortali specie ampliorem, cum fulmine & sceptro, exuviisque Iovis Opt. Max. ac radiata corona super

na super laureatum currum, bis senis equis candore eximio trahentibus. Infans adhuc, ut scriptum apud C. Drusum extat, repositus vespere in cunas à nutricula, loco plano, postera luce non comparuit: & diu quæsitus, tandem in altissima turri repertus est, jacens contra Solis exortum. Cum primùm fari cœpisset, in avito suburbano obstrepentes forte ranas silere jussit: atque ex eo negantur ibi ranæ coaxare. Ad quartum lapidem Campanæ viæ, in nemore prandenti, ex improviso aquila panē ei è manu rapuit, & cùm altissime volasset, rursus ex improviso leniter delapsa reddidit. Q. Catulus post dedicatum Capitolium, duabus continuis noctibus somniavit: prima, Iovem Opt. Max. prætextatis compluribus circum aram ludentibus, unum secrevisse: atque in ejus sinum signum Reip. quod manu gestaret, reposuisse. at in sequenti, animadvertisse se in gremio Capitolini Iovis eundem puerum. quem cum detrahi jussisset, prohibitum monitu Dei, tamquam is ad tutelam Reip. educaretur. Ac die proximo obvium sibi Augustum, cū incognitum alias haberet. non sine admiratione contuitus, simillimum dixit puero de quo somniasset. Quidam prius somnium Catuli aliter exponunt, quasi Iupiter compluribus prætextatis tutorem à se poscentibus, unum ex eis demonstrasset, ad quem omnia desideria sua referrent: ejusque osculum delibatum digitis ad os suum retulisset. M. Cicero C. Cæsarem in Capitolium prosecutus, somnium pristinæ noctis familiaribus forte narrabat: puerum, facie liberali, demissum cœlo, catena aurea, ad fores Capitolii constitisse, eique Iovem flagellum tradidisse: deinde repente AVgusto viso, quem ignotum adhuc plerisque avunculus Cæsar ad sacrificandum acciverat, affirmavit ipsum esse cujus imago secundum quietem sibi obversata sit. Sumenti virilem togam, tunica lati clavi resuta ex utraque parte, ad pedes decidit. Fuerunt qui interpretarentur, non aliud significare quàm ut is ordo cujus insigne id esset, quandoque ei subjiceretur. Apud Mundam D. Iulius castris locum capiens, cum silvam cæderet, arborem palmæ repertam conservari, ut omen victoriæ, jussit: ex ea continuo enata soboles, adeo in paucis diebus adolevit, ut non æquipararet modò matricem, verùm etiam obtegeret; frequentaretur-

que

quæ columbarum nidis : quamvis id avium genus duram & asperam frondem maxime vitet. Illo & præcipue ostento motum Cæsarẽ ferunt, ne quem alium sibi succedere quàm sororis nepotem vellet. In secessu Apolloniæ Theogenis mathematici pergulam comite Agrippa adscenderat : cum Agrippæ, qui prior consulebat, magna & pene incredibilia prædicerentur, reticere ipse genituram suam, nec velle edere perseverabat, metu ac pudore ne minor inveniretur. Quæ tamen post multas adhortationes vix & cunctanter edita, exsiluit Theogenes, adoravitque eum. Tantam mox fiduciã fati AVgustus habuit, ut thema suum vulgaverit, nummumque argenteum nota sideris Capricorni, quo natus est, percusserit

95. Post necem Cæsaris, reverso ab Apollonia & ingrediente eo urbem, repente liquido ac puro sereno, circulus ad speciem cælestis arcus orbem Solis ambiit : ac subinde Iuliæ Cæsaris filiæ monumentum fulmine ictum est. Primo autem consulatu ei augurium capienti, duodecim se vultures, ut Romulo, ostenderunt : & immolanti omnium victimarum jocinera replicata intrinsecus ab ima fibra paruerunt. nemine peritorum aliter conjectante, quàm læta per hæc et magna portendi.

96. Quin & bellorum omnium eventus ante præsensit. Contractis ad Bononiam Triumvirorũ copiis, aquila tentorio ejus supersedens, duos corvos hinc & inde infestantes afflixit, & ad terram dedit. notante omni exercitu, futuram quandoq; inter collegas discordiam talem, qualis secuta est, ac exitũ præsagiente. In Philippis, Thessalus quidam de futura victoria nuntiavit, auctore D. Cæsare, cujus sibi species itinere avio occurrisset. Circa Perusiam sacrificio non litante, cum augeri hostias imperasset, ac subita eruptione hostes omnem rem divinæ apparatum abstulissent: constitit inter haruspices, quæ periculosa & adversa sacrificanti denuntiata essent, cuncta in illos recasura qui exta haberent. Neque aliter evenit. Pridie quàm Siciliensem pugnã classe committeret, deambulanti in littore, piscis è mari exsiluit, & ad pedes jacuit. apud Actium descendenti in aciem, asellus cũ asinario occurrit : Eutychus, homini; bestiæ, Nicon, erat nomen. Vtriusque simulacrum æneum victor

posuit in templo, in quod castrorum suorum locum vertit.

97. Mors quoque eius, de qua dehinc dicam, divinitásq; post mortem, evidentissimis ostentis præcognita est. Cum lustrũ in campo Martio magna populi frequentia conderet, aquila eum sæpius circumvolavit: transgressáque in vicinam ædem, super nomen Agrippæ, ad primam litteram sedit: quo animadverso, vota, quæ in proximum lustrum suscipi mos est, collegam suum Tiberium nuncupare jussit. Nam se, quanquam conscriptis paratisque jam tabulis, negavit suscepturum quæ non esset soluturus. Sub idem tempus ictu fulminis ex inscriptione statuæ ejus prima nominis littera effluxit. Responsum est, centum solos dies posthac victurum, quem numerum C littera notaret: futurumque ut inter deos referretur, quod ÆSAR, id est, reliqua pars è Cæsaris nomine, Etrusca lingua Deus vocaretur. Tiberium igitur in Illyricum dimissurus, & Beneventum usque prosecuturus, cùm interpellatores aliis atque aliis caussis in jure dicendo, detinerent, exclamavit, (quod & ipsum mox inter omina relatum est.) Non, si omnia morarentur, amplius se posthac Romæ futurum. Atque itinere inchoato, Asturam perrexit: & inde, præter consuetudinem, de nocte ad occasionem auræ evectus est.

98. Caussam valitudinis contraxit ex profluvio alvi. Tunc Campaniæ ora, proximisque insulis circuitis, Caprearum quoque secessui quatriduum impendit; remississimo ad otium & ad omnem comitatem animo. Forte Puteolanum sinum prætervehenti, vectores nautæque de navi Alexandrina, quæ tantum quod appulerat, candidati, coronatique, & thura libantes, fausta omina & eximias laudes congesserant: Per illum se vivere, per illum navigare: libertate atque fortunis per illum frui. Qua re admodum exhilaratus, quadragenos aureos comitibus divisit: jusque jurandum, & cautionem exegit a singulis, non alio datam summam quàm in emtionem Alexandrinarum mercium absumpturos. Sed & cæteros continuos dies, inter varia munuscula, togas insuper ac pallia distribuit: lege proposita, ut Romani Græco, Græci Romano habitu & sermone uterentur. Spectavit assidue & exercentes ephebos, quorum aliqua adhuc

hinc copiæ ex vetere instituto Capreis erat. Iisdem etiam epulum in conspectu suo præbuit, permissa, immo exacta jocandi licentia, diripiendique pomorum & obsoniorum, rerumque missilium. Nullo denique genere hilaritatis abstinuit. Vicinam Capreis insulam ἀπραγόπολιν appellabat, a desidia secedentium illuc e comitatu suo. Sed ex dilectis unum Masgabam nomine, quasi conditorem insulæ, κτίστην vocare consueverat: hujus Masgabæ, ante annum defuncti, tumulum cùm ex triclinio animadvertisset magna turba multisque luminibus frequentari, versum compositum ex tempore clare pronuntiavit,

Κτίστου δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον.

Conversusque ad Thrasyllum Tiberii comitem, contra accubantem, & ignarum rei, interrogavit cujusnam poëtæ putaret esse: quo hæsitante, subjecit alium:

Ὁρᾷς φάεσσι Μασγάβαν τιμώμενον;

ac de hoc quoque consuluit: cum ille nihil aliud responderet, quam cujuscumque essent, optimos esse: cachinnum sustulit, atque in jocos effusus est. Mox Neapolim trajecit, quamquam & tum infirmis intestinis morbo variante: tamen & quinquennale certamen gymnicum honori suo institutum perspectavit, & cum Tiberio ad destinatum locum contendit. Sed in redeundo, aggravata valetudine, tandem Nolæ succubuit: revocatúmque ex itinere Tiberium, diu secreto sermone detinuit; neque post ulli majori negotio animum accommodavit.

99. Supremo die identidem exquirens, an jam de se tumultus foris esset, petito speculo, capillum sibi comi, ac malas labentes corrigi præcepit. Et amicos admissos percunctatus, Ecquid iis videretur mimum vitæ commode transegisse, adjecit & clausulam:

Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς
κτυπήσατε.

Omnibus deinde dimissis, dum advenientes ab Urbe de Drusi filia ægra interrogabat, repente in osculis Liviæ, & in hac voce defecit: Livia nostri conjugii memor vive, ac vale: sortitus exitum facilem,

cilem, & qualem semper optaverat. Nam fere quoties audisset, cito ac nullo cruciatu defunctum quempiam, sibi & suis εὐθανασίαν similem (hoc enim & verbo uti solebat) precabatur. Vnum omnino ante efflatam animam signum alienatæ mentis ostendit, quod subito pavefactus, à quadraginta se juvenibus abripi questus est. Id quoq; magis præsagium quam mentis diminutio fuit: nquidem totidem milites Prætoriani extulerunt eum in publicum.

100. Obiit in cubiculo eodem quo pater Octavius, duobus Sextis, Pompejo & Appulejo COSS. XIIII. Kal. Septembris, hora diei nona, septuagesimo & sexto ætatis anno, diebus quinq; & triginta minus. Corpus Decuriones municipiorũ & coloniarum à Nola Bovillas usq; deportarunt: noctibus propter anni tempus, cùm interdiu in basilica cujusque oppidi, vel in ædium sacrarũ maxima reponeretur. A Bovillis equester ordo suscepit, urbique intulit, atque in vestibulo domus collocavit. Senatus & in funere ornando, & in memoria honorãda eo studio certatim progressus est, ut inter alia complura censuerint quidam funus triumphali porta ducendum, præcedente Victoria, quæ est in curia, canentibus næniam principum liberis utriusque sexus. Alii exsequiarum die ponendos anulos aureos, ferreósque sumendos: nonnulli legenda ossa per sacerdotes summorum collegiorum. Fuit & qui suaderet appellationem mensis AVgusti in Septembrem transferendam: quod hoc genitus AVgustus, illo defunctus esset. Alius, ut omne tempus à primo die natali ad exitum ejus, seculum Augustum appellaretur, & ita in fastos referretur. Verum adhibito honoribus modo, bifariam laudatus est: pro æde D. Iulii à Tiberio: & pro Rostris Sub veteribus, à Druso Tiberii filio; ac senatorum humeris delatus in Campum, crematúsque. Nec defuit vir prætorius, qui se effigiem cremati euntem in cælum vidisse juraret. Reliquias legerunt primores equestris ordinis, tunicati & discincti, pedibúsque nudis, ac in Mausoleo condiderũt. Id opus inter Flaminiam viam, ripámque Tiberis, sexto suo consulatu exstruxerat, circumjectásque silvas & ambulationes in usum populi tunc jam publicarat.

101. Testamentum, L. Planco, C. Silio, COSS.

III. No-

III. Nonas Aprilis ante annum & quatuor menses quàm decederet, factum ab eo, ac duobus codicibus, partim ipsius, partim libertorum Polybii & Hilarionis manu scriptum, depositúmque apud se virgines Vestales, cum tribus signatis æque voluminibus protulerunt. Quæ omnia in senatu aperta atque recitata sunt. Heredes instituit primos, Tiberium ex parte dimidia, & sextante, Liviam ex parte tertia, quos & ferre nomen suum jussit. secundos Drusum Tiberii filium ex triente, & ex partibus reliquis Germanicum, liberósque ejus tres sexus virilis: tertio gradu, propinquos amicosque complures. Legavit populo Rom. quadringenties, tribubus tricies quinquies HS. Prætorianis militibus singula millia nummorum: cohortibus Vrbanis quingenos. legionariis trecenos nummos: quam summam repræsentari jussit. nam & confiscatam semper repositámque habuerat. Reliqua legata varie dedit: produxitque quædam ad vicena sestertia: quibus solvendis annuum diem finiit, excusata rei familiaris mediocritate: nec plus perventurum ad heredes suos, quam millies & quingenties professus. quãvis viginti proximis annis quaterdecies millies ex testamentis amicorũ percepisset: quod pæne omne cum duobus paternis patrimoniis, ceterisq; hereditatibus in Remp. absumpsisset. Iulias, filiam neptemque, si quid his accidisset, vetuit sepulchro suo inferri. De tribus voluminibus, uno, mandata de funere suo complexus est: altero, indicem rerum à se gestarum, quem vellet incidi in æneis tabulis, quæ ante Mausoleum statuerentur: tertio, breviarium totius imperii, quantum militum sub signis ubique esset, quantum pecuniæ in ærario & fiscis, & vectigaliorum residuis. Adjecit & libertorum servorumque nomina, à quibus ratio exigi posset.

C. SUE-

C. SVETONII TRANQUILLI

TIBERIVS NERO CÆSAR III.

PAtricia gens Claudia (fuit enim & alia plebeja, nec potentia minor nec dignitate) orta est ex Regillis, oppido Sabinorum. Inde Romam recens conditam, cum magna clientum manu commigravit, auctore Tito Tatio consorte Romuli: vel, quod magis constat, Atta Claudio gentis principe. post reges exactos sexto fere anno, à patribus in patricios cooptata. Agrũ insuper trans Anienem clientibus, locumq; sibi ad sepulturam sub Capitolio publicè accepit. Deinceps procedente tempore, duodetriginta consulatus, dictaturas quinq;, censuras septẽ, triumphos septem, duas ovationes adepta est. Cum prænominibus cognominibusque variis distinguerentur, Lucii prænomen consensu repudiavit, postquam è duobus gentilibus præditis eo, alter latrocinii, cædis alter convictus est. Inter cognomina autem, & Neronis assumpsit, quo significatur lingua Sabina fortis ac strenuus.

2. Multa multorum Claudiorum egregia merita, multa etiam secus admissa in remp. exstant. Sed ut præcipua commemorem, Appius Cæcus societatem cum rege Pyrrho, ut parum salubrem iniri dissuasit. Claudius Caudex, primus freto classe transjecto, Pœnos Sicilia expulit. Claudius Nero advenientem ex Hispania cum ingentibus copiis Asdrubalem, prius quam Hannibali fratri cõjungeretur, oppressit. Contra Claudius Appius Regillianus decemvir legibus scribendis virginem ingenuam per vim, libidinis gratia, in servitutem asserere conatus, caussa fuit plebi secedẽdi rursum à patribus. Claudius Drusus, statua sibi cum diademate ad Appii Forum posita, Italiam per clientelas occupare tentavit. Claudius Pulcher apud Siciliam non pascentibus in auspicando pullis, ac per-

per contemptum religionis mari demersis, quasi ut
biberent, quando esse nollent, prælium navale
iniit: superatusque, cum dictatorem dicere à sena-
tu juberetur, velut iterum illudens discrimini pu-
blico, Ilyciam viatorem suum dixit. Extant &
fœminarum exempla diversa æque: siquidem geo-
tis ejusdem utraque Claudia fuit, & quæ navem
cum sacris matris deûm Idææ obhærentem Tibe-
rino vado extraxit, precata propalam, ut ita de-
mum se sequeretur, si sibi pudicitia constaret: &
quæ novo more judicium majestatis apud popu-
lum mulier subiit, quod in conferta multitudine
ægre procedente carpento, palam optaverit, ut
frater suus Pulcher reviviscerct, atq; iterum clas-
sem amitteret, quo minor turba Romæ foret. Præ-
terea notissimum est, Claudios omnes, excepto
duntaxat P. Clodio, qui ob expellendum urbe Ci-
ceronem, plebejo homini, atque etiam natu mi-
nori, in adoptionem se dedit, optimates assertto-
resque unicos dignitatis ac potentiæ patriciorum
semper fuisse, atque adversus plebem adeo vio-
lentos ac contumaces, ut ne capitis quidem quis-
quam reus apud populum mutare vestem aut de-
precari sustinuerit: nonnulli in altercatione & jur-
gio tribunos plebis pulsaverint. Etiam virgo Vesta-
lis fratrem injussu populi triumphantem, adscen-
so simul curru, usq; in Capitolium prosecuta est,
ne vetare aut intercedere fas cuiquam tribunorum
esset.

3. Ex hac stirpe Tiberius Cæsar genus trahit, &
quidem utrumque: paternum, a Tiberio Nerone;
maternum, ab Appio Pulchro: qui ambo Appii
Cæci filii fuerunt. Insertus est & Liviorum fami-
liæ, adoptato in eam materno avo. Quæ familia,
quamquam plebeja, tamen & ipsa admodum flo-
ruit, octo consulatibus, censuris duabus, trium-
phis tribus: dictatura etiam ac magisterio equitum
honorata: clara & insignibus viris, ac maxime Sa-
linatore, Drusisque. Salinator universas tribus in
censure notavit levitatis nomine, quod cum se
post priorem consulatum multa irrogata condem-
nassent, consulem iterum censoremque fecissent.
Drusus hostium duce Drauso cominus trucidato,
sibi posterisque suis cognomen invenit. Traditur
etiam pro prætore ex provincia Gallia retulisse
aurum, Senonibus olim in obsidione Capitolii
datum:

datum: nec, ut fama, extortum à Camillo. Ejus abnepos, ob eximiam adversus Gracchos operâ patronus senatus dictus, filium reliquit, quem in simili dissensione multa varie molientem, diversa factio per fraudem interemit.

4. Pater vero Tiberii, quæstor. C. Cæsaris, Alexandrino bello classi præpositus, plurimum ad victoriam contulit. Quare & Pontifex in locum P. Scipionis substitutus, & ad deducendas in Galliâ colonias, in queis Narbona & Arelata erant, missus est. Tamen Cæsare occiso, cunctis turbarum metu abolitionem facti decernentibus, etiam de præmiis tyrannicidarum referendum censuit. Pretura deinde functus cum exitu anni discordia inter Triumviros exorta esset, retentis ultra justum tempus insignibus, L. Antonium consulem Triumviri fratrem ad Perusiam secutus, deditione à cæteris facta, solus permansit in partibus; ac primò Præneste, inde Neapolim evasit. servisque ad pileum frustra vocatis, in Siciliam profugit. Sed indigne ferens, nec statim se in conspectum Sex. Pompeji admissum, & fascium usu prohibitum, ad M. Antonium traiecit in Achaiam. Cum quo brevi conciliata inter omnes pace. Romam rediit, uxoremq; Liviam Drusillam, & tunc gravidam, & antè jam apud se filium enixam, petenti Augusto concessit. Nec multo post diem obiit, utroque liberorum superstite, Tiberio Drusoque Neronibus.

5. Tiberium quidam Fundis natum existimaverunt, secuti levem conjecturam, quod materna ejus avia Fundana fuerit, & quod mox simulacrũ Felicitatis ex senatusconsulto publicatum ibi sit. Sed ut plures, certioresque traduot, natus est Romæ in Palatio. XVI. Kal. Decemb. M. Æmilio Lepido iterum, L. Munatio Planco COSS. post bellũ Philippense. Sic enim in fastos Actáque publica relatum est. Nec tamen desunt qui partim antecedente anno, Hirtii ac Pansæ, partim insequente, Servilii Isaurici Antoniique consulatu, genitum eum scribant.

6. Infantiam pueritiamque habuit laboriosam, & exercitatam: comes usquequaque parentum fugæ: quos quidem apud Neapolin sub irruptionem hostis navigium clam petentes, vagitu suo pæne bis prodidit: semel, cum à nutricis ubere, item cum à sinu matris raptum auferreretur ab iis

qui

qui pro necessitate temporis mulierculas levare onere tentabant. Per Siciliam quoque & Achajam circumductus, ac Lacedæmoniis publice, quod in tutelam Claudiorum erant, demandatus, digrediens inde itinere nocturno, discrimen vitæ adiit: flamma repente è silvis undique exorta, adeoque omnem comitatum circumplexa, ut Liviæ pars vestis & capilli amburerentur. Munera, quibus à Pompeja Sext. Pompeji sorore in Sicilia donatus est, chlamys & fibula, item bullæ aureæ, durant ostenduntur que adhuc Bajis. Post reditum in urbem à M. Gallio senatore testamento adoptatus, hereditate adita, mox nomine abstinuit: quod Gallius adversarum Augusto partium fuerat. Novem natus annos, defunctum patrem pro Rostris laudavit. Dehinc pubescens, Actiaco triumpho currum Augusti comitatus est, sinisteriore funali equo, cum Marcellus Octaviæ filius dexteriore veheretur. Præsedit & Actiacis ludis, & Trojanis Circensibus, ductor turmæ puerorum majorum.

7. Virili toga sumpta, adolescentiam omnem, spatiumque insequentis ætatis usque ad principatus initia, per hæc fere transegit: Munus gladiatorium in memoriam patris, & alterum in avi Drusi dedit, diversis temporibus, ac locis: primum in foro, secundũ in Amphitheatro: rudiariis quoque quibusdã revocatis, auctoramento centenûm millium. Dedit & ludos, sed absens: cuncta magnifice, impensa matris ac vitrici. Agrippinam M. Agrippa genitam, neptem Cæcilii Attici equitis Romani, ad quem sunt Ciceronis epistolæ, duxit uxorem: sublatoque ex ea filio Druso, quamquam bene convenientem, rursumque gravidam, dimittere, ac Iuliam Augusti filiam confestim coactus est ducere: non sine magno angore animi, cum & Agrippinæ consuetudine teneretur, & Iulię mores improbaret; ut quam sensisset, sui quoque sub priore marito appetentem, quod sane vulgo etiam existimabatur. Sed Agrippinam & abegisse post divortium doluit: & semel omnino ex occursu visam, adeo contentis & tumentibus oculis prosecutus est, ut custoditum sit ne umquam in conspectum ejus posthac veniret. Cum Iulia primo concorditer, & amore mutuo vixit: mox dissedit, & aliquanto gravius, ut etiam perpetuo secubaret,

intere

intercepto communis filii pignore, qui Aquilejæ natus infans extinctus est. Drusum fratrem in Germania amisit, cujus corpus pedibus toto itinere prægrediens, Romam usque pervexit.

8. Civilium officiorum rudimentis regem Archelaum, Trallianos & Thessalos, varia quosq; de caussa Augusto cognoscente defendit. Pro Laodicenis, Thyatirenis, Chiis, terræmotu afflictis, opemque implorantibus senatum deprecatus est. Fannium Cæpionem, qui cum Varrone Muræna in Augustum conspiraverat, reum majestatis apud Iudices fecit, & condemnavit. Interque hæc duplicem curam administravit, annonæ, quæ arctior inciderat, & repurgandorum tota Italia ergastulorum, quorum domini in invidiam venerant; quasi exceptos supprimerent, non solum viatores, sed & quos sacramenti metus ad hujusmodi latebras compulisset.

9. Stipendia prima expeditione Cantabrica tribunus militum fecit: deinde ducto ad Orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit. Recepit & signa quæ M. Crasso ademerant Parthi. Posthæc comatam Galliam anno fere rexit, & barbarorum incursionibus, & principum discordia inquietam. Exhinc Rhæticum Vindelicúmque bellum, inde Pannonicum, inde Germanicum gessit. Rhætico atque Vindelico, gentes Alpinas: Pannonico, Breucos & Dalmatas subegit. Germanico, quadraginta millia dedititiorum trajecit in Galliam, juxtaque ripam Rheni sedibus assignatis collocavit. quas ob res, & ovans, & curru urbem ingressus est: primus, ut quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus, novo nec antea cuiquam tributo genere honoris. Magistratus & maturius inchoavit, & pæne junctim percurrit, quæsturam, præturam, consulatum: interpositoque tempore, COS. iterum, etiam tribunitiam potestatem in quinquennium accepit.

10. Tot prosperis confluentibus, integra ætate ac valitudine statuit repente secedere, seque è medio quam longissime amovere. Dubium, uxoris ne tædio, quam neque criminari aut dimittere auderet, neque ultra perferre posset, an ut vitato assiduitatis fastidio, auctoritatem absentia tueretur, atq; etiam augeret, si quando indiguisset sui Resp.

Quidam

Quidam existimāt adultis jam Augusti liberis, loco & quasi possessione, usurpati à se diu secundi gradus sponte cessisse: exemplo M. Agrippæ, qui M. Marcello ad munera publica admoto, Mitylenas abierit: ne aut obstare, aut obtrectare præsens videretur. Quam caussam & ipse, sed postea, reddidit. Tunc autem honorum satietatem, ac requiem laborum prætendens, commeatum petiit. Neque aut matri suppliciter precanti, aut vitrico, deseri se etiam in senatu conquerenti, veniam dedit. Quin & pertinacius retinentibus, cibo per quatriduum abstinuit. Facta tandem abeundi potestate, relictis Romæ uxore & filio, confestim Ostiam descendit: ne verbo quidem cuiquam prosequentium reddito, paucosq; admodum in digressu osculatus.

11. Ab Ostia oram Campaniæ legens, imbecillitate Augusti nuntiata, paullum substitit. Sed increbrescente rumore, quasi ad occasionem majoris spei commoraretur, tantum non adversis tempestatibus Rhodum enavigavit, amœnitate & salubritate insulæ jam inde captus, cum ad eam ab Armenia rediens appulisset. Heic modicis contentus ædibus, nec multo laxiore suburbano, genus vitæ civile admodum instituit: sine lictore aut viatore gymnasia interdum obambulans: mutuaque cum Græculis officia usurpans, propè ex æquo. Forte quodam in disponendo die, mâne prædixerat, quidquid ægrorum in civitate esset, visitare se velle: id à proximis aliter exceptum est: jussique sunt omnes ægri in publicam porticum deferri, ac per valitudinum genera disponi. Perculsus igitur inopinata re, diu quid ageret incertus, tandem singulos circuit: excusans factum etiam tenuissimo cuique, & ignoto. Vnum hoc tantummodo, neque præterea quidquam notatum est, in quo exercuisse jus tribunitiæ potestatis visus sit: Cum circa scholas & auditoria professorū assiduus esset, moto inter antisophistas graviore jurgio, non defuit qui eum intervenientem & quasi studiosiorem partis alterius convitio incesseret. Sensim itaque regressus domum, repente cum apparitoribus prodiit: citatumque pro tribunali voce præconis convitiatorem rapi jussit in carcerem. Comperit deinde Iuliam uxorem ob libidines atque adulteria damnatam, repudiumque ei suo nomine, ex auctoritate Augusti, remissum: & quamquam læ-

tus animo, tamen officii duxit, quantum ipse esset, exorare filiæ patrem frequentibus litteris, & vel utcumque meritæ, quidquid umquam dono dedisset, concedere. Transacto autem tribunitiæ potestatis tempore, confessus tandem nihil aliud secessu devitasse se quam æmulationis cum Cajo Lucióque suspicionem, petiit ut sibi securo jam ab hac parte, corroboratis his, & secundum locum facile tuentibus, permitteretur revisere necessitudines, quarum desiderio teneretur. Sed neq; impetravit: ultroque etiam admonitus est, dimitteret omnem curam suorum, quos tam cupide reliquisset.

12. Remansit ergo Rhodi contra voluntatem: vix per matrem consecutus ut ad velandam ignominiam, quasi legatus ab Augusto abesset. Enimvero tunc non privatum modo, sed etiam obnoxium, & trepidum egit, mediterraneis agris abditus, vitansque prænavigantium officia, quibus frequentabatur assiduè: nemine cum imperio, aut magistratu tendente quoquam, quin diverteret Rhodum. Et accesserunt majoris sollicitudinis caussæ. Namque privignum Cajum, Orienti præpositum, cum visendi gratia trajecisset Samum, alienorem sibi sensit ex criminationibus M. Lollii comitis & rectoris ejus. Venit etiam in suspicionem per quosdam beneficii sui centuriones, a commeatu castra repetentes, mandata ad compluses dedisse ambigua & quæ tentare singulorũ animos ad novas res viderentur. De qua suspicione certior ab Augusto factus, non cessavit efflagitare aliquem, cujuslibet ordinis, custodem factis atque dictis suis.

13. Equi quoque, & armorum solitas exercitationes omisit. redegitque se, deposito patrio habitu, ad pallium, & crepidas. atque in tali statu biennio fere permansit. contemptior in dies & invisior: adeo ut imagines ejus & statuas Nemausenses subverterint: ac familiari quodam convivio mentione ejus orta exstiterit qui Cajo polliceretur, Confestim se, si juberet, Rhodum navigaturum, caputque exsulis (sic enim appellabatur) relaturum. Quo præcipue, non jam metu, sed discrimine, coactus est tam suis quam matris impensissimis precibus reditum expostulare: impetravitque, adjutus aliquantum etiam casu. Destinatum

Augu-

Augusto erat, nihil super ea re, nisi ex voluntate majoris filii, statuere. Is forte tunc M. Lollio offensior, facilis exorabilisque in vitricum fuit. Permittente ergo Cajo, revocatus est: verum sub conditione, ne quam partem curamve Reip. attingeret.

14. Rediit octavo post secessum anno, magna nec incerta spe futurorum, quam & ostentis, & prædictionibus ab initio ætatis conceperat. Prægnans enim Livia, cum an marem editura esset, variis captaret ominibus, ovum incubanti gallinæ subductum, nunc sua nunc ministrarum manu per vices usque eò fovit quoad pullus insigniter cristatus exclusus est. Ac de infante Scribonius mathematicus præclara spopondit, etiam regnaturum quandoque, sed sine regio insigni, ignota scilicet tunc adhuc Cæsarum potestate. Et ingresso primam expeditionem, ac per Macedoniam ducente exercitum in Syriam, accidit, ut apud Philippos sacratæ olim victricium legionum aræ sponte subitis collucerent ignibus: & mox cum Illyricum petens, juxta Patavium adiisset Geryonis oraculum, sorte tracta, qua monebatur ut de consultationibus in Aponi fontem talos aureos jaceret: evenit ut summum numerum jacti ab eo ostenderent: hodieque sub aqua visuntur ii tali. Ante paucos vero quam revocaretur dies, aquila, nunquam antea Rhodi conspecta, in culmine domus ejus assedit: & pridie quam de reditu certior fieret, vestimenta mutanti, tunica ardere visa est. Thrasyllum quoque mathematicum, quem ut sapientiæ professorem contubernio admoverat, tunc maxime expertus est, affirmantem nave prævisa gaudium afferri, cùm quidem illum durius, & contra prædicta cadentibus rebus, ut falsum & secretorum temere conscium, eo ipso momento dum spatiatur unà, præcipitare in mare destinasset.

15. Romam reversus, deducto in forum filio Druso, statim è Carinis ac Pompejana domo, Esquilias in hortos Mæcenatianos transmigravit: totùmque se ad quietem contulit, privata modò officia obiens, ac publicorum munerum expers. Cajo & Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab AVgusto simul cum fratre eorum M. Agrippa: coactus priùs ipse Germanicum fra-

fratris sui filium adoptare. Nec quidquam postea pro patrefamiliâs egit: aut jus quod adoptione amiserat, ex ulla parte retinuit. Nam neque donavit, neque manumisit: nec hereditatem quidem, aut legata percepit ulla alites quàm ut peculio referret accepta: nihil ex eo tempore prætermissum est ad majestatem ejus augendam; ac multò magis postquam, Agrippa abdicato atque seposito, certum erat, uni spem successionis incumbere.

16. Data rursus potestas tribunitia in quinquennium. delegatus pacandæ Germaniæ status: Parthorum legati, mandatis AVgusto Romæ redditis, eum quoque adire in provinciam jussi. Sed nunciata Illyrici defectione, transiit ad curam novi belli: quod gravissimum omnium externorum bellorum post Punica, per XV legiones, paremque auxiliorum copiam, triennio gessit: in magnis omnium rerum difficultatibus, summáque frugum inopia. Et quamquam sæpius revocaretur, tamen perseveravit; metuens, ne vicinus & prævalens hostis instaret ultrò cedentibus. Ac perseverantiæ grande pretium tulit: toto Illyrico, quòd inter Italiam, regnumque Noricum, & Thraciam, & Macedoniam, intérque Danubium flumen, & sinum maris Adriatici patet, perdomito & in ditionem redacto.

17. Cui gloriæ amplior adhuc ex opportunitate cumulus accessit. Nã sub id fere tempus Quintilius Varus, cum tribus legionibus in Germania periit: nemine dubitante, quin victores Germani juncturi se Pannoniis fuerint, nisi debellatum prius Illyricum esset. Quas ob res triumphus ei decretus est, multique & magni honores. Censuerunt etiam quidam, ut Pannonicus, alii ut Invictus, nonnulli ut Pius cognominaretur. Sed de cognomine intercessit Augustus eo contentum repromittens, quod se defuncto suscepturus esset. Triumphum ipse distulit, mœsta civitate clade Variana. Nihilò minus urbem prætextatus, & laurea coronatus intravit: positumq; in Septis tribunal, senatu adstante, conscendit: ac medius inter duos COSS. cum AVgusto, simul sedit, unde, populo consalutato, circum templa deductus est.

18. Proximo anno repetita Germania, cum animadverteret, Varianam cladem temeritate & negligen-

ligentia ducis accidisse. nihil non de consilii sententia egit: semper alias sui arbitrii, contentusq; se uno, tunc præter consuetudinem cum pluribus de ratione belli communicavit. Curam quoq; solito exactiorem præstitit. Trajecturus Rhenum, commeatum omnem ad certam formulam adstrictum non ante transmisit, quam consistens apud ripam explorasset vehiculorum onera; ne qua deportarentur, nisi concessa aut necessaria. Trans Rhenum verò eum vitæ ordinem tenuit, ut sedens in cespite nudo cibum caperet sæpe sine tentorio pernoctaret: præcepta sequentis diei omnia. & si quid subiti muneris injungendum esset, per libellos daret: addita monitione, ut de quo quisque dubitaret, se, nec alio interprete, quacumque vel noctis hora uteretur.

19. Disciplinam acerrimé exegit: animadversionum & ignominiarum generibus ex antiquitate repetitis: atque etiam legato legionis, quòd paucos milites cum liberto suo trans ripam venatum misisset ignominia notato. Prælia, quamvis minimum fortunæ casibusque permitteret, aliquantò constantiùs inibat, quoties lucubrante se, subito ac nullo propellente, decideret lumen, & extingueretur. confidens, ut ajebat, ostento sibi ac majoribus suis in omni ducatu expertissimo. Sed re prosperè gesta, non multum abfuit quin à Bructero quodam occideretur: cui inter proximos versanti, & trepidatione detecto, tormentis expressa confessio est cogitati facinoris.

20. A Germania in urbem post biennium regressus, triumphum, quem distulerat, egit: prosequentibus etiam legatis, quibus triumphalia ornamenta impetrarat. Ac prius quā in Capitolium flecteret, descendit è curru, seque præsidenti patri ad genua submisit. Batonem Pannonium ducē ingentibus donatum præmiis, Ravennam transtulit. gratiam referens, quod se quondam cum exercitu iniquitate loci circumclusum, passus esset evadere. Prandium dein populo mille mensis, & congiarium trecenos nummos viritim dedit. Dedicavit & Concordiæ ædem item Pollucis & Castoris suo fratrisque nomine. de manubiis.

21. Ac non multo post lege per COSS. lata ut provincias cum AVgusto communiter administraret, simulque censum ageret. condito lustro in Illyri-

lyricum profectus est. Et statim ex itinere revocatus, jam quidem affectum, sed tamen spirantem adhuc AVgustum reperit: fuitque una secreto per totum diem. Scio vulgo persuasum, quasi egresso post secretum sermonem Tiberio, vox AVgusti per cubicularios excepta sit: Miserum populum Romanum, qui sub tam lentis maxillis erit. Nec illud quidem ignoro, aliquot tradidisse, Augustum palam nec dissimulanter morum ejus diritatem adeo improbasse, ut nonnunquam remissiores hilarioresque sermones superveniente eo abrumperet: sed expugnatum precibus uxoris adoptionem non abnuisse vel etiam ambitione tractum, ut tali successore desiderabilior ipse quandoque fieret. Adduci tamen nequeo quin existimem, circumspectissimum & prudentissimum principem, in tanto præsertim negotio, nihil temere fecisse: sed vitiis virtutibusque Tiberii perpensis, potiores duxisse virtutes: præsertim cum & Reip. caussa adoptare se eum pro concione juraverit: & epistolis aliquot, ut peritissimum rei militaris, atque unicum populi Rom. præsidium prosequatur. Ex quibus in exemplum pauca hinc inde subjeci. Vale jucundissime Tiberi, & rem gere feliciter, ἐμοὶ καὶ ταῖς Μούσαις στρατηγῶν. Iucundissime, & ita sim felix, vir fortissime, & dux ὁμηρικώτατε Vale, &, Ordinem æstivorũ tuorum? Ego vero, mi Tiberi, & inter tot rerum difficultates, καὶ τοσαύτης ῥᾳθυμίας τῶν στρατευομένων non potuisse quemquam prudentius gerere se, quam tu gesseris, existimo. Hi quoque, qui tecum fuerunt omnes, confitentur versum illum in te posse dici:

Unus homo nobis vigilando restituit rem.

Sive, inquit, quid incidit, de quo sit cogitandum diligentius, sive quid stomachor valde, medius fidius Tiberium meum desidero: succurritque versus ille Homericus,

Τούτου δ' ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο
Ἄμφω νοστήσαιμεν, ἐπεὶ περίοιδε νοῆσαι.

Attenuatum te esse continuatione laborum, cùm audio

audio & lego, Dii me perdant nisi cohorrescit corpus meum: teque rogo ut parcas tibi ne si te languere audierimus, & ego & mater tua exspiremus, & de summa imperii sui populus Rom. periclitetur. Nihil interest valeam ipse nec ne, si tu non valebis. Deos obsecro ut te nobis conservent, & valere nunc & semper patiantur, si non populum Rom. perosi sunt.

22. Excessum AVgusti non prius palàm fecit quam Agrippa juvene interempto. Hunc tribunus militum custos appositus occidit, lectis codicillis quibus ut id faceret, jubebatur. Quos codicillos dubium fuit, AVgustus ne moriens reliquisset, quò materiam tumultus post se subduceret: an nomine AVgusti Livia, & ea conscio Tiberio an ignaro, dictasset. Tiberius renuntianti tribuno factum esse quod imperasset, Neque imperasse se, & redditurum eum senatui rationem respondit: invidiam scilicet in præsentia vitans. Nam mox silentio rem obliteravit.

23. Iure autem tribunitiæ potestatis coacto senatu, inchoatâque allocutione derepente velut impar dolori congemuit: utque non solum vox, sed & spiritus deficeret, optavit: ac perlegendū librum Druso filio tradidit. Illatum deinde AVgusti testamentum, non admissis signatoribus nisi senatorii ordinis, cæteris extra curiam signa agnoscentibus, recitavit per libertum. Testamenti initium fuit. Quoniam sinistra Fortuna Cajum & Lucium filios mihi eripuit, Tiberius Cæsar mihi ex parte dimidia. & sextante heres esto. Quo & ipso aucta est suspicio opinantium, successorem adscitum eum necessitate magis quàm judicio: quando ita præfari non abstinuerit.

24. Principatum, quamvis neq; occupare confestim neque agere dubitasset, & statione militum, hoc est, vi & specie dominationis assumta, diu tamen recusavit impudentissimo animo: nunc adhortantes amicos increpans, ut ignaros quanta bellua esset Imperium: nunc precantem senatum, & procumbentem sibi ad genua, ambiguis responsis & callida cunctatione suspendens: ut quidam patientiam rumperent, atq; unus in tumultu proclamaret. Aut agat. aut desistat: alter coram exprobraret, Cæteros quod pollicits sint, tardè præstare, sed ipsum quod præstet, tardè polliceri. Tandem

quasi coactus, & querens miseram & onerosam injungi sibi servitutem, recepit imperium: nec tamen aliter quàm ut depositurum se quandoque spem faceret. Ipsius verba sunt hæc: Dum veniam ad id tempus quo vobis æquum possit videri, dare vos aliquam senectuti meæ requiem.

25. Cunctandi caussa erat, metus undique imminentium discriminum: ut sæpe lupum se auribus tenere diceret. Nam & servus Agrippæ, Clemens nomine, non contemnendam manum in ultionem domini comparaverat. & L. Scribonius Libo vir nobilis res novas clam moliebatur: & duplex seditio militum in Illyrico & in Germania exorta est. Flagitabant ambo exercitus multa extra ordinem: ante omnia, ut æquarentur stipendio prætorianis Germaniciani. Quidam etiam principem detrectabant non à se datum: summáque vi Germanicum, qui tum iis præerat, ad capessendam Remp. perurgebant, quamquam obfirmate resistentem. Quem maximè casum timens, partes sibi, quas senatui liberet, tuendas in Rep. depoposcit: quando universæ sufficere solus nemo posset: nisi cum altero, vel etiam cum pluribus. Simulavit & valitudinem, quò æquiore animo Germanicus celerem successionem, vel certe societatem principatus, operiretur. Compositis seditionibus, Clementem quoque fraude deceptum redegit in potestatem: Libonem, ne quid in novitate acerbius fieret, secundo demum anno in senatu coarguit, medio temporis spatio tantùm cavere contentus. Nam & inter pontifices sacrificanti simul, pro secespita plumbeum cultrum subjiciendum curavit: & secretum petenti nonnisi adhibito Druso filio dedit: dextramque obambulantis, veluti incumbens, quoad peragetur sermo, continuit.

26. Verum liberatus metu, civilem admodum inter initia ac paullò minus quàm privatum egit. Ex plurimis maximisq; honoribus, præter paucos & modicos nõ recepit. Natalem suum plebejis incurrentem Circensibus, vix unius bigæ adjectione honorari passus est. Templa, flamines, sacerdotes decerni sibi prohibuit: etiam statuas, atque imagines, nisi permittente se poni: permisitque ea sola conditione, ne inter simulacra deorum, sed inter ornamenta ædium ponerentur. Intercessit &

quo

quo minùs in acta sua juraretur: & ne mensis September, Tiberius: October, Livius, vocarentur. Prænomen quoq; IMPERATORIS, cognoménque PATRIS PATRIÆ, & civicã in vestibulo coronam recusavit. Ac ne AVGVSTI quidem nomen, quamquam hereditarium, ullis nisi ad reges ac dynastas epistolis addidit. Nec amplius quàm omnino tres consulatus, unum paucis diebus, alterum tribus mensibus, tertium absens usque in Idus Majas gessit.

27. Adulationes adeo aversatus est, ut neminem senatorum aut officii aut negotii caussa ad lecticam suam admiserit: consularem vero satisfacientem sibi, ac per genua orare conantem, ita suffugerit, ut caderet supinus: atque etiam si quid in sermone, vel in continua oratione blandius de se diceretur, non dubitaret interpellare, ac reprehendere, & commutare continuo. Dominus appellatus à quodam, denuntiavit ne se amplius contumeliæ caussa nominaret. Alium dicentem, sacras ejus occupationes: & rursus alium, auctore eo senatum se adiisse, verba mutare; & pro auctore, suasorem; prò sacris, laboriosas dicere coëgit.

28. Sed adversus convitia malósque rumores & famosa de se ac suis carmina firmus ac patiens, subinde jactabat, In civitate libera linguam mentemque liberas esse debere. Et quondam senatu cognitionem de ejusmodi criminibus ac reis flagitante: Non tantum, inquit, otii habemus ut implicare nos pluribus negotiis debeamus. Si hanc fenestram aperueritis, nihil aliud agi sinetis: omnium inimicitiæ hoc prætextu ad vos deferentur. Exstat & sermo ejus in senatu percivilis: Siquidem locutus aliter fuerit, dabo operam ut rationem factorum meorum dictorúmque reddam: si perseveraverit, invicem eum odero.

29. Atque hæc eo notabiliora erant, quod ipse in appellandis venerandisque singulis, & universis, propè excesserat humanitatis modum. Dissentiens in curia à Q. Haterio, Ignoscas, inquit, rogo, si quid adversus te liberiùs, sicut senator, dixero. Et inde omnes alloquens, Dixi & nunc & sæpe aliàs P. C. bonum & salutarem principem, quem vos tanta & tam libera potestate instruxistis, senatui servire debere & universis civibus sæpe, & plerum-

plerumque etiam singulis: neque id dixisse me pœnitet, & bonos & æquos & faventes vos habui dominos, & adhuc habeo.

30. Quin etiam speciem libertatis quandam induxit, conservatis senatui ac magistratibus & majestate pristina & potestate: neque tam parvum quidquam, neque tam magnum publici privatiq; negotii fuit, de quo non ad P. C. referretur. De vectigalibus ac monopoliis, de extruendis reficiendisve operibus, etiam de legendo vel exauctorando milite, ac legionum & auxiliorum descriptione: denique quibus imperium prorogari, aut extraordinaria bella mandari, quid & qua forma regum litteris rescribi placeret. Præfectum alæ, de vi & rapinis reum, caussam in senatu dicere coegit. Numquam curiam nisi solus intravit: lectica quondam introlatus æger, comites à se removit.

31. Quædam adversus sententiam suam decerni ne questus quidem est. Negante eo, destinatos magistratus abesse oportere, ut præsentes honori acquiescerent, prætor designatus liberam legationẽ impetravit. Iterum censente ut Trebianis legatam in opus novi theatri pecuniam ad munitionẽ viæ transferre concederetur, obtinere non potuit quin rata voluntas legatoris esset. Cum senatusconsultũ per discessionem forte fieret, transeuntem eum in alteram partem, in qua pauciores erant, secutus est nemo. Cætera quoque nonnisi per magistratus & jure ordinario agebantur: tanta COSS. auctoritate, ut legati ex Africa adierint eos, querentes trahi se à Cæsare ad quem missi forent. Nec mirum, cum palam esset ipsum quoque eisdem assurgere & decedere via.

32. Corripuit consulares exercitibus præpositos, quòd non de rebus gestis senatui scriberent: quodq; de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent: quasi non omnium tribuendorum ipsi jus haberent. Prætorem collaudavit, quòd honore inito, consuetudinem antiquam retulisset de majoribus suis pro concione memorandi. Quorundam illustrium exsequias usque ad rogum frequentavit. Parem moderationem minoribus quoque & personis & rebus exhibuit: cùm Rhodiorũ magistratus, quòd litteras publicas sine subscriptione ad se dederant, evocasset, ne verbo quidem insecta-

insectatus, ac tantummodo jussos subscribere, remisit. Diogenes grammaticus disputare sabbatis Rhodi solitus, venientem, ut se extra ordinem audiret, non admiserat: ac per servulum suum in septimum diem distulerat. Hunc Romæ salutandi sui caussa pro foribus adstantem, nihil amplius quàm ut post septimum annum rediret, admonuit. Præsidibus onerandas tributo provincias suadentibus rescripsit, Boni pastoris esse tondère pecus, non deglubere.

33. Paullatim principem exercuit, præstititque: etsi varium diu, commodiorem tamen sæpius, & ad utilitates publicas proniorem. Ac primo eatenus interveniebat ne quid perperam fieret. Itaque & constitutiones quasdam senatus rescidit: & magistratibus pro tribunali cognoscentibus plerumque se offerebat consiliarium, assidebátque mixtim, vel ex adverso in parte primori: & si quem reorum elabi gratia rumor esset, subitus aderat; judicésque aut è plano, aut è quæsitoris tribunali, legum & religionis, & noxæ de qua cognoscerent, admonebat: atque etiam si qua in publicis moribus desidia aut mala consuetudine labaret, corrigenda suscepit.

34. Ludorum ac munerum impensas corripuit: mercedibus scenicorum rescissis, paribúsque gladiatorum ad certum numerum redactis. Corinthiorum vasorum pretia in immensum exarsisse, trésque mullos XXX millibus nummûm venisse, graviter conquestus, adhibendum supellectili modum censuit: annonámque macelli, senatus arbitratu, quotannis temperandam, dato ædilibus negotio, popinas ganeásque usque eò inhibendi, ut ne opera quidem pistoria proponi venalia sinerent. Et ut parcimoniam publicam exemplo quoque juvaret, sollennibus ipse cœnis pridiana sæpe ac semesa opsonia apposuit, dimidiatúmque aprum: affirmans, Omnia eadem habere quæ totum. Quotidiana oscula prohibuit edicto: item strenarum cōmercium ne ultra Kalend. Januarias exerceretur. Consueverat & quadruplam strenam & de manu reddere: sed offensus interpellari se toto mense ab iis qui potestatem sui die festo non habuissent, ultra non reddidit.

35. Matronas prostratæ pudicitiæ, quibus accusator publicus deesset, ut propinqui more majorum

jorum de communi sententia coërcerent, auctor fuit. Equiti Rom. jurisjurandi gratiam fecit, ut uxorem in stupro generi compertam dimitteret, quam se numquam repudiaturum antè juraverat. Fœminæ famosæ, ut ad evitandas legum pœnas jure ac dignitate matronali exsolverentur, lenocinium profiteri cœperant: & ex juventute utriusque ordinis profligatissimus quisque, quò minùs in opera scenæ arenæque edenda senatusconsulto tenerentur, famosi judicii notam sponte subibant. eos easque omnes, ne quod refugium in tali fraude cuiquam esset, exsilio affecit. Senatori latum clavum ademit, cùm cognovisset sub Kal. Iulii demigrasse in hortos, quò viliùs post diem ędes in urbe conduceret. Alium & quæstura removit, quòd uxorem pridie sortitionem ductam, postridie repudiasset.

36. Externas cærimonias, Ægyptios Iudaicósque ritus compescuit: coactis qui superstitione ea tenebantur, religiosas vestes cum instrumento omni comburere. Iudæorum juventutem, per speciem sacramenti, in provincias gravioris cęli distribuit: reliquos gentis ejusdem, vel similia sectantes, urbe submovit, sub pœna perpetuæ servitutis, nisi obtemperassent. Expulit & mathematicos: sed deprecantibus ac se artem desituros promittentibus, veniam dedit.

37. In primis tuendæ pacis à grassatoribus ac latrociniis seditionúmque licentia curam habuit. Stationes militum per Italiam solito frequentiores disposuit. Romæ castra constituit, quibus Prætorianæ cohortes, vagæ ante id tempus, & per hospitia dispersæ, continerētur. Populares tumultus exortos gravissimè coërcuit. & ne orirentur sedulo cavit. Cæde in theatro per discordiam admissa, capita factionum & histriones, propter quos dissidebatur, relegavit: nec ut revocaret, umquam ullis populi precibus potuit evinci. Cum Pollentina plebs funus cujusdam primipilaris non priùs ex foro misisset, quàm extorta pecunia per vim heredibus ad gladiatorium munus, cohortem ab urbe, & aliam à Cottii regno, dissimulata itineris caussa, detectis repentè armis, concinentibusque signis, per diversas portas in oppidum immisit: ac partem majorem plebis ac decurionum in perpetua vincula conjecit. Abolevit & jus,

morem-

moremque asylorum, quæ usquam erant. Cyzicenis in cives Romanos violentiùs quędam ausis, publicè libertatem ademit, quam Mithridatico bello meruerant. Hostiles motus, nulla postea expeditione suscepta, per legatos compescuit. nec per eos quidem, nisi cunctanter & necessario. Reges infestos suspectósq; commonitionibus magis & querelis quàm vi repressit. Quosdam per blanditias atque promissa extractos ad se, non remisit: ut Maroboduum Germanum, Thrascypollm Thracem, Archelaum Cappadocem, cujus etiam regnum in formam provinciæ redegit.

38. Biennio continuo post adeptum imperium, pedem porta non extulit. sequenti tempore, præter quam in propinqua oppida, & cum longissimè, Antio tenus nusquā abfuit: idque perrarò & paucos dies, quamvis provincias quoq; & exercitus revisurum se sæpe pronuntiasset: & prope quotannis profectionem præpararet: vehiculis comprehensis, commeatibus per municipia & colonias dispositis. Ad extremum vota pro itu & reditu suo suscipi passus, ut vulgo jam per jocum Callippides vocaretur: quem cursitare ac ne cubiti quidem mensuram progredi, proverbio Græco notatum est.

39. Sed orbatus utroq; filio, quorum Germanicus in Syria, Drusus Romæ obierat, secessum Campaniæ petiit: cōstanti & opinione & sermone pæne omnium, quasi neque rediturus umquam, & citò mortem etiam obiturus: quod paullò minus utrumque evenit. Nam neque Romam ampliùs rediit: sed & paucos post dies juxta Terracinam in prætorio, cui speluncę nomen erat, incœnante eo, complura & ingentia saxa fortuito superne delapsa sunt: multisque convivarum & ministrorum elisis, præter spem evasit.

40. Peragrata Campania, cùm Capuæ Capitolium, Nolæ templum AVgusti quam caussam profectionis prætenderat, dedicasset, Capreas se contulit: præcipuè delectatus insula, quòd uno parvóque littore adiretur, septa undique præruptis immensæ altitudinis rupibus, & profundo maris. Statimque revocante assidua obtestatione populo, propter cladem, qua apud Fidenas, supra xx hominum millia, gladiatorio munere, amphitheatri ruina perierant, transiit in continentem, po-

testaremque omnibus adeundi sui fecit: tanto magis quod ab urbe egrediens, ne quis se interpellaret, edixerat, ac toto itinere adeuntes submoverat.

41. Regressus in insulam, Reip. quidem curam usqueadeo abjecit, ut postea non decurias equitũ umquam supplerit: non tribunos militum præfectosque, non provinciarum præsides ullos mutaverit: Hispaniam & Syriam per aliquot annos sine consularibus legatis habuerit. Armeniam à Parthis occupari, Mœsiam à Dacis Sarmatisque. Gallias à Germanis vastari neglexerit. magno dedecore imperii, nec minori discrimine.

42. Cæterum secreti licentiam nactus, & quasi civitatis oculis remotus, cuncta simul vitia malè diu dissimulata, tandem profudit: de quibus sigillatim ab exordio referam. In castris tiro etiam tum, propter nimiam vini aviditatem, pro Tiberio, Biberius: pro Claudio, Caldius: pro Nerone, Mero vocabatur. Postea princeps in ipsa publicorum morum correctione cum Pomponio Flacco & L. Pisone noctem continuumque biduum epulando potandóque consumpsit; quorum alteri Syriam provinciam, alteri præfecturam urbis confestim detulit, codicillis quoque jucundissimos & omnium horarum amicos professus. Sestio Gallo libidinoso, ac prodigo seni, olim ab Augusto ignominia notato, & à se ante paucos dies apud senatum increpito, cœnam ea lege condixit ne quid ex consuetudine immutaret aut demeret: utque nudis puellis ministrantibus cœnaretur. Ignotissimum questuræ candidatum nobilissimis anteposuit, ob epotam in convivio, propinante se, vini amphoram. Asellio Sabino HS ducenta donavit, pro dialogo, in quo boleti, & ficedulæ, & ostreæ, & turdi certamen induxerat. Novum denique officium instituit à voluptatibus, præposito equite Rom. T. Cæsonio Prisco.

43. Secessu vero Capreensi, etiam sellariam excogitavit, sedem arcanarum libidinum: in quam undique conquisiti puellarum & exoletorũ greges, monstrosiq; concubitus repertores, quos spintrias appellabat, triplici serie connexi, invicem incestarent se coram ipso, ut adspectu deficientes libidines excitarent. Cubicula plurifariam disposita tabellis ac sigillis lascivissimarum picturarum & figura-

figurarum adornavit, librisque Elephantidis instruxit: ne cui in opera edenda exemplar imperatæ schemæ deesset. In silvis quoque ac nemoribus passim Venereos locos commentus est, prostantésq; per antra & cavas rupes, ex utriusque sexus pube, Paniscorum & Nympharum habitu: palámque jam & vulgato nomine insulæ abutentes, Caprineum dictitabant.

44. Majore adhuc & turpiore infamia flagravit. vix ut referri audirive, ne dum credi fas sit. Quasi pueros primę teneritudinis, quos pisciculos vocabat, institueret, ut natanti sibi inter femina versarentur, ac luderent, lingua morsúque sensim appetentes: atque etiam quasi infantes firmiores, nec dum tamen lacte depulsos, inguini ceu papillæ admoveret · pronior sanè ad id genus libidinis & natura & ætate. Quare Pharrbasii quoque tabulam, in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatam sibi sub conditione, ut si argumento offenderetur, decies pro ea HS acciperet: non modò prætulit, sed & in cubiculo dedicavit. Fertur etiam in sacrificando quondam captus facie ministri, acerram præferentis, nequisse abstinere, quin pænè vix dum re divina peracta, ibidem statim seductum constupraret, simúlque fratrem ejus tibicinem: atque utrique mox, quòd mutuò flagitium exprobrabant, crura fregisse.

45. Fœminarum quoque, & quidem illustrium, capitibus quantopere solitus sit illudere, evidentissimè apparuit, Mallonię cujusdam exitu quam perductam, nec quidquam amplius pati constantissime recusantem, delatoribus objecit. ac ne ream quidem interpellare desiit, Ecquid pœniteret: donec ea, relicto judicio, domum se arripuit, ferroque transegit, obscœnitate oris hirsuto atq; olido seni clare exprobrata. Vnde nota in Atellanico exodio proximis ludis assensu maximo excepta, percrebruit. Hircum vetulum capris naturam ligurrire.

46. Pecuniæ parcus ac tenax, comites peregrinationum expeditionúmque numquam salario, cibariis tantùm, sustentavit: una modo liberalitate ex indulgentia vitrici prosecutus, cùm tribus classibus factis pro dignitate cujusq;, primæ sexcenta sestertia, secundæ quadringenta distribuit,

ducenta

ducenta tertiæ, quam non amicorum sed gratorum appellabat.

47. Princeps neque opera ulla magnifica fecit. Nam & quæ sola susceperat, AVgusti templum, restitutionémque Pompejani theatri, imperfecta post tot annos reliquit: neque spectacula omnino edidit: & iis, quæ ab aliquo ederentur, rarissimè interfuit, ne quid exposceretur, utique postquam comœdum Actium coactus est manumittere. Paucorum senatorum inopia sustentata, ne pluribus opem ferret, negavit se aliis subventurum, nisi senatui justas necessitatum caussas probassent. Quo peracto plerosque modestia & pudore deterruit: in quibus Ortalum Q. Hortensii oratoris nepotem, qui permodica re familiari, auctore AVgusto, quatuor liberos tulerat.

48. Publicè munificentiam bis omnino exhibuit: proposito millies HS gratuito in triennii tempus: & rursus quibusdam dominis insularum quæ in monte Cœlio deflagrarant, pretio restituto. Quorum alterum magna difficultate nummaria populo auxilium flagitante coactus est facere, cum per senatusconsultum sanxisset ut fœneratores duas patrimonii partes in solo collocarent, debitores totidem æris alieni statim solverent, nec res expediretur: alterum ad mitigandam temporum atrocitatem. Quod tamen beneficium tanti æstimavit, ut montem Cœlium appellatione mutata vocari AVgustum jusserit. Militi post duplicata ex AVgusti testamento legata nihil umquam largitus est, præterquàm singula millia denariorum prætorianis, quod Sejano se non accommodassent: & quædam munera Syriacis legionibus, quod solæ nullam Sejani imaginem inter signa coluissent: atq; etiam missiones veteranorum rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans. Ne provincias quidem ulla liberalitate sublevavit: excepta Asia, disjectis terræ motu civitatibus.

49. Procedente mox tempore etiam ad rapinas convertit animum. Sat constat Cn. Lentulum augurem, cui census maximus fuerit, metu & angore ad fastidium vitæ ab eo actum, & ut ne quo nisi ipso herede moreretur. Condemnatam & generosissimam fœminam Lepidam, in gratiam Quirini

ſi conſularis prædivitis, & urbi, qui dimiſſam eam è matrimonio poſt vigeſimum annum veneni olim in ſe comparati arguebat: præterea Galliarum & Hiſpaniarum, Syriæque & Græciæ principes cunfiſcatos ob tam leve ac tam impudens calumniarum genus: ut quibuſdam non aliud ſit objectum, quàm quòd partem rei familiaris in pecunia haberent. plurimis etiam civitatibus & privatis veteres immunitates & jus metallorum ac vectigalium ademta, ſed & Vononem regem Parthorum, qui pulſus à ſuis, quaſi in fidem pop. Rom. cum ingenti gaza Antiochiam ſe receperat, ſpoliatum perfidia, & occiſum.

50. Odium adverſus neceſſitudines, in Druſo primum fratre detexit: prodita ejus epiſtula, qua ſecum de cogendu ad teſtituendam libertatem AVguſto agebat: deinde & in reliquis. Iuliæ uxori tantum abſult, ut relegatæ, quod minimum eſt, officii aut humanitatis aliquid impertiret, ut ex conſtitutione patris unu oppidu clauſam, domo quoque egredi, & commerciu hominum frui vetuerit: ſed & peculio conceſſo à patre præbitisq; annuis fraudavit, per ſpeciem publici juris, quod nihil de his Auguſtus teſtamentu caviſſet. Matrem Liviam gravatus, velut partes ſibi æquas potentiæ vindicantem, & congreſſum ejus aſſiduum vitavit; & longiores ſecretiurèsque ſermones, ne ejus cunſiliis, quibus tantum interdum & ægrè uti ſolebat, regi videretur. Tulit etiam perindigne actum à ſenatu, ut titulis ſuis quaſi AVguſti ſta & Liviæ filius adjiceretur. Quare non parentem patriæ appellari, non ullum inſignem honorem recipere publice paſſus eſt. Sed & frequenter admonuit, quod non majoribus nec fœminæ convenientibus negotiis abſtineret: præcipuè ut animadvertit incendio juxta ædem Veſtæ & ipſam interveniſſe: populumque & milites, quo enixius opem ferrent adhortatam, ſicut ſub marito ſolita eſſet.

51. Dehinc ad ſimultatem uſque proceſſit, hac ut ferunt de cauſſa: Inſtanti ſæpius, ut civitate donatum in decurias allegeret, negavit alia ſe conditione allecturum, quam ſi pateretur adſcribi albo, extortum id ſibi à matre. At illa commuta, veteres quoſdam ad ſe AVguſti codicillos de acerbitate & intolerantia morum ejus è ſacra-

rio protulit, atque recitavit. Hos & custoditos tamdiu, & exprobratos sibi ingestè, adeó graviter tulit, ut quidam putent inter caussas secessus hanc ei vel præcipuam fuisse. Toto quidem triennio, quo vivente matre afuit, semel omnino eam, nec amplius quàm uno die, ac paucissimis vidit horis: ac mox, neque ægræ adesse curavit, defunctamque. & dum adventus sui spem facit, compluribus dierum mora, corrupto demum & tabido corpore funeratam prohibuit consecrari: quasi id ipsa mandasset. Testamentum quoque ejus pro irrito habuit: omnesque amicitias & familiaritates, etiam quibus ea funeris curam moriens demandarat, intra breve tempus afflixit: uno ex his equestris ordinis viro & in antliam condemnato.

52. Filiorum neque naturalem Drusum, neque adoptivum Germanicum patria charitate dilexit. Alterius vitiis infensus: nam Drusus animi fluxioris, remissiorisque vitæ erat. Itaque ne mortuo quidem perinde affectus est: sed tantum non statim à funere ad negotiorum consuetudinem rediit, justitio longiore inhibito. Quin & Iliensium legatis paullo serius consolantibus, quasi oblitterata jam doloris memoria irridens: Se quoque respondit vicem eorum dolere, quod egregium civem Hectorem amisissent. Germanico usque adeò obtrectavit, ut & præclara facta ejus pro supervacuis elevaret: & gloriosissimas victorias, ceu damnosas Reip. increparet. Quod vero Alexandriam, propter immensam & repentinam famem, inconsulto se adisset, questus est in senatu. Etiam caussa mortis fuisse ei per Cn. Pisonem legatum Syriæ creditur: quem mox hujus criminis reum putant quidam mandata prolaturum, nisi ea secreta obstarent. Per quæ multifariam increpitũ, & per noctes creberrimé acclamatum est, Redde Germanicum. Quam suspicionem confirmavit ipse postea: conjuge etiam ac liberis Germanici crudelem in modum afflictis.

53. Nurum Agrippinam, post mortem mariti, liberius quiddam questam, manu apprehendit: Græcóque versu, Si non dominaris, inquit, filiola, injuriam te accipere existimas? nec ullo mox sermone dignatus est. Quondam vero inter cœnam porrecta à se poma gustare non ausam, etiam vocare

nare desiit, simulans, se veneni crimine accersitum: cùm præstructum utrumque consultò esset, ut & ipse tentandi gratia offerret, & illa quasi certissimum exitium caveret. Novissimè calumniatus, modo ad statuam AVgusti, modò ad exercitus confugere velle, Pandatariam relegavit: conviciantique oculum per centurionem verberibus excussit. Rursus mori inedia destinanti, per vim ore diducto, infulciri cibum jussit. Sed & perseverantem, atque ita absumptam, criminosissimè insectatus est, cùm diem quoque natalem ejus inter nefastos referendum suasisset. Imputavit etiam, quod non laqueo strangulatam in Gemonias abjecerit: próque tali clementia interponi decretum passus est, quo sibi gratiæ agerentur, & Capitolino Iovi donum ex auro sacraretur.

54. Cum ex Germanico tres nepotes, Neronem & Drusum & Cajum; ex Druso unum Tiberium haberet, destitutus morte liberorum, maximos natu de Germanici filiis, Neronem & Drusum P.C. commendavit: diémque utriusque tirocinii, congiario plebi dato, celebravit. Sed ut comperit ineunte anno, pro eorum quoque salute publice vota suscepta: egit cum senatu, Non debere talia præmia tribui, nisi expertis & ætate provectis: atque ex eo, patefacta interiore animi sui nota, omnium criminationibus obnoxios reddidit: variísque fraude inductos, ut & concitarentur ad convitia, & concitati perderentur, accusavit per litteras, amarissime congestis etiam probris, & judicatos hostes fame necavit: Neronem, in insula Pontia, Drusum, in ima parte Palatii. Putant Neronem ad voluntariam mortem coactum, cum ei carnifex, quasi ex senatus auctoritate missus, laqueos & uncos ostentaret: Druso autem adeo alimenta subducta, ut tomentum è culcita tentaverit mandere: amborum sic reliquiis dispersis, ut vix quandoque colligi possent.

55. Super veteres amicos ac familiares, viginti sibi è numero principum civitatis depoposcerat, velut consiliarios in negotiis publicis. Horum omnium vix duos aut tres incolumes præstitit: cæteros, alium alia de caussa perculit. Inter quos cum plurimorum clade Ælium Sejanum, quem ad summam potentiam, non tam benevolentia provexerat, quàm ut esset cujus ministerio ac fraude ut

liberos Germanici circumveniret; nepotemque suum ex Druso filium naturalem ad successionem imperii confirmaret.

56. Nihil lenior in convictores Græculos, quibus vel maxime acquiescebat. Zenonem quendam exquisitius sermocinantē, cum interrogasset, quænam illa tam molesta dialectos esset: & ille respondisset, Doridem: relegavit Cinariam: existimans exprobratū sibi veterem secessum, quod Dorice Rhodii loquantur. Item cum soleret ex lectione quotidiana quæstiones super cœnam proponere: comperissétque, Seleucum grammaticum à ministris suis perquirere quos, quoq; tempore tractaret auctores, atq; ita præparatum venire: primum à contubernio removit, deinde etiam ad mortem compulit.

57. Sæva ac lenta natura ne in puero quidem latuit, quam Theodorus Gadareus rhetoricæ præceptor & perspexisse primus sagaciter, & assimilasse aptissime visus est. subinde in objurgando appellans eum, πηλὸν αἵματι πεφυραμένον. Sed aliquāto magis in principe eluxit, etiam inter initia, cum adhuc favorem hominum moderationis simulatione captaret. Scurram, qui prætereunte funere elato mortuo mandarat ut nuntiaret Augusto, nondum reddi legata, quæ plebi reliquisset, attractum ad se, recipere debitum ducique ad supplicium imperavit, & patri suo verum referre. Nec multo post in senatu Pompejo cuidam, equiti Romano, quiddā pernegantι, dum vincula minatur, affirmavit fore ut ex Pompejo Pompejanus fieret. acerba cavillatione simul hominis nomen incessens, veterumque partium fortunam.

58. Sub idem tempus, consulente prætore, an judicia majestatis cogi juberet, exercendas esse leges respondit, & atrocissimè exercuit. Statuæ quidam AVgusti caput demserat, ut alterius imponeret. Acta res in senatu. Et quia ambigebatur, per tormenta quæsita est. Damnato reo, paulatim hoc genus calumniæ eo processit, ut hæc quoque capitalia essent: circa AVgusti simulacrum servum cecidisse, vestimenta mutasse: nummo vel anulo effigiem impressam, latrinæ aut lupanari intulisse: dictū ullum factúmve ejus existimatione aliqua læ-
sisse,

fisse. Periit denique & is, qui honores in colonia sua eodem die decerni sibi passus est quo decreti & Augusto olim erant.

59. Multa præterea, specie gravitatis ac morum corrigendorum, sed & magis naturæ obtemperans, ita sæve & atrociter factitavit, ut nonnulli versiculis quoque & præsentia exprobrarent, & futura denuntiarent mala:

Asper & immitis, breviter vis omnia dicam?
Dispeream si te mater amare potest.
Non es eques. quare? non sunt tibi millia centum:
Omnia si quæras, & Rhodos exilium est.
Aurea mutasti Saturni sæcula, Cæsar.
Incolumi nam te, ferrea semper erunt.
Fastidit vinum, quia jam sitit iste cruorem:
Tam bibit hunc avide, quam bibit ante merum,
Adspice felicem sibi non tibi Romule Sullam:
Et Marium, si vis, adspice, sed reducem.
Nec non Antoni civilia bella moventis,
Nec semel infectas aspice cæde manus.
Et dic Roma perit: regnabit sanguine multo
Ad regnum quisquis venit ab exilio.

Quę primo quasi ab impatiētibus Romę dominii, ac non tam ex animi sententia, quam bile & stomacho fingerentur, volebat accipi. Dicebatque identidem, Oderint, dum probent. Deinde vera plane certaque esse ipse fecit fidem.

60. In paucis diebus quam Capreas attigit, piscatori, qui sibi secretum agenti grandem mullum inopinanter obtulerat, perfricari eodem pisce faciem jussit. territus, quòd is a tergo insulæ per aspera & devia erepsisset ad se. Gratulanti autem inter pœnam, quòd non & locustam, quam prægrandem ceperat, obtulisset, locusta quoque lacerari os imperavit. Militem prætorianum, ob surreptum è viridario pavonem capite punivit. In quodam itinere lectica qua vehebatur, vepribus impedita, exploratorem viæ primarum cohortium centurionem stratum humi pæne ad necem verberavit.

61. Mox in omne genus crudelitatis erupit, nunquam deficiente materia: cum primo matris, deinde nepotum & nurus, postremo Sejani familiares atque etiam notos persequeretur. Post cu-

jus interitum vel sævissimus exstitit. qua maxime apparuit, non tam ipsum à Sejano concitari solitum, quàm Sejanum quærenti occasiones subministrasse. Etsi commentario, quem de vita sua summatim breviterque composuit, ausus est scribere: Sejanum se punisse, quod comperisset furere adversus Germanici liberos filii sui. quorum ipse alterum suspecto jam, alterum oppresso demum Sejano interemit. Sigillatim crudeliter facta ejus exsequi longum est: generatim velut exemplaria sævitiæ enumerare sat erit. Nullus á pœna hominum cessavit dies: ne religiosus quidem ac sacer. Animadversum in quosdam ineunte anno novo. accusati damnatique multi cum liberis atque etiam uxoribus suis. Interdictum, ne capite damnatos propinqui lugerent: decreta accusatoribus præcipua præmia, nonnunquam & testibus. Nemini delatorum fides abrogata. Omne crimen pro capitali receptum, etiam paucorum simpliciumque verborum. Objectum est poetæ, quod in tragœdia Agamemnonem probris lacessisset: objectum & historico, quòd Brutum Cassiumque ultimos Romanorum dixisset: animadversum est statim in auctores, scriptaque abolita, quamvis probarentur aliquot ante annos, etiam AVgusto audiente recitata. Quibusdam custodiæ traditis, non modo studendi solatium ademtum, sed etiam sermonis & colloquii usus. Citati ad caussam dicendam, partim se domi vulneraverunt. certi damnationis, & ad vexationem ignominiamque vitandam. partim in media curia venenum hauserunt, & tamen colligatis vulneribus, ac semianimes palpitantesq; in carcerem rapti. Nemo punitorũ nõ & in Gemonias abjectus uncoque tractus. Viginti uno die abjecti tractique sunt: inter eos pueri & fœminę. Immaturę puellę, quia more tradito nefas esset virgines strangulari, vitiatę prius à carnifice, dein strãgulatę. Mori volentibus vis adhibita vivendi. Nam mortẽ adeo leve supplicium putabat, ut cum audisset unũ è reis, Carnulium nomine, anticipasse eam, exclamaverit, Carnulius me evasit. Et in recognoscendis custodiis, precanti cuidam pœnæ maturitatem, respondit, Nondum tecum in gratiam redii. Annalibus suis vir consularis inseruit, frequenti quondam convivio, cui & ipse affuerit, interrogatum eum subito & clarè à quodam nano adstante mensæ inter

tor

tur exprobrans, cur Paconius, majestatis reus, tam diu viveret. statim quidem petulantiam linguæ objurgasse, cæterum post paucos dies scripsisse senatui ut de pœna Paconii quàm primùm statueret.

62. Auxit intenditque sævitiam, exacerbatus indicio de morte filii sui Drusi: quem cum morbo & intemperantia periisse existimaret, ut tandem veneno interemptum fraude Livillæ uxoris atque Sejani cognovit, neque tormentis neque supplicio cujusquam pepercit: soli huic cognitioni adeo per totos dies deditus & intentus, ut Rhodiensem hospitem, quem familiaribus litteris Romam evocarat, advenisse sibi nunciatum, torqueri sine mora jusserit, quasi aliquis ex necessariis quæstioni adesset deinde errore detecto, & occidi, ne divulgaret injuriam. Carnificinæ ejus ostenditur locus Capreis, unde damnatos, post longa & exquisita tormenta, præcipitari coram se in mare jubebat: excipiente classiariorum manu, & contis atque remis elidente cadavera: ne cui residui spiritus quidquam inesset. Excogitaverat autem inter genera cruciatus, etiam ut larga meri potione per fallaciam oneratos, repente veretris deligatis, fidicularum simul urinæque tormento distenderet. Quod nisi eum & mors prævenisset, & Thrasyllus consulto, ut ajunt, differre quædam spe longioris vitæ compulisset: plures aliquanto necaturus, ac ne reliquis quidem nepotibus parsurus creditur: cum & Cajum suspectum haberet, & Tiberium ut ex adulterio conceptum aspernaretur. Nec abhorret à vero: namque identidem Felicem Priamum vocabat, quod superstes omnium suorum extitisset.

63. Quam vero inter hæc non modo invisus ac detestabilis, sed prætrepidus quoque atque etiam contumeliis obnoxius vixerit, multa indicia sunt. Haruspices secreto ac sine testibus consuli vetuit. Vicina vero urbi oracula etiam disjicere conatus est: sed majestate Prænestinarum sortium territus, destitit: cum obsignatas devectasque Romam non repperisset in arca, nisi relatas rursus ad templum. Unum & alterum cōsulares oblatis provinciis, non ausus à se dimittere, usq; adeo detinuit, donec successores post aliquot annos præsentibus daret: quum interim manente officii titulo etiam delegaret plurima; assidueque illi per legatos & adju-

adjutores suos exsequenda curarent.

64. Nurum ac nepotes numquam aliter post damnationem, quam catenatos, obsutaque lectica, loco movit: prohibitis per militem obviis ac viatoribus respicere usquam, vel consistere.

65. Sejanum res novas molientem, quamvis jam & natalem ejus publice celebrari, & imagines aureas coli passim videret: vix tandem & astu magis ac dolo quam principali auctoritate, subvertit. Nam primo, ut à se per speciem honoris dimitteret, collegam sibi assumsit in quinto consulatu, quem longo intervallo absens ob id ipsum susceperat. Deinde spe affinitatis ac tribunitiæ potestatis deceptum, inopinantem criminatus est pudenda miserandaque oratione: cum inter alia P.C. precaretur, mitterent alterum è consulibus, qui senem se, & solum in conspectum eorum cum aliquo militari præsidio perduceret. Sic quoque diffidens, tumultúmque metuens, Drusum nepotem, quem vinculis adhuc Romæ continebat, solvi, si res posceret, ducemque constitui præceperat. Aptaris etiam navibus ad quascumque legiones meditabatur fugam, speculabundus ex altissima rupe identidem signa, quæ ne nuntii morarentur, tolli procul, ut quidque foret factum, mandaverat. Verum & oppressa conjuratione Sejani, nihilo securior aut constantior, per novem proximos menses non egressus est villa quæ vocatur Iovis.

66. Vrebant insuper anxiam mentem varia undique convitia, nullo non damnatorum omne probri genus coram, vel per libellos in orchestra positos, ingerente. Quibus quidem diversissimè afficiebatur: modo, ut præ pudore ignota & celata cuncta cuperet: nonnumquam eadem contemneret, & proferret ultro atque vulgaret. Quin & Artabani Parthorum regis laceratus est litteris, parricidia & cædes & ignaviam & luxuriam objicientis, monentisque ut voluntaria morte, maximo justissimoque civium odio quamprimum satisfaceret. Postremo semetipse pertæsus, talis epistolæ principio, tantum non summam malorum suorum professus est.

67. Quid scribam vobis Patres Conscripti, aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam, hoc tempore? Dii me, Deæque pejus perdant, quam

quam quotidie perire sentio, si scio. Existimant quidam, præscisse hæc eum peritiâ futurorum: ac multo ante quanta se quandoque acerbitas & infamia maneret, prospexisse. Ideoque ut imperium inierit & PATRIS PATRIÆ appellationem, & ne in acta sua juraretur obstinatissimè recusasse: ne mox majore dedecore impar tantis honoribus inveniretur. Quod sane & ex oratione ejus, quam de utraque re habuit colligi potest vel cum ait, Similem se semper sui futurum: nec unquam mutaturũ mores suos, quam diu mentis sanæ fuisset sed exempli caussa cavendum, ne se senatus in acta cujusquã obligaret, qui aliquo casu mutari posset. Et rursus: Si quando autem, inquit, de moribus meis, devotoque vobis animo dubitaveritis: quod prius quam eveniat, opto ut me supremus dies huic mutatæ vestræ de me opinioni eripiat: nihil honoris adjiciet mihi PATRIS appellatio: vobis autem exprobrabit, aut temeritatem delati mihi ejus cognominis, aut inconstantiam contrarii de me judicii.

68. Corpore fuit amplo atque robusto: statura, quæ justam excederet. Latus ab humeris & pectore: cæteris quoque membris usque ad imos pedes æqualis & congruens. sinistra manu agiliore ac validiore. articulis ita firmis, ut recens & integrum malum digito terebraret: caput pueri, vel etiam adolescentis, talitro vulneraret. Colore erat candido, capillo pone occipitium submissiore, ut cervicem etiam obtegeret, quod gentile in illo videbatur. Facie honesta: in qua tamen crebri, & subtiles tumores: cum prægrandibus oculis: & qui, quod mirum esset, noctu etiam & in tenebris viderent, sed ad breve: & cum primum a somno patuissent, demum rursum hebescebant. Incedebat cervice rigida & obstipa: adducto fere vultu, plerumq; tacitus: nullo aut rarissimo etiam cum proximis sermone, eóq; tardissimo: nec sine molli quadam digitorum gesticulatione. Quæ omnia ingrata, atque arrogantiæ plena, & animadvertit AVgustus in eo, & excusare tentavit sæpe apud senatum ac populum. professus, Naturæ vitia esse, non animi. Valitudine prosperrima usus est, tempore quidem principatus pæne toto propè illæsa: quamvis à trigesimo ætatis anno arbitratu eam suo rexerit, sine adjumento consilióve medicorum.

 69. Cir-

69. Circa deos ac religiones negligentior: quippe addictus mathematicæ: persuasionisq; plenus, cuncta fato agi. Tonitrua tamen præter modum expavescebat: & turbatiore cœlo numquam non coronam lauream capite gestavit, quod fulmine afflari negetur id genus frondis.

70. Artes liberales utriusque generis studiosissime coluit. In oratione Latina secutus est Corvinum Messalam: quem senem adolescens observaverat. Sed affectatione & morositate nimia obscurabat stylum: ut aliquanto ex tempore quam à cura præstantior haberetur. Composuit & carmen lyricum, cujus est titulus, Conquestio de L. Cæsaris morte. Fecit & Græca poëmata, imitatus Euphorionem, & Rhianum, & Parthenium: quibus poëtis admodū delectatus, scripta eorum & imagines, publicis bibliothecis inter veteres & præcipuos auctores dedicavit: & ob hoc plerique eruditorum certatim ad eum multa de his ediderunt. Maxime tamen curavit notitiam historiæ fabularis, usque ad ineptias atque derisum. Nam & grammaticos, quod genus hominum præcipue, ut diximus, appetebat, ejusmodi fere quæstionibus experiebatur: Quæ mater Hecubæ: Quod Achilli nomen inter virgines fuisset: Quid Sirenes cantare sint solitæ. Et quo primum die, post excessum Augusti, curiam intravit: quasi pietati simul ac religioni satisfacturus. Minois exemplo, thure quidem ac vino, verum sine tibicine, supplicavit: ut ille olim in morte filii.

71. Sermone Græco, quamquam aliàs promptus & facilis, non tamen usquequaque usus est. Abstinuitque maximè in senatu: adeò quidem ut Monopolium nominaturus, priùs veniam postularit, quòd sibi verbo peregrino utendum esset: atq; etiam in quodam decreto patrum, cum ἔμβλημα recitaretur, commutandam censuerit vocem, & pro peregrina nostratem requirendam: aut si non reperiretur, vel pluribus, & per ambitum verborum rem enuntiandam. Militem quoque Græce testimonium interrogatum, nisi Latine respondere vetuit.

72. Bis omnino toto secessus tempore, Romam redire conatus, semel triremi usque ad proximos Naumachiæ hortos subvectus est: disposita stationes per ripas Tiberis, quæ obviam prodeuntes submoveret.

moveret. Iterum Appia usque ad septimum lapidem, sed prospectis modò nec aditis Urbis mœnibus rediit. Primo incertum qua de caussa, postea ostento territus. Erat ei in oblectamentis serpens draco, quem ex consuetudine manu sua cibaturus, cum consumptum à formicis invenisset, monitus est ut vim multitudinis caveret. Rediens ergo propere Campaniam Asturæ in languorem incidit. Quo paullum levatus, Circejos pertendit. Ac ne quam suspicionem infirmitatis daret, castrensibus ludis non interfuit solum, sed etiam missum in harenam aprum jaculis desuper petiit: statimque latere convulso; &, ut exæstuarat afflatus aura, in graviorem recidit morbum. Sustentavit tamen aliquandiu, quamvis Misenum usque devectus, nihil ex ordine quotidiano prætermitteret, ne convivia quidem ac cæteras voluptates, partim intemperantia, partim dissimulatione. Nam Chariclem medicum, quod commeatu absuturus è convivio egrediens, manum sibi osculandi causa apprehendisset, existimans tentatas ab eo venas sibi, remanere ac recumbere hortatus est, cœnamque protraxit. Nec abstinuit consuetudine, quin tunc quoque instans in medio triclinio, adstante lictore, singulos valere dicentes appellaret.

73. Interim cùm in actis senatus legisset, dimissos ac ne auditos quidem quosdam reos, de quibus strictim, & nihil aliud quam nominatos ab indice scripserat: pro contempto se habitum fremens, repetere Capreas quoquo modo destinavit, non temere quidquam nisi ex tuto ausurus. Sed & tempestatibus & ingravescente vi morbi retentus, paullo post obiit in villa Lucculliana, octavo & septuagesimo ætatis anno, tertio & vigesimo imperii, decimo septimo Kalend. Aprilis, Cn. Acerronio Proculo, C. Pontio Nigro COSS. Sunt qui putent venenum ei à Cajo datum lentum atque tabificum. Alii in remissione fortuitę febris cibum desideranti negatum; nonnulli pulvinum injectũ, cum extractum sibi deficienti anulum mox resipiscens requisisset. Seneca eum scribit, intellecta defectione, exemptum anulum quasi alicui traditurum parumper tenuisse; dein rursus aptasse digito, & compressa sinistra manu jacuisse diu immobilem: subito vocatis ministris, ac nemine respondente, consurrexisse, nec procul à lectulo deficien-

deficientibus viribus concidisse,

74. Supremo natali suo Apollinem Temenitem & amplitudinis & artis eximiæ advectum Syracusis, ut in bibliotheca novi templi poneretur, viderat per quietem affirmantem sibi, Non posse se ab ipso dedicari. Et ante paucos, quam obiret, dies, turris Phari terræ motu Capreis concidit. Ac Miseni cinis è favilla & carbonibus ad calefaciendũ triclinium illatus exstinctus : & jam diu frigidus exarsit repente prima vespera, atque in multam noctem pertinaciter luxit.

75. Morte ejus ita lætatus est populus, ut ad primum nuntium discurrentes, pars Tiberium in Tiberim clamitarent : pars Terram matrem deósque Manes orarent ne mortuo sedem ullam nisi inter impios darent : alii uncum & Gemonias cadaveri minarentur, exacerbati super memoriam pristinæ crudelitatis, etiam recenti atrocitate. Nam cum senatusconsulto cautum esset ut poena damnatorum in decimum semper diem differretur, forte accidit ut quorundam supplicii dies is esset quo nunciatum de Tiberio erat. Hos implorantes hominum fidem, quia, absente adhuc Cajo, nemo exstabat qui adiri interpellarique posset, custodes, ne quid adversus constitutum facerent, strangulaverunt, abjecerúntque in Gemonias. Crevit igitur invidia : quasi, etiam post mortem tyranni, sævitia permanente. Corpus ut moveri à Miseno coepit, conclamantibus plerisque, Atellam potius deferendum, & in Amphitheatro semiustulandum, Romam per milites deportatum est, crematumque publico funere.

76. Testamentum duplex ante biennium fecerat : alterum sua, alterum liberti manu, sed eodem exemplo : obsignaverátque etiam humillimorum signis. Eo testamento heredes æquis partibus reliquit, Cajum ex Germanico, & Tiberium ex Druso, nepotes, substituitque invicem. Dedit & legata plerisque : inter quos virginibus Vestalibus, ac militibus universis, plebique Romanæ viritim, atque etiam separatim vicorum magistris.

C. SVE-

C. SVETONII TRANQVILLI

C. CÆSAR CALICVLA. IV.

1. GERMANICVS C. Cæsaris pater, Drusi & minoris Antoniæ filius, à Tiberio patruo adoptatus, quæsturam quinquennio ante quàm per leges liceret, & post eam, consulatum statim gessit. Missusque ad exercitum in Germaniam, excessu AVgusti nuntiato, legiones universas imperatorem Tiberium pertinacissime recusantes, & sibi summam Reip. deferentes, incertum constantia an pietate majore, compescuit, atque hoste mox devicto, triumphavit. Consul deinde iterum creatus, ac prius quam honorem iniret ad componendum Orientis statum expulsus, cum Armeniæ regem devicisset, Cappadociam in provinciæ formam redegisset, annum ætatis agens quartum & trigesimum, diutino morbo Antiochiæ obiit, non sine veneni suspicione. Nam præter livores, qui toto corpore erant, & spumas quæ per os fluebant, cremati quoque cor inter ossa incorruptum repertum est: cujus ea natura existimatur, ut tinctum veneno igne confici nequeat.

2. Obiit autem, ut opinio fuit, fraude Tiberii, ministerio & opera C. Pisonis. Qui sub idem tempus Syriæ præpositus, nec dissimulans offendendū sibi aut patrem, aut filium, quasi plane ita necesse esset, etiam ægrum Germanicum gravissimis verborum ac rerū acerbitatibus, nullo adhibito modo, affecit: propter quæ, ut Rómam rediit, pæne discerptus à populo, à senatu capitis damnatus est.

3. Omnes Germánico corporis animique virtutes, & quantas nemini cuiquam, contigisse satis constat: formam & fortitudinem egregiam: ingenium in utroque eloquentiæ doctrinæque genere præcellens; benevolentiam singularem: conci-

liandæ

bandæq; hominum gratiæ, ac promerendi amoris mirum & efficax studium. Formæ minus congruebat gracilitas crurum; sed ea quoque paullatim repleta assidua equi vectatione post cibum. Hostem cominus sæpe percussit. Oravit caussas etiam triumphaleis: atque inter cætera studiorum monumenta reliquit & comoedias Græcas. Domi forisque civilis: libera ac foederata oppida sine lictoribus adibat. Sicubi clarorum virorum sepulcra cognosceret, inferias Manibus dabat. Cæsorum clade Variana veteres ac dispersas reliquias uno tumulo humaturus, colligere sua manu, & comportare primus aggressus est. Obtrectatoribus etiam, qualescumque & quantacumque de caussa nactus esset, lenis adeo & innoxius, ut Pisoni decreta sua rescindenti, clientelas diu vexanti, non prius succensere in animum induxerit, quam veneficiis quoq; & devotionibus impugnari se compertisset: ac ne tunc quidem ultra progressus, quam ut & amicitiam ei more majorum renuntiaret; mandarétque domesticis ultionem, si quid sibi accideret.

4. Quarum virtutum fructum uberrimum tulit, sic probatus & dilectus à suis, ut AVgustus, (omitto enim necessitudines reliquas,) diu cũctatus an sibi successorem destinaret adoptãdum Tiberio dederit. Sic vulgo favorabilis, ut plurimi tradant, quoties aliquo adveniret, vel sicunde discederet, præ turba occurrentium prosequentiúmve nonnunquam eum discrimẽ vitæ adisse: è Germania vero, post compressam seditionem, revertenti, prætorianas cohortes universas prodisse obviam, quamvis pronuntiatum esset ut duæ tãtummodo exirent: populi autem Romani sexum, ætatem, ordinem omnem usque ad vicesimum lapidem effudisse se.

5. Tanto longe majora & firmiora de eo judicia in morte ac post mortem exstitere. Quo defunctus est die, lapidata sunt templa, subversæ Deûm aræ, Lares à quibusdam familiares in publicum abjecti, partus conjugum expositi. Quin & Barbaros ferunt, quibus intestinum, quibusque adversus nos bellum esset, velut in domestico communique mœrore cõsensisse ad inducias. Regulos quosdam barbam posuisse & uxorum capita rasisse, ad indicium maximi luctus. Regum etiam regem & exer-

citatio-

citatione venandi, & convictu Megistanum abstinuisse, quod apud Parthos justitii instar est.

6. Romæ equidem, cum ad primam famam valitudinis attonita & mœsta civitas sequentes nuntios opperiretur, & repente jam vesperi incertis auctoribus convaluisse tandem percrebuisset; passim cum luminibus & victimis in Capitolium concursum est, ac pæne revulsæ templi fores, ne quid gestientes vota reddere moraretur. Expergefactus e somno Tiberius est gratulantium vocibus, atque undique concinentium, Salva Roma, Salva patria, Salvus est Germanicus. Sed ut demum fato functum palam factum est, non solatiis ullis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit. duravitque etiam per festos Decembris mensis dies. Auxit gloriam desideriumque defuncti etiam atrocitas insequentium temporum: cunctis nec temere opinantibus, reverentia ejus ac metu repressam Tiberii sævitiam, quæ mox eruperit.

7. Habuit in matrimonio Agrippinam, M. Agrippæ & Juliæ filiam, & ex ea novem liberos tulit; quorum duo infantes adhuc rapti, unus jam puerascens, insigni festivitate, cujus effigiem habitu Cupidinis in æde Capitolinæ Veneris Livia dedicavit. Augustus in cubiculo suo positam, quotiescunque introiret, exosculabatur. Cæteri superstites patri fuerunt. Tres sexus fœminini, Agrippina, Drusilla, Livilla, continuo triennio natæ; totidem mares. Nero & Drusus & C. Cæsar. Neronem & Drusum senatus, Tiberio criminante, hostes judicavit.

8. C. Cæsar natus est pridie Kal. Septembres, patre suo & C. Fontejo Capitone COSS. Vbi natus sit, incertum diversitas tradentium facit. Cn. Lentulus Gætulicus Tiburi genitum scribit: Plinius Secundus in Treveris vico Ambiatino supra Confluentes: addit etiam pro argumento aras ibi ostendi inscriptas, OB AGRIPPINÆ PVERPERIVM. Versiculi, imperatore mox eo, divulgati, apud hibernas legiones procreatum indicant:

In castris natus, patriis nutritus in armis,
Iam designati principis omen erat,

Ego in Actis Antii invenio editum. Gætulicum refellit Plinius, quasi mentitum per adulationem, ut ad laudes juvenis gloriosique principis aliquid

etiam

etiam ex urbe Herculi sacra sumeret: abusúmque audentiùs mendacio, quòd ante annum fere natus Germanico filius Tiburi fuerat, appellatus & ipse C. Cæsar: de cujus amabili pueritia immaturoque obitu supra diximus. Plinium arguit ratio temporum. Nam qui res Augusti memoriæ mandarunt, Germanicum exacto consulatu in Galliam missum consentiunt, jam nato Cajo. Nec Plinii opinionem inscriptio aræ quidquam adjuverit, cum Agrippina bis in ea regione filias enixa sit: & qualiscunque partus, sine ullo sexus discrimine, puerperium vocetur: quòd antiqui etiam puellas pueras, sicut & pueros puellos dictitarent. Exstat & Augusti epistola ante paucos quam obiret menses, ad Agrippinam neptem ita scripta de Cajo hoc (neque enim quisquam jam alius infans nomine pari tunc supererat) Puerũ Cajum XV Kal. Iunii, si Di volent, ut ducerent Talarius & Asellius heri cum his constitui. Mitto præterea cum eo ex servis meis medicum, quem scripsi Germanico, si vellet, ut retineret. Valebis mea Agrippina, & dabis operam ut valens pervenias ad Germanicũ tuum. Abunde arbitur patere, non potuisse ibi nasci Cajum, quo prope bimulus demum perductus ab Vrbe sit. Versiculorum quoque fidem eadem hæc elevant: & eò facilius quòd hi sine auctore sint. Sequenda igitur est quæ sola Actorum restat & publici instrumenti auctoritas: præsertim cum Cajus Antium, omnibus semper locis atque secessibus prælatum, non aliter quam natale solum dilexerit: tradaturque etiam sedem ac domicilium Imperii tædio Vrbis transferre eo destinasse.

9. Caligulæ cognomen castrensi joco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. Apud quos quãtum præterea per hanc nutrimentorum consuetudinem amore & gratia valuerit, maxime cognitum est: cum post excessum Augusti tumultuantes & in furorem usque præcipites, solus haud dubie conspectu suo flexit. Non enim prius destiterunt quam ablegari eum ob seditionis periculum, & in proximã civitatem demandari animadvertissent. Tunc demum ad pœnitentiam versi, represso ac retento vehiculo, invidiam quæ sibi fieret deprecati sunt.

10. Comitatus est patrem & in Syriaca expeditione. Vnde reversus primum in matris, deinde ea

rele-

C [illegible] Augustæ proaviæ suæ contu-relegata, in [illegible] tam defunctam prætextatus etiam tunc pro rostris laudavit. Transitque ad Antoniam pro Rostris [illegible] vicesimo ætatis anno accitus ad aviam, & [illegible] uno atque eodem die togam Capreas a Tiberio [illegible] sumpsit : sine ullo honore, qualis sumpsit, barbamque [illegible] fratrum ejus. Hic omnibus contigerat [illegible] cientium, cogentiumque se ad insidias tentatus [illegible] nquam occasionem dedit per-querelas. nullam [illegible] rum casu ac si nihil cuiquam inde obliterato suo. [illegible] pateretur, incredibili accidisset · quæ vero [illegible]. Tantique in avum, dissimulatione transmittens [illegible] ut non immerito [illegible] & qui juxta erant, obsequii, [illegible] llum, nec deteriorem dictum. Nec servum meliorem [illegible] ne probrosam, rem dominum fuisse.

11 Naturam tamen sævam atq; [illegible] nec tunc quidem inhibere poterat : quin & [illegible] adversionibus pœnisque ad supplicium datoru[m] cupidissime interesset: & ganeas atq; adulteria capillamento celatus, & veste longa noctibus obiret: ac scenicas saltandi canendique artes studiosissime appeteret. facile id sane Tiberio patiente, si per has mansuefieri posset ferum ejus ingenium. Quod sagacissimus senex ita prorsus perspexerat, ut aliquoties prædicaret, Exitio suo omniumque Cajum vivere · & se natricem (serpentis id genus) populo Rom. Phaethontem orbi terrarum educare.

12. Non ita multo post Iuniam Claudillam M. Silani nobilissimi viri filiam duxit uxorem. Deinde augur in locum fratris sui Drusi destinatus, prius quam inauguraretur, ad Pontificatum traductus est insigni testimonio pietatis atque indolis: cum deserta desolataque reliquis subsidiis aula, Sejano vero tunc suspecto, mox & oppresso, ad spem successionis paullatim admoveretur. Quam quo magis confirmaret, amissa Iunia ex partu, Enniam Næviam Macronis uxorem, qui tum prætorianis cohortibus præerat, solicitavit ad stuprum, pollicitus & matrimoniũ suum, si potitus Imperio fuisset · deque ea re & jurejurando & chirographo cavit. Per hanc insinuatus Macroni, veneno Tiberium aggressus est, ut quidam opinantur: spirantique adhuc detrahi anulum: &, quoniam suspicionem retinentis dabat, pulvinum jussit injici: atque etiam fauces manu sua oppressit, liberto, qui

I

ob atrocitatem facinoris exclama[illegible] rat, confestim in crucem acto. Nec abhorret [illegible] veritate, quum sint quidam auctores, ipsum p[illegible] ostea, etsi non de perfecto, at certe de cogitato o[illegible] ondam parricidio professum. Gloriatum enim e[illegible] assidue, in commemoranda sua pietate, ad [illegible] ulciscendam necem matris & fratrum, introisse [illegible] cum pugione cubiculum Tiberii dormientis [illegible] misericordia correptum, abjecto ferro rec[illegible]. nec illum, quanquam sensisset, a[illegible] quidquam aut exsequi ausum.

13. Sic i[illegible] eptus, populum Rom. vel, [illegible] ita dic[illegible] um genus, voti compotem fecit[illegible] s princeps maxime parti provin[illegible] c[illegible] rum, quòd infantem plerique co[illegible] ed & universæ plebi urbanæ ob me[illegible] Germanici patris miserationémq; prope afflictæ domus. Itaq; ut à Miseno movit, quamvis lugentis habitu, & funus Tiberii prosequens: tamen inter altaria & victimas, ardenteisque tedis, densissimo & lætissimo obviorum agmine incessit super fausta nomina, sidus & pullum, & puppum & alumnum appellantium.

14. Ingressoque urbem, statim consensu senatus, & irrumpentis in Curiam turbæ, irrita Tiberii voluntate, qui testamento alterum nepotem suum prætextatum adhuc coheredem ei dederat, jus arbitriumque omnium rerum illi permissum est, tanta publica lætitia, ut tribus proximis mensibus, ac ne totis quidem, supra centum sexaginta millia victimarum cæsa tradantur. Cum deinde paucos post dies in proximas Campaniæ insulas trajecisset, vota pro reditu suscepta sunt: ne minimam quidem occasionem quoquam omittente in testificanda solicitudine & cura de incolumitate ejus. Ut vero in adversam valitudinem incidit, pernoctantibus cunctis circa Palatium, non defuerunt qui depugnaturos se armis pro salute ægri, quiq; capita sua titulo proposito voverent. Accessit ad immensum civium amorem notabilis etiam externorum favor. Namque Artabanus Parthorum rex, odium semper contemptumque Tiberii præ se ferens, amicitiam ejus ultro petiit: venitque ad colloquium legati consularis: & transgressus Euphratem, aquilas & signa Romana Cæsarumque imagines adoravit.

15. In-

15. Incendebat & ipse studia hominum omni genere popularitatis. Tiberio cum plurimis lacrymis pro concione laudato funeratoque amplissime, confestim Pandatariam, & Pontias, ad transferendos matris fratrisque cineres festinavit, tempestate turbida, quo magis pietas emineret: adiitq; venerabundus, ac per semet in urnas condidit. Nec minore scena Ostiam, præfixo in biremis puppe vexillo, & inde Romam Tiberi subvectos, per splendidissimum quemq; equestris ordinis, medio ac frequēti die duobus ferculis Mausoleo intulit. Inferiasque his annua religione publice instituit: & eo amplius matri Circenses, carpentumque quo in pompa traduceretur. At in memoriam patris, Septembrem mensem Germanicū appellavit. Post hæc, Antoniæ aviæ quidquid unquam Livia Augusta honorum cepisset, uno senatusconsulto congessit. Patruum Claudium equitem R. ad id tempus collegam sibi in consulatu assumpsit. Fratrem Tiberium die virilis togæ adoptavit, appellavitque principem juventutis. De sororibus auctor fuit, ut omnibus sacramentis adjiceretur, NEQVE ME LIBEROSQVE MEOS CHARIORES HABEO QVAM CAIVM ET SORORES EIVS. Item relationibut consulum QVOD BONVM FELIXQVE SIT C. CÆSARI SORORIBVSQVE EIVS. Pari popularitate damnatos relegatosque restituit: criminumq; e si qua res sua ex priore tempore manebant, omnium gratiam fecit. Commentarios ad matris fratrumque suorum caussas pertinentes, ne cui postmodum delatori aut testi maneret ullus metus, convectos in forum, & ante clare obtestatus deos neque legisse neq; attigisse quidquam, concremavit. Libellum de salute sua oblatum non recepit, contendens, Nihil sibi admissum cur cuiquam invisus esset: negavitq; se delatoribus aures habere.

16. Spintrias monstruosarum libidinum ægre, ne profundo mergeret, exoratus, Vrbe submovit. Titi Labieni Cordi Cremutii. Cassii Severi scripta senatuscōsultis abolita, requiri. & esse in manibus lectitariq; permisit quādo maxime sua interesset ut facta quæque posteris tradantur. Rationea imperii ab Augusto proponi solitas, sed à Tiberio intermissas, publicavit. Magistratibus liberam ju-

risdictionem, & sine sui appellatione concessit. Equites Romanos severè curioséque, nec sine moderatione recognovit: palam adempto equo quibus aut probri aliquid aut ignominiæ inesset: eorum qui minore culpa tenerentur, nominibus modò in recitatione præteritis. Vt levior labor judicantibus foret, ad quatuor priores quintam decuriam addidit. Tentavit & comitiorum more revocato, suffragia populo reddere. Legata ex testamento Tiberii, quamquam abolito, sed & Iuliæ Augustæ, quod Tiberius suppresserat, cum fide, ac sine calumnia repræsentata persolvit. Centesimam auctionū Italiæ remisit. Multis incendiorum damna supplevit: ac si quibus regna restituit, adjecit & fructum omnem vectigaliorum, & reditūum medii temporis, ut Antiocho Comageno HS millies confiscatum. Quoque magis nullius non boni exempli fautor videretur, mulieri libertinæ octoginta donavit, quod excruciata gravissimis tormentis de scelere patroni reticuisset. Quas ob res inter reliquos honores decretus est ei clypeus aureus: quem quotannis certo die collegia sacerdotum in Capitolium ferrent, senatu prosequente: nobilibusq; pueris ac puellis, carmine modulato, laudes virtutum ejus canentibus. Decretum autem ut dies quo cepisset imperium, Palilia vocaretur, velut argumentum rursus conditæ Vrbis.

17. Consulatus quatuor gessit: primum ex Kal. Iulii per duos menses: secundum ex Kalend. Ianuariis per triginta dies: tertium usq; in Idus Ianuarii: quartum usque in VII Idus easdem. Ex omnibus duos novissimos conjunxit. Tertium autem Lugduni iniit solus: non, ut quidam opinantur, superbia negligentiáve, sed quod defunctum sub Kalendarum diem collegā rescisse absens non poterat. Congiarium populo bis dedit trecenos HS, toties abundantissimum epulum senatui equestrique ordini, etiam conjugibus ac liberis utrorumque. Posteriore epulo, forensia insuper viris, pueris ac fœminis fascias purpuræ ac conchylii distribuit. Et ut lætitiam publicam in perpetuum quoque augeret, adjecit diem Saturnalibus, appellavitque Iuvenalem.

18. Munera gladiatoria partim in Amphitheatro Tauri, partim in Septis aliquot edidit: quibus inseruit catervas Afrorum Campanorúmque pugilum

gilum ex utraque regione electissimorum. Neque spectaculis ipse semper præsedit: sed interdum aut magistratibus aut amicis præsidendi munus injunxit. Scenicos ludos & assidue, & varii generis, multifariam fecit: quondam etiam & nocturnos, accensis tota urbe luminibus. Sparsit & missilia variarum rerum, & panaria cum opsonio viritim divisit. Qua epulatione equiti Rom. contra se hilarius avidiusque vescenti, partes suas misit: sed & senatori ob eandem caussam codicillos, quibus prætorem eum extra ordinem designabat. Edidit & Circenses plurimos à mane usque ad vesperam, interjecta modo Africanarum venatione, modo Trojæ decursione: quosdam autem præcipuos, minio & chrysocolla constrato Circo: nec ullis nisi ex senatorio ordine aurigantibus. Commisit & subitos, cum è Gelotiana apparatum Circi prospicientem pauci ex proximis Mænianis postulassent.

19. Novum præterea atque inauditum genus spectaculi excogitavit. Nam Bajarum medium intervallum Puteolanas ad moles trium millium & sexcentorum fere passuum ponte conjunxit, contractis undiq; onerariis navibus, & ordine duplici ad ancoras collocatis, superjectoque aggere terreno, ac directo in Appiæ viæ formam. Per hunc pontem ultro citro commeavit, biduo continenti. Primo die phalerato equo, insignisque quercica corona, & securi, & cetra, & gladio, aureaque chlamyde. Postridie quadrigario habitu, curriculoque bijugi famosorum equorum, præ se ferens Darium puerum ex Parthorum obsidibus: comitante prætorianorum agmine, & in essedis cohorte amicorum. Scio plerosque existimasse, talem à Cajo pontem excogitatum æmulatione Xerxis, qui non sine admiratione aliquanto angustiorem Hellespontum contabulaverit. Alios, ut Germaniam & Britanniam, quibus imminebat, alicujus immensi operis fama territaret. Sed avum meum narrantem puer audiebam, caussam operis ab interioribus aulicis proditam, quòd Thrasyllus mathematicus, anxio de successore Tiberio, & in verum nepotem proniori, affirmasset; Non magis Cajum imperaturum, quam per Bajanum sinum equis discursurum.

20. Edidit & peregre spectacula: in Sicilia Syracusis Asticos ludos, & in Gallia Lugduni mi-

ſcellos. Sed & certamen quoque Græcæ Latinæq; facundię. quo certamine ferunt victoribus pręmia victos contuliſſe, eorundem & laudes componere coactos. Eos autem qui maxime diſplicuiſſent, ſcripta ſua ſpongia linguáve delere juſſos, niſi ferulis objurgari aut flumine proximo mergi maluiſſent.

21. Opera ſub Tiberio ſemiperfecta, templum AVguſti theatrumque Pompeji abſolvit. Inchoavit autem aquęductum regione Tiburi, & Amphitheatrum juxta Septa. quorũ operum à ſucceſſore ejus Claudio, alterum peractum, omiſſum alterum eſt. Syracuſis collapſa vetuſtate mœnia. Deorumque ædes refectæ. Deſtinaverat & Sami Polycratis regiam reſtituere, Mileti Didymeum peragere, in jugo Alpium urbem condere, ſed ante omnia Iſthmum in Achaja perfodere. Miſeratque jam ad demetiendum opus primipilarem.

22. Hactenus quaſi de principe, reliqua ut de monſtro narranda ſunt. Compluribus cognominibus aſſumtis (nam & PIVS, & CASTRORVM FILIVS, ET PATER EXERCITVVM, ET OPT. MAX. CÆSAR vocabatur) cum audiret forte reges, qui officii cauſa in urbem advenerant, concertantes apud ſe ſuper cœnam de nobilitate generis, exclamavit, Εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς. Nec multũ abfuit quin ſtatim diadema ſumeret, ſpeciemq; principatus in regni formam converteret. Verùm admonitus, & principum & regum ſe exceſſiſſe faſtigium, divinam ex eo majeſtatem aſſerere ſibi cœpit. Datoque negotio, ut ſimulacra numinum, religione & arte præclara, inter quæ Olympici Iovis, apportarentur è Græcia, quibus capite dempto ſuum imponeret, partem palatii ad Forum uſque promovit, atque æde Caſtoris & Pollucis in veſtibulum transfigurata, conſiſtens ſæpe inter fratres deos medium ſe adorandũ adeuntibus exhibebat: & quidam eum LATIALEM IOVEM conſalutaverunt. Templum etiam numini ſuo propriũ, & ſacerdotes & excogitatiſſimas hoſtias inſtituit. In templo ſimulacrum ſtabat aureum Iconicum. Amiciebaturq; quotidie veſte, quali ipſe uteretur. Magiſteria ſacerdotii ditiſſimus quiſq; & ambitione & licitatione maxima vicibus comparabant. Hoſtię erant phœnicopteri, pavones, tetraones, Numidicæ,

dicæ, meleagrides, phasianæ, quæ generatim per singulos dies immolarentur. Et noctibus quidem plenam fulgentemque lunam invitabat assidue in amplexus atq; concubitum: interdiu vero cum Capitolino Iove secreto fabulabatur, modo insusurrans, ac præbens invicem aures, modo clarius, nec sine jurgiis. Nam vox comminantis audita est,

Εἰς γαῖαν Δαναῶν περάω σε.

donec exoratus, ut referebat, & in contubernium ultro invitatus, super templum Divi Augusti ponte transmisso, palatium Capitoliumque conjunxit. Mox quò propior esset, in area Capitolina novæ domus fundamenta jecit.

23. Agrippæ se nepotem neque credi neq; dici ob ignobilitatem ejus volebat: succensebatque, si qui vel oratione vel carmine imaginibus eum Cæsarum insererent. Prædicabat autem matrem suam ex incesto quod Augustus cum Iulia filia commisisset procreatam. Ac non contentus hac Augusti insectatione, Actiacas Siculasque victorias, ut funestas pop. Rom. & calamitosas, vetuit solemnibus feriis celebrari. Liviam Augustam proavitam, Vlyssem stolatum identidem appellans, etiam ignobilitatis quadam ad senatum epistola arguere ausus est, quasi materno avo Decurione Fundano ortam: cum publicis monumentis certum sit Aufidium Lingonem Romæ honoribus functum. Aviæ Antoniæ secretum petenti denegavit, nisi ut interveniret Macro præfectus: ac per istiusmodi indignitates & tædia, caussa extitit mortis: lato tamen, ut quidam putant, & veneno. Nec defunctæ ullum honorem habuit: prospexitque è triclinio ardentem rogum. Fratrem Tiberium inopinantem, repente immisso tribuno militum, interemit. Silanum item socerum ad necem, secandasque novacula fauces, compulit: caussatus in utroq;, quòd hic ingressum se turbatius mare non esset secutus, ac spe occupandi Vrbem, si quid sibi per tempestates accideret, remansisset: ille antidotum obolvisset, quasi ad præcavenda venena sua sumptum: cùm & Silanus impatientiam nauseæ vitasset & molestiam navigandi, & Tiberius propter assiduam & ingravescentem tussim medicamento usus esset. Nam Claudium patruum non nisi in ludibrium reservavit.

24. Cum omnibus ſororibus ſuis ſtupri conſuetudinem fecit: plenóq; convivio ſingulas infra ſe viciſſim collocabat, uxore ſupra cubante. Ex his Druſillam vitiaſſe virginem, prætextatus adhuc, creditur: atque etiam in concubitu ejus quondam deprehenſus ab avia Antonia, apud quam ſimul educabantur. Mox Lucio Caſſio Longino conſulari collocatam abduxit, & in modum juſtæ uxoris propalam habuit. Heredem quoque bonorum atque imperii æger inſtituit. Eadem defuncta, juſtitium indixit: in quo riſiſſe, laviſſe, cœnaſſe cum parentibus, aut conjuge, liberisve, capitale fuit. Ac mœroris impatiens, cùm repente noctéq; profugiſſet ab Vrbe, tranſcurriſſetque Campaniam, Syracuſas petiit. Rurſúsque inde propere rediit, barba capillóque promiſſo. Nec umquam poſtea quantiſcumque de rebus, ne pro concione quidem populi, aut apud milites, niſi per numen Druſillæ dejeravit. Reliquas ſorores, nec cupiditate tanta, nec dignatione dilexit, ut quas ſæpe exoletis ſuis proſtraverit. Quò facilius eas in cauſſa Æmilii Lepidi cõdemnavit, quaſi adulteras, & inſidiarum adverſus ſe conſcias. Nec ſolum chirographa omnium requiſita fraude ac ſtupro divulgavit, ſed & tres gladios in necem ſuam præparatos Marti ultori, addito elogio, conſecravit.

25. Matrimonia contraxerit turpius, an dimiſerit, an renuerit, non eſt facile diſcernere. Liviam Oreſtillam C. Piſoni nubentem, cum ad officium & ipſe veniſſet, ad ſe deduci imperavit: intraque paucos dies repudiatam biennio poſt relegavit, quod repetiſſe uſum prioris mariti tempore medio videbatur. Alii tradunt, adhibitum cœnæ nuptiali mandaſſe ad Piſonem, contra accumbentem, Noli uxorem meam premere: ſtatimque è convivio abduxiſſe eam ſecum, & proximo die edixiſſe, MATRIMONIVM SIBI REPERTVM EXEMPLO ROMVLI ET AVGVSTI. Lolliam Paullinam, C. Memmio conſulari, exercitus regenti, nuptam, facta mentione aviæ ejus, ut quondã pulcherrimæ ſubito ex provincia evocavit, ac perductam à marito conjunxit ſibi, brevíque miſſam fecit, interdicto cuiuſquam in perpetuum coitu. Cæſoniam neque facie inſigni, neque ætate integra, matrémque jam ex alio viro trium filiarum, ſed luxuriæ ac laſciviæ perditæ,

ditæ, & ardentius & constantius amavit, ut sæpe chlamyde peltaque & galea ornatam & juxta adequitantem, militibus ostenderit: amicis verò etiam nudam. Quam enixam uxorio nomine dignatus est, uno atque eodem die professus, & maritum se ejus, & patrem infantis ex ea natæ. Infantem autem Juliam Drusillam appellatam, per omnium dearum templa circumferens, Minervæ gremio imposuit, alendamque & instituendam commendavit. Nec ullo firmiore indicio sui seminis esse credebat, quàm feritatis: quæ illi quoque tanta jam tunc erat, ut infestis digitis, ora & oculos simul ludentium infantium incesseret.

26. Leve ac frigidum sit his addere quo propinquos amicosque pacto tractaverit, Ptolemæum regis Jubæ filium, consobrinum suum (erat enim & is M. Antonii ex Selena filia nepos) & in primis ipsum Macronem, ipsam Enniam, adjutores imperii: quibus omnibus pro necessitudinis jure, proq; meritorum gratia cruenta mors persoluta est. Nihil reverentior leniórve erga senatum: quosdam summis honoribus functos, ad essedum sibi occurrere togatos per aliquot passuum millia, & cœnanti, modò ad pluteum, modo ad pedes stare succinctos linteo, passus est: alios cum clam interemisset, citare nihilo minus ut vivos perseveravit, paucos post dies voluntaria morte periisse mentitus. COSS. oblitis de natali suo edicere, abrogavit Magistratum, fuitque per triduum sine summa potestate Resp. Quæstorem suum in conjuratione nominatum flagellavit veste detracta, subjectaque militum pedibus, quò firmè verberaturi insisterent. Simili superbia violentiáque cæteros tractavit ordines. Inquietatus fremitu gratuita in Circo loca de media nocte occupantium, omnes fustibus abegit. Elisique per eum tumultum viginti amplius equites Rom. totidem matronæ, super innumeram turbam cæteram. Scenicis ludis, inter plebem & equitem caussam discordiarum serens, decimas maturius dabat, ut equestria ab infimo quoque occuparentur. Gladiatorio munere, reductis interdum flagrantissimo Sole velis, emitti quemquam vetabat: remotóque ordinario apparatu, rabidis feris vilissimos senio confectos, gladiatores quoque pegmares, patres familiarum notos,

sed insignes debilitate aliqua corporis, subjiciebat. Ac nonnumquam horreis præclusis, populo famem indixit.

27. Sævitiam ingenii per hæc maximè ostendit. Cum ad saginam ferarum muneri præparatarum carius pecudes compararentur, ex noxiis laniandos adnotavit: & custodiarum seriem recognoscens, nullius inspecto elogio, stans tantummodo intra porticum mediam, à calvo ad calvum duci imperavit. Votum exegit ab eo qui pro salute sua gladiatoriam operã promiserat: spectavitq; ferro dimicantem: nec dimisit nisi victorem, & post multas preces. Alterum qui se periturum ea de caussa voverat, cunctantem pueris tradidit verbenatum infulatumque, qui votum reposcentes per vicos agerent, quoad præcipitaretur ex aggere. Multos honesti ordinis, deformatos prius stigmatum notis, ad metalla aut ad viarum munitiones, aut ad bestias condemnavit, aut bestiarum more quadrupedes cavea coercuit, aut medios serra dissecuit. Nec omnes gravibus ex caussis, verùm male de munere suo opinatos, vel quòd numquam per Genium suum dejerassent. Parẽtes supplicio filiorum interesse cogebat. Quorum uni valitudinem excusanti lecticam misit: alium è spectaculo pœnæ, epulis statim adhibuit atq; omni comitate ad hilaritatem & jocos provocavit. Curatorem munerum ac venationum per continuos dies in conspectu suo catenis verberatum non prius occidit, quã offensus putrefacti cerebri odore. Atellanæ poëtam, ob ambigui joci versiculum, media Amphitheatri harena igni cremavit. Equitem Rom. objectum feris, cum se innocentem proclamasset, reduxit: abscissaque lingua, rursus induxit.

28. Revocatum quendam à vetere exsilio sciscitatus, quidnam ibi facere consuesset, respondente eo per adulationem: Deos semper oravi, ut, quod evenit, periret Tiberius, & tu imperares: opinans sibi quoque exsules suos mortem imprecari, misit circum insulas, qui universos cõtrucidarent. Cum discerpi senatorem concupisset, subornavit qui ingredientem curiam, repente hostem publicum appellantes, invaderent graphiisque confossum lacerandum cæteris traderent. Nec ante satiatus est quam membra & artus & viscera hominis tracta per vicos, atque ante se congesta vidisset.

29. Im-

29. Immanissima facta augebat atrocitate verborum. Nihil magis in natura sua laudare se ac probare dicebat, quam, ut ipsius verbo utar, ἀδιατρεψίαν. Monenti Antoniæ aviæ, tamquam parum esset non obedire: Memento, ait, Omnia mihi & in omnis licere. Trucidaturus fratrē, quem metu venenorum præmuniri medicamentis suspicabatur: Antidotū, inquit, adversus Cæsarē? Relegatis sororibus, non solū insulas habere se, sed etiam gladios minabatur. Prætorium virum ex secessu Anticyræ, quam valitudinis caussa petierat, propagari sibi cōmeatum sæpius desiderantem, cum mādasset interimi, adjecit, Necessariam esse sanguinis missionem cui tam diu non prodesset elleborum. Decimo quoque die, numerum puniendorum ex custodia subscribens, Rationem se purgare dicebat. Gallis Græcisque aliquot uno tempore condemnatis, gloriabatur Gallogræciam sese subegisse.

30. Non temere in quemquam, nisi crebris & minutis ictibus animadverti passus est: perpetuo notoq; jam præcepto, Ita feri, ut se mori sentiat. Punito per errorem nominis alio quam quem destinaverat, ipsum quoque paria meruisse dixit. Tragicum illud subinde jactabat,

Oderint dum metuant.

Sæpe in cunctos pariter senatores, ut Sejani clientes, aut matris ac fratrum suorum delatores, invectus est: prolatis libellis, quos crematos simulaverat, defensaq; Tiberii sævitia quasi necessaria, cum tot criminantibus credendum esset. Equestrem ordinem, ut scenæ harenæque devotum assidue proscidit. Infensus turbæ faventi adversus studium suum exclamavit Vtinam pop. Rom. unam cervicem haberet! Cumque Tetrinius latro postularetur, & qui postularent, Tetrinios esse ait. Retiarii tunicati quinque numero gregatim dimicantes, sine certamine ullo totidem secutoribus succubuerant: cum occidi juberentur, unus resumta fuscina, omnes victores interemit. Hanc ut crudelissimam cædem & deflevit edicto, & eos qui spectare sustinuissent, exsecratus est.

31. Queri etiam palam de conditione temporum suorum solebat, quod nullis calamitatibus publicis insignirentur. AVgusti principatum clade Variana· Tiberii, ruina spectaculorum apud Fidenas, memorabilem factum: sui oblivionem immi-

nere

nete prosperitate rerum. Atque identidem exercituum cædes, famem, pestilentiam, incendia, hiatum aliquem terræ optabat.

32. Animum quoque remittenti, ludóque & epulis dedito, eadem dictorum factorúmque sævitia aderat. Sæpe in conspectu prandentis vel comissantis seriæ quæstiones per tormenta habebantur. Miles decollandi artifex quibuscumque è custodia capita amputabat. Puteolis dedicatione pontis, quem excogitatum ab eo significavimus, cum multos è litore invitasset ad se, repente omnes præcipitavit. Quosdã gubernacula apprehendentes, contis remisque detrusit in mare. Romæ publico epulo servum, ob detractam lectis argenteam laminam, carnifici confestim tradidit, ut manibus abscissis, atque ante pectus è collo pendentibus, præcedente titulo qui caussam pœnæ indicaret, per cœtus epulantium circumduceretur. Mirmillonem è ludo rudibus secum batuentem, & sponte prostratum, confodit ferrea sica, ac more victorum cum palma discucurrit. Admota altaribus victima, succinctus poparum habitu, elato alte malleo, cultrarium mactavit. Lautiore convivio effusus subitò in cachinnos, COSS. qui juxta cubabant, quidnam rideret blandè quærentibus: Quid, inquit, nisi uno meo nutu jugulari utrumque vestrûm statim posse?

33. Inter varios jocos, cum assistens simulacro Iovis Apellem tragœdum consuluisset, uter illi major videretur, cunctantem flagellis discidit: collaudans subinde vocem deprecantis, quasi etiam in gemitu prædulcem. Quoties uxoris vel amiculæ collum exoscularetur, addebat, Tam bona cervix, simulac jussero, demetur. Quin & subinde jactabat, Exquisiturum se vel fidiculis de Cæsonia sua cur eam tanto opere diligeret.

34. Nec minore livore ac malignitate quàm superbia sævitiáque pæne adversus omnis ævi homines grassatus est. Statuas virorum illustrium, ab Augusto ex Capitolina area propter angustias in Martium campum collatas, ita subvertit atque disjecit, ut restitui salvis titulis non valuerint. Vetuitque posthac viventium cuiquam usquam statuam aut imaginem, nisi consulto se & auctore poni. Cogitavit etiam de Homeri carminibus abolendis, Cur enim sibi non licere, dicens, quod

Platoni

Platoni licuit, qui eum è civitate quam constituebat ejecerit? Sed & Virgilii & Titi Livii scripta & imagines, paullum abfuit quin ex omnibus bibliothecis amoverit. quorum alterum, ut nullius ingenii, minimæque doctrinæ: alterum, ut verbosum in historia negligentemque carpebat. De jurisconsultis quoque, quasi scientiæ eorum omnem usum aboliturus sæpe jactavit, Se, me hercle, effecturum, ne quid respondere possint præter eum.

35. Vetera familiarum insignia nobilissimo cuique ademit: Torquato torquem: Cincinnato crinem: Cn. Pompejo stirpis antiquæ, Magni cognomen. Ptolemæum, de quo retuli, & accersitum è regno, & exceptum honorifice, non alia de caussa repente percussit, quam quòd edente se munus, ingressum spectacula, convertisse hominum oculos fulgore purpureæ abollæ animadvertit. Pulcros & comatos, quoties sibi occurrerent, occipitio raso deturpabat. Erat Esius Proculus patre primipilari, ob egregiam corporis amplitudinem & speciem Colosseros dictus. Hunc e spectaculis detractum repente & in harenam deductum, Thraci, & mox hoplomacho comparavit: bisque victorem constringi sine mora jussit: & pannis obsitum vicatim circumduci, ac mulieribus ostendi, deinde jugulari. Nullus denique tam abjectæ conditionis, tamque extremæ sortis fuit, cujus non commodis obtrectaret. Nemorensi regi, quod multos jam annos potiretur sacerdotio, validiorē adversarium subornavit. Cùm quodam die muneris, essedario Porio, ob prosperam pugnam servum suum manu mittenti studiosiùs plausum esset, ita se proripuit è spectaculis, ut calcata lacinia togæ, præceps per gradus iret indignabundus, & clamitans, Dominum gentium populum ex re levissima plus honoris gladiatori tribuentem, quam consecratis principibus, aut præsenti sibi.

36. Pudicitiæ neque suæ neque alienæ pepercit. M. Lepidum Mnesterem pantomimum, quosdam obsides dilexisse fertur, commercio mutui stupri. Valerius Catullus consulari familia juvenis, stupratū à se, ac latera sibi contubernio ejus defessa, etiam vociferatus est. Super sororum incesta, & notissimum prostitutæ Pyrallidis amorem, non temere ulla illustriore fœmina abstinuit: quas plerum-

plerumque cum maritis ad cœnam vocatas, præterque pedes suos transeuntes, diligenter, ac lente, mercantium more considerabat: etiam faciem manu allevans, si quæ pudore submitterent. Quoties deinde libuisset, egressus triclinio, cum maxime placitam sevocasset, paullo pòst recentibus adhuc lasciviæ notis reversus vel laudabat palam, vel vituperabat: singula numerans bona malàve corporis, atque concubitus. Quibusdam, absentium maritorum nomine, repudium ipse misit, jussitque in Acta referri.

37. Nepotinis sumtibus omnium prodigorum ingenia superavit: commentus novum balnearum usum, portentosissima genera ciborum, atque cœnarum: ut calidis frigidisque unguentis lavaretur: pretiosissimas margaritas aceto liquefactas sorberet: convivis ex auro panes & opsonia apponeret: aut frugi hominem esse oportere dictitans, aut Cæsarem. Quin & nummos non mediocris summæ è fastigio basilicæ Iuliæ per aliquot dies sparsit in plebem. Fabricavit & de cedris Liburnicas, gemmatis puppibus, versicoloribus velis, magna thermarum & porticuum & tricliniorum laxitate, magnaque etiam vitium & pomiferarum arborum varietate: quibus discumbens de die inter choros ac symphonias, litora Campaniæ peragraret. In exstructionibus prætoriorum atq; villarum omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebat quàm quod posse effici negaretur. Et jactæ itaque moles infesto ac profundo mari, excisæ rupes durissimi silicis, & campi montibus aggere æquati, & complanata fossuris montium juga, incredibili quidem celeritate, cum moræ culpa capite lueretur. Ac ne singula enumerem, immensas opes, totúmque illud Tiberii Cæsaris vicies ac septies millies HS non toto vertente anno absumsit.

38. Exhaustus igitur atque egens, ad rapinas convertit animum, vario & exquisitissimo calumniarum & auctionum & vectigalium genere. Negabat jure civitatem Romanam usurpare eos quorum majores sibi posterisque eam impetrassent, nisi filii essent. Neque enim intelligi debere posteros ultra hunc gradum. Prolatáque Divorum Iulii & AVgusti diplomata, ut vetera & obsoleta deflebat. Arguebat & perperàm editos census, quibus
postea

postea quacumq; de caussa quidquam incrementi accessisset. Testamenta primipilarium, qui ab initio principatus Tiberii, neque illum, neque se heredem reliquissent, ut ingrata rescidit. Item cæterorum, ut irrita & vana, quoscumque quis diceret herede Cæsare mori destinasse. Quo metu injecto, cùm jam & ab ignotis inter familiares, & à parentibus inter liberos palàm heres nuncuparetur, derisores vocabat, quòd post nuncupationem vivere perseverarent; & multis venenatas matteas misit. Cognoscebat autem de talibus caussis, taxato prius modo summæ, ad quem conficiendum consideret, confecto demum excitabatur. Ac ne paullulum quidem moræ patiens, super quadraginta reos quondam ex diversis criminibus una sententia condemnavit; gloriatusque est expergefactæ somno Cæsoniæ, quantum egisset, dum ea meridiaret. Auctione proposita, reliquias omnium spectaculorum subjecit, & venditavit: exquirens per se pretia, & usque eò extendens, ut quidam immenso coacti quædam emere, ac bonis exuti venas sibi inciderent. Nota res est, Aponio Saturnino inter subsellia dormitante, monitum à Cajo præconem, ne prætorium virum crebrò capitis motu nutantem sibi præteriret: nec licendi finem factum, quoad tredecim gladiatores HS nonagies ignoranti addicerentur.

39. In Gallia quoque, cum damnatarum sororum ornamenta, & supellectilem, & servos, atque etiam liberos, immensis pretiis vendidisset: invitatus lucro, quidquid instrumenti veteris aulæ erat, ab urbe repetiit: comprehensis ad deportandum meritoriis quoq; vehiculis, & pistrinensibus jumentis: adeo, ut & panis Romæ sæpe deficeret, & litigatorum plerique, quod occurrere absentes ad vadimonium non possent, caussa caderent. Cui instrumento distrahendo nihil non fraudis ac lenocinii adhibuit. modo avaritiæ singulos increpans, & quod non puderet eos locupletiores esse, quàm se: modo pœnitentiam simulans, quod principalium rerum privatis copiam faceret. Compererat provincialem locupletem ducenta HS numerasse vocatoribus, ut per fallaciam convivio interponeretur, nec tulerat molestè tam magno æstimari honorem cœnæ suæ. Huic postero die sedenti in actione misit, qui nescio quid frivoli ducentis milli-

millibus traderet dixerétque cœnaturum apud Cæsarem, vocatu ipsius.

40. Vectigalia nova atque inaudita, primum per publicanos, deinde quia lucrum exuberabat, per centuriones tribunósque prætorianos exercuit: nullo rerum aut hominum genere omisso, cui non tributi aliquid imponeret. Pro edulis, quæ tota urbe venirent, certum statumque exigebatur. Pro litibus atque judiciis ubicumque conceptis, quadragesima summæ, de qua litigaretur: [illegible] sine pœna, si quis composuisse vel dona[illegible] convinceretur. Ex gerulorum di[illegible] pars octava, ex capturis pro[illegible] quæque uno concubitu mere[illegible] A[illegible] caput legis, ut tenerentur p[illegible] ad tricium, & qui lenocin[illegible] um f[illegible] [illegible] matrimonia obnoxia essent. [illegible] &

41. Hujusmodi vectigal[illegible] positis, cum per ignor[illegible] indictis, neque pro commissa fieret, [illegible] scripturæ multa propoſuit quid[illegible] pop. Rom. litteris & [illegible] legem [illegible] & minutissimis licere: [illegible] angustissimo loco [illegible] describere [illegible] ne quod non [illegible] expe[illegible], lupanar in palati[illegible] [illegible] ac & instructis pro loci [illegible] cellis, [illegible] quibus matronæ [illegible] starent: Misit circum fora, & basilicas [illegible] nomenculatores ad invitandos in libidinem juvene[illegible] feoesque præbita advenientibus pecunia fen[illegible] postquam qui nomina palam subnotarent [illegible] adjuvantium Cæsaris reditus. Ac [illegible] lusû quidem aleæ compendium spernens [illegible] mendacio atque etiam per [illegible] lucrabatur [illegible] quondam proximo collusori demandata [illegible] sua, progressus [illegible] mus cum præt[illegible] duos eq[illegible]. locupletes sine [illegible] corripi, confiscarique jussisset exsultans red[illegible] gloriánsque numquam se prosper[illegible] alea usum.

42. F[illegible] vero nata, paupertatem [illegible] imperatoria modo, sed [illegible] conquerens onera, c[illegible] tiones in alim[illegible] atque dotem puellæ re[illegible] Edixit & strenas ineunte anno se recepturum [illegible] que in vestibulo ædium Kalend. Ianuarii ad captandas stipes, quas plenis ante eum manibus ac sinu omnis generis turba fundebat. Novissime contrectandæ pecuniæ cupidine incensus, sæpe super

per immensos aureorum acervos patentissimo diffusos loco, & nudis pedibus spatiatus, & toto corpore aliquandiu volutatus est.

43. Militiam résque bellicas semel attigit neque ex destinato, sed cùm ad visendum nemus flumenque Clitumni Mevaniam processisset, admonitus de supplendo numero Batavorum, quos circa se habebat, expeditionis Germanicæ impetum cepit: neque distulit, sed legionibus & auxiliis undiq; excitis, delectibus ubiq; acerbissime actis, contracto & omnis generis commeatu quantum numquam alius, iter ingressus est: confecitque modò tam festinanter & rapide, ut prætorianæ cohortes contra morem signa jumentis imponere, & ita subsequi cogerentur, interdum adeo segniter & delicatè, ut octophoro veheretur, atque à propinquarum urbium plebe verri sibi vias, & conspergi propter pulverem exigeret.

44. Postquam castra attigit, ut se acrem & severum ducem ostenderet, legatos, qui auxilia serius ex diversis locis adduxerant, cum ignominia dimisit. At in exercitu recensendo, plerisque centurionum maturis jam, & nonnullis ante paucissimos quàm consummaturi essent dies, primos pilos ademit, caussatus senium cujusque & imbecillitatem: cæterorum increpita cupiditate, emolumenda emeritæ [illegible] ad sex mil sum summam recidit. [illegible] lius quàm Adminio Canobellini Br[illegible] filio, qui pulsus à patre, cu[illegible] ex [illegible] rat [illegible] ditionem [illegible] insula, na[illegible] ficas [illegible] bus [illegible] per[illegible] ten[illegible] nari, [illegible]

45. Mox [illegible] stodia G[illegible] jussit [illegible] [illegible] nuntiari. Q[illegible] anticis [illegible] equitum [illegible] dum vero [illegible] hortis [illegible] industria efferabat, componens [illegible] omnem terrorem ac formidinem. Valitudo [illegible] neque corporis constitit. Puer co[illegible] vexatus in adolescentia ita patiens [illegible] ut tamen nonnumquam subita de-

 fectione

specie, exploratorias appellavit. Rursus obsides quosdam abductos è literario ludo, clamque præmissos, deserto repente convivio cum equitatu insecutus, veluti profugos ac reprehensos in catenis reduxit: in hoc quoque mimo præter modum intemperans. Repetita cœna renuntiantes coactum agmen, sicut erant, loricatos ad discumbendum adhortatus est. Monuit etiam notissimo Virgilii versu, Durarent, secundisq; se rebus servarent. Atque inter hæc absentem senatum populumq; gravissimo objurgavit edicto, quòd Cæsare præliante, & tantis discriminibus objecto, intempestiva convivia, circum & theatra & amœnos secessus celebrarent.

46. Postremo, quasi perpetraturus bellum, directa acie in litore Oceani, ac balistis machinisque dispositis, nemine gnaro ac opinante quidnam cœpturus esset, repente ut conchas legerent, galeasque & sinus replerent, imperavit: spolia Oceani vocans, Capitolio Palatioque debita. Et in indicium victoriæ altissimam turrem excitavit: ex qua, ut ex Pharo, noctibus ad regendos navium cursus, ignes emicarent: pronuntiatóque militi donativo, centenis viritim denariis, quasi omne exemplum liberalitatis supergressus: Abite inquit, læti, abite locupletes.

47. Conversus hinc ad curam triumphi, præter captivos & transfugas barbaros, Galliarum quoq; procerissimũ quemque. & ut ipse dicebat, ἀξιοθριαμβευτον, ac nonnullos ex principibus legit ac seposuit ad pompam: coëgitque non tantùm rutilare, & submittere comam, [illegible] & sermonem Germanicum addiscere, & nomina barbarica ferre. Præcepit etiam triremes, quibus introierat Oceanum, magna ex parte itinere terrestri Romam devehi. Scripsit & procuratoribus, Triumphum ap[illegible] quam minima summa, sed quantus numquam alius fuisset: quando in omnium hominum bona jus haberent.

48. Priusquam [illegible] adtem, [illegible] consiliũ [illegible] nefandum [illegible] sed [illegible] conquerens excessum [illegible] tiones in alim[illegible] atque dotem puellis dandi [illegible] Edixit & strenas ineunte anno [illegible] ducem, & [illegible] que in vestibulo ædium Kalend[illegible] am præcip[illegible] [illegible] stipes, quas plenis ante eum [illegible] nullo p[illegible] sinu omnis generis turba fundebat. [illegible] modo [illegible] contrectandæ pecuniæ cupidine incen

modo quin decimare velle perseveraret. Vocatas itaque ad concionem inermes, atque etiam gladiis depositis, equitatu armato circumsedit. Sed cum videret, suspecta re, plerosque dilabi ad resumenda, si qua vis fieret, arma, profugit concione: confestimq; urbem petiit, deflexa omni acerbitate in senatum cui animadvertendos tantorum dedecorum rumores palàm minabatur querens inter cætera, fraudatum se justo triumpho, cùm ipse paullo ante, ne quid de honoribus suis ageretur, etiam sub mortis pœna denuntiasset.

49. Aditus ergo in itinere à legatis amplissimi ordinis, ut maturaret orantibus, quàm maxima voce, Veniam, inquit, veniam, & hic mecum capulum gladii crebro verberans quo cinctus erat: Edixit & reverti se, sed iis tantum qui optarent, equestri ordini & populo: nam se neque civem neque principem senatui amplius fore. Vetuit etiam quemquam senatorum sibi occurrere: atq; omisso, vel dilato triumpho, ovans urbem natali suo ingressus est. Intráque quartum mensem periit, ingentia facinora ausus, & aliquanto majora moliens. Siquidem proposuerat, Antium, deinde Alexandriam, commigrare, interempto prius utriusque ordinis electissimo quoque. Quod ne cui dubium videatur, in secretis ejus repetti sunt duo libelli, diverso titulo: alteri GLADIVS, alteri PVGIO index erat. Ambo notas & nomina continebant morti destinatorum. Inventa & arca ingens, variorum venenorum plena: quibus mox à Claudio demersis, infecta maria traduntur. non sine piscium exitio, quos enectos æstus in proxima litora ejecit.

50. Statura fuit eminenti, pallido colore, corpore enormi, gracilitate maxima cervicis & crurũ, & oculis & temporibus concavis, fronte lata & torva, capillo raro, ac circa verticem nullo, hirsutus cætera. Quare transeunte eo, prospicere ex superiore parte, aut omnino quacumque de caussa capram nominare, criminosum & exitiale habebatur. Vultum vero natura horridum ac tetrum etiam ex industria efferabat, componens ad speculum in omnem terrorem ac formidinem. Valitudo ei neque animi neque corporis constitit. Puer comitiali morbo vexatus: in adolescentia ita patiens laborum erat, ut tamen nonnumquam subita de-

sectione ingredi, stare, colligere semet ac sufferre vix posset. Mentis valitudinem & ipse senserat: ac subinde de secessu deque purgando cerebro cogitavit. Creditur potionatus à Cæsonia uxore, amatorio quidem medicamento, sed quod in furorem verterit. Incitabatur insomnia maximè: neque enim plus quam tribus nocturnis horis quiescebat: ac ne his quidem placida quiete, sed pavida miris rerum imaginibus: ut qui inter cæteras, pelagi quondam speciem colloquentem secum videre visus sit. Ideóq; magna parte noctis vigiliæ cubandique tædio, nunc toro residens, nunc per longissimas porticus vagus, invocare identidem atque exspectare lucem consueverat.

51. Non immeritò mentis valitudini attribuerim diversissima in eodem vitia, summam cõfidentiam, & contra nimiũ metum. Nam qui deos tantopere contemneset, ad minima tonitrua & fulgura connivere, caput obvolvere, ad vero majora proripere se è strato, sub lectumque condere solebat. Peregrinatione quidem Siciliensi, irrisis multorum locorum miraculis, repente à Messana noctu profugit, Ætnæi verticis fumo ac murmure pavefactus. Adversus Barbaros quoque minacissimus, cum trans Rhenum inter angustias densumque agmen iter essedo faceret, dicente quodam, *Non mediocrem fore consternationem, sicunde hostis appareat*, equum illico conscendit: ac propere versus ad pontes, ut eos calonibus & impedimentis stipatos reperit, impatiens moræ, per manus ac super capita hominum translatus est. Mox etiam audita rebellione Germaniæ, fugam & subsidia fugæ, classes apparabat: uno solatio acquiescens, trãsmarinas certe sibi superfuturas provincias, si victores Alpium juga ut Cimbri, vel etiam urbem, ut Senones quondam, occuparent: unde credo percussoribus ejus postea consilium natum, apud tumultuantes milites ementiendi ipsum sibi manus intulisse, nuntio malæ pugnæ perterritum.

52. Vestitu calceatuque, & cætero habitu, neque patrio, neque civili, ac ne virili quidem, vice denique humano, semper usus est. Sæpe depictas gemmatasque indutus pænulas, manuleatus & armillatus in publicum processit: aliquando sericatus, & cycladatus, ac modo in crepidis vel cothurnis, modo in speculatoria caliga, nonnunquam

quam socco muliebri: plerumque vero aurea barba fulmen tenens, ac fuscinam, aut caduceum, deorum insignia, atque etiam Veneris cultu conspectus est. Triumphalem quidem ornatum etiam ante expeditionem assidue gestavit: interdum & magni Alexandri thoracem repetitum è conditorio ejus.

53. E Disciplinis liberalibus minimum eruditioni, eloquentiæ plurimum attendit, quantumvis facundus & promptus: utique si perorandum in aliquem esset, irato & verba & sententiæ suppetebant: pronuntiatio quoque & vox, ut neque eodem loci præ ardore consisteret & exaudiretur a procul stantibus. Peroraturus stricturum se lucubrationis suæ telum minabatur: lenius comtiusque scribendi genus adeo contemnens, ut Senecam tum maxime placētem, commissiones meras componere & harenam esse sine calce diceret. Solebat etiam prosperis oratorum actionibus rescribere, & magnorum in senatu reorum accusationes defensionesque meditari: ac, prout stylus cesserat, vel onerare sententia sua quemque, vel sublevare: equestri quoque ordine ad audiendum invitato per edicta.

54. Sed & aliorum generum artes studiosissime, & diversissimas exercuit. Thrax & auriga, idem cantor, atque saltator. Battuebat pugnatoriis armis, aurigabat exstructo plurifariã circo. Canendi ac saltandi voluptate ita efferebatur, ut ne publicis quidem spectaculis temperaret, quo minus & tragœdo pronuntianti concineret: & gestum histrionis, quasi laudans vel corrigens palam effingeret. Nec alia de caussa videtur eo die quo periit, pervigilium indixisse, quam ut initium in scenam prodeundi licentia temporis auspicaretur. Saltabat autem nonnunquam etiam noctu & quondam tres consulares secunda vigilia in palatium accitos, multaque & extrema metuentes super pulpitum collocavit: deinde repente magno tibiarum & scabellorum crepitu, cum palla tunicaque talari prosiluit, ac desaltato cantico abiit. Atque hic tam docilis ad cætera, natare nescit.

55. Quorum vero studio teneretur, omnibus ad insaniam favit. Mnesterem pantomimum etiam inter spectacula osculabatur: ac si quis saltante e- vel leniter obstreperet, detrahi jussum manu

flagellabat. Equiti Romano tumultuanti, per centurionem denuntiavit abiret sine mora Ostiam, perferretque ad Ptolemæum regem in Mauritaniam codicillos suos. Quorum exemplum erat: *Ei, quem istuc misi, neque boni quidquam, neque mali feceris.* Thraces quosdam Germanis corporis custodibus præposuit. Mirmillonum armaturas rescidit. Columbo victori, leviter tamen saucio venenum in plagam addidit, quod ex eo Columbinum appellavit. Sic certe inter alia venena scriptum ab eo repertum est. Prasinæ factioni ita addictus & deditus, ut coenaret in stabulo assidue, & maneret. Agitatori Cythico comissatione quadam in apophoretis vicies HS contulit. Incitato equo, cujus caussa pridie Circenses, ne inquietaretur, viciniæ silentium per milites indicere solebat, præter equile marmoreum, & præsepe eburneum, præterque purpurea tegumenta, ac monile è gemmis domum etiam, & familiam, & supellectilem dedit, quo lautius nomine ejus invitati, acciperentur: consulatum quoque traditur destinasse.

56. Ita bacchantem atque grassantem non defuit plerisque animus adoriri. Sed una alteraque conspiratione detecta, aliis per inopiam occasionis cunctantibus, duo consilium communicaverunt, perfeceruntque: non sine conscientia potentissimorum libertorum, præfectorumq; prætorii: quod ipsi quoque, etsi falso, in quadam conjuratione, quasi participes nominati, suspectos tamen se & invisos sentiebant. Nam & statim seductis magnam fecit invidiam, *districto gladio affirmans sponte se periturum, si & illis morte dignus videretur*: nec cessavit ex eo criminari alterum alteri, atque inter se omnes committere. Cum placuisset Palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi, primas sibi partes Cassius Chærea tribunus cohortis prætoriæ depoposcit: quem Cajus seniorem jam, ut mollem & effoeminatum denotare omni probro consuetat: & modo, signum petenti, PRIAPVM aut VENEREM dare: modo, ex aliqua caussa agenti gratias, osculandam manum offerre, formatam commotamque in obscoenum modum.

57. Futuræ cædis multa prodigia exstiterunt. Olympiæ simulacrum Iovis, quod dissolvi transferrique Romam placuit, tantum cachinnum repente

pente edidit, ut machinis labefactis opifices diffugerint. Supervenitque illico quidam Cassius quoque nomine, jussum se somnio affirmans immolare taurum Iovi. Capitolium Capuæ Idibus Martiis de cœlo tactum est: item Romæ cella Palatini atriensis. Nec defuerunt qui conjectarent altero ostento periculum a custodibus domino portendi: altero, cædem rursus insignem, qualis eodem die facta quondam fuisset. Consulenti quoque de genitura sua, Sulla mathematicus *certissimam necem appropinquare* affirmavit. Monuerunt & sortes Antiatinæ *ut a Cassio caveret*. Qua causa ille Cassium Longinum Asiæ tum proconsulem occidendum delegaverat, immemor Chæream Cassium nominari. Pridie quam periret, somniavit consistere se in cœlo juxta solium Iovis: impulsumque ab eo dextri pedis pollice, & in terras præcipitatum. Prodigiorum loco habita sunt etiam quæ forte illo ipso die paullo prius acciderant. Sacrificans respersus phœnicopteri sanguine. Et paotomim[illegible] Mnester tragœdiam saltavit, quam olim Neopt[illegible] mus tragœdus ludis, quibus rex Macedonum [illegible] lippus occisus est, egerat. Et cum in Laurenlo mimo, in quo actor proripiens se ruina s[illegible]gu[illegible] vomuit, ut plures secundarum certatim e[illegible] mentum artis darent, cruore scena ab[illegible]davit. Parabatur & in noctem spectaculum, quo argumenta inferorum per Ægyptios & Æthiopes explicarentur.

58, Nono Kalendas Februarias hora ouasi septima, cunctatus an ad prandium [illegible], marcente adhuc stomacho pridiani cibi onere, tandem suadentibus amicis egressus est. Cum in crypta, per quam transeundum erat, pueri nobiles ex Asia ad edendas in scena operas evocati præpararentur, ut eos inspiceret hortareturque, restitit. Ac nisi princeps gregis algere se diceret, redire ac repræsentare spectaculum voluit. Duplex dehinc fama est: alii tradunt alloquenti pue[illegible] à tergo Chæream cervicem gladio cæsim graviter percussisse, præmissa voce: *Hoc age*. Dehinc Cornelium Sabinum, alterum è conjuratis tribunum, ex adverso trajecisse pectus: alii, Sabinum, submota per conscios centuriones turba, signum more militiæ petisse. & Cajo *Iovem* dante, Chæream exclamasse: *Accipe ratum*: respicientique maxillam ictu dis-

disse. Iacentem, contractisque membris clamitantem se vivere, cæteri vulneribus triginta confecerunt. Nam signum erat omnium, *Repete*. Quidam etiam et obscœna ferrum adegerunt. Ad primum tumultum lecticarii cum asseribus in auxilium accurrerunt · mox Germani corporis custodes: ac nonnullos ex percussoribus, quosdam etiam senatores innoxios, interemerunt.

59. Vixit annis XXIX, imperavit triennio & X mensibus, diebusque VIII. Cadaver ejus clam in hortos Lamianos asportatum, & tum subitario rogo semiambustum levi cespite obrutum est, postea per sorores ab exsilio reversas erutum, crematum, sepultumque. Satis constat, prius quam id fieret, hortorum custodes umbris inquietatos: in ea quoque domo in qua occubuerit, nullam noctem sine aliquo terrore transactam, donec ipsa domus incendio consumpta sit. Periit una & uxor Cæsonia, gladio a centurione confossa, & filia, parieti illisa. Conditionem temporum illorum etiam per hæc existimare quivis possit.

60. Nam neque cæde vulgata statim creditum est. Fuitque suspicio, ab ipso Cajo famam cædis simulatam & emissam: ut eo pacto erga se hominum mentes deprehenderet. Neque conjurati cuiquam imperium destinaverunt. Et senatus in asserenda libertate adeo consensit, ut COSS. primo non in curiam, quia Iulia vocabatur, sed in Capitolium convocarent. Quidam vero sententiæ loco abolendam Cæsarum memoriam ac diruenda templa censuerunt. Observatum autem notatumque est in primis, Cæsares omnes, quibus Caji prænomen fuit, ferro periisse, jam inde ab eo qui Cinnanis temporibus sit occisus.

C.SUE-

C. SVETONII
TRANQUILLI
TI. CLAVDIVS DRVSVS
CÆSAR. V.

1. PATREM Claudii Cæsaris Drusum, olim Decimum, mox Neronem prænomine, Livia, cum Augusto gravida nupsisset, intra mensem tertium peperit: fuitque suspicio, ex vitrico per adulterii consuetudinem procreatum. Statim certe vulgatus est versus:

Τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία.

Is Drusus in quæsturæ præturæque honore, dux Rhætici, deinde Germanici belli, Oceanum septentrionalem primus Romanorum ducum navigavit transque Rhenum fossas novi & immensi operis effecit, quæ nunc adhuc DRVSINÆ vocantur. Hostem etiam frequenter cæsum, ac penitus in intimas solitudines actum, non prius destitit insequi, quam species barbaræ mulieris humana amplior, victorem tendere ultra sermone Latino prohibuisset. Quas ob res ovandi jus, & triumphalia ornamenta percepit: ac post præturam confestim inito consulatu, atque expeditione repetita, supremum diem morbo obiit, in æstivis castris, quæ ex eo Scelerata sunt appellata. Corpus ejus per municipiorum coloniarumque primores, suscipientibus obviis scribarum decuriis ad urbem devectum sepultum est in Martio campo. Cæterum exercitus honorarium ei tumulum excitavit; circa quem deinceps stato die quotannis miles decurreret, Galliarumque civitates publice supplicarent. Præterea senatus inter alia complura, marmoreum arcum cum tropæis via Appia decrevit, & Germanici cognomen ipsi & pos-

sterisque ejus. Fuisse autem creditur non minus gloriosi quam civilis animi. Nam ex hoste super victorias, opima quoque spolia captasse, summoque sæpius discrimine duces Germanorum tota acie insectatus: nec dissimulasse umquam pristinum se Reip. statum quandoque restituturum, si posset. Vnde existimo nonnullos tradere ausos, suspectum eum Augusto, revocatumque ex provincia & quia cunctaretur, interceptum veneno. Quod equidem magis, ne prætermitterem, retuli, quam quia verum aut verisimile putem: cum Augustus tantopere & vivum dilexerit, ut coheredem semper filiis instituerit, sicut quondam in senatu professus est. & defunctum ita pro concione laudaverit, ut deos precatus sit, Similes ei Cæsares suos facerent ... sibique tam honestum quandoque exitum darent, quam illi dedissent. Nec contentus elogium tumulo ejus versibus a se compositis insculpsisse, etiam vitæ memoriam prosa oratione composuit. Ex Antonia minore complures quidem liberos tulit, verum tres omnino reliquit, Germanicum, Livillam, Claudium.

2. Claudius natus est, Iulo Antonio, Fabio Africano COSS Kalend. Augustis, Lugduni, eo ipso die quo primum ara ibi Augusto dedicata est: appellatusque Tiberius Claudius Drusus. Mox fratre majore in Iuliam familiam adoptato, Germanici cognomen assumsit. Infans autem relictus a patre, ac per omne fere pueritiæ atque adolescentiæ tempus, variis & tenacibus morbis conflictatus est, adeo ut animo simul & corpore hebetato, ne progressa quidem ætate, ulli publico privatoq; muneri habilis existimaretur. Diu, atque etiam post tutelam receptam, alieni arbitrii, & sub pædagogo fuit: quem Barbarum & olim superjumentarium, ex industria sibi appositum, ut se quibuscumque de causis quam sævissime coerceret, ipse quodam libello conqueritur. Ob hanc eandem valitudinem & gladiatorio munere, quod simul cum fratre memoriæ patris edebat, palliolatus novo more præsedit: & togæ virilis die, circa mediam noctem, sine solenni officio lectica in Capitolium latus est.

3. Disciplinis tamen liberalibus ab ætate prima non mediocrem operam dedit, ac sæpe experi-

menta

menta cujusque etiam publicavit. Verum ne sic quidem quidquam dignitatis assequi, aut spem de se commodiorem in posterum facere potuit. Mater Antonia portentũ eum hominis dictitabat, nec absolutum a natura, sed tantum incoboatum: ac si quem socordiæ argueret, stultiorem ajebat filio suo Claudio. Avia Augusta pro despectissimo semper habuit: non affari, nisi rarissime: non monere, nisi acerbo & brevi scripto, aut per internuntios solita. Soror Livilla, cum audisset quandoque tam populo Rom. palam & clare detestata est. Nam & avunculus major Augustus quid de eo in utramque partem opinatus sit, quo certius cognoscatur, capita ex ipsius epistolis posui.

4. Collocutus sum cum Tiberio, ut mandasti mea Livia, quid nepoti tuo Tiberio faciendum esset ludis Martialibus. Consentit autem uterque nostrum, semel esse nobis statuendum, quod consilium in illo sequamur. Nam si est ἄρτιος, ut ita dicam, ὁλόκληρος, quid est quod dubitemus, quin per eosdem articulos & gradus producendus sit, per quos frater ejus productus fuit? Sin autem ἠλαττῶσθαι sentimus eum, καὶ βεβλάφθαι, καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα, præbenda materia deridendi & illum & nos non est hominibus, τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν εἰωθόσιν. Nam semper æstuabimus, si de singulis articulis temporum deliberabimus, μὴ προϋποκειμένου ἡμῖν, posse enim gerere honores arbitremur nec ne. In præsentia tamen quibus de rebus consulis, curare eum ludis Martialibus triclinium sacerdotum non displicet nobis, si est passurus se ab Silani filio, homine sibi affini, admoneri, ne quid faciat quod conspici & derideri possit. Spectare eum Circenses ex pulvinari non placet nobis. Expositus enim in prima fronte spectaculorum conspicietur. In Albanum montem ire eum non placet nobis, aut esse Romæ Latinarum diebus. Cur enim non præficitur urbi, si potest fratrem suum sequi in montem? Habes nostras, mea Livia, sententias, quibus placet semel de tota re aliquid constitui: ne semper inter spem & metum fluctuemus.

mus. Licebit autem, si voles, Antoniæ quoque nostræ des hanc partem epistolę hujus legendam. Rursus alteris litteris: Tiberium adolescentem ego vero, dum tu aberis, quotidie invitabo ad cœnam, ne solus cœnet cum suo Sulpicio & Athenodoro: qui vellem diligentius, & minus μετεώρως, deligeret sibi aliquem, cujus motum & habitum & incessum imitaretur misellus.

Ἀτυχεῖ πάνυ ἐν τοῖσι σπουδαίοις λίαν.

ubi non aberravit ejus animus, satis apparet ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια. Item tertiis litteris: Tiberium nepotem tuum placere mihi declamantem potuisse, peream nisi mea Livia admiror. Nam qui tam ἀσαφῶς loquatur, qui possit, cum declamat, σαφῶς dicere quæ dicenda sunt, non video. Nec dubium est quin post hæc Augustus constituerit, & reliquerit eum nullo præter augusalis sacerdotii honore impertitum: ac ne heredem quidem, nisi inter tertios, ac pæne extraneos, e parte sexta nuncuparit: legatoque non amplius quam octingentorum sestertiorum prosecutus.

5. Tiberius patruus petenti honores consularia ornamenta detulit. Sed instantius legitimos flagitanti, id solum codicillis rescripsit, Quadraginta aureos in Saturnalia & Sigillaria misisse ei. Tunc demum abjecta spe dignitatis, ad otium concessit, modo in hortis & suburbana domo, modo in Campaniæ secessu delitescens: atque ex contubernio sordidissimorum hominum super veterem segnitiæ notam, ebrietatis quoque & aleæ infamiam subiit.

6. Cum interim, quamquam hoc modo agenti, numquam aut officium hominum, aut reverentia publica defuit. Equester ordo bis patronum eum perferendæ pro se legationis elegit: semel cum deportandum Romam corpus Augusti humeris suis a coss. exposceretur: iterum cum oppressum Sejanum apud eosdem gratularetur. Quin & spectaculis advenienti assurgere, & lacernas deponere solebat. Senatus quoque, ut ad numerum sodalium Augustalium sorte ductorum extra ordinem adjiceretur, censuit: & mox ut domus ei, quam incendio amiserat, publica impensa restitueretur, dicendæque inter consulares sententiæ jus esset.

Quod

Quod decretum abolitum est, excusante Tiberio imbecillitatem ejus, ac damnum liberalitate sua resarturum pollicente. Qui tamen moriens, & in tertiis heredibus eum ex parte tertia nuncupatum, legato, etiam circa sestertia vicies prosecutus, commendavit insuper exercitibus, senatui populoque Rom. inter cæteras necessitudines nominatim.

7. Sub Cajo demum fratris filio secundam existimationem circa initia imperii omnibus lenociniis colligente, honores auspicatus, consulatum gessit una per duos menses: evenitque ut primitus ingredienti cum fascibus Forum, prætervolans aquila dexteriore humero consideret. Sortitus est & de altero consulatu in quartum annum: præseditque nonnumquam spectaculis in Caji vicem, acclamante populo, Feliciter, partim patruo Imperatoris, partim Germanici fratri.

8. Nec eo minus contumeliis obnoxius vixit. Nam & si paullo serius ad prædictam cœnæ horam occurrisset, non nisi ægre, & circuito demum triclinio, recipiebatur. Et quoties post cibum addormisceret, quod ei fere accidebat, olearum ac palmularum ossibus incessebatur, interdum ferula flagrove, velut per ludum, excitabatur a copreis. Solebant & manibus stertentis socci induci, ut repente expergefactus faciem sibi confricaret.

9. Sed ne discriminibus quidem caruit: primum in ipso consulatu, quod Neronis & Drusi, fratrum Cæsaris, statuas segnius locandas ponendasque curasset, pene honore submotus est: deinde extraneo vel etiam domesticorum aliquo deferente, assidue varieque inquietatus. Cum vero detecta esset Lepidi & Gætulici conjuratio, missus in Germaniam inter legatos ad gratulandum, etiam vitæ periculum adiit: indignante ac fremente Cajo, patruum potissimum ad se missum, quasi ad puerum regendum: adeo ut non defuerint qui traderent, præcipitatum quoque in flumen, sicut vestitus advenerat. Atque ex eo numquam non in senatu novissimus consularium sententiam dixit, ignominiæ causa post omnes interrogatus. Etiam cognitio falsi testamenti recepta est, in quo & ipse signaverat. Postremo etiam sestertium octogies pro intro-

novi sacerdotii coactus impendere, ad eas rei familiaris angustias decidit, ut cum obligatam ærario fidem liberare non posset, in vacuum lege prædiatoria venalis pependerit sub edicto præfectorum.

10. Per hæc ac talia, maxima ætatis parte transacta, quinquagesimo anno Imperium cepit, quantumvis mirabili casu. Exclusus inter cæteros ab insidiatoribus Caji, cum quasi secretum eo desiderante turbam submoverent, in diætam, cui nomen est Hermæum, recesserat. Neque multo post rumore cædis exterritus, prorepsit ad solarium proximum, interque prætenta foribus vela se abdidit: latentem discurrens forte gregarius miles animadversis pedibus è studio sciscitandi quis esset, agnovit, extractumque, & præ metu ad genua sibi accidentem, IMPERATOREM salutavit. Hinc ad alios commilitones fluctuantes, nec quidquam adhuc quam frementes perduxit. Ab his lecticæ impositus, & quia servi diffugerant, vicissim succollantibus in castra delatus est, tristis ac trepidus, miserante obvia turba, quasi ad pœnam raperetur insons. Receptus intra vallum, inter excubias militum pernoctavit, aliquanto minore spe quam fiducia. Nam consules cum senatu & cohortibus urbanis Forum Capitoliumque occuparunt, asserturi communem libertatem: accitusque & ipse per Tribunum pleb. in curiam ad suadenda quæ viderentur, vi se & necessitate teneri respondit. Verum postero die, senatu segniore in exsequendis conatibus, per tædium ac dissensionem diversa censentium, & multitudine quæ circumstabat, unum rectorem jam & nominatim exposcente, armatos pro concione jurare in nomen suum passus est, promisitque singulis quinadena HS. primus Cæsarum fidem militis etiam præmio pigneratus.

11. Imperio stabilito nihil antiquius duxit, quam id biduum quo de mutando Reipublicæ statu hæsitatum erat, memoriæ eximere. Omnium itaque factorum dictorumque in eo veniam & oblivionem in perpetuum sanxit, ac præstitit: tribunis modo ac centurionibus paucis è conjuratorum in Cajum numero interemtis, exempli simul caussa, & quod suam quoque cædem depoposcisse cognoverat. Conversus hinc ad officia pietatis,

tis, jusjurandum neque sanctius sibi neque crebrius instituit quam PER AVGVSTVM. Aviæ Liviæ divinos honores, & Circensi pompa currum elephantorum Augustino similem decernendum curavit. Parentibus inferias publicas. & hoc amplius, patri Circenses annuos natali die: matri carpentum quod per Circum duceretur: & cognomen Augustæ, ab avia recusatum. Ad fratris memoriam per omnem occasionem celebratam, comoediam quoque Græcam Neapolitano certamine docuit, ac de sententia judicum coronavit. Ne Marcum quidem Antonium inhonoratum, ac sine grata mentione transmisit: testatus quondam per edictum, Tanto impensius petere se ut natalem patris Drusi celebrarent, quod idem esset & avi sui Antonii. Tiberio marmoreum arcum juxta Pompeji theatrum, decretum quidem olim à senatu, verum omissum, peregit. Caji quoque etsi acta omnia rescidit, diem tamen necis, quamvis exordium principatus sui, vetuit inter festos referri.

12. Ac in semet augendo parcus atque civilis, prænomine Imperatoris abstinuit, nimios honores recusavit, sponsalia filiæ natalemque geniti nepotis silentio, ac tantum domestica religione, transegit. Neminem exsulum, nisi ex senatus auctoritate, restituit: ut sibi in curiam præfectum Prætorii, tribunosque militum secum inducere liceret, utque rata essent quæ procuratores sui in judicando statuerent, precario exegit. Ius nundinarum in privata prædia a consulibus petiit: cognitionibus magistratuum, ut unus è consiliariis frequenter interfuit. Eosdem spectacula edentes, surgens & ipse cum cætera turba, voce ac manu veneratus est. Tribunis pleb. adeuntibus se pro tribunali excusavit, quod propter angustias non posset audire eos nisi stantes. Quare in brevi spatio tantum amoris favorisque collegit, ut cum profectum eum Ostiam periisse ex insidiis nuntiatum esset, magna consternatione populus, & militem quasi proditorem, & senatum quasi parricidam, diris exsecrationibus incessere non ante desiterit, quam unus atque alter, & mox plures a magistratibus in Rostra producti, salvum & appropinquare confirmarent.

13. Nec tamen expers insidiarum usquequaque permansit,

permansit, sed & a singulis, & per factionem, & denique civili bello infestatus est. E plebe homo nocte media juxta cubiculum ejus cum pugione deprehensus est: reperti & equestris ordinis duo in publico cum dolone ac venatorio cultro præstolantes, alter ut egressum theatro, alter ut sacrificantem apud Martis ædem adoriretur. Conspiraverant autem ad res novas Gallus Asinius & Statilius Corvinus, Pollionis ac Messalæ oratorum nepotes, assumptis compluribus libertis ipsius atque servis. Bellum civile movit Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus, verum intra quintum diem oppressus est, legionibus quæ sacramentum mutaverant, in pœnitentiam religione conversis, postquam denuntiato ad novum imperatorem itinere, casu quodam, an divinitus, neque aquila ornari, neque signa convelli moverique potuerunt.

14. Consulatus super pristinum quatuor gessit: ex quibus duos primos junctim; sequentes per intervallum, quarto quemque anno, semestrem novissimum, bimestres cæteros, tertium autem, novo circa principem exemplo in locum demortui suffectus. Ius & consul & extra honorem laboriosissime dixit, etiam suis suorumque diebus solennibus, non numquam festis quoque antiquitus, & religiosis. Nec semper præscripta legum secutus, duritiam lenitatemve multarum, ex bono & æquo perinde ut afficeretur, moderatus est. Nam & iis qui apud privatos judices plus petendo formula excidissent, restituit actiones: & in majore fraude convictos, legitimam pœnam supergressus, ad bestias condemnavit.

15. In cognoscendo autem ac decernendo, mira varietate animi fuit, modo circumspectus & sagax, modo inconsultus ac præceps: non numquam frivolus amentique similis. Cum decurias rerum actu expungeret, eum qui dissimulata vacatione quam beneficio liberorum habebat, responderat, ut cupidum judicandi dimisit: alium interpellatum ab adversariis de propria lite, negantemque cognitionis rem, sed ordinarii juris esse, agere caussam confestim apud se coëgit, proprio negotio documentum daturum, quam æquus judex in alieno negotio futurus esset. Fœminam non agnoscentem filium suum, dubia u-

trim-

trimq; argumentorum fide, ad confessionem compulit, indicto matrimonio juvenis. Absentibus secundum præsentes facillime dabat, nullo delectu, culpa ne quis an aliqua necessitate cessasset. Proclamante quodam, præcidendas falsario manus, carnificem statim acciri cum machæra mensaque lanionia flagitavit. Peregrinitatis reum, orta inter advocatos levi contentione, togatumne an palliatum dicere caussam oporteret, quasi æquitatem integram ostentans, mutare habitum sæpius, & pro ut accusaretur defendereturve, jussit. De quodam etiam negotio ita ex tabella pronuntiasse creditur, SECVNDVM EOS SE SENTIRE QVI VERA PROPOSVISSENT. Propter quæ usque eo eviluit ut passim ac propalam contemtui esset. Excusans quidam testem e provincia ab eo vocatum, negavit præsto esse posse. Dissimulata diu caussa, ac post lõgas demum interrogationes, mortuus est, inquit, Puteolis. Alius gratias agens, quod reum defendi pateretur, adjecit. Et tamen fieri solet. Illud quoque à majoribus natu audiebam, adeo caussidicos patientia ejus solitos abuti, ut descendentem e tribunali non solum voce revocarẽt, sed & lacinia togæ retenta, interdũ pede apprehenso retinerent. Ac ne cui hæc mira sint, litigatori Græculo vox in altercatione excidit, καὶ σὺ γέρων εἶ καὶ μωρός. Equitem quidem Romanum obscœnitatis in fœminas reum, sed falso, & ab impotentibus inimicis conficto crimine, satis constat, cum scorta meritoria citari adversus se, & audiri pro testimonio videret, graphium & libellos, quos tenebat in manu, ita cum magna stultitiæ & sævitiæ exprobratione jecisse in faciem ejus, ut genam non leviter perstrinxerit.

16. Gessit & censuram intermissam diu post Paullum Plancumque censores: sed hanc quoque inæqualiter, varioque & animo & eventu. Recognitione equitum juvenem probri plenum, sed quem pater probatissimum sibi affirmabat, sine ignominia dimisit, habere dicens censorem suum. Alium corruptelis adulteriisque famosum, nihil amplius quam monuit ut aut parcius ætatulæ indulgeret, aut certe cautius. Addiditque, Quare enim ego scio, quam amicam habeas? Et cum orantibus familiaribus demsisset cuidam appositam

tam notam, Litura tamen, inquit, exstet. Splendidum virum, Græciæque provinciæ principem, verum Latini sermonis ignarum, non modo albo judicum erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit. Nec quemquam nisi sua voce, utcumque quis posset, ac sine patrono, rationem vitæ passus est reddere. Notavitque multos, & quosdam inopinantes, & ex caussa novi generis, quod se inscio ac sine commeatu Italia excessissent: quendam vero & quod comes regis in provincia fuisset, referens, majorum temporibus, Rabirio Postumo, Ptolemæum Alexandriam, crediti servandi caussa secuto, majestatis crimen apud judices motum. Plures notare conatus, magna inquisitorum negligentia, sed suo majore dedecore, innoxios fere reperit, quibuscunque cœlibatum, aut orbitatem, aut egestatem objiceret, maritos, patres, opulentos se probantibus: eo quidem, qui sibimet vim ferro intulisse arguebatur, illæsum corpus veste deposita ostentante. Fuerunt & illa in censura ejus notabilia, quod essedum argenteum sumtuose fabricatum ac vænale ad Sigillaria, redimi concidique coram imperavit: quodque uno die xx edicta proposuit. inter quæ duo, quorum altero admonebat ut uberi vinearum proventu bene dolia picarentur: altero, nihil æque facere ad viperæ morsum quam taxi arboris succum.

17. Expeditionem unam omnino suscepit, eamque modicam, cum decretis sibi à senatu ornamentis triumphalibus leviorem majestati principali titulum arbitraretur, velletque justi triumphi decus, unde acquireret, Britanniam potissimum elegit: neque tentatam ulli post Divum Iulium, & tunc tumultuantem ob non redditos transfugas. Huc cum ab Ostia navigaret, vehementi circio bis pene demersus est prope Liguriam, juxtaque Stœchadas insulas. Quare à Massilia Gessoriacum usque pedestri itinere confecto, inde transmisit: ac sine ullo prælio aut sanguine intra paucissimos dies parte insulæ in deditionem recepta, sexto quam profectus erat mense Romam rediit, triumphavitque maximo apparatu. Ad cujus spectaculum commeare in urbem non solum præsidibus provinciarum permisit, verum etiam exsulibus quibusdam: atque inter

hostilia

hostilia spolia, navalem coronam fastigio Palatinæ domus juxta civicam fixit, trajecti & quasi domiti Oceani insigne. Currum ejus Messalina uxor carpento secuta est. Secuti & triumphalia ornamenta eodem bello adepti, sed cæteri pedibus & in prætexta: Crassus Frugi equo phalerato, & in veste palmata, quod eum honorem iteraverat.

18. Vrbis annonæque curam solicitissime semper egit. Cum Æmiliana pertinacius arderent, in diribitorio duabus noctibus mansit: ac deficiente militum ac familiarum turba, auxilio plebem per magistratus ex omnibus vicis convocavit: ac positis ante se cum pecunia fiscis, ad subveniendum hortatus est, repræsentaturus pro opera dignam cuique mercedem. Arctiore autem annona ob assiduas sterilitates detentus quondam medio Foro a turba, conviciisque ac simul fragminibus panis ita instratus, ut ægre nec nisi postico evadere in Palatium valuerit: nihil non excogitavit ad invehendos etiam in tempore hiberno commeatus. Nam & negoriatoribus certa lucra proposuit. suscepto in se damno, si cui quid per tempestates accidisset: & naves mercaturæ caussa fabricantibus magna commoda constituit.

19. Pro conditione cujusque civibus vacationem legis Papiæ Poppeæ; Latinis jus Quiritum; feminis jus quatuor liberorum: quæ constituta hodie servantur.

20. Opera magna potius quam necessaria, quam multa perfecit: sed vel præcipua, aquæ ductum a Cajo inchoatum: item emissarium Fucini lacus, portumque Ostiensem: quamquam sciret ex bis alterum ab Augusto precantibus assidue Marsis negatum, alterum a D. Iulio sæpius destinatum, ac propter difficultatem omissum; Claudiæ aquæ gelidos & uberes fontes, quorum alteri Caruleo, alteri Curtio & Albudino nomen est: simulque rivum Anienis novi lapideo opere in urbem perduxit, divisitque in plurimos & ornatissimos lacus. Fucinum aggressus est, non minus compendii spe quam gloriæ, cum quidam privato sumtu emissuros se repromitterent, si sibi siccati agri concederentur. Per tria autem passuum milia, partim effosso monte partim exciso, canalem absolvit ægre, & post undecim annos, quamvis con-

tinuis triginta hominum millibus sine intermissione operantibus. Portum Ostiæ exstruxit, circumducto dextra sinistraque brachio, & ad introitum profundo jam solo mole objecta, quam quo stabilius fundaret, navem ante demersit, qua magnus obeliscus ex Ægypto fuerat advectus, congestisque pilis superposuit altissimam turrim in exemplum Alexandrini Phari, ut ad nocturnos ignes cursum navigia dirigerent. Congiaria populo sæpius distribuit.

21. Spectacula quoque complura magnificaque edidit, non usitata modo, ac solitis locis, sed & commentitia, & ex antiquitate repetita, & ubi præterea nemo ante eum. Ludos dedicationis Pompejani theatri, quod ambustum restituerat, è tribunali posito in orchestra commisit, cum prius apud superiores ædes supplicasset, perque mediam caveam sedentibus ac silentibus cunctis, descendisset. Fecit & sæculares, quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reservatos: quamvis ipse in historiis suis prodat, intermissos eos Augustum multo post, diligentissime annorum ratione subducta, in ordinem redegisse. Quare vox præconis irrisa est, invitantis more solenni ad ludos, quos nec spectasset quisquam, nec spectaturus esset: cum superessent adhuc qui spectaverant, & quidam histrionum producti olim, tunc quoque producerentur. Circenses frequenter etiam in Vaticano commisit, nonnumquam interjecta per quinos missus venatione. Circo vero maximo marmoreis carceribus, auratisque metis, quæ utraque & tophina ac lignea antea fuerant, exculto, propria senatoribus constituit loca, promiscue spectare solitis. Ac super quadrigarum certamina, Trojæ lusum exhibuit, & Africanas conficiente turma equitum prætorianorum, ducibus tribunis, ipsoque præfecto: præterea Thessalos equites, qui feros tauros per spatia circi agunt, insiliuntque defessos, & ad terram cornibus detrahunt. Gladiatoria munera plurifariam ac multiplicia exhibuit. Anniversarium in castris prætorianis, sine venatione apparatuque, justum atque legitimum in Septis, ibidem extraordinarium & breve, dierumque paucorum, quodque appellare cœpit Sportulam: quia primum daturus edixerat, velut ad subitam con-

dictam

dictamque cœnulam invitare se populum. Nec ullo spectaculi genere communior aut remissior erat, adeo ut oblatos victoribus aureos prolata sinistra pariter cum vulgo, voce digitisque numeraret: ac sæpe hortando rogandoque ad hilaritatem homines provocaret, dominos identidem appellans, immistis interdum frigidis & accersitis jocis: Qualis est, ut cum Palumbum postulantibus, daturum se promisit, si captus esset. Illud quoque plane quantumvis salubriter & in tempore, cum essedario, pro quo quatuor filii deprecabantur, magno omnium favore indulsisset rudem, tabulam illico misit, admonens populum, quantopere liberos suscipere deberet, quos videret & gladiatori præsidio gratiæque esse. Edidit & in Martio campo expugnationem direptionemque oppidi ad imaginem bellicam, & deditionem Britanniæ regum, præseditque paludatus. Quin & emissurus Fucinum lacum, naumachiam ante commisit. Sed cum proclamantibus naumachiariis, Ave Imperator, morituri te salutant, respondisset, Avete vos, neque post hanc vocem, quasi venia data, quisquam dimicare vellet, diu cunctatus, an omnes igni ferroque absumeret, tandem e sede sua prosiluit: ac per ambitum lacus, non sine fœda vacillatione, discurrens, partim minando, partim adhortando ad pugnam compulit. Hoc spectaculo classis Sicula & Rhodia concurrerunt, duodenarum triremium singulæ, exciente buccina Tritone argenteo, qui e medio lacu per machinam emerserat.

22. Quædam circa cærimonias, civilemque & militarem morem, item circa omnium ordinum statum, domi forisque, aut correxit, aut exoleta revocavit, aut etiam nova instituit. In cooptandis per collegia sacerdotibus, neminem nisi juratus nominavit: observavitque sedulo, ut quoties terra in urbe movisset, ferias advocata concione prætor indiceret utq; dira avi in urbe aut in Capitolio visa, obsecratio haberetur, eamque ipse jure Max. Pont. commonito pro Rostris populo præiret submotaque operariorum servorumque turba.

23. Rerum actum divisum antea in hibernos æstivosque menses conjunxit. Iurisdictionem de fidei commissis quotannis, & tantum in urbe de-

legari magistratibus solitam in perpetuum, atque etiam per provincias potestatibus demandavit. Capiti Papiæ Poppeæ legis, a Tiberio Cæsare, quasi sexagenarii generare non possent, addito, abrogavit. Sanxit ut pupillis extra ordinem tutores a COSS. darentur, utque hi, quibus a magistratibus provinciæ interdicerentur, urbe quoque & Italia submoverentur. Ipse quosdam novo exemplo relegavit, ut ultra lapidem tertium vetaret egredi ab urbe De majore negotio acturus, in curia medius inter consulum sellas, tribunitio subsellio sedebat. Commeatus a senatu peti solitos beneficii sui fecit.

24. Ornamenta consularia etiam procuratoribus ducenariis indulsit. Senatoriam dignitatem recusantibus, equestrem quoque ademit. Latum clavum, quamvis initio affirmasset non lecturum senatorem, nisi civis R. abnepotem, etiam libertini filio tribuit: sed sub conditione, si prius ab equite R. adoptatus esset. Ac sic quoq; reprehensionem verens, etiam App. Cæcum generis sui proauctorem, censorem, libertinorum filios in senatum allegisse docuit: ignarus temporibus Appii & deinceps aliquandiu libertinos dictos, non ipsos qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos. Collegia quæstorum pro stratura viarum gladiatorum munus injunxit detractaq; Ostiensi & Gallica provincia, curam ærarii Saturni reddidit, quam medio tempore prætores aut utique præturа functi sustinuerant. Triumphalia ornamenta Silano filiæ suæ sponso non dum puberi dedit. Majoribus vero natu, tam multis, tamque facile, ut epistola communi legionum nomine exstiterit, petentium, ut legatis consularibus simul cum exercitu & triumphalia darentur, ne causam belli quoquo modo quærerent, A. Plautio etiam ovationem decrevit: ingressoque urbem obviam progressus, & in Capitolium eunti, & inde rursus revertenti latus texit. Gabinio Secundo, Chaucis, gente Germanica, superatis, Chaucii cognomen usurpare concessit.

25. Equestreis militias ità ordinavit, ut post cohortem, alam: post alam, tribunatum legionis daret: stipendiaque instituit, & imaginariæ militiæ genus, quod vocatur Supra numerum, quo absen-

absentes, & titulo tenus fungerentur. Milites domos senatorias salutandi causa ingredi, etiam patrum decreto prohibuit. Libertinos, qui se pro equitibus Romanis agerent, publicavit. Ingratos & de quibus patroni quererentur revocavit in servitutem: advocatisque eorum negavit se adversus libertos ipsorum jus dicturum. Cum quidam ægra & affecta mancipia in insulam Æsculapii tædio medendi exponerent, omnes qui exponerentur, liberos esse sanxit, nec redire in ditionem domini, si convaluissent: quod si quis necare quem mallet quam exponere, cædis crimine teneri. Viatores ne per Italiæ oppida, nisi aut pedibus, aut sella, aut lectica transirent, monuit edicto. Puteolis & Ostiæ singulas cohortes ad arcendos incendiorum casus collocavit. Peregrinæ conditionis homines vetuit usurpare Romana nomina, duntaxat gentilitia. Civitatem Romanam usurpantes in campo Esquilino securi percussit. Provincias Achajam & Macedoniam, quas Tiberius ad curam suam transtulerat, senatui reddidit. Lyciis ob axitiabiles inter se discordias libertatem ademit: Rhodiis ob poenitentiam veterum delictorum reddidit. Iliensibus, quasi Romanæ gentis auctoribus, tributa in perpetuum remisit: recitata vetere apistola Græca senatus populique R. Seleuco regi amicitiam, & societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset. Iudæos impulsore Chresto assidue tumultuantes Roma expulit. Germanorum legatis in orchestra sedere permisit, simplicitata eorum & fiducia motus, quod in popularia deducti, cum animadvertissent Parthos & Armenios sedentes in senatu, ad eadem loca sponte transierant, nihilo deteriorem virtutem aut conditionem suam prædicantes. Druidarum religionem apud Gallos diræ immanitatis, & tantum civibus sub Augusto interdictam, penitus abolevit. Contra, sacra Eleusina etiam transfarre ex Attica Romam conatus est. Templum quoque in Sicilia Veneris Erycinæ vatustate collapsum, ut ex ærario populi Rom. reficeretur, auctor fuit. Cum regibus foedus in foro icit, porca cæsa, ac vetere fecialium præfationa adhibita. Sed & hæc & cætera, totumque adeo ex parte magna principatum, non

tam suo quam uxorum libertorumque arbitrio administravit: talis ubique plerumque, qualem esse eum aut expediret illis aut liberet.

26. Sponsas admodum adolescens duas habuit: Æmiliam Lepidam, Augusti proneptem: item Liviam Medullinam, cui & cognomen Camillæ erat, e genere antiquo Dictatoris Camilli. Priorem, quod parentes ejus Augustum offenderant, virginem adhuc repudiavit: posteriorem, ipso die qui erat nuptiis destinatus, ex valitudine amisit. Vxores deinde duxit Plautiam Vrgulanillam, triumphali, & mox Æliam Petinam, consulari patre. Cum utraque divortium fecit: sed cum Petina, ex levibus offensis; cum Vrgulanilla, ob libidinum probra & homicidii suspicionem. Post has Valeriam Messallinam, Barbati Messallæ consobrini sui filiam in matrimonium accepit. Quam cum comperisset super cætera flagitia atque dedecora, C. Silio etiam nupsisse, dote inter auspices consignata, supplicio affecit: confirmavitque pro concione apud prætorianos, Quatenus sibi matrimonia male cederent, permansurum se in cœlibatu: ac nisi permansisset, non recusaturum confodi manibus ipsorum. Nec durare valuit quin de conditionibus continuo tractaret, etiam de Petinæ, quam olim exegerat, deque Lolliæ Paullinæ, quæ C. Cæsari nupta fuerat. Verum illecebris Agrippinæ, Germanici fratris sui filiæ, per jus osculi & blanditiarum occasiones pellectus in amorem, subornavit proximo senatu qui censeret cogendum se ad ducendum eam uxorem, quasi Reip. maxime interesset: dandamque cæteris veniam talium conjugiorum, quæ ad id tempus incesta habebantur. Ac vix uno interposito die, confecit nuptias: non repertis qui sequerentur exemplum, excepto libertino quodam, & altero primipilari, cujus officium nuptiarum & ipse cum Agrippina celebravit.

27. Liberos ex tribus uxoribus tulit: ex Vrgulanilla Drusum & Claudiam: ex Petina Antoniam: ex Messallina Octaviam, & quem primo Germanicum, mox Britannicum cognominavit. Drusum Pompejis impuberem amisit, pyro per lusum in sublime jactato, & hiatu oris excepto strangulatum: cui & ante paucos dies filiam

liam

filiam Sejani deſpondiſſet. Quo magis miror fuiſſe qui traderent, fraude a Sejano necatum. Claudiam ex liberto ſuo Botere conceptam, quamvis ante quintum menſem divortii natam, aliique cœptam, exponi tamen ad matris januam, & nudam juſſit abjici. Antoniam Cn. Pompejo Magno, deinde Fauſto Syllæ, nobiliſſimis juvenibus, Octaviam Neroni privigno ſuo collocavit, Silano ante deſponſatam. Britannicum vigeſimo imperii die, inque ſecundo conſulatu natum ſibi, parvulum etiam tum, & militibus pro concione manibus ſuis geſtans, & plebi per ſpectacula gremio, aut ante ſe retinens, aſſidue commendabat, fauſtiſque ominibus cum acclamantium turba proſequebatur. E generis Neronem adoptavit: Pompejum atque Silanum non recuſavit modo, ſed & interemit.

28. Libertorum præcipue ſuſpexit Poſiden ſpadonem, quem etiam Britannico triumpho inter militares viros haſta pura donavit. Nec minus Felicem, quem cohortibus & alis, provinciæque Iudææ præpoſuit, trium reginarum maritum. Et Harpocram, cui lectica per urbem vehendi, ſpectaculaque publice edendi jus tribuit. Ac ſuper hos Polybium a ſtudiis, qui ſæpe inter duos C O S S. ambulabat. Sed ante omnes, Narciſſum ab epiſtolis, & Pallantem a rationibus: quos decreto quoque ſenatus non præmiis modò ingentibus, ſed & quæſtoriis prætoriiſque ornamentis ornari libenter paſſus eſt: tantum præterea acquirere & rapere, ut querente eo quondam de fiſci exiguitate, non abſurde ſit dictum. Abundaturum, ſi a duobus libertis in conſortium reciperetur.

29. His, ut dixi, uxoribusque addictus, non principem ſe, ſed miniſtrum egit. Compendio cujuſque horum, vel etiam ſtudio ac libidine, honores, exercitus, impunitates, ſupplicia largitus eſt: & quidem inſciens plerumque & ignarus. Ac ne ſingillatim minima quæque enumerem, revocatas liberalitates ejus, judicia reſciſſa, ſuppoſitos aut etiam palam immutatos datorum officiorum codicillos, App. Silanum conſocerum ſuum, Iuliaſque, alteram Druſi, alteram Germanici filiam, crimine incerto, nec defenſione ulla data, occidit. Item Cn. Pompejum, majoris filiæ virum, & L. Si-

lanum minoris sponsum. Ex quibus Pompejus in concubitu dilecti adolescentuli confossus est. Silanus abdicare se prætura ante quartum Kalend. Januarias, morique initio anni coactus, die ipso Claudii & Agrippinæ nuptiarum. In quinque & triginta senatores, trecentosque amplius equites Rom. tanta facilitate animadvertit, ut de nece consularis viri renuntiante centurione, Factum esse quod imperasset, negaret quidquam se imperasse, nihilo minus rem comprobaret: affirmantibus libertis, officio milites functos, quod ad ultionem Imperatoris ultro procurrissent. Nam illud omnem fidem excesserit, quod nuptiis, quas Messallina cum adultero Silio fecerat, tabellas dotis & ipse consignaverit: inductus, quasi de industria simularentur, ad avertendum transferendumque periculum quod imminere ipsi per quædam ostenta portenderetur.

30. Auctoritas dignitasque formæ non defuit stanti, vel sedenti, ac præcipue quiescenti. Nam & prolixo, nec exili, corpore erat, & specie canitieq; pulcra, opimis cervicibus. Cæterum & ingredientem destituebant poplites minus firmi, & remisse quid vel serio agentē multa dehonestabant. Risus indecens: ira turpior, spumante rictu, humentibus naribus: præterea linguæ titubantia, caputque, cum semper tum in quantulocumque actu vel maxime tremulum.

31. Valitudine sicut olim gravi, ita princeps perprospera usus est, excepto stomachi dolore. Quo se correptum etiam de consciscenda morte cogitasse dixit.

32. Convivia agitavit & ampla & assidua, ac fere patentissimis locis, ut plerumque sexceni simul discumberent. Convivatus & super emissarium Fucini lacus, ac pæne submersus, cum emissa impetu aqua redundasset. Adhibebat omni cœnæ & liberos suos cum pueris puellisque nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorum sedentes vescerentur. Convivæ, qui pridie scyphum aureum surripuisse existimabatur, revocato in diem posterum, calicem fictilem apposuit. Dicitur etiam meditatus edictum, quo veniam daret flatum crepitumque ventris in convivio emittendi: cum periclitatum quendam præ pudore ex continentia reperisset.

33. Cibi

33. Cibi vinique quocumque & tempore & loco appetentissimus. Cognoscens quondam in Augusti foro, ictusque nidore prandii, quod in proxima Martis æde Saliis apparabatur, deserto tribunali, adscendit ad sacerdotes, unaque discubuit. Nec temere umquam triclinio abscessit, nisi distentus ac madens: & ut statim supino, ac per somnum hianti, pinna in os inderetur, ad exonerandum stomachum. Somni brevissimi erat. Nam ante mediam noctem plerumque evigilabat, ut tamen interdiu nonnumquam in jure dicendo obdormisceret, vixque ab advocatis de industria vocem augentibus excitaretur. Libidinis in fœminas profusissimæ, marium omnino expers. Aleam studiosissime lusit, de cujus arte librum quoque emisit: solitus etiam in gestatione ludere, ita essedo alveoque adaptatis, ne lusus confunderetur.

34. Sævum & sanguinarium natura fuisse, magnis minimisq; apparuit rebus. Tormenta quæstionum, pœnasque parricidarum repræsentabat exigebatque coram. Cum & spectare antiqui moris supplicium Tiburi concupisset, & deligatis ad palum noxiis carnifex deesset, accitum ab urbe vesperam usque opperiri perseveravit. Quocumque gladiatorio munere, vel suo, vel alieno, etiam forte prolapsos jugulari jubebat: maxime retiarios, ut expirantium facies videret. Cum par quoddam mutuis ictibus concidisset, cultellos sibi parvulos ex utroq; ferro in usum fieri sine mora jussit. Bestiariis meridianisque adeo delectabatur, ut etiam prima luce ad spectaculū descenderet, & meridie, dimisso ad prandium populo, persederet: præterq; destinatos, etiam levi subitaque de caussa, quosdam committeret, de fabrorum quoq; ac ministrorum, atque id genus numero, si αὐτόματον, vel pegma, vel quid tale aliud parum cessisset. Induxit & unum ex nomenculatoribus suis, sicut erat togatus.

35. Sed nihil æque quam timidus ac diffidens fuit. Primis imperii diebus, quamquam, ut diximus, jactator civilitatis, neque convivia inire ausus est, nisi ut speculatores cum lanceis circumstarent, militesque vice ministrorum fungerentur: neque ægrum quemquam visitavit nisi explorato prius cubiculo culcitisque, & stragulis prætentatis, & excussis, reliquo autem tempore

pore salutatoribus scrutatores semper apposuit, & quidem omnibus, & acerbissimos. Sero enim, ac vix remisit, ne fœminæ prætextatique pueri & puellæ contrectarentur, & ne cuivis comiti aut librario calamariæ aut graphiariæ thecæ adimerentur. Motu civili cum eum Camillus non dubitans etiam citra bellum posse terreri, contumeliosa, & minaci & contumaci epistola cedere imperio juberet, vitamque otiosam in privata re agere: dubitavit, adhibitis principibus viris, an obtemperaret.

36. Quasdam insidias temere delatas adeo expavit, ut deponere imperium tentaverit. Quodam, ut supra retuli, cum ferro circa sacrificantem se deprenso, senatum per præcones propere convocavit: lacrymisque & vociferatione miseratus est conditionem suam, cui nihil tuti usquam esset: ac diu publico abstinuit. Messallinæ quoq; amorem flagrantissimum, non tam indignitate contumeliarum, quam periculi metu abjecit, cum adultero Silio acquiri imperium credidisset: quo tempore fœdum in modum trepidus ad castra confugit, nihil tota via, quam essetne sibi salvum imperium, requirens.

37. Nulla adeo suspicio, nullus auctor tam levis extitit, a quo nō mediocri scrupulo iniecto ad cavendum ulciscendumq; compelleretur. Vnus ex litigatoribus, seducto in salutatione affirmavit se vidisse per quietē, occidi eum a quodam: deinde paullo post, quasi percussorem agnosceret, libellum tradentem adversarium suum demonstravit: confestimque is pro deprehenso ad pœnam raptus est. Pari modo oppressum ferunt App. Silanum: quem cum Messalina & Narcissus conspirassent perdere, divisis partibus, alter ante lucem similis attonito, patroni cubiculum irrupit, affirmans somniasse se, vim ei ab Appio illatam: altera, in admirationem formata, sibi quoque eandem speciem aliquot jam noctibus obversari retulit. Nec multo post ex cōposito irrumpere Appius nuntiatus, cui pridie ad id temporis ut adesset præceptum erat, quasi plane repræsentaretur somnii fides, arcessi statim ac mori iussus est. Nec dubitavit postero die Claudius ordinem rei gestæ perferre ad senatum, ac liberto gratias agere, quod pro salute sua etiam dormiens excubaret.

38. Iræ atque iracundiæ conscius sibi, utrumque excusavit edicto: distinxitque, pollicitus alteram quidem brevem & innoxiam, alteram non injustam fore. Ostiensibus, quia sibi subeunti Tiberim scaphas obviam non miserint, graviter correptis, eaque cum invidia, ut in ordinem se coactum conscriberet, repente tantumnon satisfacientis modo veniam dedit. Quosdam in publico parum tempestive adeuntes manu sua repulit. Item scribam quæstorium, itemque prætura functum senatorem, inauditos & innoxios, relegavit: quod ille adversus privatum se intemperantius affuisset: hic, in ædilitate inquilinos prædiorum suorum contra vetitum cocta vendentes multasset, villicumque intervenientem flagellasset. Qua de causa etiam coercitionem popinarum ædilibus ademit. Ac ne stultitiam quidem suam reticuit, simulatamque a se ex industria sub Cajo, quod aliter evasurus perventurusque ad susceptam stationem non fuerit, quibusdam oratiunculis testatus est. Nec ante persuasit, quam intra breve tempus liber editus sit, cui index erat μωρῶν ἀνάστασις, argumentum autem, stultitiam neminem fingere.

39. Inter cætera in eo mirati sunt homines & oblivionem & inconsiderantiam: vel, ut Græce dicam, μετεωρίαν, καὶ ἀβλεψίαν. Occisa Messallina, paullo post quam in triclinio decubuit, cur domina non venires, requisivit. Multos ex iis quos capite damnaverat, postero statim die & in convivium & ad aleæ lusum admoveri jussit. & quasi morarentur, ut somniculosos per nuntium increpuit. Ducturus contra fas Agrippinam uxorem, non cessavit omni oratione filiam & alumnam, & in gremio suo natam, atque educatam prædicare. Adsciturus in nomen familiæ suæ Neronem, quasi parum reprehenderetur, quod adulto jam filio privignum adoptaret, identidem divulgavit, neminem unquam per adoptionem familiæ Claudiæ insertum.

40. Sermonis vero rerumque tantam sæpe negligentiam ostendit, ut nec quis, nec inter quos, quove tempore, ac loco verba faceret, scire ac cogitare existimaretur. Cum de laniis ac vinariis ageretur, exclamavit in curia. Rogu vos, quis po-

test

scit sine ossula vivere? descripsitque abundantiam veterum tabernarum, unde solitus esset vinum olim & ipse petere. De quæstore quodam candidato inter causas suffragationis suæ posuit, quod pater ejus frigidam ægro sibi tempestive dedisset. Inducta teste in senatu. Hæc, inquit, matris meæ liberta & ornatrix fuit: sed me patronum semper existimavit. Hoc ideo dixi, quod quidam sunt adhuc in domo mea qui me patronum non putant. Sed & pro tribunali, Ostiensibus quiddam publice orantibus, cum excanduisset, Nihil habere se vociferatus est, quare eos demereatur: si quem alium & se liberum esse. Nam illa ejus quotidiana, & plane omnium horarum & momentorum erant. Quid ego tibi Theogonius videor, & λογιώτατος? multaque talia etiam privatis deformia, ne dum principi, neque infacundo, neque indocto, immo etiam pertinaciter liberalibus studiis dedito.

41. Historiam in adolescentia, hortatore T. Livio, Sulpicio vero Flavo etiam adjuvante, scribere aggressus est. Et cum primum frequenti auditorio commisisset, ægre perlegit, refrigeratus sæpe a semetipso. Nam cum initio recitationis defractis compluribus subselliis, obesitate cujusdam, risus exortus esset: ne sedato quidem tumultu temperare potuit, quin ex intervallo subinde facti reminisceretur, cachinnosque revocaret. In principatu quoq; & scripsit plurimum & assidue recitavit per lectorē. Initium autem sumsit historiæ post cædem Cæsaris Dictatoris. Sed & transiit ad inferiora tempora, cœpitque a pace civili: cum sentiret neque libere neque vere sibi de superioribus tradendi potestatem relictam, correptus sæpe & a matre & ab avia. Prioris materiæ duo volumina, posterioris unum & quadraginta reliquit. Cōposuit & de vita sua octo volumina, magis inepte quam ineleganter. Item Ciceronis defensionem adversus Asinii Galli libros, satis eruditam. Novas etiam commentus est litteras, tres, ac numero veterum quasi maxime necessarias addidit. De quarum ratione cum privatus adhuc volumen edidisset, mox princeps non difficulter obtinuit ut in usu quoque promiscuo essent. Exstat talis scriptura in plerisque libris, ac diurnis titulisque operum.

42. Nec

42. Nec minore cura Græca studia secutus est, amorem præstantiamque linguæ occasione omni professus. Cuidam barbaro Græce & Latine disserenti, Cum utroque, inquit, sermone nostro sis peritus. Et in commendanda patribus conscriptis Achaja, gratam sibi provinciam ait, communium studiorum commercio. Ac sæpe in senatu legatis perpetua oratione respondit. Multum vero pro tribunali etiam Homericis locutus est versibus. Quoties quidem hostem vel insidiatorum ultus esset, excubitori tribuno signum de more poscenti, non temere aliud dedit quam,

Ἄνδρ' ἐπαμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος
χαλεπαίνῃ.

Denique & Græcas scripsit historias, Τυῤῥηνικῶν xx, Καρχηδονιακῶν viii. Quarum causa veteri Alexandriæ Musæo alterum additũ ex ipsius nomine institutumque ut quotannis in altero Τυῤῥηνικῶν libri, altero Καρχηδονιακῶν, diebus statutis, velut in auditorio, recitarentur toti a singulis per vices.

43. Sub exitu vitæ, signa quædam nec obscura pœnitentis de matrimonio Agrippinæ, deque Neronis adoptione dederat. Siquidem commemorantibus libertis, ac laudantibus cognitionem, quia pridie quandam adulterii ream condemnaverat: sibi quoque in satis esse jactavit omnia impudica, sed non impunita matrimonia. Et subinde obvium sibi Britannicum arctius complexus, hortatus est, ut cresceret, rationemque a se omnium factorũ acciperet, Græca insuper voce prosecutus, ὁ τρώσας ἰάσεται. Cumque impubi teneroque adhuc, quando statura permitteret, togam dare destinasset, adjecit: ut tandem pop. Rom. verum Cæsarem habeat.

44. Non multoque post testamentum etiam conscripsit, ac signis omnium magistratuum obsignavit. Prius igitur quam ultra progrederetur, præventus est ab Agrippina, quam præter hæc, conscientia quoq;, nec minus delatores multorum criminum arguebant. Et veneno quidem occisum convenit: ubi autem & per quem dato, discrepat. Quidam tradunt, epulantẽ in arce cum sacerdotibus, per Halotum spadonem prægustatorem: alii,

domo-

domestico convivio, per ipsam Agrippinam, quæ boletum medicatum avidissimo ciborum talium obtulerat. Etiam de subsequentibus diversa fama est. Multi statim hausto veneno obmutuisse ajunt, excruciatumque doloribus nocte tota, defecisse prope lucem. Nonnulli inter initia consopitum, deinde cibo affluente evomuisse omnia, repetitumque toxico, incertum pultine addito, cum velut exhaustum refici cibo oporteret, an immisso per clysterem: ut quasi abundantia laboranti etiam hoc genere egestionis subveniretur.

45. Mors ejus celata est, donec circa successorē omnia ordinarentur. Itaque & quasi pro ægro adhuc vota suscepta sunt, & inducti per simulationē comoedi qui velut desiderantem oblectarent. Excessit III Idus Octobris, Asinio Marcello, Acilio Aviola COSS. LXIV ætatis, imperii XIIII anno. Funeratus est solenni principum pompa, & in numerum deorum relatus. Quem honorem, a Nerone destitutum abolitumque, recepit mox per Vespasianum

46. Præsagia mortis ejus præcipua fuerunt: exortus crinitæ stellæ, quam cometem vocant; tactumque de cœlo monumentum Drusi patris: & quod eodem anno ex omnium magistratuum genere plerique mortem obierant. Sed ipse nec ignorasse, aut dissimulasse ultima vitæ suę tempora videtur, aliquot quidem argumentis. Nam & cum C O S S. designaret, neminem ultra mensem, quo obiit, designavit · & in senatu, cui novissime interfuit, multum ad concordiam liberos suos cohortatus, utriusque ætatem suppliciter patribus commendavit. Et in ultima cognitione pro tribunali, accessisse ad finem mortalitatis, quanquam abominantibus qui audiebant, semel atque iterum pronuntiavit.

C. SVETONII
TRANQUILLI
NERO CLAUDIUS
CÆSAR. VI.

1. EX gente DOMITIA duæ famil iæ claruerunt, CALVINORVM ET ÆNOBARBORVM. Ænobarbi auctorē originis itemq; cognominis habent L. Domitium: cui rure quondā revertenti, juvenes gemini augustiore forma ex occursu imperasse traduntur, nuntiare senatui ac populo victoriam, de qua incertum adhuc erat: atque in fidem majestatis adeo permulsisse malas, ut e nigro rutilum æriq; assimilem capillum redderent. Quod insigne mansit & in posteris ejus, ac magna pars rutila barba fuerunt. Functi autem consulatibus VII, triumpho censuraque duplici, & inter patritios allecti perseverarunt omnes in eodem cognomine. Ac ne prænomina quidem ulla, præterquam Cnæi, & Lucii usurparunt: eaque ipsa notabili varietate, modo continuantes unumquodque per ternas personas, modo alternantes per singulas. Nam primum secundumque ac tertium Ænobarborum Lucios: rursus sequentes tres ex ordine Cnæos accepimus: reliquos nonnisi vicissim, tum Lucios tum Cnæos. Plures e fami lia cognosci referre arbitror quo facilius appareat ita degenerasse a suorum virtutibus Neronem, ut tamen vitia cujusque quasi tradita & ingenita retulerit.

2. Vt igitur paullo altius repetam, atavus ejus Cn. Domitius in tribunatu pontificibus offensior, quod alium quam se in patris sui locum cooptassent, jus sacerdotum subrogandorum a collegiis ad populum transtulit: ac in consulatu Allobrogibus Arvernisq; superatis, elephanto per provinciam invectus est: turba militum, quasi inter

sollennia triumphi, prosequente. In hunc dixit Lucinius Crassus orator, Non esse mirandum quod æneam barbam haberet, cui esset os ferreum, cor plumbeum. Hujus filius prætor C. Cæsarem abeuntem consulatu, quem adversus auspicia legesq; gessisse existimabatur, ad disquisitionem senatus vocavit: mox consul Imperatorem ab exercitibus Gallicis retrahere tentavit: successorque ei per factionem nominatus, principio civilis belli ad Corfinium captus est. Vnde dimissus, Massilienses obsidione laborantes cum adventu suo confirmasset, repente destituit. Acieque demum Pharsalica occubuit. Vir neque satis constans, & ingenio truci: In desperatione rerum, mortem timore appetitam ita expavit, ut haustum venenum pœnitentia evomuerit, medicumque manumiserit, qui id sibi prudens ac sciens minus noxium temperasset. Consultante autem Cn. Pompejo de mediis ac neutram partem sequentibus, solus censuit hostium numero habendos.

3. Reliquit filium omnibus gentis suæ procul dubio præferendum. Is inter conscios Cæsarianæ necis, quanquam insons, damnatus lege Pedia, cū ad Cassium Brutumque se, propinqua sibi cognatione junctos, contulisset, post utriusq; interitum classem olim commissam retinuit: auxit etiam: nec nisi partibus ubique profligatis, M. Antonio sponte, & ingentis meriti loco, tradidit. solusq; omnium ex iis qui pari lege damnati erant, restitutus in patriam, amplissimos honores percucurrit. ac subinde redintegrata dissensione civili, eidem Antonio legatus, delatam sibi summam imperii ab iis quos Cleopatræ pudebat, neq; suscipere neque recusare fidenter, propter subitam valitudinē, ausus, transiit ad Augustum: & in diebus paucis obiit, non nulla & ipse infamia adspersus. Nam Antonius eum desiderio amicæ Serviliæ Naidis transfugisse jactavit.

4. Ex hoc Domitius nascitur, quem emptorem familiæ pecuniæque in testamento AVgusti fuisse, mox vulgo notatum est: non minus aurigandi arte in adolescentia clarus, quam deinde ornamentis triumphalibus ex Germanico bello. Verum arrogans, profusus, immitis, censorem L. Plancum via sibi decedere Ædilis coegit: præturæ consulatusq; honore equites R. matronasque ad agene

agendum mimum produxit in scenam venationes que & in circo & in omnibus urbis regionibus dedit. Munus etiam gladiatorium: sed tanta sævitia, ut necesse fuerit AVgusto clam frustra monitum edicto coercere.

5. Ex Antonia majore patrem Neronis procreavit, omni parte vitæ detestabilem. Siquidē comes ad orientem C. Cæsaris juvenis, occiso liberto suo quod potare quantum jubebatur, recusarat, dimissus e cohorte amicorum nihilo modestius vixit. Sed & in viæ Appiæ vico repente puerum citatis jumentis haud ignarus obtrivit: & Romæ, medio Foro cuidam equiti R. liberius jurganti oculum eruit. perfidiæ vero tantæ, ut non modo argentarios pretiis rerum coemtarum, sed & in prætura mercede palmarum aurigatios fraudaverit. Notatus ob hæc & sororis joco, querentibus dominis factionum, repræsentanda præmia in posterum sanxit. Majestatis quoque & adulteriorum, incestique cum sorore Lepida sub excessu Tiberii reus, mutatione temporum evasit: decessitque Pyrgis morbo aquæ intercutis, sublato filio Nerone ex Agrippina Germanico genita

6. Nero natus est Antii post IX menses quam Tiberius excessit, XVIII Kal. Ianuarias tantum quod exoriente Sole, pæne ut radiis prius quam terra contingeretur. De genitura ejus statim multa & formidolosa multis conjectantibus, præsagio fuit etiam Domitii patris vox, inter gratulationes amicorum, neganti quidquam ex se & Agrippina nisi detestabile & malo publico nasci potuisse. Ejusdem futuræ infelicitatis signum evident die lustrico exstitit nam C. Cæsar, rogante sorore ut infanti quod vellet, nomen daret, intuens Claudium patruum suum, a quo mox princeps Nero adoptatus est, ejus se dixit dare: neque id ipse serio, sed per jocum, & aspernante Agrippina. quod tum Claudius inter ludibria aulæ erat. Trimulus patrem amisit · cujus ex parte tertia heres, ne hanc quidem integram cœpit, correpti per coheredem Cajum universis bonis, & subinde matre etiam relegata, pœne inops atque egens apud amitam Lepidā nutritus est, sub duobus pædagogis, saltatore atque tonsore. Verum Claudio Imperium adepto, non solum paternas opes recuperavit: sed & Crispi Passieni vitrici

M 2 sui

sui hereditate ditatus est. Gratia quidem & potentia revocatæ restitutæque matris usque eo floruit, ut emanaret in vulgus, missos a Messallina uxore Claudii, qui eum meridiantem quasi Britannici æmulum strangularent. Additum fabulæ est, eosdem dracone e pulvino se proferente conterritos, refugisse. Quæ fabula exorta est, deprehensis in lecto ejus circum cervicalia serpentis exuviis: quas tamen aureæ armillæ ex voluntate matris inclusas dextro brachio gestavit aliquandiu: ac tædio tandem maternæ memoriæ abjecit: rursusque extremis suis rebus frustra requisivit.

7. Tener adhuc, nec dum matura pueritia circensibus ludis Trojam constantissime favorabiliterq; lusit. Vndecimo ætatis anno a Claudio adoptatus est, Annæoque Senecæ jam tunc senatori in disciplinam traditus. Ferunt Senecam proxima nocte visum sibi per quietem, C. Cæsari præcipere: & fidem somnio Nero brevi fecit, prodita immanitate naturæ, quibus primum potuit experimentis. Namque Britannicum fratrem, quod se post adoptionem ÆNOBARBVM ex consuetudine salutasset, ut subditivum apud patrem arguere conatus est. Amitam etiam Lepidam, ream testimonio coram afflixit, gratificans matri, à qua rea premebatur. Deductus in forum tiro, populo congiarium, militi donativum proposuit: indictaque decursione prætorianis, scutum sua manu prætulit: exinde patri gratias in senatu egit. Apud eundem consulem pro Bononiensibus Latine. & pro Rhodiis atque Iliensibus Græce verba fecit. Auspicatus est & jurisdictionem præfectus urbis sacro Latinarum, celeberrimis patronis, non translatitias, ut assolet, & breves, sed maximas plurimasque postulationes certatim ingerentibus: quamvis interdictum à Claudio esset. Nec multo post duxit uxorem Octaviam, ediditque pro Claudii salute circenses, & venationem.

8. Septemdecim natus annos, ut de Claudio palam factum est, inter horam sextam septimamque processit ad excubitores. cum ob totius diei diritatem non aliud auspicandi tempus accommodatius videretur: proque Palatii gradibus IMPERATOR consalutatus, lectica in castra, &

inde

inde raptim appellatis militibus in curiam delatus est: discessitque jam vesperi. ex immensis quibus cumulabatur honoribus, tantum PATRIS PATRIÆ nomine recusato, propter ætatem.

9. Orsus hinc à pietatis ostentatione. Claudium apparatissimo funere elatum laudavit, consecravitque. Memoriæ Domitii patris honores maximos habuit. Matri summam omnium rerum publicarum privatarumque permisit. Primo etiam Imperii die signum excubanti tribuno dedit, Optimam matrem: ac deinceps ejusdem sæpe lectica per publicum simul vectus est. Antium coloniam deduxit, adscriptis veteranis è prætorio, additisque per domicilii translationem ditissimis primipilarium, ubi & portum operis sumptuosissimi fecit.

10. Atque, ut certiorem adhuc indolem ostenderet, ex Augusti præscripto Imperaturum se professus, neque liberalitatis, neque clementiæ, nec comitatis quidem exhibendæ ullam occasionem omisit. Graviosa vectigalia abolevit, aut minuit. Præmia delatorum Papiæ legis ad quartas redegit, divisis populo viritim quadringenis nummis. Senatorum nobilissimo cuique, sed à re familiari destituto, annua salaria, & quibusdam quingena constituit. Item prætorianis cohortibus frumentum menstruum gratuitum. Et cum de supplicio cujusdam capite damnati ut ex more subscriberet, admoneretur: Quam vellem, inquit, nescire literas. Omnes ordines subinde, ac memoriter, salutavit. Agenti senatui gratias, respondit: Cum meruero. Ad campestres exercitationes suas admisit & plebem. declamavit & sæpius publice: recitavit & carmina non modo domi, sed in theatro, tanta universorum lætitia, ut ob recitationem supplicatio decreta sit, eaque pars carminum aureis litteris Iovi Capitolino dicata.

11. Spectaculorum plurima & varia genera edidit: Iuvenales, Circenses, scænicos ludos, gladiatorium munus. Iuvenalibus senes quoque consulares anusque matronas recepit ad lusum. Circensibus loca equiti secreta a cæteris tribuit: commisitque etiam camelorum quadrigas. Ludis, quos pro æternitate Imperii susceptos appellari Maximos voluit, ex utroque ordine & sexu pleriq; ludicras

dictas partes sustinuerunt. Notissimus eques R. elephanto supersedens per catadromū decucurrit. Inducta est & Afranii togata, quæ Incendium inscribitur: concessumque ut scenici ardentis domus supellectilem diripeient, ac sibi haberent. Sparsa & populo missilia omnium rerum per omnes dies singula quotidie millia. Avium cujusque generis multiplex penus, tesseræ frumentariæ, vestis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabule pictæ, mancipia, jumenta, atque etiam mansuetæ feræ: novissime naves, insulæ, agri.

12. Hos ludos spectavit e proscenii fastigio. Munere quod in Amphitheatro ligneo, in regione Martii campi intra anni spatium fabricato, dedit, neminem occidit, ne noxiorum quidem. Exhibuit autem ad ferrum etiam quadringentos senatores, sexcentosque equites R. & quosdam fortunæ atque existimationis integræ ex iisdem ordinibus, confectoresq; ferarum, & ad varia arenæ ministeria. Exhibuit & naumachiam marina aqua innantibus belluis, item Pyrrichas quasdam è numero epheborum, quibus post editam operam diplomata civitatis Romanæ singulis obtulit. Inter Pyrricharum argumenta, taurus Pasiphaen ligneo juvencæ simulacro abditam iniit, ut multi spectantium crediderunt. Icarus primo statim conatu juxta cubiculum ejus decidit, ipsumq; cruore respersit. Nam perraro præsidere, cæterum accubans primum parvis foraminibus, deinde toto podio adaperto spectare consueverat. Instituit & quinquennale certamen primus omnium Romæ, more Græco triplex, musicum, gymnicum, equestre, quod appellavit NERONIA. Dedicatisque thermis atque gymnasio, senatui quoque & equiti oleum præbuit. Magistros toti certamini præposuit consulares sorte, sede prætorum: deinde in orchestram senatumque descendit, & orationis quidem carminisque Latini coronam, de qua honestissimus quisque contenderat, ipsorum consensu concessam sibi recepit. Citharæ autem a judicibus ad se delatam adoravit, ferrique ad Augusti statuam jussit. Gymnico, quod in Septis edebat, inter buthysiæ apparatum, barbam primam posuit conditamque in auream pyxidem, & pretiosissimis margaritis adornatam Iovi Capitolino consecravit. Ad athletarum spectaculum

ſum invitavit & virgines Veſtales : quia Olympiæ Cereris ſacerdotibus ſpectare conceditur.

13. Non immerito inter ſpectacula ab eo edita, & Tiridatis in urbem introitum retulerim. Quem Armeniæ regem magnis pollicitationibus ſolicitatum, cum deſtinato per edictum die oſtēſurus populo propter nubilum distuliſſet, produxit, quo opportuniſſime potuit : diſpoſitis circa fori templa armatis cohortibus, curuli ſedens apud Roſtra triumphantis habitu, inter ſigna militaria, atque vexilla. Et primo per devexum pulpitum ſubeuntem admiſit ad genua, allevatumque dextra exoſculatus eſt. dein precanti, tiara deducta, diadema impoſuit, verba ſupplicis interpretata prætorio viro multitudini pronuntiante. Perductum deinde in theatrum, ac rurſus ſupplicantem, juxta ſe latere dextro collocavit. Ob quæ Imperator conſalutatus, laurea in Capitolium lata, Ianum geminum clauſit tam nullo quam reſiduo bello.

14. Conſulatus quatuor geſſit : primum bimeſtrem. ſecundum & noviſſimum ſemeſtres, tertium quadrimeſtrem: medios duos continuavit, reliquos inter annua ſpatia variavit.

15. In juriſdictione poſtulatoribus niſi ſequenti die, ac per libellos, non temere reſpondit. In cognoſcendo. morē eum tenuit, ut continuis actionibus omiſſis, ſigillatim quæque per vices ageret. Quoties autem ad conſultandum ſecederet, neque in commune quidquam, neque propalam deliberabat : ſed & conſcriptas ab unoquoque ſententias tacitus ac ſecreto legens, quid ipſi libuiſſet, perinde atque pluribus idem videretur, pronuntiabat. In Curiam libertinorum filios diu non admiſit : admiſſisque à prioribus principibus honores denegavit. Candidatos qui ſupra numerum eſſent, in ſolatium dilationis ac moræ, legionibus præpoſuit. Conſulatum in ſenos plerumque menſes dedit. Defunctoque circa Kalend. Ianuarias altero è Coſſ. neminem ſubſtituit: improbās exemplum vetus Caninii Rebili: uno die conſulis. Triumphalia ornamenta, etiam quæſtoriæ dignitatis. & nonnullis ex equeſtri ordine tribuit: nec utique de cauſſa militari. De quibuſdam rebus rationes ad ſenatum miſſas, præterito

quæstoria officio, per Coss. plerumque recitabat.

16. Formam ædificiorum urbis novam excogitavit: & ut ante insulas ac domos porticus essent, de quarum solariis incendia arcerentur: easque sumptu suo exstruxit. Destinarat etiam Ostia tenus mœnia promovere, atque inde fossa mare veteri urbi inducere. Multa sub eo & animadversa severe, & coercita, nec minus instituta: adhibitus sumtibus modus: publicæ cœnæ ad sportulas redactæ: interdictum ne quid in popinis cocti præter legumina aut olera veniret, cum antea nullum non opsonii genus proponeretur. afflicti suppliciis Christiani, genus hominum superstitionis novæ ac maleficæ: vetiti quadrigariorum lusus, quibus inveterata licentia passim vagantibus, fallere ac furari per jocum jus erat: pantomimorum factiones cum ipsis simul relegatæ.

17. Adversus falsarios tunc primum repertum ne tabulæ nisi pertusæ, ac ter lino per foramina trajecto, obsignarentur. Cautum ut in testamentis primæ duæ ceræ, testatorum modo nomine inscripto, vacuæ signaturis ostenderentur: ac ne quis alieni testamenti scriptor legatum sibi adscriberet. Item ut litigatores pro patrociniis certam justamque mercedem, pro subselliis nullam omnino darent, præberent ærario gratuita: utq; rerum actu ab ærario caussæ ad forum, ac recuperatores transferrentur: & ut omnes appellationes à judicibus ad senatum fierent.

18. Augendi, propagandique Imperii neque voluntate ulla neque spe motus umquam, etiam ex Britannia deducere exercitum cogitavit: nec nisi verecundia, ne obtrectare parentis gloriæ videretur, destitit. Ponti modo regnum concedente Polemone, item Alpium, defuncto Cottio in provinciæ formam redegit.

19. Peregrinationes duas omnino suscepit, Alexandrinam & Achaicam: sed Alexandrina ipso profectionis die destitit, turbatus religione simul ac periculo. Nam circuitis templis cum in æde Vestæ resedisset, consurgenti ei primum lacinia obhæsit: deinde tanta oborta caligo est, ut despicere non posset. In Achaja Isthmum perfodere aggressus, prætorianos pro concione ad inchoandum opus cohortatus est: tubaque signo dato, primus rastello

rastello humum effodit, & corbulæ congestam humeris extulit, Parabat & ad Caspias portas expeditionem, conscripta ex Italicis senum pedum tyronibus nova legione, quam Magni Alexandri phalangem appellabat. Hæc partim nulla reprehensione partim etiam non mediocri laude digna in unum contuli: ut secernerem à probris ac sceleribus ejus, de quibus dehinc dicam.

20. Inter ceteras disciplinas pueritiæ tempore imbutus & musica, statim ut Imperium adeptus est, Terpnum citharœdum vigentem tunc præter alios, accersiit: diebusque continuis post cœnam canenti in multam noctem assidens, paullatim & ipse meditari exercerique cœpit: nec eorum quidquam omittere, quæ generis ejus artifices, vel conservandæ vocis caussa vel augendę factitarent. & plumbeam chartam supinus pectore sustinere: & clystere vomituque purgari: & abstinere pomis cibisque officientibus: donec blandiente profectu (quamquam exiguæ vocis, & fuscæ) prodire in scenam concupivit: subinde inter familiares Græcum proverbium jactans, occultæ musicæ nullum esse respectum. Et prodiit Neapoli primũ: ac, ne concusso quidem repente motu terræ theatro, ante cantare destitit quam inchoatum absolveret νόμον. Ibidem sæpius & per complures cantavit dies: sumpto etiam ad reficiendam vocem brevi tempore, impatiens secreti, a balneis in theatrum transiit, mediaque in orchestra frequente populo epulatus, si paullum subbibisset, aliquid se sufferti tinniturum Græco sermone promisit. Captus autem modulatis Alexandrinorum laudationibus, qui de novo commeatu Neapolim confluxerant, plures Alexandria evocavit. Neque eo segnius adolescẽtulos equestris ordinis, & quinque amplius millia e plebe robustissimæ juventutis undique elegit, qui divisi in factiones, plausuum genera condiscerent, (bombos, & imbrices, & testas vocabant) operamque navarent cantanti sibi, insignes pinguissima coma, & excellentissimo cultu pueri, nec sine anulo lævi: quorum duces quadragena millia HS merebant.

21. Cum magni æstimaret cantare, etiam Romę Neroneum agona ante præstitutam diem revocavit. Flagitantibusque cunctis cœlestem vocem,

respondit quidem, in hortis se copiam volentibus facturum: sed adjuvante vulgi preces etiam statione militum, quæ tunc excubabat, repræsentaturum se pollicitus est libens. ac sine mora nomen suum in albo profitentium citharœdorum jussit adscribi: sorticulaque in urnam cum cæteris demissa intravit ordine suo, simulque Præfecti prætorii citharam sustinentes, post tribuni militum, juxtaque amicorum intimi. Vtque constitit peracto principio, Nioben se cantaturũ per Cluvium Rufum consularem pronuntiavit, & in horam fere decimam perseveravit. coronamque eam, & reliquam certaminis partem in annum sequentem distulit, ut sæpius canendi occasio esset. Quod cum tardum videretur, non cessavit identidem se publicare. Non dubitavit etiam privatis spectaculis operam inter scenicos dare, quodam prætorum HS decies offerente. Tragœdias quoque cantavit personatus: heroum Deorumque, item heroidum ac Dearum personis effictis ad similitudinem oris sui, & fœminæ, prout quamque diligeret. Inter cætera cantavit Canacen parturientem, Orestem matricidam, OEdipodem excæcatum, Herculem insanum. In qua fabula fama est tirunculum militẽ positum ad custodiam aditus, cum eum ornari ac vinciri catenis, sicut argumentum postulabat, videret, accurrisse ferendæ opis gratia.

22. Equorum studio vel præcipue ab ineunte ætate flagravit, plurimusque illi sermo, quamquam vetaretur, de circensibus erat: & quondam tractum Prasinũ agitatorem inter condiscipulos querens, objurgante magistro, de Hectore se loqui ementitus est. Sed cum inter initia Imperii eburneis quadrigis quotidie in abaco luderet, ad omnes etiam minimos Circenses commeabat secessu, primo clam, deinde propalam: ut nemini dubium esset eo die utique affuturum. Neque dissimulabat velle se palmarum numerum ampliare: quare spectaculum multiplicatis missibus in serum protrahebatur, ne dominis quidem jam factionum dignantibus, nisi ad totius diei cursum, greges ducere. Mox & ipse aurigare, atque etiam spectari sæpius voluit: positoque in hortis inter servitia & sordidã plebem rudimento, universorum se oculis in Circo maximo præbuit, aliquo liberto mittente

map-

mappam, unde magistratus solent. Nec contentus harũ artium experimenta Romę dedisse, Achaïam, ut diximus, petiit, hinc maxime motus: Instituerant civitates, apud quas musici agones edi solẽt, omnes citharœdorum coronas ad ipsum mittere. Eas adeo grate recipiebat, ut legatos, qui pertulissent, non modo primos admitteret, sed etiam familiaribus epulis interponeret. A quibusdam ex his rogatus, ut cantaret super cœnam, exceptusq; effusius, solos scire audire Græcos, solosque se & studiis suis dignos ait. Nec profectione dilata, ut primum Cassiopen trajecit, statim ad aram Iovis Cassii cantare auspicatus est.

23. Certamina deinceps obiit omnia. Nam & quæ diversissimorum temporum sunt, cogi in unum annum, quibusdam etiam iteratis jussit. Olympiæ quoque præter consuetudinem musicum agona commisit. Ac, ne quid circa hæc occupatum avocaret detineretve, cum præsentia ejus urbicas res egere à liberto Helio admoneretur, rescripsit his verbis; Quamvis nunc tuum consilium sit & votum, celeriter reverti me · tamen suadere & optare potius debes, ut Nerone dignus revertar. Cantante eo, ne necessaria quidem caussa excedere theatro licitum erat. Itaque & enixę quædam in spectaculis dicuntur. & multi tædio audiendi laudandique, clausis oppidorum portis, aut furtim desiluisse de muro, aut morte simulata funere elati. Quàm autem trepide anxieque certaverit, quanta adversariorum æmulatione, quo metu judicũ, vix credi potest. Adversarios quasi plane conditionis ejusdem, observare, captare, infamare secreto, nonnumquam ex occursu maledictis incessere; ac, si qui arte præcellerent, corrumpere etiam solebat. Iudices autem prius quam inciperet, reverentissime alloquebatur, omnia se facienda fecisse, sed eventum in manu esse Fortunæ · illos, ut sapientes & doctos viros fortuita debere excludere: atque ut auderet hortantibus, æquiore animo recedebat: ac ne sic quidem sine sollicitudine taciturnitatem pudoremque quorundam pro tristitia ex malignitate arguens, suspectosque sibi dicens.

24. In certando vero ita legi obediebat, ut nũquam excreare ausus, sudorem quoq; frontis brachio detergeret: atque etiam in quodam tragico

actu,

actu, cum elapsum baculum cito resumsisset, pavidus, & metuens, ne ob delictum certamine submoveretur, non aliter confirmatus est quam adjurante hypocrita non animadversum id inter exsultationes succlamationesque populi. Victorem autem se ipse pronuntiabat. Qua de causa & præconio ubique contendit. Ac ne cujus alterius hieronicarum memoria, aut vestigium exstaret usquã, subverti & unco trahi, abjiciq; in latrinas omnium statuas & imagines imperavit. Aurigavit quoque plurifariam, Olympiis vero etiam decemjugem: quamvis idipsum in rege Mithridate carmine quodam suo reprehendisset. Sed excussus curru, ac rursus repositus, cum perdurare non posset, destitit ante decursum: nec eo secius coronatus est. Decedens deinde, provinciam universam libertate donavit: simulque judices civitate Romana, & pecunia grandi. Quæ beneficia è medio stadio Isthmiorum die sua ipse voce pronuntiavit.

25. Reversus e Græcia Neapolim, quod in ea primum artem protulerat, albis equis introiit, disjecta parte muri, ut mos hieronicarum est. Simili modo Antium, inde Albanum, inde Romam. Sed & Romam eo curru quo Augustus olim triumphaverat, & in veste purpurea, distinctaque stellis aureis chlamyde, coronamque capite gerens Olympiacam, dextra manu Pythiam, præeunte pompa cæterarum cum titulis, ubi, & quos, quo cantionum, quove fabularum argumento vicisset: sequentibus currum ovantium ritu plausoribus, Augustianos, militesque se triumphi ejus clamantibus. Dehinc diruto Circi maximi arcu, per Velabrum Forumque, Palatium & Apollinem petiit. Incedenti passim victimæ cæsæ, sparso per vias identidem croco; ingestæque aves, ac lemnisci & bellaria. Sacras coronas in cubili circum lectos posuit. Item statuas suas citharœdico habitu: qua nota etiam nummum percussit. Ac post hæc tantum absuit à remittendo laxandoque studio: ut conservandæ vocis gratia, neque milites umquam, nisi absens, aut alio verba pronuntiante, appellaret: neque quidquam serio jocove egerit, nisi adstante phonasco qui moneret, parceret arteriis, ac sudarium ad os applicaret: multisque vel amicitiam suam obtulerit, vel simultatem indixerit, prout

prout quisque se magis parcius ve laudasset.

26. Petulantiam, libidinem, luxuriam, avaritiam, crudelitatem sensim quidem primo & occulte, velut juvenili errore, exercuit sed ut tunc quoque dubium nemini foret, naturæ illa vitia non ætatis esse. Post crepusculum statim arrepto pileo vel galero, popinas inibat: circumque vicos vagabatur ludibundus, nec sine pernicie tamen. Siquidem redeuntes à cœna verberare, ac repugnantes vulnerare, cloacisque demergere assueverat: tabernulas etiam effringere & expilare: quintana domi constituta, ubi partæ & ad licitationem dividendæ prædæ pretium assumeretur. Ac sæpe in ejusmodi rixis, oculorum & vitæ periculum adiit; a quodam laticlavio, cujus uxorem attrectaverat, prope ad necem cæsus. Quare nunquam postea se publico illud horæ sine tribunis commisit, procul & occulte subsequentibus. Interdiu quoque clam gestatoria sella delatus in theatrum, seditionibus pantomimorum ex parte proscenii superiori, signifer simul ac spectator aderat. Et cum ad manus ventum esset, lapidibusque & subselliorum fragminibus decerneretur, multa & ipse jecit in populum, atque etiam prætoris caput consauciavit.

27. Paullatim vero invalescentibus vitiis, jocularia & latebras omisit, nullaque dissimulandi cura ad majora palam erupit. Epulas à medio die ad mediam noctem protrahebat: refotus sæpius calidis piscinis, ac tempore æstivo nivatis. Cœnitabatque nonnumquam & in publico, Naumachia præclusa, vel Martio campo, vel Circo maximo, inter scortorum totius urbis ambubajarumque ministeria. Quoties Ostiam Tiberi deflueret, aut Bajanum sinum præternavigaret, dispositæ per litora & ripas diversoriæ tabernæ parabantur, insignes ganeæ & matronarum institorio copas imitantium, atque hinc inde hortantium ut appelleret. Indicebat & familiaribus cœnas, quorum uni mitellita quadragies HS constitit, alteri pluris aliquanto absortio rosaria.

28. Super ingenuorum pædagogia, & nuptarum concubinatus, Vestali Virgini Rubriæ vim intulit. Acten libertam paullum absuit quin justo matrimonio sibi conjungeret: submissis consularibus viris qui regio genere ortam pejerarent. Puerum

Spo-

Sporum, exsectis testibus, etiam in muliebrem naturam transfigurare conatus est: cum dote & flameo per sollenne nuptiarum celeberrimo officio, deductum ad se pro uxore habuit. Exstatque cujusdam non inscitus jocus, Bene agi potuisse cum rebus humanis, si Domitius pater talem habuisset uxorem. Hunc Sporum Augustarum ornamentis excultum, lecticaque vectum, & circa conventus mercatusque Græciæ, ac mox Romæ circa Sigillaria, comitatus est, identidem exosculans. Nam matris concubitum appetiisse, & ab obtrectatoribus ejus, ne ferox & impotens mulier & hoc genere gratiæ prævaleret, deterritum nemo dubitavit. utique postquam meretricem, quam fama erat Agrippinæ simillimam, inter concubinas recepit. Olim etiam quoties lectica cum matre veheretur, libidinatum inceste, ac maculis vestis proditum affirmavit.

29. Suam quidem pudicitiam usque adeo prostituit, ut contaminatis pene omnibus membris, novissime quasi genus lusus excogitaret: quatenus feræ pelle contectus emitteretur e cavea, virorumque ac fœminarum ad stipitem deligatorum inguina invaderet & cum affatim desævisset, conficeretur a Doryphoro liberto: cui etiam, sicut ipsi Sporus, ita ipse denupsit, voces quoque & ejulatus vim patientium virginum imitatus. Ex nonnullis comperi, persuasissimum habuisse eum, neminem hominem pudicum, aut ulla corporis parte purum esse verum plerosque dissimulare vitium, & calliditate obtegere: ideoque professis apud se obscœnitatem, cætera quoque concessisse delicta.

30. Divitiarum & pecuniæ fructum non alium putabat quam profusionem, sordidos ac deparcos esse quibus ratio impensarum constaret: prælautos vereque magnificos qui abuterentur ac perderent. Laudabat mirabaturque avunculum Cajum, nullo magis nomine quam quod ingentes a Tiberio relictas opes in brevi spatio prodegisset. Quare nec largiendi [illegible] absumendi modum tenuit. In Tiridatem, quod vix credibile videatur, octingena nummum millia diurna erogavit, abeuntique super HS millies contulit. Menecratem citharœdum & Spicillum mirmillonem triumphalium virorum patrimoniis ædibusque donavit. Cercopi-

thecum

thecum Panerotem fœneratorem, & urbanis rusticisque prædiis locupletatum, prope regio extulit funere. Nullam vestem bisinduit. Quadringenis in punctum HS aleam lusit. Piscatus est rete aurato, purpura coccoque funibus nexis. Nunquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argenteis, canusinatis mulionibus, armillata & phalerata cum Mazacum turba, atque cursorum.

31. Non in alia re damnosior quam in ædificando. Domum a Palatio Esquilias usque fecit. Quã primo Transitoriam, mox, incendio absumtam, restitutamque, Auream nominavit. De cujus spatio atque cultu suffecerit hoc retulisse. Vestibulum ejus fuit, in quo colossus centum viginti pedum staret ipsius effigie. tanta laxitas, ut porticus triplices milliarias haberet: item stagnum maris instar, circumseptum ædificiis ad urbium speciem. Rura insuper arvis atque vinetis & pascuis, silvisque, varia cum multitudine omnis generis pecudum ac ferarum. In cæteris partibus cuncta auro lita, distincta gemmis unionumque conchis erant. Cœnationes laqueatæ tabulis eburneis versatilibus, ut flores, fistulis, ut unguenta desuper spargerentur: Præcipua cœnationum rotunda, quæ perpetuo diebus ac noctibus vice mundi circumageretur: balineę marinis et Albulis fluẽtes aquis. Ejusmodi domum cum absolutam dedicaret, hactenus comprobavit, ut se diceret quasi hominem tandem habitare cœpisse. Præterea inchoabat piscinam a Miseno ad Avernum lacum, contectam, porticibus conclusam, quo quidquid totis Bajis calidarum esset converteretur. Fossam ab Averno Ostiam usque, ut navibus nec tamen mari iretur, longitudinis per centum sexaginta millia: latitudinis, qua contrariæ quinqueremes commearent. Quorum operum perficiendorum gratia, quod ubiq; esset custodię in Italiã deportari, etiam scelere convictos, non nisi ad opus damnari, præceperat. Ad hunc impendiorum furorem super fiduciam imperii, etiam spe quadam repentina immẽsarum & reconditarum opum impulsus est: ex indicio equitis Rom. pro comperto pollicentis, thesauros antiquissimæ gazæ, quos Dido regina fugiens Tyro secum extulisset, esse in Africa vastissimis specubus abditos,

ac posse erui parvula molientium opera.

32 Verum ut spes fefellit, destitutus, atque ita jam exhaustus & egens, ut stipendia quoq; militum, & commoda veteranorum protrahi ac differri necesse esset, calumniis rapinisque intendit animum. Ante omnia instituit ut e libertorum defunctorum bonis pro semisse dodrans cogeretur ei, qui sine probabili causa eo nomine essent quo fuissent illæ familiæ quas ipse contingeret. deinde ut ingratorum in principem testamenta ad fiscum pertinerent: ac ne impune esset studiosis juris qui scripsissent vel dictassent ea: tum ut lege majestatis facta dictaq; omnia, quibus modo delator non deesset, tenerentur. Revocavit & præmia coronarum, quæ umquam sibi in certaminibus civitates detulissent. Et cum interdixisset usum amethystini ac Tyrii coloris, submisissetque qui nundinarum die pauculas uncias vēderet, præclusit cunctos negotiatores. Quinetiam inter canendum animadversam matronam e spectaculis, vetita purpura cultā, demonstrasse procuratoribus suis creditur: detractamque illico, non veste modo sed & bonis exuit. Nulli delegavit officium, ut non adjiceret: scit quid mihi opus sit: & hoc agamus ne quis quidquam habeat. Ultimo, templis compluribus dona detraxit, simulacraque ex auro vel argento fabricata conflavit: in his Penatium deorum, quæ mox Galba restituit.

33. Parricidia & cædes a Claudio exorsus est: cujus necis, etsi non auctor, at conscius fuit: neq; dissimulanter, ut qui boletos, in quo cibi genere venenū is acceperat, quasi deorum cibum, posthac proverbio Græco collaudare sit solitus. Certe omnibus rerum verborumque contumeliis mortuum insectatus est, modo stultitiæ modo sævitiæ arguens. Nam & morari eum inter homines desiisse, producta prima syllaba jocabatur: multaq; decreta & constituta, ut insipientis atque deliri, pro irritis habuit. Denique bustum ejus consepiri, nisi humili levique materia, neglexit. Britannicum, non minus æmulatione vocis, quæ illi jucundior suppetebat, quam metu ne quandoque apud hominum gratiam paterna memoria prævaleret, veneno aggressus est. Quod acceptum a quadam Locusta, venenariorum indice, cum opinione tardius cederet, ventre modo Britannici moto: accersitam mulie-

rem

rem sua manu verberavit, arguens pro veneno remedium dedisse. Excusantique minus datum ad occultandam facinoris invidiam. Sane, inquit, legem Juliam timeo: cogitque se coram in cubiculo quam posset velocissimum ac præsentaneum coquere. Deinde in hædo expertus, postquam is quinque horas protraxit: iterum ac sæpius recoctum, porcello objecit. Quo statim exanimato, inferri in triclinium, darique cœnanti secum Britannico imperavit. Et cum ille ad primum gustum concidisset, comitiali morbo ex consuetudine correptum apud convivas ementitus, postero die raptim inter maximos imbres translatitio extulit funere. Locustæ pro navata opera, impunitatem prædiaque ampla, sed & discipulos dedit.

34. Matrem, dicta factaque sua exquirentem acerbius & corrigentem, hactenus primo gravabatur, ut invidia identidem oneraret, quasi cessurus imperio, Rhodumque abiturus: mox & honore omni & potestate privavit: abductaque militũ & Germanorum statione, contubernio quoque ac palatio expulit. Neque in divexanda quidquam pensi habuit: submissis & qui Romæ morantem, litibus, & in secessu quiescentem, per convitia & jocos, terra marique prætervehentes inquietarent. Verũ minis ejus, ac violentia territus perdere statuit. Et cum veneno ter tentasset, sentiretque antidotis præmunitã; lacunaria, quę noctu super dormientem laxata machina deciderent, paravit. Hoc consilio per conscios parum celato, solutilem navem, cujus vel naufragio vel cameræ ruina periret, commentus est. Atque ita reconciliatione simulata jucundissimis literis Bajas evocavit ad sollennia Quinquatrium simul celebranda: datoq; negotio nietarchis, qui Liburnicam, qua advecta erat, velut fortuito concursu confringerent, protraxit convivium. Repetentiq; Baulos, in locum corrupti navigii, machinosum illud obtulit, hilare profecutus: atque in digressu papillas quoq; exosculatus, reliquum temporis cum magna trepidatione vigilavit, cœptorum opperiens exitum. Sed ut diversa omnia, nandoq; evasisse eam comperit, inops consilii L. Agerinũ, libertum ejus, salvam & incolumem cum gaudio nuntiantem, objecto clam juxta pugione, ut percussorem sibi subornatũ arripi constringiq; jussit, matremq; occidi, quasi

deprehensum crimen voluntaria morte vitasset. Adduntur his atrociora, nec incertis auctoribus, ad visendum interfectæ cadaver accurrisse, contrectasse membra, alia vituperasse, alia laudasse, sitique interim oborta, bibisse. Neque tamen sceleris conscientiam, quamquam & militum & senatus populique gratulationibus confirmaretur, aut statim aut umquam postea ferre potuit: sæpe confessus exagitari se materna specie, verberibus Furiarum, ac tædis ardentibus. Quin & facto per Magos sacro, evocare Manes, & exorare tentavit. Peregrinatione quidem Græciæ, Eleusiniis sacris, quorum initiatione impii & scelerati voce præconis submoverentur, interesse non ausus est. Iunxitque parricidio matris amitæ necem. Quam cum ex duritia alvi cubantem visitaret, & illa tractans lanuginem ejus, ut assolet, jam grandis natu, per blanditias forte dixisset, Simul hanc excepero, mori volo: conversus ad proximos, confestim se positurum velut irridens ait: præcepitque medicis ut largius purgarent ægram. Nam necdum defunctæ bona invasit, suppresso testamento, ne quid abscederet.

35. Vxores præter Octaviam duas postea duxit: Poppæam Sabinam, quæstorio patre natam, & equiti Romano ante nuptam: deinde Statiliam Messalinam Tauri bis consulis ac triumphalis abneptem. Qua ut potiretur, virum ejus Atticum Vestinum COSS. in honore ipso trucidavit. Octaviæ consuetudinem cito aspernatus, corripientibus amicis, sufficere illi debere respondit uxoria ornamenta. Eandem mox sæpe frustra strangulare meditatus, dimisit ut sterilem: sed improbante divortium populo, nec parcente conviciis, etiam relegavit. Denique occidit sub crimine adulteriorum, adeo impudenti falsoque, ut in quæstione pernegantibus cunctis, Anicetum pædagogum suum indicem subjecerit, qui dolo stupratam a se fateretur. Poppæam duodecimo die post divortium Octaviæ in matrimonium acceptam, dilexit unice. Et tamen ipsam quoque ictu calcis occidit, quod se ex aurigatione sero reversum gravida & ægra conviciis incesserat. Ex hac filiam tulit Claudiam Augustam, amisitque admodum infantem. Nullum adeo necessitudinis genus est quod non scelere perculerit. Antoniam Claudii filiam recusantem post Poppææ

pææ

pææ mortem nuptias suas, quasi molitricem novarum rerum, interemit. Similiter interemit cæteros, aut affinitate aliqua sibi aut propinquitate conjunctos. In quibus Aulum Plautium juvenē: quem cum ante mortem per vim constuprasset: Eat nunc, inquit, mater mea. & successorem meum osculetur jactans dilectum ab ea, & ad spem imperii impulsum. Privignum Rufinum Crispinum, Poppæa natum, impuberem adhuc, quia ferebatur ducatus & imperia ludere, mergendum mari, dum piscaretur, servis ipsius demandavit. Tuscum nutricis filium relegavit, quod in procuratione Ægypti, balneis in adventum suum extructis lavisset. Senecam præceptorem ad necem compulit: quamvis sæpe commeatum petenti, bonisque cedenti persancte jurasset, suspectum se frustra, periturumque potius quam nociturum ei. Burro præfecto remedium ad fauces pollicitus, toxicum misit. Libertos divites & senes olim adoptionis, mox dominationis suæ fautores, atque rectores, veneno partim cibis partim potionibus indito, intercepit.

36. Nec minore sævitia foris & in exteros grassatus est. Stella crinita, quæ summis potestatibus exitium portendere vulgo putatur, per continuas noctes oriri cœperat. Anxius ea re, ut ex Babilo astrologo didicit, solere reges talia ostenta cæde aliqua illustri expiare, atq; à semet in capita procerum depellere: nobilissimo cuique exitium destinavit. Enimvero multo magis & quasi per justam causam duabus conjurationibus promulgatis quarum prior majorque Pisoniana, Romæ: posterior, Viniciana, Beneventi conflata atque detecta est. Conjurati e vinculis triplicium catenarum dixere caussam: cum quidam crimen ultro faterentur, nonnulli etiam imputarent, tamquam aliter illi non possent nisi morte succurrere, dedecorato flagitiis omnibus. Damnatorum liberi urbe pulsi, enectique veneno aut fame. Constat quosdam cum pædagogis & capsariis uno prandio pariter necatos, alios diurnum victum prohibitos quærere.

37. Nullus posthac adhibitus delectus aut modus interimendi quoscumque libuisset, quacumque de caussa. Sed ne de pluribus referam, Salvidieno Orfito objectum est quod tabernas tres de

N 2 domo

domo ſua circa forum civitatibus ad ſtationem locaſſet: Caſſio Longino juriſconſulto, ac luminibus orbato, quod in vetere gentili ſtemmate C. Caſſii percuſſoris Cæſaris imagines reſtituiſſet: Pæto Thraſeæ, triſtior & pædagogi vultus. Mori juſſis non amplius quam horarium ſpatium dabat. Ac ne quid moræ interveniret, medicos admovebat, qui cunctantes continuo curarent. Ita enim vocabat, venas mortis gratia incidere. Creditur etiam polyphago cuidam Ægyptii generis, crudam carnem & quidquid daretur mandere aſſueto, concupiſſe vivos homines laniandos abſumendosque objicere. Elatus inflatusque tantis velut ſucceſſibus, negavit quemquam principem ſciſſe, quid ſibi liceret. Multasque nec dubias ſignificationes ſæpe jecit, ne reliquis quidem ſe parſurum ſenatoribus: eumque ordinem ſublaturum quandoque e Rep. ac provincias & exercitus equiti Rom. ac libertis permiſſurum. Certe neque adveniens, neque proficiſcens, quemquam oſculo impertivit, ac ne reſalutatione quidem. Et in auſpicando opere Iſthmi, magna frequentia clare, Ut ſibi ac pop. Rom. bene res verteret, optavit, diſſimulata ſenatus mentione.

38. Sed nec populo aut mœnibus patriæ pepercit. Dicente quodam in ſermone communi,

Ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί.

Immo, inquit, ἐμοῦ ζῶντος. Planeq; ita fecit: nam quaſi offenſus deformitate veterum ędificiorum, & anguſtiis flexuriſque vicorum, incendit urbem tã palam, ut plerique conſulares, cubicularios ejus, cum ſtupa tædaque, in prędiis ſuis deprehenſos nõ attigerint: & quædam horrea circa domum AVream, quorum ſpatium maxime deſiderabat, ut bellicis machinis labefactata, atque inflammata ſint, quod ſaxeo muro conſtructa erant. Per ſex dies, ſeptemque noctes ea clade ſævitum eſt, ad monumentorum buſtorumque diverſoria plebe compulſa. Tunc præter immenſum numerum inſularum, domus priſcorum ducum arſerunt, hoſtilibus adhuc ſpoliis adornatæ, deorumque ædes ab regibus, ac deinde Punicis ac Gallicis bellis votæ dedicatæq;: & quidquid viſendum atq; memorabile ex antiquitate duraverat. Hoc incendium e turri Mæcenatiana proſpectans, lætusq; flammæ, ut aiebat,

bat,

bat, pulcritudine, ἅλωσιν Ilii in illo suo scenico habitu decantavit. Ac ne non hinc quoq; quantum posset prædæ & manubiarum invaderet, pollicitus cadaverum & ruderum gratuitam egestionem, nemini ad reliquias rerum suarum adire permisit collationibusq; non receptis modo, verum & efflagitatis, provincias privatorumque census prope exhausit.

39. Accesserunt tantis ex principe malis, probrisq;, quædam & fortuita: pestilentia unius autumni, qua triginta funerum millia in rationem Libitinæ venerunt: clades Britannica, qua duo præcipua oppida, magna civium sociorumq; cæde direpta sunt: ignominia ad Orientē, legionibus in Armenia sub jugum missis, ægreq; Syria retenta. Mirum, & vel præcipue notabile inter hæc fuit, nihil eum patientius quam maledicta & convitia hominum tulisse; neque in ullos leniorem quam qui se dictis aut carminibus lacessissent, extitisse. Multa Græce Latineque proscripta, aut vulgata sunt, sicut illa:

Νέρων, Ὀρέστης, Ἀλκμαίων, μητροκτόνοι,
Νεόνυμφον Νέρων, ἰδίαν μητέρ' ἀπέκτεινε.

Quis negat Æneæ magna de stirpe Neronem?
Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.
Dum tendit citharam noster, dum cornua Parthus,
Noster erit Pæan, ille Ἑκατηβελέτης.
Roma domus fiet: Vejos migrate Quirites,
Si non & Vejos occupat ista domus.

Sed neque auctores requisivit: & quosdam per indicem delatos ad senatum, affici graviore pœna prohibuit. Transeuntem eum Isidorus Cynicus in publico clara voce corripuerat, quod Nauplii mala bene cantitaret, sua bona male disponeret. Et Datus Atellanarum histrio in cantico quodam, ὑγίαινε πάτερ, ὑγίαινε μῆτερ, ita demonstraverat, ut bibentem natantemque faceret, exitum C. Claudii Agrippinæque significans: & in novissima clausula *--Orcus vobis ducit pedes,* senatum gestu notaret: histrionem philosophum Nero nihil amplius quam urbe Italiaque submovit, vel contemtu omnis infamiæ, vel ne fatendo dolorem, irritaret ingenia.

40. Talem principem paullo minus XIV an-

nos perpessus terrarum orbis, tandem destituit: Initium facientibus Gallis, duce Iulio Vindice, qui tum eam provinciam pro prætore obtinebat. Prædictum a mathematicis Neroni olim erat, fore ut quandoque destitueretur: unde illa vox ejus celeberrima, τὸ τέχνιον πᾶσα γαῖα τρέφει. quo majore venia meditaretur citharœdicā artem principi sibi gratam; privato necessariam. Spoponderunt tamē quidam destituto et ordinationē Orientis nonnulli nominatim regnū Hierosolymorum, plures omnis pristinæ fortunæ restitutionē. Cui spei pronior, Britannia Armeniaq; amissa, ac rursus utraq; recepta, defunctū se fatalibus malis existimabat. Vt vero consulto Delphis Apolline, septuagesimum ac tertium annum cavendum sibi audivit, quasi eo demum obiturus, ac nihil conjectans de ætate Galbæ, tanta fiducia, non modo senectam, sed etiam perpetuam singularemque concepit felicitatem, ut amissis naufragio pretiosissimis rebus, nō dubitaverit inter suos dicere, piscea eas sibi relaturos. Neapoli de motu Galliarum cognovit die ipso, quo matrem occiderat: adeoque lente ac secure tulit, ut gaudentis etiam suspicionem præberet, tamquam occasione nata spoliandarum jure belli opulentissimarum provinciarum. Statimque in gymnasium progressus, certantes athletas effusissimo studio spectavit. Cœnæ quoque tempore interpellatus tumultuosioribus litteris, hactenus excanduit, ut malum iis qui descissent, minaretur. Denique per octo continuos dies non rescribere cuiquam, non mandare quid aut præcipere conatus, rem silentio obliteravit

41. Edictis tandem Vindicis contumeliosis, & frequentibus permotus, senatum epistola in ultionem sui, reique publicæ adhortatus est: excusato languore faucium, propter quem non adesset. Nihil autem æque doluit quam ut citharœdū malum se increpitum, ac pro Nerone Ænobarbū appellatum. Et nomen quidem gentile, quod sibi per contumeliam exprobraretur, resumpturum se professus est, deposito adoptivo. Cætera convitia ut falsa, non alio argumento refellebat, quam quod etiam inscitia tantopere laboratæ perfectæq; a se artis objiceretur: singulos subinde rogitans nos-

alius

aliis super alios nuntiis, Romam prætrepidus rediit. Leviterque modo in itinere frivolo auspicio mente recreata, cum annotasset insculptum monumento militem Gallum ab equite Rom. oppressum, trahi crinibus, ad eam speciem exiluit gaudio, cœlumque adoravit. Ac ne tunc quidem aut senatu aut populo coram appellato, quosdam e primoribus viris domum evocavit. transactaque raptim consultatione, reliquam diei partem per organa hydraulica novi & ignoti generis circumduxit. Ostendensque singula de ratione ac difficultate cujusque disserens, jamque se etiam prolaturum omnia in theatrum affirmavit, si per Vindicem liceat.

42. Postquam deinde etiam Galbam & Hispanias descivisse cognovit, collapsus, animoque totaliter fracto, diu & sine voce & prope intermortuus jacuit. Vtque resipuit veste descissa, capite converberato, actum de se pronunciavit. Consolantique nutriculæ, & aliis quoq; jam principibus similia accidisse memoranti, Se vero præter cæteros inaudita & incognita pati respondit, qui summum imperium vivus amitteret. Nec eo secius quidquā ex consuetudine luxus atque desidiæ omisit vel imminuit. Quinimmo, cum prosperi quiddam ex provinciis nuntiatum esset, super abundantissimā cœnam jocularia in defectionis duces carmina, lasciveque modulata, quæ vulgo innotuerunt, etiam gesticulatus est: ac spectaculis theatri clam illatus, cuidam scenico placenti nuntium misit, abuti eum occupationibus suis.

43. Initio statim tumultus, multa & immania, verum non abhorrentia a sua natura, creditur destinasse. Successores, percussoresque submittere exercitus & provincias regentibus quasi conspiratis, idemq; & unum sentientibus: quidquid ubiq; exsulum, quidquid in urbe hominum Gallicanorum esset, contrucidare: illos, ne desciscentibus aggregarentur: hos, ut conscios popularium suorum, atque fautores. Gallias exercitibus diripiendas permittere: senatum universum veneno per convivia necare, urbem incendere, feris in populum immissis, quo difficilius defenderetur. Sed absterritus, non tam pœnitentia quam perficiendi desperatione, credensque expeditionem necessariam, COSS. ante tempus privavit honore: atque in utriusque

locum solus iniit consulatum, quasi fatale esset, non posse Gallias debellari nisi a consule. Ac susceptis fascibus, cum post epulas triclinio digrederetur, innixus humeris familiarium, affirmavit, simul ac primũ provinciam attigisset, inermem se in conspectum exercituum proditurum, nec quidquam aliquid quam fleturum. Revocatisq; ad pœnitentiam defectoribus, sequenti die lætum inter lætos cantaturum epinicia, quæ jam nunc sibi componi oporteret.

44. In præparanda expeditione primam curam habuit deligendi vehicula, portandis scenicis organis, concubinasque, quas secum educeret, tondendi ad virilem modum, & securibus peltisque Amazonicis instruendi. Mox tribus urbanas ad sacramentum citavit: ac nullo idoneo respondente, certum dominis servorum numerum indixit: nec nisi ex tota cujusq; familia probatissimos, nec dispensatoribus quidem, aut amanuensibus exceptis, recepit. Partem etiam census omnes ordines conferre jussit: & insuper inquilinos privatarum ædium atque insularum, pensionem annuam repræsentare fisco. Exegitque ingenti fastidio & acerbitate nummum asperum, argentum postulatum, aurum ad obrusam: ut plerique omnem collationem palam recusarent, consensu flagitantes, à delatoribus potius revocanda præmia quæcumque cepissent.

45. Ex annonæ quoque caritate luctantium accrevit invidia. Nam & forte accidit, ut in publica fame Alexandrina navis nuntiaretur pulverem luctatoribus aulicis advexisse. Quare omnium in se odio concitato, nihil cõtumeliarum defuit quin subiret. Statuæ ejus à vertice currus appositus est, cum inscriptione Græca Nunc demum agona esse; &, Traberet tandem. Alterius collo & ascopera deligata, simulq; titulus, Ego quid potui? sed tu culeum meruisti. Adscriptum & columnis, Etiam Gallos eum cantando excitasse. Iam noctibus jurgia cum servis plerique simulantes, crebro Vindicem poscebant.

46. Terrebatur ad hæc evidentibus portentis somniorum & auspiciorum, & ominum, tum veteribus tum novis: numquã antea somniare solitus. Occisa demum matre, vidit per quietem, navẽ sibi regenti extortum gubernaculum: trahique se ab

Octavia

Octavia uxore in arctissimas tenebras. & modo pennatarum formicarum multitudine oppleri, modo a simulacris gentium ad Pompeji theatrum dedicatarum circuiri, arceriq; progressu. Astureonẽ, quo maxime lætabatur, posteriore corporis parte in simiæ speciem transfiguratum, ac tantum capite integro hinnitus edere canoros. De Mausoleo sponte foribus patefactis exaudita vox est, nomine eũ vocantis. Kalend. Januarii exornati Lares in ipso sacrificii apparatu conciderunt. Auspicanti Sporus anulum muneri obtulit: cujus gemmę sculptura erat, Proserpinæ raptus. Votorum nuncupatione magna jam ordinum frequentia vix repertæ Capitolii claves. Cum ex oratione ejus, qua in Vindicem perorabat, recitaretur in senatu, daturos pœnas sceleratos, ac brevi dignum exitum facturos, conclamatum est ab universis. Tu facies Auguste. Observatum etiam fuerat, novissimam fabulam cantasse eum publice Oedipodem exsulem, atque in hoc decidisse versu:

Θανεῖν μ' ἄνωγε σύγγαμος, μήτηρ, πατήρ.

47. Nuntiata interim etiam cæterorum exercituum defectione, litteras prandenti sibi redditas concerpsit, mensam subvertit: duos scyphos gratissimi usus, quos Homericos a cælatura carminum Homeri vocabat, solo illisit: ac sumto a Locusta veneno, & in auream pyxidem condito, transiit in hortos Servilianos. Ubi præmissis libertorum fidissimis Ostiam, ad classem præparandam, tribunos centurionesque prætorii de fugæ societate tentavit. Sed partim tergiversantibus, partim aperte detrectantibus, uno vero etiam proclamante,

Usque adeone mori miserum est?

varia agitavit: Parthosne an Galbam supplex peteret, an atratus prodiret in publicum, proque Rostris quanta maxima posset miseratione veniam præteritorum precaretur: ac ni flexisset animos, vel Ægypti præfecturam concedi sibi oraret. Inventus est postea in scrinio ejus hac de re sermo formatus. Sed deterritum putant, ne prius quã in forum perveniret, discerperetur. Sic cogitatione in posterũ diem dilata, ad mediam fere noctem excitatus, ut comperit stationẽ militum recessisse, prosiluit e lecto, misitq; circum amicos. Et quia nihil a quo-

quam renuntiabatur, ipse cum paucis hospitia singulorum adiit. Verum clausis omnium foribus, respondente nullo, in cubiculum rediit: unde jam & custodes diffugerant, direptis etiam stragulis, amota & pyxida veneni. Ac statim Spiculum mirmillonem, vel quemlibet alium percussorem, cujus manu periret, requisivit. Et nemine reperto: Ergo ego, inquit, nec amicum habeo, nec inimicum? procurritque quasi præcipitaturus se in Tiberim.

48. Sed revocato rursus impetu, aliquid secretioris latebræ ad colligendum animum desideravit: & offerente Phaonte liberto suburbanum suum inter Salariam & Nomentanam viam circa quartum miliarium: ut erat nudo pede atque tunicatus, pænulam obsoleti coloris superinduit: adopertoque capite, & ante faciem obtento sudario, equum inscendit, quatuor solum comitantibus, inter quos & Sporus erat. Statimque tremore terræ, & fulgure adverso pavefactus, audiit ex proximis castris clamorem militum, & sibi adversa, & Galbæ prospera ominantium: etiam ex obviis viatoribus quendam dicentem, Hi Neronem persequuntur: alium sciscitantē Ecquid in urbe novi de Nerone? Equo autem odore abjecti in via cadaveris consternato, detecta facie agnitus est a quodā Missitio prætoriano, & salutatus. Ut ad diverticulum ventū est, dimissis equis inter fruticeta ac vepres, per arundineti semitam ægre, nec nisi strata sub pedibus veste, ad aversum villæ parietem evasit. Ibi hortante eodem Phaonte, ut interim in specum egestę arenę concederet, negavit se vivum sub terram iturum: ac parumper commoratus, dum clandestinus ad villam introitus pararetur, aquam ex subjecta lacuna poturus manu hausit & Hæc est, inquit, Neronis decocta. Deinde divolsa sentibus pænula trajectos surculos rasit: atque ita quadrupes per angustias effossæ cavernę receptus, in proximam cellam decubuit super lectum modica culcita vetere pallio strato instructum. Fameq; interim & siti interpellante, panem quidem sordidum oblatum aspernatus est, aquæ autem tepidæ aliquantulum bibit.

49. Tunc uno quoque hinc inde instante, ut quam primum se impendentibus contumeliis eriperet, scrobem coram fieri imperavit, dimensus ad corporis sui modulum: componique simul, si qua

sa-

inveniretur, frusta marmoris, & aquam simul ac ligna conferri, curando mox cadaveri, flens ad singula, atque identidem dictitans: Qualis artifex pereo! Inter moras perlatos a cursore Phaontis codicillos præripuit, legitque se hostem a senatu judicatum, & quæri, ut puniatur, more majorum. Interrogavitque quale id genus esset pœnæ. Et cum comperisset nudi hominis cervicem inseri furcæ, corpus virgis ad necem cædi: conterritus duos pugiones, quos secum tulerat, arripuit: tentataque utriusque acie, rursus condidit, caussatus nondum adesse fatalem horam. Ac modo Sporum hortabatur, ut lamentari ac plangere inciperet: modo orabat, ut se aliquis ad mortem capessendam exemplo juvaret: interdum segnitiem suam his verbis increpabat: Vivo deformiter ac turpiter: οὐ πρέπει Νέρωνι, οὐ πρέπει, νήφειν δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις, ἄγε ἔγειρε σεαυτόν. Iamque equites appropinquabant, quibus præceptum erat ut vivum eum attraherent. Quod ut sensit, trepidanter effatus,

Ἵππων μ᾽ ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλει.

ferrum jugulo adegit, juvante Epaphrodito a libellis. Semianimisque adhuc irrumpenti centurioni, & pænula ad vulnus apposita, in auxilium se venisse simulanti, non aliud respondit, quam Sero, &, Hæc est fides. Atque in ea voce defecit, extantibus rigentibusque oculis usque ad horrorem formidinemque visentium. Nihil prius ac magis a comitibus exegerat, quam ne potestas cuiquam capitis sui fieret: sed ut, quoquo modo, totus crematur. Permisit hoc Icelus Galbæ libertus, non multo ante vinculis exsolutus, in quæ primo tumultu conjectus fuerat.

50. Funeratus est impensa ducentorum millium, stragulis albis auro intextis, quibus usus Kal. Ianuarii fuerat. Reliquias Ecloge & Alexandra nutrices cum Acte concubina gentili Domitiorum monumento condiderunt: quod prospicitur e campo Martio impositum colle hortorum. In eo monumento solium Porphyretici marmoris superstanti Lunensi ara circumseptum est lapide Thaſio.

lido & fœdo : subflavo capillo : vultu pulcro magis quam venusto : oculis cæsiis & hebetioribus : cervice obesa : ventre projecto, gracillimis cruribus : valetudine prospera. Nam qui luxuriæ immoderatissimæ esset, ter omnino per XIIII annos languit. atque ita, ut neque vino, neque consuetudine reliqua abstineret. Circa cultum habitumque adeo pudendus, ut comam semper in gradus formatam, peregrinatione Achaica etiam pone verticem summiserit : ac plerumque synthesinam indutus, ligato circum collum sudario prodierit in publicum, sine cinctu, & discalceatus.

52. Liberales disciplinas omnes fere puer attigit. Sed a Philosophia eum mater avertit : monens, imperaturo contrariam esse : a cognitione veterum oratorum Seneca præceptor, quo diutius in admiratione sui detineret. Itaque ad poeticam pronus carmina libenter ac sine labore composuit : nec, ut quidam putant, aliena pro suis edidit. Venêre in manus meas pugillares libellique cum quibusdam notissimis versibus ipsius chirographo scriptis : ut facile appareret, non translatos aut dictante aliquo exceptos sed plane quasi a cogitante atque generante exaratos : ita multa & deleta & inducta & super scripta inerant.

53. Habuit & pingendi fingendique maxime non mediocre studium. Maxime autem popularitate efferebatur, omnium æmulus, qui quoquo modo animum vulgi moverent. Exiit opinio post scenicas coronas proximo lustro descensurum eum ad Olympia inter athletas. Nam luctabatur assidue : nec aliter certamina gymnica Græcia tota spectaverat, quam brabeutarum more in stadio humi assidens : ac si qua paria longius recessissent in medium manibus suis protrahens. Destinaverat etiam qui Apollinem cantu, Solem aurigando æquiparare existimaretur, imitari & Herculis facta. Præparatumque leonem ajunt quem vel clava vel brachiorum nexibus in Amphitheatri harena spectante populo nudus elideret.

54. Sub exitu quidem vitæ palam voverat si sibi incolumis status permansisset, proditurum se partæ victoriæ ludis, etiam hydraulam & choraulam, & utricularium, ac novissimo die histrionem.

ſaltaturumque Virgilii Turnum. Et ſunt qui tradant Paridem hiſtrionem occiſum ab eo, quaſi gravem adverſarium.

55. Erat illi æternitatis perpetuæque famæ cupido, ſed inconſulta. Ideoq; multis rebus ac locis vetere appellatione detracta, novam induxit ex ſuo nomine. Menſem quoque Aprilem, Neroneum appellavit. Deſtinaverat & Romam Neropolim nuncupare.

56. Religionum uſquequaque contemtor, præter unius deæ Syriæ. Hanc mox ita ſprevit, ut urina contaminaret: alia ſuperſtitione captus in qua ſola pertinaciſſime hæſit. Siquidem icunculam puellarem, cum quaſi remedium inſidiarum a plebejo quodam & ignoto muneri accepiſſet, detecta confeſtim conjuratione pro ſummo numine triniſque in die ſacrificiis colere perſeveravit: volebatque credi monitione ejus futura prænoſcere. Ante paucos quam periret menſes, attendit & extiſpicium nec umquam litavit.

57. Obiit ſecundo & trigeſimo ætatis anno, die quo quondam Octaviam interemerat. Tantumque gaudium publice præbuit, ut plebs pileata tota urbe diſcurreret. Et tamen non defuerunt qui per longum tempus vernis æſtivisque floribus tumulum ejus ornarent: ac modo imagines prætextatas in Roſtris proferrent, modo edicta, quaſi viventis, & brevi magno inimicorum malo reverſuri. Quinetiam Vologeſus Parthorum rex, miſſis ad ſenatum legatis de inſtauranda ſocietate, hoc etiam magnopere oravit, ut Neronis memoria coleretur. Denique cum poſt viginti annos adoleſcente me extitiſſet conditionis incertæ, qui ſe Neronem eſſe jactaret, tam favorabile nomen ejus apud Parthos fuit, ut vehementer adjutus, & vix redditus, ſit.

C. SVE-

C. SVETONII
TRANQUILLI
SER. SULPICIUS
GALBA. VII.

1. PRogenies Cæsarum in Nerone defecit, quod futurum compluribus quidĕ signis, sed evidentissimis duobus, apparuit. Liviæ olim post AVgusti statim nuptias Vejentanum suum revisenti, prætervolans aquila, gallinam albam, ramulum lauri rostro tenentem, ita ut rapuerat, demisit in gremium: cumque nutriri alitem, pangique ramulum placuisset, tanta pullorum soboles provenit, ut hodie quoque ea villa ad Gallinas vocetur: tale vero lauretum, ut triumphaturi Cæsares inde laureas decerperent: fuitque mos triumphantibus, alias confestim eodĕ loco pangere: & observatum est sub cujusque obitum, arborem ab ipso institutam, elanguisse. Ergo novissimo Neronis anno, & silva omnis exaruit radicitus, & quidquid ibi gallinarū erat, interiit: ac subinde tacta de coelo Cæsarum æde, capita omnibus simul statuis deciderunt: AVgustique sceptrum e manibus excussum est.

2. Neroni Galba successit, nullo gradu contingens Cæsarum domum; sed haud dubie nobilissimus, magnaq; & vetere prosapia: ut qui statuarū titulis PRONEPOTEM Q. CATVLI CAPITOLINI semper adscripserit: Imperator vero etiam stemma in atrio proposuerit, quo paternam originem ad Iovem: maternam, ad Pasiphaen Minois uxorem referret.

3. Imagines & elogia universi generis exsequi longum est: familiæ breviter attingam. Qui primus Sulpiciorum cognomen Galbæ tulit, cur, aut unde traxerit, ambigitur. Quidam putant, quod oppidum Hispaniæ frustra diu oppugnatum illitis

fillitis demum galbano facibus succenderit: alii quod in diuturna valitudine galbeo, id est, remediis lana involutis assidue uteretur: nonnulli quod præpinguis fuerit visus, quem galbam Galli vocant: vel contra, quod tam exilis, quam sunt animalia, quæ in esculis nascuntur, appellanturque galbæ. Familiam illustravit Ser. Galba consularis, temporum suorum eloquentissimus: quem tradunt, Hispaniam ex prætura obtinentem, aaa Lusitanorum millibus perfidia trucidatis, Viriatini belli caussam extitisse. Ejus nepos ob repulsam consulatus infensus Iulio Cæsari, cujus legatus in Gallia fuerat, conspiravit cum Cassio & Bruto: propter quod Pedia lege damnatus est. Ab hoc sunt Imperatoris Galbę avus & pater. Avus clarior studiis quam dignitate: non enim egressus præturæ gradum, multiplicem nec incuriosam historiam edidit. Pater consulatu functus, quã brevi corpore atque etiam gibber modicæq; in dicendo facultatis, caussas industrie actitavit. Vxores habuit Mũmiam Achaicam, neptem Catuli, proneptem L. Mummii, qui Corinthum excidit, item Liviam Ocellinam, ditem admodum & pulcram, a qua tamẽ nobilitatis caussa appetitus ultro existimatur, & aliquanto enixius, postquã subinde instanti vitium corporis secreto posita veste detexit, ne quasi ignaram fallere videretur. Ex Achaica liberos, Cajum & Servium procreavit. Quorum major Caius attritis facultatibus urbe cessit: prohibitusque a Tiberio sortiri anno suo proconsulatum, voluntaria morte obiit.

4. *Ser.* Galba Imperator M. Valerio Messalla, Cn. Lentulo COSS. natus est, ix Kalend. Ianuarii in villa colli supposita, prope Terracinam sinistrorsum Fundos petentibus. Adoptatus a noverca sua, Livii nomen, & Ocellæ cognomen assumsit, mutato prænomine. Nam & Lucium mox pro Servio usque ad tempus imperii usurpavit. Constat AVgustum puero adhuc salutanti se inter æquales, apprehensa buccula dixisse, καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παρατρώξῃ. Sed & Tiberius, cum comperisset imperaturum eum, verum in senecta: Vivat sane, ait, quando id ad nos nihil pertinet. Avo quoque ejus fulgur procuranti, cum exta de manibus aquila rapuisset, & in frugiferã

quer-

quercum contulisset. summum sed serum imperiũ portendi familiæ responsum est. Et ille irridens, Sane, inquit, cum mula pepererit. Nihil æque postea Galbam tentantem res novas confirmavit, quã mulæ partus: cæterisque ut obscœnum ostentum abhorrentibus, solus pro lętissimo accepit, memor sacrificii, dictique avi. Sumta virili toga, somniavit fortunam dicentem, stare se ante fores defessam, & nisi ocyus reciperetur, cuicumque obvio prædæ futuram. Vtque evigilavit aperto atrio, simulacrum æneum Deæ cubitali majus juxta limẽ invenit: idque gremio suo Tusculum, ubi æstivare consueverat, avexit: & in parte ædium consecratum, menstruis deinceps supplicationibus & pervigilio anniversario coluit. Quamquam autem nondum ætate constanti, veterem civitatis, exoletumque morem, ac tantum in domo sua hęrentẽ, obstinatissime retinuit: ut liberti servique bis die frequentes adessent, ac mane salvere, vesperi valere sibi singuli dicerent.

5. Inter liberales disciplinas attendit & juri. Dedit & matrimonio operam: verum amissa uxore Lepida, duobusque ex ea filiis, remansit in cœlibatu, neq; sollicitari ulla conditione amplius potuit, ne Agrippinæ quidem viduatæ morte Domitii, quæ maritum quoque adhuc nec dum cœlibẽ Galbam, adeo omnibus sollicitaverat modis, ut inter conventum matronarum correpta jurgio, atque etiam manu pulsata sit a matre Lepidæ. Observavit ante omnes Liviam AVgustam: cujus & vivæ gratia plurimum valuit, & mortuæ testamẽto pæne ditatus est. HS namque quingenties cum præcipuum inter legatarios habuisset, quia notata non perscripta erat summa, herede Tiberio legatum ad quingenta revocante, ne hęc quidem accepit.

6. Honoribus ante legitimum tempus initis, prætor commissione ludorum Floralium, novum spectaculi genus, elephantos funambulos edidit, exin provinciæ Aquitaniæ anno fere pręfuit mox consulatum per sex menses ordinarium gessit. Evenitque ut in eo ipse L. Domitio patri Neronis, ipsi Salvius Otho pater Othonis succederet, velut pręsagium insequentis casus, quo medius inter utriusque filios extitit Imperator. A Cajo Cæsare, Getulico substitutus, postridie quam ad legiones venit, solenni

solenni forte spectaculo plaudentes inhibuit, data tessera, ut manus pænulis continerent. Statim per castra jactatum est,

Disce miles militare, Galba est, non Gætulicus.

Pari severitate interdixit commeatus peti. Veteranum ac tironem militem opere assiduo corroboravit: matureque barbaris, qui jam in Galliam usq; proruperant, coercitis, præsenti quoq; Cajo talem & se & exercitum approbavit, ut inter innumeras contractasque ex omnibus provinciis copias neque testimonium neque præmia ampliora ulli perciperent. Ipse maxime insignis, quod campestrem decursionem scuto moderatus, etiam ad essedum Imperatoris per viginti passuum millia cucurrit.

7. Cæde Caji nunciata, multis ad occasionem stimulantibus, quietem prætulit. Per hoc gratissimus Claudio, receptusque in cohortem amicorũ, tantæ dignationis est habitus, ut cum subita ei valetudo neque adeo gravis incidisset, dilatus sit expeditionis Britannicæ dies. Africam pro consule biennio obtinuit, extra sortem electus ad ordinandam provinciam, & intestina dissensione & barbarorum tumultu inquietam. Ordinavitq; magna severitatis ac justitiæ cura, etiam in parvulis rebus. Militi, qui per expeditionẽ annona arctissima residuum cibariorum tritici modium centum denariis vendidisse arguebatur, vetuit, simulatque indigere cibo cœpisset, a quoquam opem ferri. & is fame extabuit. At in jure dicendo, cum de proprietate jumenti quæreretur, levibus utrimque argumentis, & testibus, ideoq; difficili conjectura veritatis, ita decrevit, ut ad lacum, ubi adaquari solebat, duceretur capite involuto: atque ibidem revelatu, ejus esset ad quem sponte se a potu recepisset.

8. Ob res, & tunc in Africa, & olim in Germania gestas, ornamenta triumphalia accepit, & sacerdotium triplex, inter xv viros, sodalesq; Titios item AVgustales cooptatus: atque ex eo tempore prope ad medium Neronis principatum in secessu plurimum vixit: ne ad gestandum quidem umquam iter ingressus, quam ut secum vehiculo proximo decies HS in auro efferret, donec in oppido Fundis moranti Hispania Tarraconẽsis oblata est. Acciditq;, ut cum provinciam ingressus sacrificaret intra ædem publicam, puero e ministris

aterram tenenti, capillus repente toto capite caneſceret. Nec defuerunt qui interpretarentur, ſignificari rerum mutationem, ſucceſſurumque juveni ſenem: hoc eſt, ipſum Neroni. Nec multo poſt in Cantabriæ lacum fulmen decidit: repertæque ſunt duodecim ſecures, haud ambiguum ſummi imperii ſignum.

9. Per octo annos varie & inæquabiliter provinciam rexit. Primo acer, vehemens, & in coercendis quidē delictis vel immodicus. Nam & nummulario non ex fide verſanti pecunias, manus amputavit, menſæque ejus affixit. Et tutorem, quod pupillum, cui ſubſtitutus heres erat, veneno necaſſet, cruce affecit: implorantique leges, & civē Romanum ſe teſtificanti, quaſi ſolatio & honore aliquo pœnam levaturus, mutari, multoq; pręter cæteras altiorem & dealbatam ſtatui crucem juſſit. Paullatim in deſidiam ſegnitiemq; converſus eſt, ne quid materiæ præberet Neroni: &, ut dicere ſolebat, quod nemo rationem otii ſui reddere cogeretur. Carthagine nova conventū agens, tumultuari Gallias comperit Legato Aquitaniæ auxilia implorante, ſupervenerunt Vindicis literæ, hortantia ut humano generi aſſertorē ducemq; ſe accommodaret. Nec diu cunctatus conditionem partim metu, partim ſpe recepit. Nam & mandata Neronis de nece ſua ad procuratores clā miſſa deprehenderat, & confirmabatur cum ſecundiſſimis auſpiciis, & ominibus, tum virginis honeſtæ vaticinatione, tanto magis, quod eadem illa carmina ſacerdos Jovis Cluniæ ex penetrali ſomnio monitus eruerat, ante ducentos annos ſimiliter a fatidica puella pronunciata. Quorum carminum ſententia erat, Oriturum quandoque ex Hiſpania principem, dominumque rerum.

10. Igitur cum quaſi manumiſſioni vacaturus conſcendiſſet tribunal, propoſitos ante ſe damnatorum occiſorumq; a Nerone quam plurimis imaginibus, & adſtante nobili puero, quem exſulantē ex proxima Baleari inſula, ob id ipſum acciverat, deploravit temporum ſtatum, conſalutatusque IMPERATOR, legatum ſe ſenatus ac populi R. profeſſus eſt. Deinde juſtitio indicto, e plebe quidem provinciæ legiones & auxilia conſcripſit, ſuper exercitum veterem legionis unius, duarumque alarum, & cohortium trium. At e primoribus

pru-

prudentia atque ætate præstantibus, velut instar senatus, ad quos de majore re, quoties opus esset, referretur, instituit. Delegit & equestris ordinis juvenes, qui manente annulorum aureorum usu, Evocati appellarentur, excubiasque circa cubiculũ suum vice militum agerent. Etiam per provincias edicta dimisit, auctor singulis universisque conspirandi simul, & ut qua posset quisq; opera, communem caussam juvarent. Per idem fere tempus in munitione oppidi, quod sedem bello delegerat, repertus est anulus opere antiquo, scalptura gemmæ victoriam cum tropæo exprimente. Ac subinde Alexandrina navis Dertosam appulit armis onusta, sine gubernatore, sine nauta ac vectore ullo: ut nemini dubium esset, justum piumque, & faventibus diis, bellum suscipi. Cum repente ex inopinato prope cuncta turbata sunt: alarum altera castris appropinquantem, pœnitentia mutati sacramenti, destituere conata est, ægreq; retenta in officio: & servi, quos a liberto Neronis ad fraudem præparatos muneri acceperat, per angiportum in balneas transeuntem pæne interemerunt; nisi cohortantibus invicem, ne occasionem omitterent, interrogatisque de qua occasione loquerentur, expressa cruciatu confessio esset.

11. Accessit ad tanta discrimina mors Vindicis, qua maxime consternatus, destitutoq; similis, non multum abfuit quin vitæ renuntiaret. Sed supervenientibus ab urbe nuntiis, ut occisum Neronẽ, cunctosque in verba sua jurasse cognovit deposita LEGATI, suscepit CÆSARIS appellationem. Iterq; ingressus est paludatus, ac depẽdente a cervicibus pugione ante pectus; nec prius usum togę recuperavit, quam oppressit, qui novas res moliebantur, præfecto prætorii Nymphidio Sabino Romæ in Germania, Fontejo Capitone: in Africa, Clodio Macro, legatis.

12. Præcesserat de eo fama sævitiæ simul atque avaritiæ: quod civitates Hispaniarum Galliarumque, quæ cunctantius sibi accesserant, gravioribus tributis, quasdam etiam murorũ destructione punisset: & præpositos procuratoresq; supplicio capitis affecisset cum conjugibus ac liberis. quodque oblatã a Tarraconensibus e vetere tẽplo Jovis coronam auream librarum quindecim conflasset, ac tres uncias quæ ponderi deerant, jussisset exigi.

Ea fama & confirmata & aucta est, ut primum urbem introiit. Nam cum classiarios, quos Nero ex remigibus justos milites fecerat, redire ad pristinum statum cogeret: recusantes, atque insuper aquilam, & signa pertinacius flagitantes, non modo immisso equite disjecit, sed decimavit etiam. Item Germanorum cohortem à Cæsaribus olim ad custodiam corporis institutam, multisque experimentis fidelissimam, dissolvit, ac sine ullo commodo remisit in patriam: quasi Cn. Dolabellæ, juxta cujus hortos tendebat, proniorem. Illa quoque, verene an falso, per ludibrium jactabantur, apposita lautiore cœna ingemuisse eum, Et ordinario quidem dispensatori breviarium rationum offerenti, paropsidem leguminis pro sedulitate ac diligentia porrexisse. Cano autem choraulæ, mire placenti, denarios quinq; donasse, prolatos manu sua e peculiaribus loculis suis.

13. Quare adventus ejus non perinde gratus fuit: idque proximo spectaculo apparuit. Si quidē Atellanis notissimum canticum exorsis. Venit io Simus a villa: cuncti simul spectatores consentiente voce reliquam partem retulerunt, ac sæpius versu repetito egerunt.

14. Majore adeo & favore & auctoritate adeptus est, quam gessit, Imperium: quamquam multa documenta egregii principis daret. sed nequaquam tam grata erant, quam invisa quæ secus fierēt. Regebatur trium arbitrio, quos una & intra Palatiū habitantes, nec umquā non adhærentes, Pædagogos vulgo vocabant. Hi erāt T. Vinius legatus ejus in Hispania, cupiditatis immensæ: Cornelius Laco, ex assessore præfectus prætorii, arrogantia socordiaq; intolerabilis: libertus Icelos, paullo ante anulis aureis & Martiani cognomine ornatus, ac jam summi equestris gradus candidatus. His diverso vitiorum genere grassantibus, adeo se abutendum permisit & tradidit, ut vix sibi ipsi constaret: modo acerbior parciorque; modo remissior ac negligentior quam conveniret principi electo, atque illius ætatis. Quosdam claros ex utroque ordine viros suspicione minima, inauditos condemnavit. Civitatem Romanam raro dedit. Iura trium liberorum vix uni atque alteri: ac ne his quidem, nisi ad certum præfinitumque tempus. Iudicibus sextam decuriam adjici precantibus, non modo negavit:

vit: sed etiam concessum a Claudio beneficium, ne hieme initioque anni ad judicandum evocarentur, eripuit.

15. Existimabatur etiam senatoria & equestria officia biennii spatio determinaturus, nec daturus nisi invitis ac recusantibus. Liberalitates Neronis non plus decimis concessis, per quinquaginta equites R. ea conditione revocandas curavit exigendasque ut & si quid scenici aut xystici donatũ olim vendidissent, auferretur emtoribus, quando illi absumto pretio solvere nequirent. Ac contra, nihil non per comites atque libertos pretio addici, aut donari gratia passus est, vectigalia, immunitates, pœnas innocentium, impunitates noxiorũ. Quinetiam pop. R. deposcente supplicium Haloti & Tigillini, solos ex omnibus Neronis emissariis vel maleficentissimos incolumes præstitit. atque insuper Halotum procuratione amplissima ornavit. Pro Tigillino etiam sævitiæ populum increpuit edicto.

16. Per hæc prope universis ordinibus offensis, vel præcipua flagravit invidia apud milites. Nam cum in verba ejus absentis jurantibus donativum grandius solito præpositi pronuntiassent, neque ratam rem habuit, & subinde jactavit, legere se militem non emere consuesse. Atq; eo quidẽ nomine omnes qui ubique erant exacerbavit. Cæterum prætorianos etiam metu & indignitate commovit, removens subinde plerosque ut suspectos, & Nymphidii socios. Sed maxime fremebat superioris Germaniæ exercitus, fraudari se præmiis navatæ adversus Gallos & Vindicem operæ. Ergo primi obsequium rumpere ausi, Kalend. Januarii adigi sacramento nisi in nomen senatus, recusarunt: statimque legationem ad prætorianos cum mandatis destinaverunt, displicere Imperatorem in Hispania factum; eligerent ipsi quem cuncti exercitus comprobarent.

17. Quod ut nuntiatum est, despectui esse non tam senectam suam, quam orbitatem ratus, Pisonem Frugi Licinianum, nobilem egregiumq; juvenem, ac sibi olim probatissimum, testamentoque semper in bona & nomen adscitum, repente e media salutantium turba apprehendit: filiumque appellãs, perduxit in castra, ac pro concione adoptavit: ne tunc quidem donativi ulla mentione facta:

quo faciliorem occasionem M. Salvio Othoni præbuit perficiandi conata, intra sextum adoptionis diem.

18. Magna & assidua monstra jam inde a principio exitum ei, qualis evenit, portenderant. Cum per omne iter dextra sinistraque oppidatim victimæ cæderentur, taurus securis ictu consternatus, rupto vinculo, essedum ejus invasit: elatisq; pedibus totum cruore perfudit, ac descendentè speculator impulsu turbæ lancea prope vulneravit. Vrbem quoque, & deinde Palatium ingressum, excepit terræ tremore, & assimilis quidam mugitui sonus. Secuta sunt aliquanto manifestiora. Monile, margaritis gemmisq; consertum ad ornandū Fortunam suam Tusculanam, ex omni gaza secreverat: id repente quasi augustiore dignius loco Capitolinæ Veneri dedicavit: ac proxima nocte somniavit speciem Fortunæ querentis fraudatā se dono destinato, minantisq; erepturam & ipsam quæ dedisset. Cumq; exterritus luce prima ad expiandum somnium, præmissis qui rem divinam appararent, Tusculum excucurrisset, nihil invenit præter tepidam in ara favillam, atratumq; juxta senē in catino vitreo thus tenentem, & in calice fictili merum. Observatum etiam ast Kalend. Ianuariis sacrificanti coronam de capite excidisse: auspicanti pullos evolasse: adoptionis die, neq; milites allocuturo castrensem sellam de more positam pro Tribunali, oblitis ministris, & in senatu curulem perverse collocatam.

19. Prius vero quam occideretur, sacrificantem mane haruspex identidē monuit, caveret periculum: non longe percussores abesse. Haud multo post cognoscit teneri castra ab Othone, ac plerisque ut eodem quamprimum pergeret suadentibus (posse enim auctoritate & præsentia prævalere) nihil amplius quam continere se statuit & legionariorum firmare præsidiis, qui multifariam diverseq; tendebant. Loricam tamen induit linteam, quamquam haud dissimulans parum adversus tot mucrones profuturam. Sed extractus rumoribus falsis, quos conspirati, ut eum in publicum elicerent, de industria dissiparant, paucis temere affirmantibus transactum negotium, oppressos qui tumultuarentur, advenire frequentes cæteros gratulabundos, & in omne obsequium paratos. his ut

oc-

occurreret, prodiit tanta fiducia, ut militi cuidam occisum a se Othonem glorianti, Quo auctore responderit, atque in Forum usque processit. Ibi equites, quibus mandata cædes erat, cum per publicum dimota paganorum turba equos adegissent, visu procul eo, paulumper restiterunt: deinde rursum incitati, desertum a suis contrucidarunt.

20. Sunt qui tradant ad primum tumultum proclamasse eum, Quid agitis commilitones? ego vester sum, & vos mei: donativum etiam pollicitum. Plures autem prodiderunt, obtulisse ultro jugulum: & ut hoc agerent ac ferirent, quando ita videretur, hortatum. Illud mirum admodum fuerit, neque præsentium quempiam opē Imperatori ferre conatū. & omnes qui accersirentur sprevisse nuntium, excepta Germanicorum vexillatione. Hi ob recens meritum, quod se ægros & invalidos magnopere fovisset, in auxilium advolavere: sed serius, itinere devio per ignorantiam locorum retardati. Iugulatus est ad lacū Curtii, ac relictus, ita uti erat, donec gregarius miles a frumentatione rediens abjecto onere caput ei amputavit. Et quoniam capillo præ calvitio arripere non poterat, in gremium abdidit. Mox inserto per os pollice, ad Othonem detulit. Ille lixis calonibusque donavit: qui hasta suffixum, non sine ludibrio circum castra portarunt, acclamantes identidē, Galba cupide fruaris ætate tua. Maxime irritati ad talem jocorum petulantiam, quod ante paucos dies exierat in vulgus, laudanti cuidam formam suam, ut adhuc floridam & vegetam, respondisse eum: Ἔτι μοι μένος ἔμπεδόν ἐστιν. Ab his Patrobii Neroniani libertus, centum aureis redemptum, eo loco ubi jussu Galbæ animadversum in patronum fuerat, abjecit. Sero tandem dispensator Argius, & hoc & cæterum truncum in privatis ejus hortis Aureliæ viæ sepulturæ dedit.

21. Statura fuit justa, capite prætcalvo, oculis cæruleis, adunco naso, manibus pedibusq; articulari morbo distortissimis: ut neque calceum perpeti, neque libellos evolvere aut tenere omnino valeret. Excreverat etiam in dexteriore latere ejus caro, propendebatque adeo, ut ægre fascia substringeretur.

22. Cibi plurimi traditur, quem tempore hiberno etiam ante lucem capere consueverat: inter cœnam vero usque eo abundantem, ut congestas super manus reliquias circumferri juberet, spargique ad pedes stantibus. Libidinis in mares pronior, & eos non nisi præduros, exolerosque. Ferebant in Hispania Icelum e veteribus concubinis, de Neronis exitu nuntiantem, non modo arctissimis osculis palam exceptum ab eo, sed ut sine mora velleretur oratum, atque seductum.

23. Periit tertio & septuagesimo ætatis anno, Imperii mense septimo. Senatus ut primum licitum fuit, statuam ei decreverat rostratæ columnę superstantem in parte Fori, qua trucidatus est. Sed decretum Vespasianus abolevit, percussores sibi ex Hispania in Judæam submisisse opinatus.

C. SVETONII
TRANQUILLI
M. SALVIUS OTHO.
VIII.

1. MAjores Othonis orti sunt oppido Ferentino, Familia vetere & honorata, atque ex principibus Etruriæ. Avus M. Salvius Otho, patre equite R. matre humili, incertũ an ingenua, per gratiam Liviæ AVgustæ, in cujus domo creverat, senator est factus, nec præturæ gradum excessit. Pater L. Otho materno genere præclaro, multarum & magnarum propinquitatum, tam charus, tamque non absimilis facie Tiberio principi fuit, ut plerique procreatum ex eo crederent. Vrbanos honores, proconsulatum Africæ, & extraordinaria imperia severissime administravit. Ausus etiam est in Illyrico milites quosdam, quod motu Camilli ex pœnitentia præpositos suos, quasi de-

si defectionis adversus Claudium auctores, occiderant, capite punire: & quidem ante principia se coram: quamvis ob id ipsum promotos in ampliorem gradum a Claudio sciret. Quo facto, sicut gloriam auxit, ita gratiam minuit: quam tamen mature recuperavit, detecta equitis R. fraude, quem prodentibus servis necem Claudio parare compererat. Namque & senatus honore rarissimo, statua in Palatio posita, prosecutus est eum: & Claudius allectum inter patricios collaudans amplissimis verbis, hoc quoque adjecit: Vir quo meliores liberos habere ne opto quidem. Ex Albia Terentia splendidissima fœmina duos tulit filios, L. Titianum, & minorem Marcum cognominem sibi. Tulit & filiam, quam nondum nubilem Druso Germanici filio despondit.

2. Otho Imperator IV Kalend. Maji natus est, Camillo Aruntio, Domitio Ænobarbo COSS. A prima adolescentia prodigus, ac procax, adeo ut sæpe flagris objurgaretur a patre. Ferebatur & vagari noctibus solitus: atque invalidum quemque obviorum vel potulentum corripere: ac distento sago impositum in sublime jactare. Post patris deinde mortem, libertinam aulicam gratiosam, quo efficacius coleret, etiam diligere simulavit, quamvis anum, ac pœne decrepitam. Per hanc insinuatus Neroni, facile summum inter amicos locum tenuit, congruentia morum; ut vero quidam tradunt, & consuetudine mutui stupri: ac tantum potentia valuit, ut damnatum repetundis consularem virum, ingens præmium pactus, prius quam plane restitutionem ei impetrasset, non dubitaret in senatum ad agendas gratias introducere.

3. Omnium autem consiliorum secretorumque particeps, die quem Nero necandæ matri destinaverat, ad avertendas suspiciones cœnam utrique exquisitissimæ comitatis dedit. Item Poppæam Sabinam, tunc adhuc amicam ejus, abductam marito, demandatamque interim sibi, nuptiarum specie recepit. Nec corrupisse contentus, adeo dilexit, ut ne rivalem quidem Neronem æquo tulerit animo. Creditur certe non modo missos ad arcessendam non recepisse, sed ipsum etiā exclusisse quondam pro foribus adstantem, miscentemque frustra minas & preces, ac depositum reposcentem. Quare

diducto matrimonio, sepositus est per causam legationis in Lusitaniam. Id satis visum, ne pœna acrior mimum omnem divulgaret: qui tamen sic quoque hoc disticho enotuit:

Cur Otho mentito sit quæritis exsul honore?
Uxoris mœchus cœperat esse suæ.

Provinciam administravit quæstorius per decem annos, moderatione atque abstinentia singulari.

4. Ut tandem ultionis occasio data est, conatibus Galbæ primus accessit: eodemque momento & ipse spem Imperii cepit: magnam quidem & ex conditione temporum, sed aliquanto majorem ex affirmatione Seleuci mathematici. Qui cum eum olim superstitem Neroni fore spopondisset, tunc ultro inopinatus advenerat, imperaturum quoque brevi repromittens. Nullo igitur officii aut ambitionis in quemquam genere omisso, quoties cœna principem acciperet, aureos excubanti cohorti viritim dividebat. nec eo minus alium alia via militum demerebatur. Cuidam etiam de parte finium cum vicino litiganti, adhibitus arbiter, totum agrum redemit, emancipavitque: ut jam vix ullus esset, qui non & sentiret & prædicaret solum successione Imperii dignum.

5. Speraverat autem fore ut adoptaretur a Galba: idque in dies expectabat. Sed postquam, Pisone prælato, spe decidit, ad vim conversus est instigante super animi dolorem etiam magnitudine æris alieni. Neque enim dissimulabat, nisi principem, se stare non posse: nihilque referre ab hoste in acie, an in foro sub creditoribus, caderet. Ante paucos dies servo Cæsaris pro impetrata dispensatione decies sestertium expresserat. Hoc subsidium tanti cœpti fuit: ac primo quinque speculatoribus commissa est res, deinde decem aliis, quos singuli binos produxerant: omnibus dena sestertia repræsentata, & quinquagena promissa. Per hos sollicitati reliqui. nec adeo multi, haud dubia fiducia in ipso negotio pluribus affuturis.

6. Erat animus post adoptionem statim Castra occupare, cœnantemque in Palatio Galbam aggredi: sed obstitit respectus cohortis, quæ tunc excubabat, ne oneraretur invidia, quod ejusdem statione & Cajus fuerat occisus, & desertus Nero. Medium quoque tempus religio & Seleucus exe-

mit

mit. Ergo destinata die, præmonitis consciis ut se in Foro sub æde Saturni ad Miliarium aureum opperirentur, mane Galbam salutavit: utque consueverat, osculo exceptus, etiam sacrificanti interfuit, audivitque prædicta haruspicis. Deinde liberto adesse architectos nuntiante, quod signum convenerat, quasi venalem domum inspecturus abscessit: proripuitque se postica parte Palatii ad constitutum. Alii febrem simulasse aiunt, eamque excusationem proximis mandasse, si quæreretur. Tunc abditus propere muliebri sella in Castra contendit: ac deficientibus lecticariis, cum descendisset, cursumque cepisset, laxato calceo restitit, donec omissa mora succollatus, & a præsente comitatu IMPERATOR consalutatus, inter faustas acclamationes strictosque gladios ad principia devenit: obvio quoque non aliter ac si conscius & particeps foret, adhærente. Ibi missis qui Galbam & Pisonem trucidarent, ad conciliandos pollicitationibus militum animos nihil magis pro concione testatus est, quam id demum se habiturum quod sibi illi reliquissent.

7. Deinde vergente jam die ingressus senatum, positaque brevi ratione, quasi raptus de publico, & suscipere Imperium vi coactus, gesturusque communi omnium arbitrio, Palatium petit. Ac super cæteras gratulantium adulantiumque blanditias, ab infima plebe appellatus NERO, nullum indicium recusantis dedit: immo, ut quidam tradiderunt, etiam diplomatibus primisque epistolis suis ad quosdam provinciarum Præsides, Neronis cognomen adjecit. Certe & imagines statuasque ejus reponi passus est: & procuratores atque libertos ad eadem officia revocavit. Nec quidquam prius pro potestate subscripsit, quam quingenties HS ad peragendam AVream domum. Dicitur ea nocte per quietem pavefactus gemitus maximos edidisse: repertusq; a concursantibus humi ante lectum jacens, per omnia piaculorum genera manes Galbæ, a quo deturbari expellique se viderat, propitiare tentasse: postridie quoque in augurando tempestate orta graviter prolapsum, identidem obmurmurasse:

Τί γὰρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς;

8. Sub idem vero tempus, Germaniciani exerci-

tus

tus in Vitellii verba juraverant. Quod ut comperit, auctor senatui fuit mittendæ legationis, quæ doceret, electum jam principem · quietem & concordiam suaderet. Et tamen per internuntios ac litteras, consortem Imperii, generumque se Vitellio obtulit. Verum haud dubio bello, jam ducibus & copiis quas Vitellius præmiserat, appropinquantibus, animum fidemque prætorianorum erga se pæne internecione amplissimi ordinis expertus est: & placuerat per classiarios arma transferri, remittique navibus. Ea cum in castris sub noctem promoverentur, insidias quidam suspicati, tumultum excitaverunt: ac repente omnes, nullo certo duce, in Palatium cucurrerunt, cædem senatus flagitantes · repulsisque tribunorum, qui inhibere tentabant, nonnullis & occisis, sicut erant cruenti, ubinam Imperator esset requirentes, perruperunt in triclinium usque, nec nisi viso destiterunt. Expeditionem autem impigre atque etiam præpropere inchoavit · nulla ne religionum quidem cura, sed & motis nec dum conditis ancilibus, quod antiquitus infaustum haberetur · & die, qua cultores Deûm matris lamentari & plangere incipiunt: præterea adversissimis auspiciis. Nam & victimas Diti patri cæsas litavit: cum tali sacrificio contraria exta potiora sint: Et primo egressu inundationibus Tiberis retardatus, ad XX etiam lapidem ruina ædificiorum præclusam viam offendit.

9. Simili temeritate, quamvis dubium nemini[a] esset quin trahi bellum oporteret, quando & fame & angustiis locorum urgeretur hostis, quam primum tamen decertare statuit: sive impatiens longioris sollicitudinis, speransque ante Vitellii adventum profligari plurimum posse · sive impar militum ardori, pugnam deposcentium. Nec illi pugnæ affuit, substititque Brixelli. Et tribus quidem, verum mediocribus prælüs, apud Alpes, circaque Placentiam, & ad Castoris, quod loco nomen est, vicit: novissimo maximoque apud Bebriacum fraude superatus est: cum spe colloquii facta, quasi ad conditionem pacis militibus eductis, ex improviso, atque in ipsa consalutatione, dimicandum fuisset: ac statim moriendi impetum cepit: ut multi, nec frustra, opinantur, magis pudore, ne tanto rerum hominumque periculo do-

lo dominationem sibi asserere perseveraret, quam desperatione ulla, aut diffidentia copiarum: quippe residuis, integrisque etiam nunc, quas secum ad secundos casus detinuerat, & supervenientibus aliis e Dalmatia, Pannoniaque & Mœsia. ne victis quidem adeo afflictis, ut non in ultionem ignominiæ quidvis discriminis ultro, & vel solæ subirent.

10. Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiæ decimæ legionis tribunus angusticlavius. Is mox referre crebro solebat, Othonem etiam privatum usque adeo detestatum civilia arma, ut memorante quodam inter epulas de Cassii Brutique exitu, cohorruerit: nec concursurum cum Galba fuisse, nisi confideret sine bello rem transigi posse. Tunc ad despiciendam vitam exemplo manipularis militis concitatum: qui cum cladem exercitus nuntiaret, nec cuiquam fidem faceret, ac nunc mendacii, nunc timoris, quasi fugisset ex acie, argueretur, gladio ante pedes ejus incubuerit: hoc viso proclamasse eum ajebat: non amplius se in periculum tales talesque bene meritos conjecturum. Fratrem igitur, fratrisque filium, & singulos amicorum cohortatus, ut sibi quisque pro facultate consuleret, ab amplexu & osculo suo dimisit omnes; secretoque captato, binos codicillos exaravit ad sororem consolatorios. Sed & ad Messallinam Neronis, quam matrimonio destinaverat, commendans reliquias suas & memoriam. Quidquid deinde epistolarum erat, ne cui periculo aut noxæ apud victorem forent, concremavit. Divisit & pecunias domesticis ex copia præsenti.

11. Atque ita paratus, intentusque jam morti, tumultu inter moras exorto, ut eos qui discedere & abire cœptabant, corripi quasi desertores, detinerique sensit. Adjiciamus, inquit, vitæ & hanc noctem, his ipsis, totidemque verbis, vetuitque vim cuiquam fieri: & in serum usque patente cubiculo, si quis adire vellet, potestatem sui præbuit. Post hæc sedata siti gelidæ aquæ potione, arripuit duos pugiones, & explorata utriusque acie, cum alterum pulvino subdidisset, foribus adopertis arctissimo somno quievit. Et circa lucem demum expergefactus, uno se trajecit ictu infra lævam papillam: irrumpentibusque ad primum

gemi-

gemitum, modo celans, modo detegens plagam, exanimatus est: & celeriter (ita præceperat) funeratus, xxxviii ætatis anno, & xcv Imperii die.

12. Tanto Othonis animo nequaquam corpus aut habitus competiit. Fuisse enim traditur & modicæ staturæ, & male pedatus, scambusque. Munditiarum vero pæne muliebrium: vulso corpore: galericulo capiti propter raritatem capillorum adaptato & annexo, ut nemo dignosceret. Quin & faciem quotidie rasitare, ac pane madido linere consuetum: idque instituisse à prima lanugine, ne barbatus umquam esset. Sacra etiam Isidis sæpe in lintea religiosaque veste propalam celebrasse. Per quæ factum putem ut mors ejus minime congruens vitæ, majori miraculo fuerit. Multi præsentium militum cum plurimo fletu manus ac pedes jacentis exosculati, fortissimum virum, unicum Imperatorem prædicantes, ibidem statim nec procul a rogo vim suæ vitæ attulerunt. Multi & absentium accepto nuntio præ dolore armis inter se ad internecionem concurrerunt. Denique magna pars hominum, incolumem gravissime detestata, mortuum laudibus tulit: ut vulgo jactatum sit etiam, Galbam ab eo non tam dominandi quam Reip. ac libertatis restituendæ causa interemtum.

C. SVE-

C. SVETONII
TRANQUILLI
A. VITELLIVS. IX.

1. Vitelliorum originem alii aliam, & quidem diversissimam, tradunt: partim veterem & nobilem: partim vero novam & obscuram, atque etiam sordidam. Quod ego per adulatores obtrectatoresque Imperatoris Vitellii evenisse opinarer: nisi aliquanto prius de familiæ conditione variatum esset. Extat Q. Eulogii ad Q. Vitellium, divi Augusti quæstorem, libellus, quo continetur, Vitellios Fauno, Aboriginum rege, & Vitellia, quæ multis locis pro numine coleretur, ortos, toto Latio imperasse. Horum residuam stirpem ex Sabinis transisse Romam, atque inter patritios allectam; indicia stirpis diu mansisse, viam Vitelliam ab Ianiculo ad mare usque: item coloniam ejusdē nominis, quam gentili copia adversus Æquicolos tutandam olim depoposcissent: tempore deinde Samnitici belli præsidio in Apuliam misso, quosdam ex Vitelliis subsedisse Nuceriæ: eorumque progeniem longo post intervallo repetisse urbem, atque ordinem senatorium.

2. Contra, plures auctorem generis libertinum prodiderunt. Cassius Severus nec minus alii, eundem & sutorem veteramentarium: cujus filius sectionibus & cognitionis uberius compendium nactus, ex muliere vulgari, Antiochi cujusdam furnariam exercentis filia, equitem Rom. genuerit. Sed quod discrepat, sit in medio. Cæterum P. Vitellius domo Nuceria, sive ille stirpis antiquæ, sive pudendis parentibus atque avis, eques certe Romanus, & rerum Augusti procurator, quatuor filios amplissimæ dignitatis cognomines, ac tantum prænominibus distinctos, reliquit, Aulum, Quintum, Publium & Lucium, AVLVS in con-

sulatu

solatu obiit, quem cum Domitio Neronis Cæsaris patre inierat. prælautus alioqui, famosusque cœnarum magnificentia. QVINTVS caruit ordine, cum auctore Tiberio fecerat minus idoneos senatores, removerique placuisset. PVBLIVS Germanici comes Cn. Pisonem inimicum, & interfectorem ejus, accusavit condemnavitque: ac post præturæ honorem inter Sejani conscios arreptus, & in custodiam fratri datus, scalpro librario venas sibi incidit: nec tam mortis pœnitentia quam suorum obtestatione obligari, curarique se passus, in eadem custodia morbo periit. LVCIVS ex consulatu Syriæ præpositus, Artabanum Parthorum regem summis artibus, non modo ad colloquium suum, sed etiam ad veneranda legionum signa pellexit. Mox cum Claudio principe, duos insuper ordinarios Consulatus, Censuramque gessit. Curam quoque Imperii sustinuit, absente eo, expeditione Britannica: vir innocens, & industrius, sed amore Libertinæ perinfamis, cujus etiam salivis melle commixtis, nec clam quidem aut raro, sed quotidie ac palam arterias, & fauces pro remedio fovebat. Idem miri in adulando ingenii, primus C. Cæsarem adorari ut Deum instituit: cum reversus ex Syria non aliter adire ausus esset, quam capite velato, circumvertensque se, deinde procumbens. Claudium uxoribus, libertisque addictum, ne qua non arte demereretur, pro maximo munere à Messallina petiit, ut sibi pedes præberet excalceandos: detractumque socculum dextrum, inter togam tunicasq; gestavit assidue, non numquam osculabundus. Narcissi quoq; & Pallantis imagines aureas inter Lares coluit. Hujus & illa vox est, Sæpe facias: cum sæculares ludos edenti Claudio gratularetur.

3. Decessit paralysi altero die quam correptus est, duobus filiis superstitibus, quos ex Sextilia probatissima, nec ignobili femina editus Consules vidit: & quidem eodem ambos totoque anno, cum majori minor in VI menses successisset. Defunctum Senatus publico funere honoravit: item statua pro Rostris, cum hac inscriptione, PIETATIS immobilis erga principem. Aulus Vitellius L. filius IMP. natus est VIII Kalend. Octobris, vel, ut quidam, VII Idus Septembris, Druso Cæsare, Norbano Flacco COSS. Genituram ejus prædi-

prædictam à mathematicis, ita parentes exhorruerunt, ut pater magnopere semper contenderit, ne qua ei provincia vivo se committeretur: mater & missum ad legiones, & appellatum Imperatorem pro afflicto statim lamentata sit. Pueritiam primamq; adolescentiam Capreis egit inter Tiberiana scorta, & ipse perpetuo spintriæ cognomine notatus, existimatusque corporis gratia initium & caussa incrementorum patri fuisse.

4. Sequenti quoque ætate omnibus probris contaminatus, præcipuum in aula locum tenuit; Cajo per aurigandi, Claudio per aleæ studium familiaris. Sed aliquanto Neroni acceptior, cum propter eadem hæc, tum peculiari merito: quod præsidens certamini Neroneo, cupientem inter citharœdos contendere, nec quamvis flagitantibus cunctis promittere audentem, ideoque egressum Theatro revocaverat, quasi perseverantis populi legatione suscepta exorandumque præbuerat.

5. Trium itaq; Principum indulgentia, non solum honoribus, verum & sacerdotiis amplissimis auctus, Proconsulatû Africæ, posthæc curam quoque operum publicorum administravit: & voluntate dispari, & existimatione. In provincia singularem innocentiam præstitit biennio continuato, cum succedenti fratri legatus substitutus esset. At in urbano officio dona atque ornamenta templorum surripuisse, & commutasse quædam ferebatur: proque auro & argento, stannum & aurichalcum supposuisse.

6. Vxorem habuit Petroniam consularis viri filiam, & ex ea filium Petronianum captum altero oculo. Hunc heredem à matre sub conditione institutum, si de potestate patris exisset, manu emisit, breviqúe, ut creditum est, interemit, insimulatum insuper parricidii, & quasi paratum ad scelus venenum ex conscientia hausisset. Duxit mox Galeriam Fundanam prætorio patre. Ac de hac quoque liberos utriusque sexus tulit, sed marem, titubantia oris, prope mutum, & elinguem

7. A Galba in inferiorem Germaniam contra opinionem missus est. Adjutum putant T. Junii suffragio, tunc potentissimi, & cui jam pridem per communem factionis suæ favorem conciliatus esset: nisi quod Galba præ se tulit, nullos minus metuendos, quam qui de solo victu cogitarent ac

posse provincialibus copiis profundam ejus explere gulã; ut cuivis evidens sit, contemtu magis, quam gratia electum. Satis constat exituro viaticum defuisse, tanta egestate rei familiaris, ut uxore & liberis, quos Romæ relinquebat, meritorio cænaculo abditis, domum in reliquam partem anni ablocaret: utque ex aure matris detractum unionem pigneraverit ad itineris impensas. Creditorum quidem præstolantium, ac detinentium turbam, & in iis Sinuessanos Formianosque, quorum publica vectigalia interverterat, non nisi terrora calumniæ amovit: cum libertino cuidam acerbius debitum reposcenti injuriarum formulam, quasi calce ab eo percussus, intendisset, nec aliter quam extortis quinquaginta HS remisisset. Advenientem male animatus erga principem exercitus, pronusque ad res novas, libens ac supinis manibus excepit, velut dono Deûm oblatum ter Cos. filium ætate integra, facili ac prodigo animo. Quam veterem de se persuasionem Vitellius recentibus etiam de se experimentis auxerat, tota via caligatorum quosque militum obvios exosculans: perque stabula ac diversoria, mulionibus ac viatoribus præter modum comis: ut mane singulos jamne jentassent sciscitaretur, seque fecisse ructu quoque ostenderet.

8. Castra vero ingressus nihil cuiquam poscenti negavit: atque etiam ultro ignominiosis notas, reis sordes, damnatis supplicia demsit. Quare vix dum mense transacto, neque diei, neque temporis habita ratione, ac jam vespere subito a militibus è cubiculo raptus, ita ut erat in veste domestica Imperator est consalutatus: circumlatusque per celeberrimos vicos, strictum divi Iulii gladium tenens, detractum delubro Martis, atque in prima gratulatione porrectum sibi a quodam: nec ante in Prætorium rediit, quam flagrãte triclinio ex conceptu camini: tum quidem consternatis, & quasi omine adverso anxiis omnibus, inquit: Bono animo estote, nobis alluxit: nullo sermone alio apud milites usus. Consentiente deinde etiam jam superioris provinciæ exercitu, qui prius a Galba ad Senatum defecerat, cognomen Germanici delatum ab universis cupide recepit: Augusti distulit: Cæsaris in perpetuum recusavit.

9. Ac subinde cæde Galbæ annuntiata, composi-

tis

tis Germanicis rebus partitus est copias, quas adversus Othonem præmitteret, quasque ipse perduceret. Præmisso agmini lætum evenit auspicium: siquidem a parte dextra repente aquila advolavit: lustratisque signis, ingressos viam sensim antecessit. At contra ipso movente, statuæ equestres cum plurifariam ei ponerentur, fractis repente cruribus pariter corruerunt: & laurea, quam religiosissime circumdederat, in profluentem excidit. Mox Viennæ pro Tribunali jura reddenti, gallinaceus supra humerum, ac deinde in capite adstitit. Quibus ostentis, par respondit exitus: nam confirmatum per legatos suos Imperium, per se retinere non potuit.

X. De Bebriacensi victoria, & Othonis exitu, cum adhuc in Gallia esset, audiit: nihilque cunctatus, quidquid prætorianarum cohortium fuit, ut pessimi exempli, uno exauctoravit edicto, jussas Tribunis tradere arma. Centum autem atque viginti, quorum libellos Othoni datos invenerat, exposcentium præmia ob editam in cæde Galbæ operam, conquiri, & supplicio affici imperavit: egregie prorsus, atq; magnifice, & ut summi principis spem ostenderet, nisi cetera magis ex natura, & priore vita sua, quam ex Imperii majestate gessisset. Namque itinera inchoato, per medias civitates ritu triumphantium vectus est: perque flumina delicatissimis navigiis, & variarum coronarum genere redimitis, inter profusissimos opsoniorum apparatus, nulla familiæ aut militis disciplina, rapinas ac petulantiam omnium in jocum vertens, qui non contenti epulo ubique publice præbito, quoscumque libuisset, in libertatem asserebant, verbera & plagas, sæpe vulnera, non numquam necem repræsentantes adversantibus. Utque campos, in quibus pugnatum est, adiit, abhorrentes quosdam cadaverum tabem, detestabili voce confirmare ausus est: Optime olere occisum hostem, & melius civem. Nec eo secius ad leniendam gravitatem odoris plurimum meri propalam hausit, passimque divisit pari vanitate, atque insolentia. Lapidem memoriæ Othonis inscriptum intuens, dignum eo Mausoleo ait: pugionemque, quo se is occiderat, in Agrippinensem coloniam misit, Marti dedicandum. In Apennini quidem jugis etiam pervigilium egit,

11. Vrbem denique ad classicum introiit paludatus, ferroque succinctus, inter signa atque vexilla, sagulatis comitibus, ac detectis commilitonum armis. Magis deinde ac magis, omni divino humanoque jure neglecto, Alliensi die pontificatum maximum cepit: comitia in X annos ordinavit, seque perpetuum Consulem. Et ne cui dubium foret, quod exemplar regendæ reip. eligeret, medio Martio campo adhibita publicorum sacerdotum frequentia, inferias Neroni dedit: ac solenni convivio citharœdum placentem palam admonuit, ut & aliquid de Domitio diceret: incboantique Neroniana cantica, primus exsultans etiam plausit.

12. Talibus principiis magnam Imperii partem, non nisi consilio & arbitrio vilissimi cujusque histrionum & aurigarum administravit, & maxime Asiatici liberti. Hunc adolescentulum mutua libidine constupratum, mox tædio profugum, cum Puteolis poscam vendentem deprehendisset, conjecit in compedes, statimque soluit, & rursus in deliciis habuit: iterum deinde ob nimiam contumaciam & ferocitatem gravatus, circumforaneo lanistæ vendidit, dilatumque ad finem muneris repente surripuit, & provincia demum accepta manumisit: ac primo Imperii die aureis donavit anulis super cœnam, cum mane rogantibus pro eo cunctis, detestatus esset severissime talem equestris ordinis maculam.

13. Sed vel præcipue luxuriæ sævitiæque deditus, epulas trifariam semper, interdum quadrifariam dispertiebat: in jentacula, & prandia, & cœnas, comissationesque: facile omnibus sufficiens, vomitandi consuetudine. Indicebat autem aliud alii eadem die: nec cuiquam minus singuli apparatus quadringenis millibus nummum constiterunt. Famosissima super ceteras fuit cœna ei data adventicia a fratre: in qua duo millia lectissimorum piscium, septẽ avium apposita traduntur. Hãc quoq; exsuperavit ipse dedicatione patinæ, quam ob immensam magnitudinem clypeum Minervæ, αἰγίδα πολιέχȣ dictitabat. In hac scarorum jocinora, phasianorum & pavonum cerebella, linguas phœnicopterum, murænarum lactes a Carpathio usque, fretoque Hispaniæ, per navarchos ac triremes petitarum commiscuit. Vt autem homo non profun-

profundæ modo, sed intempestivæ quoque ac sordidæ gulæ, ne in sacrificio quidem umquam, aut itinere ullo temperavit, quin inter altaria ibidem statim viscus & farra pæne rapta e foco manderet, circaque viarum popinas fumantia opsonia, vel pridiana, atque semesa.

14. Pronus vero ad cujusque & quacumque de caussa, necem atque supplicium: nobiles viros, condiscipulos, & æquales suos omnibus blanditiis tantum non ad societatem Imperii allicefactos, vario genere fraudis occidit: etiam unum veneno manu sua porrecto in aquæ frigidæ potione, quam is affectus febre poposcerat. Tum fœneratorum & stipulatorum publicanorumq;, qui umquam se aut Romæ debitum, aut in via portorium flagitassent, vix ulli pepercit. Ex quibus quendam in ipsa salutatione supplicio traditum, statimque revocatum cunctis clementiam laudantibus, coram interfici jussit, velle se dicens pascere oculos: alterius pœnæ duos filios adjecit, deprecari pro patre conatos. Sed & equitem Romanum proclamantem, cum raperetur ad pœnam, Heres meus es, exhibere testamenti tabulas coegit: utque legit coheredem sibi libertum ejus adscriptum, jugulari cum liberto imperavit. Quosdam & de plebe ob id ipsum, quod Venetæ factioni clare maledixerant, interemit: contemtu sui, & nova spe id ausos opinatus. Nullis tamen infensior, quam vernaculis, & mathematicis, ut quisque deferretur, inauditum capite puniebat. Exacerbatus, quod post edictum suum, quo jubebat intra Kalend. Octobris urbe, Italiaque mathematici excederent, statim libellus est propositus, & Chaldæos dicere, bonum factum, ne Vitellius Germanicus intra eundem Kalendarum diem usquam esset. Suspectus & in morte matris fuit, quasi ægræ præberi cibum prohibuisset: Vaticinante Catta muliere, cui velut oraculo acquiescebat, ita demum firmiter ac diutissime imperaturum, si superstes parenti extitisset. Et alii tradunt, ipsam tædio præsentium & imminentium metu, venenum à filio impetrasse, haud sane difficulter.

15. Octavo Imperii mense desciverunt ab eo exercitus Mœsiarum atq; Pannoniæ: item ex transmarinis, Iudaicus & Syriacus: ac pars in absentis, pars in præsentis Vespasiani verba jurarunt.

Ad retinendú ergo cæterorum hominum studium ac favorem, nihil non publice, privatimque nullo adhibito modo largitus est. Delectum quoque ea conditione in urbe egit, ut voluntariis non modo missionem post victoriam, sed etiam veteranorum, justæque militiæ commoda polliceretur. Vrgenti deinde terra mariq; hosti, hinc fratrem cum classe, ac tironibus, & gladiatorum manu opposuit: hinc & Bebriacenses copias, & duces. Atq; ubique aut superatus, aut proditus, salutem sibi, & millies HS à Flavio Sabino Vespasiani fratre pepigit: statimque pro gradibus Palatii apud frequentes milites cedere se Imperio, quod invitus recepisset, professus, cunctis reclamantibus rem distulit: ac nocte interposita, primo diluculo sordidatus descendit ad Rostra: multisque cum lacrymis eadem verba, verum è libello, testatus est. Rursus interpellante milite, ac populo, & ne deficeret hortante, omnemque operam suam certatim pollicente, animum resumsit. Sabinumque & reliquos Flavianos nihil jam metuentes, vi subita in Capitolium compulit: succensoq; templo Iovis opt. max. oppressit. Cum & prælium, & incendium è Tiberiana prospiceret domo inter epulas, non multo post poenitens facti. & in alios culpam conferens, vocata concione juravit, coëgitque jurare ceteros, nihil sibi antiquius quiete publica fore. Tunc solutum a latere pugionem, Consuli primum, deinde illo recusante, Magistratibus, ac mox Senatoribus singulis porrigens: nullo recipiente, quasi in æde Concordiæ positurus, abscessit. Sed quibusdam acclamantibus, ipsum esse Concordiam, rediit: nec solum retinere se ferrum affirmavit, verum etiam Concordiæ recipere cognomen.

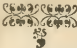
16. Suasit Senatui, ut legatos cum virginibus Vestalibus mitterent, pacem, aut certe tempus ad consultandum petituros. Postridie responsa opperienti, nuntiatum est per exploratorem, hostes appropinquare. Continuo igitur abstrusus gestatoria sella, duobus solis comitibus, pistore & coquo, Aventinum, & paternam domum clam petiit: ut inde in Campaniam fugeret. Mox levi rumore, & incerto, tamquam pax impetrata esset, referri se in Palatium passus est: ubi cum deserta omnia reperisset, dilabentibus etiam qui simul erant, zona

cellu-

cellulam janitoris, religato pro foribus cane, lecto que & culcita objectis.

17. Irruperant autem jam agminis antecessores: ac nemine obvio rimabantur, ut fit, singula. Ab iis extractus è latebra, sciscitantes quis nam esset (nam ignorabatur) & ubi esse Vitellium sciret, mendacio elusit: deinde agnitus rogare non destitit, quasi quædam de salute Vespasiani dicturus, ut custodiretur interim vel in carcere: donec religatis post terga manibus, injecto cervicibus laqueo, veste discissa seminudus in forum tractus est, inter magna rerum verborumque ludibria, per totum viæ sacræ spacium, reducto coma capite, ceu noxii solent, atque etiam mento mucrone gladii subjecto, ut visendam præberet faciem, neve submitteret, quibusdam stercore & ceno incessentibus, aliis incendiarium & patinarium vociferantibus, parte vulgi etiam corporis vitia exprobrante (erat enim in eo enormis proceritas, facies rubida plerumque ex vinolentia, venter obesus, alterum femur subdebile, impulsu olim quadrigæ, cum auriganti Cajo ministratorem exhiberet) tandem apud Gemonias minutissimis ictibus excarnificatus, atque confectus est, & inde unco tractus in Tiberim.

18. Periit cum fratre, & filio, anno vitæ septimo quinquagesimo, nec fefellit conjecturam eorum, qui augurio, quod factum ei Viennæ ostendimus, non aliud portendi prædixerant, quam venturum in alicujus Gallicani hominis potestatem: siquidem ab Antonio Primo adversarum partium duce oppressus est: cui Tolosæ nato cognomen in pueritia Becco fuerat. id valet, gallinacei rostrum.

C. SVETONII TRANQUILLI

D. VESPASIANVS. X.

1. REbellione trium Principum & cæde, incertum diu & quasi vagū Imperium suscepit firmavitque tandem gens Flavia : obscura illa quidem, ac sine ullis majorum imaginibus sed tamen reip. nequaquam pœnitenda ; constet licet Domitianum cupiditatis ac sævitiæ merito pœnas luisse. Titus Flavius Petronius municeps Reatinus , bello civili Pompejanarum partium centurio, incertum sponte an evocatus, profugit ex Pharsalica acie, domumq; se contulit. Vbi deinde venia & missione impetrata, coactiones argentarias factitavit. Hujus filius cognomine Sabinus expers militiæ (etsi quidam eum primipilarem ; non nulli cum adhuc ordines duceret , sacramento solutum per caussam valitudinis , tradunt) publicum quadragesimæ in Asia egit. Manebantque imagines a civitatibus ei positæ sub hoc titulo , καλῶς τελωνήσαντι. Postea fœnus apud Helvetios exercuit, ibique diem obiit, superstitibus uxore Vespasia Polla , & duobus ex ea liberis . quorum major Sabinus ad Præfecturam urbis, minor Vespasianus ad principatum usque processit. Polla Nursiæ honesto genere orta, patrem habuit Vespasium Pollionem, ter Tribunū militum , Præfectumque castrorum , fratremque Senatorem prætoriæ dignitatis. Locus etiam nunc ad Sextum milliarium a Nursia Spoletum euntibus in monte summo appellatur Vespasiæ : Vbi Vespasiorum complura monumenta exstant , magnum indicium splendoris familiæ & vetustatis. Non negaverim jactatum a quibusdam , Petronii patrem è regione Transpadana fuisse mancipem operarum, quę ex Vmbria in Sabinos ad culturam agrorum quotannis commeare solerent: subsedisse autem in opido Reatino, uxore ibidem ducta. Ipse ne vestigium quidem de hoc, quamvis satis curiose inquirerem, inveni.

2. Vespa-

2. Vespasianus natus est in Sabinis ultra Reate,
vico modico, cui nomen est Phalacrine, xv Kal.
Decemb. vesperi, Q. Sulpicio Camerino, C. Pop-
pæo Sabino COSS. quinquennio ante quam Augu-
stus excederet: educatus sub paterna avia Tertul-
la, in prædiis Cosanis. Quare Princeps quoque &
locum incunabulorum assidue frequentavit, ma-
nente villa, qualis fuerat olim, ne quid scilicet o-
culorum consuetudini deperiret: & aviæ memo-
riam tantopere dilexit, ut solennibus ac festis die-
bus pocillo quoque ejus argenteo potare perseve-
raverit. Sumta toga virili, latum clavum, quamquã
fratre adepto, diu aversatus est: nec ut tandem
appeteret, compelli nisi a matre potuit. Ea demum
extudit, magis convicio, quam precibus vel aucto-
ritate, dum eum identidem per contumeliam an-
teambulonem fratris appellat. Tribunatũ militum
in Thracia meruit. Quæstor Cretam & Cyrenas
provinciam sorte cepit. Ædilitatis, ac mox Præ-
turæ candidatus, etiam non sine repulsa, sextoque
loco vix adeptus est. Ac prima statim petitione, &
in primis Pretor, infensus Senatui, Cajum ne quo
non genere demereretur, ludos extraordinarios,
pro victoria ejus Germanica depoposcit. pœnæq;
conjuratorum addendũ censuit, ut insepulti pro-
jicerentur. Egit & gratias ei apud amplissimum
ordinem, quod se honore cœnæ dignatus esset.

3. Inter hæc Flaviam Domitillam duxit uxorẽ,
Statilii Capellæ equitis R. Sabratensis ex Africa
delegatam olim, Latinæque conditionis, sed mox
ingenuam & civem Romanã recuperatorio judi-
cio pronuntiatam: patre asserente Flavio Liberali
Ferentini genito, nec quidquam amplius quam
Quæstorio scriba. Ex hac liberos tulit, Titum, &
Domitianum, & Domitillam. Vxori ac filiæ super-
stes fuit: atque utramque adhuc privatus amisit.
Post uxoris excessum, Cænidem Antoniæ libertã,
& à manu, dilectam quondam sibi revocavit in
contubernium: habuitque etiam Imperator pæ-
ne justæ uxoris loco.

4. Claudio Principe, Narcissi gratia Legatus
legionis in Germaniam missus est: inde in Britan-
niam translatus, tricies cum hoste conflixit. Duas
validissimas gentes, superque xx opida, & insu-
lam Vectem Britanniæ proximam, in deditionem
redegit: partim Auli Plautii consularis Legati,

P 5 partim

partim Claudii ipsius ducto. Quare triumphalia ornamenta, & in spatio brevi, duplex sacerdotium accepit. Præterea Consulatum, quem gessit per duos novissimos anni menses: medium tempus ad Proconsulatum usque, in otio secessuque egit: Agrippinam timens potentem adhuc apud filium, & defuncti quoque Narcissi amicos perosam. Exin sortitus Africam integerrime, nec sine magna dignatione administravit: nisi quod Adrumeti seditione quadam, rapa in eum jacta sunt. Rediit certe nihilo opulentior, ut qui prope labefacta jam fide, omnia prædia fratri obligarit: necessarioque ad mangonicos quæstus sustinendæ dignitatis caussa descenderit, propter quod vulgo Mulio vocabatur. Convictus quoque dicitur, ducenta HS expressisse juveni, cui latum clavum adversus patris voluntatem impetrarat, eoque nomine graviter increpitus. Peregrinatione Achaica inter comites Neronis, cum cantante eo aut discederet sæpius, aut præsens obdormisceret, gravissimam contraxit offensam: prohibitusque non contubernio modo, sed etiam publica salutatione, secessit in parvam ac deviam civitatem, quoad latenti, etiamque extrema metuenti, provincia cum exercitu oblata est. Percrebuerat Oriente toto vetus & constans opinio: esse in fatis, ut eo tempore Judæa profecti rerum potirentur. Id de Imperatore Rom. quantum eventu postea prædictum patuit, Judæi ad se trahentes, rebellarunt: cæsoque Præposito, Legatum insuper Syriæ consularem suppetias ferentem, rapta aquila fugaverunt. Ad hunc motum comprimendum cum exercitu ampliore & non instrenuo duce, cui tamen tuto tanta res committeretur, opus esset, ipse potissimum delectus est: & ut industriæ expertæ, nec metuendus ullo modo ob humilitatem generis ac nominis. Additis igitur ad copias duabus legionibus, octo alis, cohortibus decem, atque inter Legatos majore filio assumto, ut primum provinciam attigit, proximas quoque convertit in se: correcta statim castrorum disciplina: uno quoq; & altero prælio tã constanter inito, ut in oppugnatione castelli lapidis ictũ genu, scuto sagittas aliquot exceperit.

5. Post Neronem Galbamque, Othone atq; Vitellio de principatu certantibus in spem Imperii venit, jam pridem sibi per hæc ostenta conceptã.

In

In suburbano Flaviorum quercus antiqua, quæ erat Marti sacra, per tres Vespasiæ partus, singulos repente ramos a frutice dedit, haud dubia signa futuri cujusque fati. Primum exilem, & cito arefactum. ideoque puella nata non perannavit. secundum prævalidum, ac prolixum, & qui magnam felicitatem portenderet: tertium vero, instar arboris. quare patrem Sabinum ferunt haruspicio insuper confirmatum, renunciasse matri, nepotem ei Cæsarem genitum: nec illam quidquam aliud, quam cachinnasse, mirantem, quod adhuc se mentis compote deliraret jam filius suus. Mox cum Ædilem eum C. Cæsar succensens, propter curam verrendis viis non adhibitam, luto jussisset oppleri, congesto per milites in prætextæ sinum; non defuerunt qui interpretarentur, Quandoque proculcatam, desertamque remp. civili aliqua perturbatione in tutelam ejus, ac velut in gremium, deventuram. Prandente eo quondam, canis extrarius e trivio manum humanam intulit, mensæque subjecit. Cœnante rursus, bos arator decusso jugo, triclinium irrupit: ac fugatis ministris, quasi repente defessus, procidit ad ipsos accumbentis pedes, cervicemque submisit. Arbor quoque cupressus in agro avito sine ulla vi tempestatis evulsa radicitus, atque prostrata, insequenti die viridior ac firmior, resurrexit. At in Achaja somniavit, initium sibi suisque felicitatis futurum, simul ac dens Neroni exemtus esset: evenitque, ut sequenti die progressus in atrium, medicus dentem ei ostenderet tantum quod exemtum. Apud Judæam Carmeli Dei oraculum consulentem, ita confirmavere sortes, ut quidquid cogitaret, volveretque animo quamlibet magnum, id esse proventurum, pollicerentur. Et unus ex nobilibus captivis Josephus, cum conjiceretur in vincula, constantissime asseveravit fore, ut ab eodem brevi solveretur, verum jam Imperatore. Nunciabantur & ex urbe præsagia, Neronem diebus ultimis monitum per quietem, ut thensam Jovis opt. max. è sacrario in domum Vespasiani, & in Circum deduceret. Ac non multo post, comitia secundi Consulatus ineunte Galba, statua Divi Julii ad Orientem sponte conversa: acieque Bebriacensi, prius quam committeretur,

victa-

victaque altera, supervenisse tertiam a Solis ortu, ac victricem abegisse.

6. Nec tamen quidquam ante tentavit, promtissimis atque etiam instantibus suis, quam sollicitatus quorundam & ignotorum & absentium fortuito favore. Mœsiaci exercitus bina è tribus legionibus millia missa auxilio Othoni, postquam iter ingressis nunciatum est, victum eum, ac vim vitæ suæ attulisse: nihilo secius Aquilejam usque perseveraverũt, quasi rumori minus crederent. Ibi per occasionem ac licentiam omnei rapinarum genere grassati, cum timerent, ne sibi reversis reddenda ratio, ac subeunda pœna esset, consilium inierunt eligendi creandique Imperatoris. Neque enim deteriores esse, aut Hispaniensi exercitu qui Galbam, aut prætoriano qui Othonem, aut Germaniciano qui Vitellium fecissent. Propositis itaque nominibus Legatorum consularium, quot ubiq; tunc erant, cum ceteros alii alium alia de caussa improbarent & quidam e legione tertia, quæ sub exitu Neronis translata ex Syria in Mœsiam fuerat, Vespasianum laudibus ferrent: assensere cuncti, nomenque ejus vexillis omnibus sine mora inscripserunt. Et tunc quidem compressa res est, revocatis ad officium numeris parumper. Ceterum divulgato facto, Tiberius Alexander præfectus Ægypti primus in verba Vespasiani legiones adegit Kal. Iulii: qui Principatus dies in posterum observatus est. Iudaicus deinde exercitus, V Idus Iulii apud ipsum juravit. Plurimũ cœptis contulerunt, jactatum exemplar epistolæ, veræ sive falsæ, defuncti Othonis ad Vespasianum, extrema obtestatione ultionem mandantis, & ut reipub. subveniret optantis: simul rumor dissipatus, destinasse Vitellium victorem permutare hiberna legionum, & Germanicas transferre in Orientem ad securiorem molliorémque militiam; præterea ex præsidibus provinciarum Licinius Mucianus, & è regibus Vologesus Parthus, ille deposita simultate, quam ie id tempus ex æmulatione non obscure gerebat, Syriacum promisit exercitum: hic XL millia sagittariorum,

7. Suscepto igitur civili bello, ac ducibus copiisque in Italiam præmissis: interim Alexandriam transiit, ut claustra Ægypti obtineret. Hic cum de firmitate Imperii capturus auspicium, æ-

dem

dem Serapidis, submotis omnibus, solus intrasset: ac propitiato multum Deo, tandem se convertisset, verbenas, coronasque, & panificia, ut illic assolet, Basilides libertus obtulisse ei visus est: quem neque admissum a quoquam, & jam pridem propter nervorum valitudinem vix ingredi, longeque abesse constabat. Ac statim advenere literæ, fusas apud Cremonā Vitellii copias, ipsum in urbe interemtum nuntiantes. Auctoritas & quasi majestas quædam, ut scilicet inopinato, & adhuc novo Principi deerat: hæc quoque accessit. E plebe quidam luminibus orbatus, item alius debili crure, sedentem pro Tribunali pariter adierunt, orantes opem valitudinis, demonstratam a Serapide per quietem: restituturum oculos, si inspuisset: confirmaturum crus, si dignaretur calce cōtingere. Cum vix fides esset rem ullo modo successuram, ideoque ne experiri quidem auderet: extremo hortantibus amicis, palam pro concione utrumque tentavit; nec eventus defuit. Per idem tempus Tegeæ in Arcadia, instinctu vaticinantium, effossa sunt sacrato loco vasa operis antiqui, atque in iis assimilis Vespasiano imago.

8. Talis, tantaque cum fama in urbem reversus, acto de Iudæis triumpho, Consulatus octo veteri addidit. Suscepit & Censuram ac per totum Imperii tempus nihil habuit antiquius, quam prope afflictam, nutantemq; remp. stabilire primo, deinde & ornare. Milites, pars victoriæ fiducia, pars ignominiæ dolore, ad omnem licentiam audaciamque processerant. Sed & provinciæ, civitatesq; liberæ, nec non & regna quædam tumultuosius inter se agebant. Quare Vitel ianorum quidem & exauctoravit plurimos, & coërcuit. Participibus autem victoriæ adeo nihil extra ordinem indulsit, ut etiam legitima præmia non nisi sero persolverit. Ac ne quam occasionem corrigendi disciplinam prætermitteret, adolescentulum fragrantem unguento, cum sibi pro impetrata Præfectura gratias ageret nutu aspernatus, voce etiam gravissima increpuit, Maluissem allium oboluisses: litterasque revocavit. Classiarios vero, qui ab Ostia & Puteolis, Romam pedibus per vices commeant, petentes constitui aliquid sibi Calcearii nomine, quasi parum esset, sine responso abegisse, jussit posthac excalceatos cursitare; & ex eo ita cursitant.

Acha-

Achajam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum libertate ademta, item Thraciam, Ciliciam, & Comagenem ditionis regiæ usque ad id tempus, in provinciarum formā redegit. Cappadociæ propter assiduos Barbarorum incursus legiones addidit: consularemq; rectorem imposuit, pro eq. R. Deformis urbs veteribus incendiis ac ruinis erat: vacuas areas occupare, & ædificare, si possessores cessarent, cuicumque permisit. Ipse restitutionem Capitolii aggressus, ruderibus purgādis manus primus admovit, ac suo collo quædam extulit: æ̈rearumq; tabularum tria millia, quæ simul conflagraverant, restituenda suscepit: undique investigatis exemplaribus, instrumentum Imperii pulcerrimum ac vetustissimum confecit: quo continebantur pæne ab exordio urbis Senatusconsulta, plebiscita de societate, & fœdere, ac privilegio cuicumque concessis.

9. Fecit & nova opera, templum Pacis foro proximum: Divique Claudii in Cœlio monte, cœptum quidem ab Agrippina, sed a Nerone prope funditus destructum. Item Amphitheatrum urbe media, ut destinasse compererat Augustum. Amplissimos ordines, & exhaustos cæde varia, & contaminatos veteri negligentia purgavit: supplevitque recenso Senatu, & equite: submotis indignissimis, & honestissimo quoque Italicorum ac provincialium allecto. Atque uti notum esset, utrumque ordinem non tam libertate inter se, quam dignitate differre, de jurgio quodam Senatoris equitisque Rom. ita pronuntiavit: Non oportere maledici Senatoribus, remaledici civile fasque esse.

10. Litium series ubiq; majorem in modum excreverant, manentibus antiquis, intercapedine jurisdictionis, accedentibus novis, ex conditione tumultuque temporum. Sorte elegit, per quos rapta bello restituerentur: quique judicia centumviralia, quibus peragendis vix suffectura litigatorum ætas videbatur, extra ordinem dijudicarent, redigerentque ad brevissimum numerum.

11. Libido atque luxuria coercente nullo invaluerat. Auctor Senatui fuit decernendi, ut quæ se alieno servo junxisset, ancilla haberetur. Neve filiorum familias, fœneratoribus exigendi crediti jus umquam esset: hoc est, ne post patrum quidem mor-

mortem. Cæteris in rebus statim ab initio Principatus usque ad exitum, civilis & clemens.

12. Mediocritatem pristinam neq; dissimulavit umquam, ac frequenter etiam præ se tulit. Quin & conantes quosdam originem Flavii generis ad conditores Reatinos, comitemque Herculis, cujus monumentum exstat via Salaria, referre, irrisit ultro. Adeoque nihil ornamentorum extrinsecus cupide appetivit, ut triumphi die fatigatus tarditate & tædio pompæ, non reticuerit: merito se plecti, qui triumphum, quasi aut debitum majoribus suis, aut speratum umquam sibi, tam inepte senex concupisset. Ac ne Tribuniciam quidem potestatem, & Patris patriæ appellationem nisi sero recepit. Nam consuetudinem salutantes scrutandi, manente adhuc bello civili, omiserat.

13. Amicorum libertatem, caussidicorum figuras, ac philosophorum contumaciam lenissime tulit. Licinium Mucianum notæ impudicitiæ, sed meritorum fiducia minus sui reverentem, numquam nisi clam, & hactenus retaxare sustinuit, ut apud communem aliquem amicum querens, adderet clausulæ, Ego tamen vir sum. Salvium Liberalem in defensione divitis rei, ausum dicere, quid ad Cæsarem, si Hipparchus HS millies habet? & ipse laudavit. Demetrium Cynicum in itinere obvium sibi post dominationem, ac neque assurgere, neque salutare se dignantem, oblatrantem etiam nescio quid, satis habuit, Canem appellare.

14. Offensarum inimicitiarumque minime memor executorve. Vitellii hostis sui filiā splendidissime maritavit, dotavitque etiam & instruxit. Trepidum eum interdicta aula sub Nerone, quærentemq; quidnam ageret, aut quo abiret, quidam ex officio Admissionis simul expellens, abire Morboniam jusserat. In hunc postea deprecantem, haud ultra verba excanduit, & quidem totidem fere atque eadem. Nam ut suspicione aliqua, vel metu ad perniciem cujusquam compelleretur tantum abfuit, ut monentibus amicis cavendum esse Metium Pomposianum, quod vulgo crederetur genesim habere Imperatoriam, insuper COSS. fecerit, spondens quandoque beneficii memorem futurum.

15. Non temere quis punitus insons reperietur: nisi absente eo & ignaro, aut certe invito atque decepto. Helvidio Prisco, qui & reversum se ex

Syria

Syria solus, privato nomine Vespasianum salutaverat, & in Prætura omnibus edictis sine honore ac mentione ulla transmiserat, non ante succensuit quam altercationibus insolentissimis pæne in ordinem redactus. Hunc quoque, quamvis relegatum primo, deinde & interfici jussum, magni æstimavit servare quoquo modo, missis qui percussores revocarent: & servasset, nisi jam periisse falso renunciatum esset. Cæterum neque cæde cujusquam umquam lætatus, justis suppliciis illacrymavit etiam & ingemuit.

16. Sola est, in qua merito culpetur, pecuniæ cupiditas. Non enim contentus omissa sub Galba vectigalia revocasse, nova & gravia addidisse: auxisse tributa provinciis, nõ nullis & duplicasse. negotiationes quoque vel privato pudendas propalam exercuit, coemendo quædam tantum, ut pluris postea distraheret. Nec candidatis quidem honores, reisve tam innoxiis quam nocentibus, absolutiones venditare cunctatus est. Creditur etiam procuratorum rapacissimum quemque ad ampliora officia ex industria solitus promovere, quo locupletiores mox condemnaret: quibus quidẽ vulgo pro spongiis dicebatur uti, quod quasi & siccos madefaceret, & exprimeret humentes. Quidam natura cupidissimum tradunt, idque exprobratum ei a sene bubulco: qui negata sibi gratuita libertate, quam Imperium adeptum suppliciter orabat, proclamaverit, Vulpẽ pilum mutare, non mores. Sunt contra qui opinentur, ad manubias & rapinas necessitate compulsum, summa ærarii fiscique inopia. de qua testificatus sit initio statim Principatus: professus quadringenties millies opus esse, ut resp. stare posset. Quod & verisimilius videtur, quando & male partis optime usus est.

17. In omne hominum genus liberalissimus, explevit censum Senatoriũ: consulares inopes quingenis sestertiis annuis sustentavit: plurimas per totum orbem civitates terræ motu aut incendio afflictas, restituit in melius.

18. Ingenia & artes vel maxime fovit. primus è fisco Latinis Græcisque rhetoribus annua centena constituit, Præstantes poetas, nec non & artifices coemit: item colossi refectorẽ insigni congiariõ magnaq; mercede donavit: mechanico quoque grandes columnas exigua impensa perductu-

rum

rum in Capitolium pollicenti, ut levi impensa deduceret, præmium pro commento non mediocre obtulit, operam remisit, præfatus, Sineret se plebeculam pascere.

19. Ludis per quos scena Marcelliani Theatri restituta dedicabatur, vetera quoque acroamata revocaverat. Apollinari tragœdo quadringena, Terpno Diodoroque citharœdis ducena, nonnullis centena, quibus minimum, quadragena sestertia super plurimas coronas aureas dedit. Sed & convivabatur assidue ac sæpius recte ac dapsile, ut macellarios adjuvaret. Sicut Saturnalibus dabat viris apophoreta, ita per Kalendas Martii feminis: & tamen ne sic quidem pristinæ cupiditatis infamia caruit. Alexandrini Cybiosacten eum vocare perseveraverunt, cognomine unius e regibus suis turpissimarum sordium. Sed & in funere Favor archimimus personam ejus ferens, imitansque ut est mos, facta ac dicta vivi, interrogatis palam procuratoribus, quanti funus & pompa constaret, ut audiit HS centies, exclamavit, Centum sibi sestertia darent, ac se vel in Tiberim projicerent.

20. Statura fuit quadrata, compactis firmisque membris, vultu veluti nitentis. Unde quidam urbanorum non infacete, siquidem petenti, ut & in se aliquid diceret, Dicam, inquit, cum ventrem exonerare desieris. Valetudine prosperrima usus est, quamvis ad tuendam eam nihil amplius quam fauces ceteraque membra sibimet ad numerum in sphæristerio defricaret, inediamque unius diei per singulos menses interponeret.

21. Ordinem vitæ hunc fere tenuit. In Principatu maturius semper, ac de nocte vigilabat, dein perlectis epistolis, officiorumque omnium breviariis, amicos admittebat, & dum salutabatur, & calceabat ipse se & amiciebat. Postque decisa quæcumque obvenissent negotia, gestationi & inde quieti dabat, accubante aliqua pallacarum, quas in locum defunctæ Cænidis plurimas constituerat: a secreto in balneum tricliniumque transibat. Nec ullo tempore facilior aut indulgentior traditur, eaque momenta domestici ad aliquid petendum magnopere captabant.

22. Et super cœnam autem & semper alias, comissimus, multa joco transigebat. Erat enim dicacitatis plurimæ, & sic scurrilis ac sordidæ, ut

ne prætextatis quidem verbis abstineret. Et tamen nonnulla ejus facetissima exstant, in quibus & hoc. Mestrium Florum consularem, admonitus ab eo plaustra potius, quam plostra dicenda, die postero Flaurum salutavit. Expugnatus autem a quadam, quasi amore sui deperiret, cum producta pro concubitu sestertia quadraginta donasset, admonente dispensatore quemadmodum summam rationibus vellet referri, Vespasiano, inquit, adamato.

23. Vtebatur & versibus Græcis tempestive satis: & de quodam proceræ staturæ, improbiusque nato:

Μακρὰ βιβὰς κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος.

Et de Cerylo liberto, qui dives admodum ob subterfugiendum quandoque jus fisci, ingenuum se & Lachetem mutato nomine cœperat efferre:

Ὦ Λάχης Λάχης, ἐπὰν ἀποθάνῃς,
Αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς ἔσῃ σὺ Κήρυλος.

Et maxime tamen dicacitatē in deformibus lucris affectabat: ut invidiam aliqua cavillatione dilueret, transferretque ad sales. Quendam è caris ministris dispensationem cuidam, quasi fratri, petentem cum distulisset, ipsum candidatum ad se vocavit: exactaque pecunia, quantam is cum suffragatore suo pepigerat, sine mora ordinavit. Interpellanti mox ministro: Alium tibi, ait, quære fratrem. hic, quem tuum putas, meus est. Mulionem in itinere quodam suspicatus ad calceandas mulas desiliisse, ut adeunti litigatori spatium moramque præberet: interrogavit, Quanti calceasset? pactusque est lucri partem. Reprehendenti filio Tito, quod etiam urinæ vectigal commentus esset, pecuniam ex prima pensione admovit ad nares, sciscitans num odore offenderetur: & illo negante, Atqui, inquit, è lotio est. Nuntiantibus legatis, decretam ei publice non mediocris summæ statuam colosseam: jussit ut continuo ponerent, cavam manum ostentans, & paratam basim dicens. Ac ne in metu quidem, ac periculo mortis abstinuit jocis. Nam cum inter prodigia cætera Mausoleum Cæsarum derepente patuisset, & stella in cælo crinita apparuisset, alterum ad

Iuliam Calvinam è gente Augusti pertinere dicebat: alterum ad Parthorum regem, qui capillatus esset. Prima quoque morbi accessione, Vt, inquit, puto, Deus fio.

24. Consulatu suo nono tentatus in Campania motiunculis levibus, ac protinus urbe reversa, Cutilias ac Reatina rura, ubi aestivare quotannis solebat, petiit. Heic, cum super urgentem valitudinem creberrimo frigidae aquae usu & intestina vitiasset; nec eo minus muneribus Imperatoris ex consuetudine fungeretur, ut etiam legationes audiret cubans; alvo repente usque ad defectionem soluta, Imperatorem ait stantem mori oportere. Dumque consurgit, ac nititur, inter manus sublevantium exstinctus est VIII Kalend. Iulii, annum gerens aetatis sexagesimum ac nonum, superque mensem, ac diem septimum.

25. Convenit inter omnes, tam certum eum de sua suorumque genitura semper fuisse, ut post assiduas in se conjurationes ausus sit affirmare Senatui, aut filios sibi successuros, aut neminem. Dicitur etiam vidisse quondam per quietem stateram in media parte vestibuli Palatinae domus positam examine aequo: cum in altera lance Claudius & Nero starent: in altera ipse ac filii. Nec res fefellit. quando totidem annis, parique temporis spatio utrique imperaverunt.

Q 2 C. SVE-

C. SVETONII TRANQUILLI

D. TITUS. XI.

1. TITUS cognomine paterno, amor ac deliciæ generis humani, tantum illi ad promerendam omnium voluntatem vel ingenii, vel artis, vel fortunę superfuit: & quod difficillimum est, in Imperio, quando privatus, atq; etiam sub patre Principe, ne odio quidem, ne dum vituperatione publica caruit.

2. Natus est III Kal. Ian. insigni anno Cajana nece, prope Septizonium, sordidis ædibus: cubiculo vero perparvo, & obscuro: nam manet adhuc, & ostenditur. Educatus in aula cum Britannico simul, ac paribus disciplinis, & apud eosdem magistros institutus. Quo quidem tempore, ajunt, metoposcopum a Narcisso Claudii liberto adhibitum, ut Britannicum inspiceret, constantissime affirmasse: illum quidem nullo modo, ceterum Titum, qui tunc prope adstabat, utiq; imperaturum. Erant autem adeo familiares, ut de potione, qua Britannicus hausta periit, Titus quoque juxta cubans gustasse credatur, gravique morbo afflictatus diu. Quorum omnium mox memor, statuam ei auream in Palatio posuit, & alteram ex ebore equestrem, quæ Circensi pompa hodieque præfertur, dedicavit, prosecutusque est.

3. In puero statim corporis animique dotes exsplenduerunt: magisque ac magis deinceps per ætatis gradus: forma egregia, & cui non minus auctoritatis inesset, quam gratiæ: præcipuum robur, quamquam neque procera statura, & ventre paullo projectiore: memoria singularis; docilitas ad omnes fere tum belli tum pacis artes. Armorum & equitandi peritissimus: Latinæ Græcæq; linguæ, vel in orando, vel in fingendis poëmatibus promtus, & facilis ad extemporalitatem usque: sed

ne mu-

ne musicæ quidem rudis, ut qui cantaret & psalleret jucunde scienterque. E pluribus comperi, notis quoque excipere velocissime solitum cum amanuensibus suis per ludum jocumque, certantem imitari chirographa quæcumque vidisset: ac profiteri, sæpe se maximum falsarium esse potuisse.

4. Tribunus militum & in Germania & in Britannia meruit summa industria, nec minore modestia, & fama: sicut apparet & statuarum & imaginum ejus multitudine, ac titulis per utramque provinciam. Post stipendia, foro operam dedit, honestam magis quam assiduam. Eodemque tempore Arricidiam Tertullo patre equite R. sed Præfecto quondam prætorianarum cohortium, duxit uxorem: & in defunctæ locum Marciam Furnillam splendidi generis: cum qua sublata filia, divortiũ fecit. Ex Quæsturæ deinde honore legioni præpositus, Taricheam & Gamalam urbes validissimas Judeæ in potestatem redegit: equo quadam acie sub feminibus amisso, alteroque inscenso, cujus rector contra se dimicans occubuerat.

5. Galba mox tenente remp. missus ad gratulandum, quaqua iret, convertit homines: quasi adoptionis gratia arcesseretur. Sed ubi turbari rursus cuncta sensit, rediit ex itinere: aditoque Paphiæ Veneris oraculo, dum de navigatione consulit, etjàm de Imperii spe confirmatus est. Cujus brevi compos, & ad perdomandam Judæam relictus, novissima Hierosolymorum oppugnatione XII propugnatores totidem sagittarum confecit ictibus: cepitque eam natali filiæ suæ, tanto militum gaudio ac favore, ut in gratulatione Imperatorẽ eum consalutaverint, & subinde decedentem provincia detinuerint, suppliciter nec non & minaciter efflagitantes, ut remaneret, aut secum omnes pariter abduceret. Vnde nata suspicio est, quasi descivisset a patre, Orientisque regnum sibi vindicare tentasset. Quam suspicionem auxit, postquam Alexandriam petens, in consecrando apud Memphim bove Api diadema gestavit, de more quidem rituque priscæ religionis: sed non deerant, qui secus interpretarentur. Quare festinans in Italiam, cum Rhegium, dehinc Puteolos oneraria nave appulisset, Romam inde contendit expeditissimus: inopinantique patri, velut arguens rumorum de se temeritatem, Veni, inquit, pater, veni.

6. Neque ex eo destitit participem, atque etiam tutorem Imperii agere. Triumphavit cum patre, Censuramque gessit una. Eidem collega & in Tribunicia potestate, & in septem Consulatibus fuit. Receptaque ad se prope omnium officiorum cura, cum patris nomine & epistolas ipse dictaret, & edicta conscriberet, orationesque in Senatu recitaret etiam Quæstoris vice, Præfecturam quoque prætorii suscepit, numquam ad id tempus, nisi ab equite Rom. administratam, egitque aliquanto incivilius, & violentius. Siquidem suspectissimum quemque sibi, submissis qui per theatra & castra, quasi consensu ad pœnam deposcerent, haud cunctanter oppressit. In his A. Cæcinam consularem virum, vocatum ad cœnam, ac vix dum triclinio egressum, confodi jussit: sane urgente discrimine, cum etiam chirographum ejus præparatæ apud milites conjurationis deprehendisset. Quibus rebus sicut in posterum securitati satis cavit, ita ad præsens plurimum contraxit invidiæ: ut non temere quis, tam adverso rumore magisque invitis omnibus transierit ad Principatum.

7. Præter sævitiam, suspecta in eo etiam luxuria erat: quod ad mediam noctem comissationes cum profusissimo quoque familiarium extenderet. Nec minus libido, propter exoletorum & spadonum greges, propterque insignem reginæ Beronicæs amorem, cui etiam nuptias pollicitus ferebatur. Suspecta & rapacitas: quod constabat in cognitionibus patris nundinari, præmiarique solitum. Denique propalam alium Neronem & opinabantur, & prædicabant. At illi ea fama pro bono cessit, conversaque est in maximas laudes: neque ullo vitio reperto, & contra virtutibus summis. Convivia instituit jucunda magis, quam profusa. Amicos elegit, quibus etiam post eum Principes, ut & sibi & reip. necessariis acquieverunt: præcipueque summam sibi Beronicem, statim ab urbe dimisit invitus invitam. Quosdam è gratissimis delicatorum, quamquam tam artifices saltationis, ut mox scenam tenuerint, non modo fovere prolixius, sed spectare in publico omnino cœtu supersedit. Nulli civium quidquam ademit: abstinuit alieno, ut si quis umquam: ac ne concessas quidem ac solitas collationes recepit. Et tamen nemine ante se munificentia minor. Amphitheatro

tro dedicato, thermisque juxta celeriter exstructis, munus edidit apparatissimum, largissimumque. Dedit & navale prælium in veteri naumachia: ibidem & gladiatores: atque uno die quinque millia omne genus ferarum.

8. Natura autem benevolentissimus, cum ex instituto Tiberii omnes dehinc Cæsares beneficia a superioribus concessa principibus, aliter rata non haberent, quam si eadem iisdem & ipsi dedissent: primus præterita omnia uno confirmavit edicto: nec a se peti passus est. In ceteris vero desideriis animum hominum obstinatissime tenuit, ne quem sine spe dimitteret. Quin & admonentibus domesticis, quasi plura polliceretur quam præstare posset: Non oportere, ait, quemquam a sermone Principis tristem discedere. Atque etiam recordatus quondam super cenam, quod nihil cuiquam toto die præstitisset, memorabilem illam, meritoque laudatam vocem edidit. Amici, diem perdidi. Populum in primis universum tanta per omnes occasiones comitate tractavit, ut proposito gladiatorio munere, non ad suum, sed ad spectantium arbitrium editurum se professus sit. Et plane ita fecit. Nam neque negavit quidquam petentibus: & ut quæ vellent, peterent, ultro adhortatus est. Quin & studium armaturæ Thracum præ se ferens, sæpe cum populo & voce & gestu, ut fautor, cavillatus est: verum majestate salva, nec minus æquitate. Ne quid popularitatis prætermitteret, non numquam in thermis suis, admissa plebe, lavit. Quædam sub eo fortuita ac tristia acciderunt: ut conflagratio Vesevi montis, in Campania, & incendium Romæ, per triduum, totidemque noctes: item pestilentia, quanta non temere alias. In his tot adversis ac talibus, non modo Principis sollicitudinem, sed & parentis affectum unicum præstitit: nunc consolando, per edicta nunc opitulando, quatenus suppeteret facultas. Curatores restituendæ Campaniæ è consularium numero sorte duxit. Bona oppressorum in Vesevo, quorum heredes non exstabant, restitutioni afflictarum civitatum attribuit. Vrbis incendio nihil, nisi sibi publice periisse testatus, cuncta prætoriorum suorum ornamenta operibus ac templis destinavit: præposuitque complures ex equestri ordine, quo quæque maturius peragerentur. Medendæ

da valetudin[illegible], leniend[illegible] quæ morbis, nullam divi-
na[illegible] non adhibuit, inqu[illegible]
[illegible] tenie[illegible] utrumque genere. Inter
adversa tem[illegible] & delatores mandatoresque
[illegible]. Hos assidue in foro flagel-
[illegible] cæsos, ac novissime traductos per
A[illegible] subjici in servos, ac
[illegible] asperrima insularum
[illegible] quandoque ausos per-
[illegible] de eadem re
[illegible] de cujusquam de-
[illegible]nos.

9. Pon[illegible] deo se professus ac-
cipere, ut p[illegible] manus, fidem præstitit: ut
[illegible] necis, nec conscius
[illegible] causa non deesset,
[illegible] potius, quã periturum adjurans.
[illegible] convictos in affectatione im-
perii[illegible], quam ut desisterent mo
[illegible] Principatum fat[illegible] dari: si quid præterea de-
[illegible] se tributurum: & confestim
[illegible] matrem, quæ procul aberat,
cur[illegible]os misit, qui anxiæ filium salvum nun-
tia[illegible]. Cæterum ipsos non solum familiari cenæ
adhibuit, sed & insequenti die gladiatorum spe-
cta[illegible]lo, circa se ex industria collocatis, oblata sibi
ornamenta pugnantium inspicienda porrexit. Di-
citur etiam cognita utriusque genitura, imminere
ambobus periculum affirmasse, venturum quando-
que & ab alio: sicut evenit. Fratrem insidiari sibi
non desinentem, sed pæne ex professo sollicitan-
tem exercitus, meditantem fugam, nec occidere,
neque seponere, ac ne in minore quidem honore
habere sustinuit: sed, ut a primo Imperii die, con-
sortem successoremque testari perseveravit. non-
nunquam secreto lacrymis & precibus orans, ut
tandem mutuo erga se animo vellet esse.

10. Inter hæc morte præventus est, majore ho-
minum damno, quam suo. Spectaculis absolutis,
in quorum fine, populo coram ubertim fleverat,
Sabinos petit aliquanto tristior: quod sacrificanti
hostia aufugerat, quodque tempestate serena to-
nuerat. Deinde ad primam statim mansionem fe-
brim nactus, cum inde lectica transferretur, suspe-
xisse dicitur dimotis plagulis cælum: multumque
conquestus, eripi sibi vitam immerenti. Neque
enim

enim exstare ullum suum factum pœnitendum, excepto duntaxat uno. id quale fuerit, neque ipse tunc prodidit, neque cuiquam facile succurrat. Quidam opinantur consuetudinem recontatum, quam cum fratris uxore habuerit. Sed nullam habuisse persancte Domitia jurabat: haud negatura, si qua omnino fuisset: immo etiam gloriatura, quod illi promtissimum erat in omnibus probris.

21. Excessit in eadem, qua pater, villa, Idibus Septembris, post biennium ac menses duos, diesq; xx quam successerat patri, altero & quadragesimo ætatis anno. Quod ut palam factum est, non secus atq; in domestico luctu mærentibus publice cunctis, Senatus prius quam edicto convocaretur, ad Curiam cucurrit: obseratisq; adhuc foribus, deinde apertis, tantas mortuo gratias egit laudesque, quantas congessit ne vivo quidem umquam atque præsenti.

C. SVETONII TRANQVILLI

FLAVIVS DOMITIANVS. XII.

1. DOmitianus natus est IX Kal. Novembris, patre Coss. designato, inituroque mense insequenti honorem, regione urbis sexta, ad Malum Punicum, domo, quam postea in templum gentis Flaviæ convertit. Pubertatis ac primæ adolescentiæ tempora, tanta inopia, tantaque infamia gessisse fertur, ut nullum vas argenteum in usu haberet. Satisque constat Clodium Pollionem prætorium virum, in quem est poëma Neronis, quod inscribitur Luscio, chirographum eius conservasse, & non numquam protulisse, noctem sibi pollicentis: nec defuerunt, qui affirmarent corruptum Domitianum & a Nerva successore mox suo. Bello Vitelliano confugit in Capitolium, cum patruo Sabino, ac parte præsentium co-

piatum; sed irrumpentibus adversariis, & ardente templo, apud æditumum clam pernoctavit: ac mane Isiaci celatus habitu, interque sacerdotulos vanæ superstitionis, cum se trans Tiberim ad condiscipuli sui matrem comite uno contulisset, ita latuit, ut scrutantibus qui vestigia subsequuti erant, deprehendi non potuerit. Post victoriam demum progressus, & Cæsar consalutatus, honorem Præturæ urbanæ cum consulari potestate suscepit titulo tenus: quam jurisdictionem ad collegam proximum transtulit. Ceterum omnem vim dominationis tam licenter exercuit, ut jam tum, qualis futurus esset, ostenderet. Ne exsequar singula, contrectatis multorum uxoribus, Domitiam Longinam Ælio Lamiæ nuptam etiam in matrimonium abduxit: atque uno die super xx urbana officia, aut peregrina distribuit: mirari se Vespasiano dictitante, quod successorem non & sibi mitteret.

2. Expeditionem quoque in Galliam, Germaniasque, neque necessariam, & dissuadentibus paternis amicis inchoavit: tantum ut fratri se & operibus & dignatione adæquaret. Ob hæc correptus, quo magis ætatis & conditionis admoneretur, habitabat cum patre una, sellamq; ejus ac fratris, quoties prodirent, lectica sequebatur. ac triumphum utriusque Judaicum, equo albo comitatus est. In sex Consulatibus, non nisi unum ordinarium gessit eumque cedente, & suffragante fratre. Simulavit & ipse mire modestiam in primisq; poeticæ studium, tam insuetum antea sibi, quam postea spretum & abjectum: recitavitq; etiam publice. Nec tamen eo secius, cum Vologesus Parthorum rex auxilia adversus Alanos, ducemq; alterū ex Vespasiani liberis depoposcisset, omni ope contendit, ut ipse potissimum mitteretur. Et quia discussa res est, alios Orientis reges, ut idē postularent, donis ac pollicitationibus sollicitare tentavit. Patre defuncto, diu cunctatus, an duplū donativum militi donaret, numquā jactare dubitavit, relictum se participem Imperii, sed fraudē testamento adhibitam. Neque cessavit ex eo insidias struere fratri clam, palam: quoad correptum gravi valitudine prius quam plane efflaret animam, pro mortuo deferri jussit: defunctumque nullo, præterquam consecrationis honore dignatus, sæpe etiam

carpsit

carpsit obliquis orationibus, & edictis.

3. Inter initia principatus, quondie secretum sibi horarium sumere solebat: nec quidquam amplius, quam muscas captare, ac stilo præacuto cõfigere: ut cuidam interroganti, esset ne quis intus cum Cæsare, non absurde responsum sit a Vibio Crispo, Ne musca quidem. Deinde uxorem suam Domitiam, ex qua in secundo suo Cõsulatu filium tulerat, alteroque anno consalutaverat ut Augustam, eandem Paridis histrionis amore deperditã, repudiavit, Intraque breve tempus impatiens dissidii, quasi efflagitante populo, reduxit. Circa administrationem autem Imperii aliquandiu se varium præstitit: mistura quoque æquabili vitiorum atque virtutum, donec virtutes quoq; in vitia deflexit: quantum conjectare licet, super ingenii naturam, inopia rapax, metu sævus.

4. Spectacula magnifica assidue, & sumtuosa edidit, non in Amphitheatro modo, verũ & in Circo: ubi præter sollemnes bigarum quadrigarumq; cursus, prælium duplex etiam equestre ac pedestre commisit: at in Amphitheatro navale quoq;. Nam venationes gladiatoresq;, & noctibus ad lychnuchos: nec virorum modo pugnas sed & feminarũ. Præterea Quæstoriis muneribus, quæ olim omissa revocaverat, ita semper interfuit, ut populo potestatem faceret, bina paria e suo ludo postulandi, quæ novissima aulico apparatu induceret. Ac per omne gladiatorum spectaculum ante pedes ei stabat puerulus coccinatus, portentoso parvoque capite, cum quo plurimum fabulabatur, nonnunquam serio. Auditus est certe, dum ex eo quæreret, ecquid sciret, cur sibi visum esset ordinatione proxima Ægypto præficere Metium Rufum. Edidit navales pugnas pæne justarum classium, effosso & circumstructo juxta Tiberim lacu. atq; inter maximos imbres prospectavit. Fecit & ludos sæculares: computata ratione temporum ab anno, non quo Claudius proxime, sed quo olim Augustus ediderat. In his Circensium die, quo facilius centũ missus peragerentur, singulos a septenis spatiis ad quina corripuit. Instituit & quinquennale certamen, Capitolino Iovi triplex, musicum, equestre, gymnicum, & aliquanto plurium, quam nunc est, coronatorum. Certabant etiam & prosa oratione Græce, Latineque: ac præter citharœdos chorocitharistæ

tharistæ quoque & psilocitharistæ. In stadio vero cursu etiam virginum certamini præsedit crepidatus, purpureaque amictus toga Græcanica, capite gestans coronam auream cum effigie Iovis, ac Iunonis, Minervæque assidentibus Diali sacerdote, & collegio Flavialium pari habitu: nisi quod illorum coronis inerat & ipsius imago. Celebrabat & in Albano quotannis Quinquatria Minervæ, cui collegium instituerat: ex quo sorte ducti magisterio fungerentur, redderentque eximias venationes & scenicos ludos, superque oratorum ac poëtarum certamina. Congiarium populo nummorum trecentorum ter dedit: atque inter spectacula muneris, largissimum epulum. Septimontiali sacrorum quidem die, Senatui, equitiq; panariis, plebei sportellis cum opsonio distributis, initium vescendi primus fecit: dieque proximo omne genus rerum missilia sparsit: & quia pars major intra Popularia deciderat, quinquagenas tesseras in singulos cuneos equestris ac senatorii ordinis pronuntiavit.

5. Plurima & amplissima opera incendio absumpta restituit: in queis & Capitolium, quod rursus arserat: sed omnia sub titulo tantum suo, ac sine ulla pristini auctoris memoria. Novam autem excitavit ædem in Capitolio Custodi Iovi, & forum quod nunc Nervæ vocatur. Item Flaviæ templum gentis, & stadium, & odeum, & naumachiam: e cujus postea lapide maximus Circus, deustis utrimque lateribus, exstructus est.

6. Expeditiones partim sponte suscepit, partim necessario. Sponte in Cattos; necessario unam in Sarmatas, legione cum Legato simul cæsa. In Dacos duas, primam Oppio Sabino consulari oppresso, secundam Cornelio Fusco præfecto cohortium prætorianarum, cui belli summam commiserat. De Cattis Dacisque post varia prælia, duplicem triumphum egit. De Sarmatis lauream modo Capitolino Iovi retulit. Bellum civile motum a L. Antonio superioris Germaniæ Præside confecit absens, felicitate mira: cum ipsa dimicationis hora resolutus repente Rhenus, transituras ad Antonium copias Barbarorum inhibuisset. De qua victoria prius præsagiis, quam nuntiis comperit. Siquidem ipso, quo dimicatum est, die, statuam ejus Romæ insignis aquila circumplexa pennis, clangores lætissi-

lætissimos edidit · paulloque post occisum Antonium adeo vulgatum est, ut caput quoque ejus apportatum vidisse se plerique contenderent.

7. Multa etiam in communi rerum usu novavit. Sportulas publicas sustulit, revocata cænarum rectarum consuetudine. Duas Circensibus gregum factiones aurati purpureique panni ad quatuor pristinas addidit. Interdixit histrionibus scenam, intra domum quidem exercendi artem jure concesso. Castrari mares vetuit. Spadonum, qui residui apud mangones erant, pretia moderatus est. Ad summam quondam ubertatem vini, frumenti vero inopiam, existimans nimio vinearum studio negligi arva, edixit. Ne quis in Italia novellaret: utque in provinciis vineta succiderentur, relicta, ubi plurimum, dimidia parte · nec exsequi rem perseveravit. Quædam ex maximis officiis inter libertinos milites que R. communicavit. Geminari legionum castra prohibuit: nec plus quam mille nummos a quoquam ad signa deponi: quod L. Antonius apud duarum legionum hiberna, res novas moliens, fiduciam cepisse etiam ex depositorum summa videbatur. Addidit & quartum stipendium militi, aureos ternos.

8. Ius diligenter & industrie dixit. Plerumque & in foro pro tribunali extra ordinem ambitiosas Centumvirorū sententias rescidit. Recuperatores, ne se semper persuasoriis assertionibus accommodarent, identidem admonuit. Nummarios judices cum suo quemque consilio notavit. Auctor & Tribunis pleb. fuit. Ædilem sordidum repetundarum accusandi, judicesq; in eum a Senatu petendi. Magistratibus quoque urbicis, provinciarumq; Præsidibus coërcendis, tantum curæ adhibuit, ut neque modestiores umquam, neque justiores extiterint: è quibus plerosque post illum reos omnium criminum vidimus. Suscepta morum correctione, licentiā theatralem promiscue in equite spectandi inhibuit. Scripta famosa, vulgoque edita, quibus primores viri ac feminæ notabantur, abolevit, non sine auctorum ignominia. Quæstorium virum, quod gesticulandi saltandique studio teneretur, movit Senatu. Probrosis feminis lecticæ usum ademit, jusque capiendi legata, hereditatesque. Equitem R. ob reductam in matrimonium uxorem, cui dimissæ adulterii crimen intenderat, erase judicum

dictum albo. Quosdam ex utroq; ordine lege Scantinia condemnavit. Incesta Vestalium virginum, a patre quoque suo & fratre neglecta, varie ac severe coërcuit: priora capitali supplicio, posteriora more veteri. Nam cum Ocellatis sororibus, item Varonillæ liberum mortis permisisset arbitrium, corruptoresque earum relegasset: mox Corneliam virginem Maximam, absolutam olim, dehinc longo intervallo repetitam atque convictam, defodi imperavit: stupratoresque virgis in comitio ad necem cædi, excepto prætorio viro: cui dubia etiamtum caussa, & incertis quæstionibus atq; tormentis de semet professo, exilium indulsit. Ac ne qua religio Deum impune contaminaretur, monumentum, quod libertus ejus è lapidibus templo Capitolini Iovis destinatis filio construxerat, dirui per milites: ossaque & reliquias, quæ inerant, mari mersit.

9. Inter initia usque adeo ab omni cæde abhorrebat, ut absente adhuc patre, recordatus Virgilii versum,

Impia quam cæsis gens est epulata juvencis.

edicere destinaverit, ne boves immolarentur. Cupiditatis quoque atque avaritiæ vix suspicionem ullam, aut privatus umquam, aut Princeps aliquandiu dedit: immo è diverso magnæ sæpe non abstinentiæ modo, sed etiam liberalitatis experimenta. Omnes circa se largissime prosecutus, nihil prius aut acrius monuit quam ne quid sordide facerent. Relictas sibi hereditates ab iis, quibus liberi erant, non recepit. Legatum etiam ex testamento Ruscii Cæpionis, qui caverat, ut quotannis ingredientibus Curiam Senatoribus, certam summam viritim præstaret heres suus, irritum fecit. Reos, qui ante quinquennium proximum apud ærarium pependissent, universos discrimine liberavit: nec repeti, nisi intra annum, eaq; conditione permisit, ut accusatori, qui caussam non teneret, exsilium pœna esset. Scribas Quæstorios negotiantes ex consuetudine, sed contra Clodiam legem, venia in præteritum donavit. Subseciva, quæ divisis per veteranos agris carptim superfuerant, veteribus possessoribus, ut usucapta concessit. Fiscales calumnias, magna calumniantium pœna repressit: ferebaturque vox ejus, Princeps qui delatores non castigat, irritat.

10. Sed

10. Sed neque in clementiæ, neque in abstinentiæ tenore permansit: & tamen aliquanto celerius ad sævitiam descivit, quam ad cupiditatem. Discipulum Paridis pantomimi pubertem adhuc, & cum maxime ægrum, quod arte formaque non absimilis magistro videbatur, occidit. Item Hermogenem Tarsensem, propter quasdam in historia figuras, librariis etiam qui eam descripserant, cruci fixis. Patremfamilias, quod Thracem mirmilloni parem, munerario imparem dixerat, detractum è spectaculis in arenam, canibus objecit, cum hoc titulo; Impie locutus parmularius. Complures Senatores, in his aliquot Consulares, interemit: ex quibus, Civicam Cerealem in ipso Asiæ Proconsulatu, Salvidienum Orfitum, Acilium Glabrionem exsilio quasi molitores novarum rerum. Ceteros levissima quemque de caussa. Ælium Lamiam, ob suspiciosos quidem, verum & veteres, & innoxios jocos: quod post abductam uxorem laudanti vocem suam, Heu taceo, dixerat: quodque Tito hortanti se ad alterum matrimonium responderat, μὴ καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις; Salvium Coccejanum, quod Othonis Imperatoris patrui sui diem natalem celebraverat: Metium Pomposianum, quod habere Imperatoriam genesim vulgo ferebatur: & quod depictum orbem terræ in membrana, concionesque regum ac ducum ex Tito Livio circumferret: quodque servis nomina Magonis & Annibalis indidisset. Sallustium Lucullum Britanniæ legatum, quod lanceas novæ formæ appellari Luculleas passus esset. Iunium Rusticũ, quod Pæti Traseæ & Helvidii Prisci laudes edidisset, appellassetque eos sanctissimos viros: cujus criminis occasione, philosophos omnes urbe Italiaque submovit. Occidit & Helvidium filium, quod quasi scenico exodio sub persona Paridis & Oenones divortium suum cum uxore tractasset. Flavium Sabinum alterum è patruelibus, quod eum comitiorũ consularium die destinatum, perperam præco non Consulem ad populum, sed Imperatorem pronunciasset. Verum aliquanto post civilis belli victoriam sævior, plerosque partis adversæ dudum etjam latentes conscios, investigato novo quæstionis genere distorsit: immisso per obscena igne. nonnullis & manus amputavit. Satisque constat duos so-

sos

los è notioribus venia donatos. Tribunum laticlavium, & Centurionem: qui se, quo facilius expertes culpæ ostenderent, impudicos probaverant: & ob id neque apud ducem, nec apud milites, ullius momenti esse potuisse.

11. Erat autem non solum magnæ, sed & callidæ inopinatæque sævitiæ. Auctorem summarum pridie quam crucifigeret, in cubiculum vocavit: assidere in toro juxta coëgit, securum hilaremque dimisit, partibus etiam de cena dignatus est. Aretinum Clementem cõsularem virum, è familiaribus & emissariis suis capitis condemnaturus, in eadẽ, vel etiam in majore gratia habuit, quoad novissime simul gestanti, conspecto delatore ejus: Vis, inquit, hunc nequissimum servum cras audiamus? Et quo contemtius abuteretur patientia hominum, numquam tristiorem sententiam, sine præfatione clementiæ, pronuntiavit, ut non aliud jam certius atrocis exitus signum esset, quam principii lenitas. Quosdam majestatis reos in Curiam induxerat & cum prædixisset experturum se illa die, quam carus Senatui esset, facile perfecerat, ut etiam more majorum puniendi condemnarentur: deinde atrocitate pœnæ conterritus, ad leniendam invidiam intercessit, his verbis: neque en[illegible] ipsa cognoscere. Permittite Patres Conscripti a pietate vestra impetrari, quod scio me difficulter impetraturum, ut damnatis liberum mortis arbitrium indulgeatis. Nam & parcetis oculis vestris, & intelligent me omnes Senatui interfuisse.

12. Exhaustus operum ac munerum impensis, stipendioque quod adjecerat; tentavit quidem, ad relevandos castrenses sumtus, militum numerum diminuere. Sed cum obnoxium se Barbaris per hoc animadverteret: neque eo secius in explicandis oneribus hæreret: nihil pensi habuit, quin prædaretur omni modo bona vivorum & mortuorum: usquequaque, quolibet & accusatore, & crimine corripiebantur. Satis erat objici qualecumque factum dictumq; adversum majestatem Principis. Confiscabantur alienissimæ hereditates: vel existente uno, qui diceret, audisse se ex defuncto, cum viveret, heredem sibi Cæsarem esse. Præter ceteros, Judaicus fiscus acerbissime actus est: ad quẽ deferebantur, qui vel improfessi, Judaicam intra urbem viverent vitam, vel dissimulata origine imposita

posita genti tributa non pependissent. Interfuisse me adolescentulum memini, cum a procuratore, frequentissimoque consilio inspiceretur nonagenarius senex, an circumsectus esset. Ab juventa minime civilis animi, confidens etiam & cum verbis, tum rebus immodicus. Cænidi patris concubinæ ex Istria reversæ, osculumque, ut assueverat, offerenti, manum præbuit. Generum fratris indigne ferens albatos & ipsum ministros habere, proclamavit οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.

13. Principatum vero adeptus, neque in Senatu jactare dubitavit, & patri se & fratri Imperiũ dedisse: illos sibi reddidisse. Neque in reducenda post divortium uxore edicere, vocatã eam in pulvinar suũ: acclamari etiam in Amphitheatro epulari die libenter audivit: Domino, & Dominæ feliciter. Sed & Capitolino certamine cunctos ingenti consensu precantes, ut Palfurium Suram restitueret, pulsum olim Senatu, ac tunc de oratoribus coronatum: nullo responso dignatus, Tacere tantummodo jussit, voce præconis. Pari arrogantia cum procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic cœpit: Dominus, & Deus noster sic fieri jubet. Vnde institutum posthac, ut ne scripto quidem ac sermone cujusquam appellaretur aliter. Statuas sibi in Capitolio non nisi aureas & argenteas poni permisit, ac ponderis certi. Ianos arcusque cum quadrigis & insignibus triumphorum per regiones urbis, tantos ac tot exstruxit, ut cuidam Græce inscriptum sit arcus ἀρκεῖ. Consulatus XVII cepit, quod ante eum nemo. Ex quibus septem medios continuavit, omnes autem pæne titulo tenus gessit, nec quemquam ultra Kalend. Maii: plures ad Idus usque Ianuarias. Post autem duos triumphos, Germanici cognomine assumpto, Septembrem mensem, & Octobrem ex appellationibus suis, Germanicum, Domitianumq; transnominavit, quod altero suscepisset Imperium, altero natus esset.

14. Per hæc terribilis cunctis & invisus, tandẽ oppressus est amicorum libertorumq; intimorum conspiratione, simul & uxoris. Annum diemq; ultimum vitę jam pridem suspectum habebat, horam etiam, nec non & genus mortis. Adolescentulo Chaldæi cuncta prædixerant. Pater quoque super

canam quondam fungis abstinentem palam irriserat, ut ignarum sortis suæ, quod non ferrum potius timeret. Quare pavidus semper atq; anxius, minimis etiam suspicionibus præter modum commovebatur: ut edicti de excidendis vineis propositi, gratiam facere non alia magis re compulsus credatur, quam quod sparsi libelli cum his versibus erant:

Κἂν μὲ φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
Ὅσσον ἐπισπεῖσαι καίσαρι θυομένῳ.

Eadem formidine oblatum a senatu novum & inexcogitatum honorem, quamquam omnium talium appetentissimus, recusavit: quo decretum erat, ut quoties gereret Cõsulatum, equites R. quibus sors obtigisset, trabeati, & cum hastis militaribus, præcederent eum, inter lictores apparitoresque. Tempore vero suspecti periculi appropinquante, sollicitior in dies, porticuũ, in quibus spatiari consueverat, parietes phengite lapide distinxit: è cujus splendore per imagines quidquid a tergo fieret, provideret. Et nec nisi secreto atque solus plerasq; custodias, receptis quidem in manum catenis audiebat. Utq; domesticis persuaderet, ne bono quidem exemplo, audendam esse patroni necem. Epaphroditum a libellis, capitali pœna condemnavit; quod post destitutionẽ, Nero in adipiscenda morte, manu ejus adjutus existimabatur.

15. Deniq; Flavium Clementem patruelem suum contemtissimæ inertiæ, cujus filios etiam tum parvulos successores palam destinaverat, & abolito priore nomine, alterum Vespasianum appellari jusserat, alterum Domitianum repente ex tenuissima suspicione tantum non in ipso ejus Consulatu interemit. Quo maxime facto maturavit sibi exitum. Continuis octo mensibus tot fulgura facta, nuntiataq; sunt ut exclamaverit, Feriat iam quem volet. Tactum de cælo Capitolium, templumque Flaviæ gentis: item domus Palatina, & cubiculum ipsius: atque etiam è basi statuæ triumphalis titulus excussus vi procellæ in monumentum proximum decidit. Arbor, quæ privato adhuc Vespasiano eversa surrexerat, tunc rursus repente corruit. Prenestina Fortuna, toto Imperii spatio annum novum commendanti, lætam eandemque semper sortem dare assueta, extremo tristissimam reddidit:

nec

nec sine sanguinis mentione. Minervam, quam superstitiose colebat, somniavit excedere sacrario: negantem ultra se tueri eum posse, quod exarmata esset a Iove. Nulla tamen re perinde commotus est, quam responso, casuque Ascletarionis mathematici. Hunc delatum, nec inficiantem jactasse se, quæ providisset ex arte, sciscitatus est, quis ipsum maneret exitus? & affirmantem fore, ut brevi laceraretur a canibus, interfici quidem sine mora, sed ad coarguendam temeritatem artis, sepeliri quoque accuratissime imperavit. Quod cum fieret, evenit, ut repentina tempestate dejecto funere semiustum cadaver discerperent canes: idque ei cœnanti a mimo Latino, qui præteriens forte animadverterat, inter cæteras diei fabulas referretur.

16. Pridie quam periret, cum oblatos tuberes servari jussisset in crastinum, adjecit, Si modo uti licuerit. Et conversus ad proximos, affirmavit fore, ut sequenti die, Luna se in Aquario cruentaret: factumque aliquod existeret, de quo loquerentur homines per terrarum orbem. At circa mediam noctem ita est exterritus, ut ex strato prosiliret. Dehinc mane haruspicem ex Germania missum, qui consultus de fulgure mutationem rerum prædixerat, audiit condemnavitque. Ac tum exulceratam in fronte verrucam vehementius scalpit, profluente sanguine. Utinam inquit, hactenus. Tunc horas requirenti, pro quinta quam metuebat, sexta ex industria nunciata est. His velut transacto jam periculo lætum festinantemque ad corporis curam, Parthenius cubiculo præpositus convertit: nuncians esse, qui magnum nescio quid afferret, nec differendum. Itaque summotis omnibus, in cubiculum se recepit, atque ibi occisus est.

17. De insidiarum cædisque genere, hæc fere divulgata sunt. Cunctantibus conspiratis quando & quomodo, id est lavantemne, an cœnantem aggrederentur, Stephanus Domitillæ procurator, & tunc interceptarum pecuniarum reus, consilium operamque obtulit. Ac sinisteriore brachio velut ægro, lanis fasciisque per aliquot dies ad avertendam suspicionem obvoluto ad ipsam horam, dolonem interiecit: professusque conspirationis indicium, & ob hoc admissus, legenti traditum a se libellum & attonito, suffodit inguina. Saucium ac repugnantem adorti Clodianus cornicularius, &

Maximus Partheni libertus, & Saturius decurio cubiculariorum, & quidã è gladiatorio ludo, vulneribus septem contrucidaverunt. Puer, qui curæ Larium cubiculi ex consuetudine assistens, interfuit cædi, hoc amplius narrabat, se jussum a Domitiano ad primum statim vulnus pugionem pulvino subditum porrigere, ac ministros vocare: neque ad caput quidquam excepto capulo, & præterea omnia clausa reperisse: atq; illum interim correpto deductoque ad terram Stephano, colluctatum diu, modo ferrum extorquere, modo quamquam laniatis digitis, oculos effodere conatum. Occisus est xiv Kalend. Octobris anno ætatis xlv, Imperii xv. Cadaver ejus populari sandapila per vespillones exportatum, Phyllis nutrix in suburbano suo Latina via funeravit; sed reliquias templo Flaviæ gentis clam intulit, cineribusque Iuliæ Titi filiæ, quam & ipsam educaverat, commiscuit.

18. Statura fuit procera, vultu modesto, ruborisque pleno, grandibus oculis, verum acie hebetiore: præterea pulcer ac decens, maxime in juventa, & quidem toto corpore, exceptis pedibus, quorum digitos restrictiores habebat. postea calvitio quoque deformis, & obesitate ventris, & crurum gracilitate: quæ tamen ei valetudine longa remacruerant. Commendari se verecundia oris adeo sentiebat, ut apud Senatum sic quondam jactaverit, Vsque adhuc certe animum meum probastis, & vultum. Calvitio ita offendebatur, ut in contumeliam suam traheret, si cui alii joco, vel jurgio objectaretur: quamvis libello, quem De cura capillorum ad amicum edidit, hoc etiam illum simul, seque consolans inseruerit:

οὐχ ὁράᾳς οἷος κἀγὼ καλός τε μέγας τε;

eadem me tamen manent capillorum fata & forti animo fero comam in adolescentia senescentem. Scias nec gratius quidquam decore, nec brevius.

19. Laboris impatiens, per urbem pedibus non temere ambulavit, in expeditione, & agmine, equo rarius, lectica assidue vectus est. Armorum nullo, sagittarum vel præcipuo studio tenebatur. Centenas varii generis feras sæpe in Albano secessu conficientem spectavere plerique: atque etiam ex industria ita quarundam capita figentem, ut du-

bus ictibus quasi cornua effingeret. Non numquam in pueri procul stantis præbentisque pro scopulo dispansam dextræ manus palmam, sagittas tanta arte direxit, ut omnes per intervalla digitorum innocue evaderent.

20. Liberalia studia in initio Imperii neglexit, quamquam bibliothecas incendio absumptas impensissime reparare curasset, exemplaribus undique petitis: missisque Alexandriam, qui describerent, emendarentque. Numquam tamen aut historiæ, carminibusve cognoscendis operam ullam, aut stilo vel necessario dedit. Præter commentarios & acta Tiberii Cæsaris nihil lectitabat: epistolas orationesque & edicta alieno formabat ingenio, sermonis tamen nec inelegantis. Dictorum interdum etiam notabilium, Vellem, inquit, tam formosus esse, quam Metius sibi videtur. Et cujusdam caput varietate capilli subrutilum, & incanum, perfusam nivem mulso dixit.

21. Conditionem Principum miserrimam ajebat: quibus de conjuratione comperta non crederetur, nisi occisis. Quoties otium esset, alea se oblectabat, etiam profestis diebus, matutinisque horis: ac lavabat de die, prandebatque ad satietatem: ut non temere super cœnam præter Matianum malum, & modicam in ampulla potiunculam sumeret. Convivabatur frequenter ac large, sed pæne raptim: certe non ultra Solis occasum, nec ut postea comissaretur. Nam ad horam somni nihil aliud, quam secreto solus deambulabat.

22. Libidinis nimiæ, assiduitatem concubitus velut exercitationis genus clinopalem vocabat. Eratque fama, quasi concubinas ipse divelleret, nataretque inter vulgatissimas meretrices. Fratris filiam adhuc virginem oblatam in matrimonium sibi, cum devictus Domitiæ nuptiis pertinacissime recusasset, non multo post alii collocatam, ultro corrupit: & quidem vivo etiam tum Tito, mox patre ac viro orbatam, ardentissime palamque dilexit: ut etiam caussa mortis exstiterit, coactæ conceptum a se abigere.

23. Occisum eum, populus indifferenter, miles gravissime tulit, statimque eum Divum appellare conatus est: paratus & ulcisci, nisi duces defuissent, quod quidem paullo post fecit, expostulatis ad pœnam pertinacissime cædis auctoribus. Con-

tra, Senatus adeo lætatus est, ut repleta certatim Curia non temperaret, quin mortuum contumeliosissimo atque acerbissimo acclamationum genere laceraret: scalas etiam inferri, clypeosque & imagines ejus coram detrahi, & ibidem solo affligi juberet: novissime eradendos ubique titulos, abolendamque omnem memoriam decerneret. Ante paucos quam occideretur menses, cornix in Capitolio elocuta est, ἔςαι πάντα καλῶς. Nec defuit qui ostentum sic interpretaretur:

Nuper Tarpeio quæ sedit culmine cornix,
Est bene, non potuit dicere: dixit, erit.

Ipsum etiam Domitianum ferunt somniasse, gibbam sibi pone cervicem auream enatam: pro certoque habuisse, beatiorem post se, lætioremque portendi reipublicæ statum. Sicut sane brevi evenit abstinentia & moderatione insequentium Principum.

FINIS.

C. SVETONII TRANQUILLI

Libri duo:

DE

ILLUSTRIBUS GRAMMATICIS

ET

DE CLARIS RHETORIBVS.

C. SVETONII TRANQUILLI DE ILLUSTRIBUS GRAMMATICIS LIBER.

CAPUT. I.

Præfatio.

GRammatica olim Romæ ne in usu quidem, nedum in honore ullo erat: rudi scilicet ac bellicosa etiam tum civitate, necdum magnopere liberalibus disciplinis vacante. Initium quoque ejus mediocre extitit; siquidem antiquissimi doctorum, qui iidem & poëtæ & oratores, semigræci erant (Livium & Ennium dico; quos utraque lingua, domi forisque docuisse adnotatum est) nihil amplius quam Græce interpretabantur: ac si quid Latine ipsi composuissent, prælegebant. Nam quod nonnulli tradunt, duos libros De litteris syllabisque, item De metris, ab eodem Ennio editos, jure arguit Lucius Cotta, non poëtæ sed posterioris Ennii esse. cujus etiam de augurandi disciplina volumina feruntur.

CAP. II.

De Cratete Mallote, primo Grammatico in urbe,

PRimus igitur quantum opinamur, studium grammaticæ in Urbem intulit CRATES MALLOTES Aristarchi æqualis, qui missus ad senatū ab Attalo rege, inter secundum ac tertium

tium bellum Punicum, sub ipsam Ennii mortem, quum in regione Palatii, prolapsus in cloacæ foramen, crus fregisset, per omne legationis simul & valitudinis tempus plurimas ἀκροάσεις subinde fecit, assidueq; disseruit: ac nostris exemplo fuit ad imitandum. Hactenus tamen imitati, ut carmina parum adhuc divulgata, vel defunctorum amicorum, vel si quorum aliorum probassent, diligentius retractarent: ac legendo commentandoque, etiam cæteris nota facerent: ut CAIVS OCTAVIVS Lampadio, Nævii Punicum bellum: quod unico volumine & continenti scriptura expositum, divisit in septem libros: ut postea QVINTVS VARGONTEIVS annales Ennii, quos certis diebus in magna frequentia pronuntiabat: ut L. ÆLIVS, ARCHELAVS, VECTIVS, QVINTVS PHILOCOMVS Lucilii satyras familiaris sui: quas legisse apud Archelaum Pompejus Lenæus, apud Philocomum Valerius Cato, prædicantur. Instruxerunt auxeruntque ab omni parte grammaticam, LVCIVS ÆLIVS LANVVINVS, gener Quinti Ælii, SERVIVS CLODIVS, uterque eques Romanus, multique ac varii & in doctrina & in republica usus.

CAP. III.

De L. Ælio Præconino.

LVcius Ælius cognomine duplici fuit: nam & Præconinus, quod pater ejus præconium fecerat, vocabatur. & Stilo, quod orationes nobilissimo cuiq; scribere solebat: tantus optimatum fautor, ut Quintum Metellum Num dicum in exilium comitatus sit. SERVIVS cum librū soceri nondum editū fraude intercepisset, & ob hoc repudiatus, pudore ac tædio secessisset ab Vrbe, in podagræ morbum incidit: cujus impatiens veneno sibi perunxit pedes, & enecuit, ita, ut parte ea corporis, quasi præmortua, viveret. Post hoc magis ac magis & gratia & cura artis increvit. ut ne clarissimi quidem viri abstinuerint, quo minus & ipsi aliquid de ea scriberent: utque temporibus quibusdam, super viginti celebres scholæ fuisse in Vrbe tradantur: pretia Grammaticorum tanta,

mercedesque tam magnæ; ut conster LVTATIVM DAPHNIDEN, quem LENÆVS MELISVS per cavillationem nominis, Πανὸς ἄγημα dicit, ducentis millibus nummum Quinto Catulo emptum, ac brevi manumissum: LVCIVM APPVLEIVM ab Eficio Calvino equite Romano prædivite, quadringenis annuis cōductum, multos edocuisse. Nam in provincias quoque Grammatica penetraverat. ac nonnulli de notissimis doctoribus peregre docuerunt, maxime in Gallia Togata: inter quos OCTAVIVS TEVCER & SISCENNIVS IACCHVS, & OPPIVS CARES: hic quidem ad ultimam ætatem, & cum jam non gressu modo deficeretur, sed & visu.

CAP. IV.

De Grammaticorum appellatione.

APPELLATIO GRAMMATICORVM Greca consuetudine invaluit: sed initio Literati vocabantur. Cornelius quoq; Nepos in libello quo distinguit literarum ab erudito, literatos quidem vulgo appellari ait eos qui aliquid diligenter & acute scienterque possint aut dicere aut scribere: cæterū proprie sic appellandos poetarum interpretes, qui a Græcis γραμματικοὶ nominentur: eosdem LITERATORES vocitatos. Messalla Corvinus, in quadam epistola nō esse sibi dicens rem cum Furio Bibaculo, nec cum Sigida quidem, aut literatore Catone. significat enim haud dubie Valerium Catonē poetam simul, grammaticumque notissimum. Sunt qui literatum a literatore distinguant, ut Græci Grammaticū a Grammatista & illum quidem absolute, hunc mediocriter doctum existiment, quorum opinionem ORBILIVS etiam exemplis confirmat. Nam apud majores, ait, cum familia alicuius venalis produceretur, non temere quem literatum, in titulo, sed literatorem inscribi solitum esse: quasi nō perfectum literis, sed imbutum. Veteres Grammatici & Rhetoricam docebant: ac multorum de utraque arte commentarii feruntur, secundum quā consuetudinem posteriores quoque existimo, quā-

quam

quam jam discretis professionibus, nihilominus vel retinnisse, vel instituisse & ipsos quædam genera institutionum ad eloquētiam præparandam, ut problemata, periphrases, elocutiones, ethologias, atque alia hoc genus: ne scilicet sicci omnino atque aridi pueri Rhetoribus traderentur. quæ quidem omitti jam video desidia quorundā & infantia: non enim fastidio putem. Me quidem adolescentulo, repeto quendam Principem nomine, alternis diebus declamare, alternis disputare, nonnullis vero mane differere, post meridiem remoto pulpito declamare solitum. Audiebam etiam memoria patrum, quosdam e Grammaticis statim e ludo transisse in forum, atque in numerum præstantissimorum patronorum receptos. Clari professores, & de quibus prodi possit aliquid duntaxat a nobis, fere hi fuerunt.

CAP. V.

De Sævio Nicanore.

SÆvius Nicanor primus ad famam dignationēque docendo pervenit: fecitq; præter commentarios, quorum tamen pars maxima intercepta dicitur, satyram quoque. in qua libertinum se, ac duplici cognomine esse hoc indicat,

Sævius Nicanor Marci libertus negabit:
Sævius Posthumius idem sed Marcus docebit.

Sunt qui tradant ob infamiam quandam eum in Sardiniam secessisse, ibique diem obiisse.

CAP. VI.

De Aurelio Opilio.

AVrelius Opilius Epicurei cujusdam libertus, philosophiam primo, deinde rhetoricam, novissime Grammaticam docuit. Dimissa autem schola, Rutilium Rufum damnatum in Asiam secutus, ibidem Smyrnæ simulque consenuit: composuitque variæ eruditionis aliquot volumina, ex quibus novem unius corporis, qui quia scriptores ac poetas sub clientela Musarum judicaret, non absurde & scripsisse & fecisse se ait ex nume-

ro

in Divarum & appellatione. Hujus cognomen in plerisque indicibus & titulis per unam literam scriptum animadverto: verum ipse id per duas effert in parastichide libelli, qui inscribitur PINAX.

CAP. VII.

De M. Antonio Gniphone.

Marcus Antonius Gnipho, ingenuus, in Gallia natus, sed expositus, a nutritore suo manumissus institutusque, Alexandriæ quidem, ut aliqui tradunt, in contubernio Dionysii Scythobrachionis: (quod equidem non temere crediderim; quum temporum ratio vix congruat) fuisse dicitur ingenii magni, memoriæ singularis, nec minus Græce quam Latine doctus; præterea comi facilique natura, nec unquam de mercedibus pactus, eoque plura ex liberalitate discentium consecutus. Docuit primum in Divi Iulii domo pueri adhuc: deinde in sua privata. Docuit autem & Rhetoricam, ita ut quotidie præcepta eloquentiæ traderet, declamaret vero non nisi nundinis. Scholam ejus claros quoque viros frequentasse ajunt: in his Marcum Ciceronem, etiam cum prætura fungeretur. Scripsit multa, quamvis annum ætatis quinquagesimum non excesserit: etsi Ateius Philologus duo tantum volumina de Latino sermone reliquisse eum tradit. Nam cætera scripta discipulorum ejus esse, non ipsius. in quibus & suum alicubi reperiri nomen.

CAP. VIII.

De Pompilio Andronico.

Pompilius Andronicus, natione Syrus, studio Epicureæ sectæ desidiosior in professione Grammaticæ habebatur, minusq; idoneus ad tuendam scholam. Itaque cum se in Vrbe non solum Antonio Gniphoni sed cæteris etiam deterioribus postponi videret, Cumas transiit, ibique in otio vixit, & multa composuit: verum adeo inops atque egens, ut coactus sit præcipuum illud opusculum annalium elenchorum sedecim millibus nummum cuidam vendere. Quos libros Orbilius sup-

pressos

pressos redemisse se dixit, vulgandosque curasse nomine actoris.

CAP. IX.

De Orbilio.

ORbilius Pupillus Beneventanus, morte parentum, una atque eadem die, inimicorum dolo interemptorum, destitutus, primo apparituram magistratibus fecit: deinde in Macedonia corniculo, mox equo meruit: functusq; militia, studia repetiit: quæ jã inde a puero non leviter attigerat ac professus diu in patria, quinquagesimo demum anno Romam, consule Cicerone transiit. docuitque majore fama quam emolumento. Namq; jam persenex pauperem se. & habitare sub tegulis. quodã scripto fatetur. Librum etiam, cui est titulus Perialogos edidit, continentem querelas de injuriis, quas professores negligenter ab ambitione parentum acciperent. Fuit autem naturæ acerbæ non modo in antisophistas, quos omni sermone laceravit, sed etiam in discipulos, ut Horatius significat, plagosum eum appellans; & Domitius Marsus, scribens,

Si quos Orbilius ferula scuticaque cecidit.

Ac ne principum quidem virorum insectatione abstinuit: si quidem ignotus adhuc, quum judicio frequenti, testimonium diceret, interrogatus a Varrone diversæ partis advocato, quidnam ageret, & quo artificio uteretur, Gibberosos se de sole in umbram transferre respondit quod Murænæ gibber erat. Vixit prope ad centesimum ætatis annum. amissa jampridem memoria, ut versus Bibaculi docet;

Orbilius ubinam est, litterarum oblivio?

Statua ejus Beneventi ostenditur in Capitolio, ad sinistrum latus marmorea, habitu sedentis ac palliati. appositis duobus scriniis. Reliquit filium ORBILIUM, & ipsum Grammaticum professorem.

CAP. X.

De Atejo Philologo.

ATejus Philologus libertinus, Athenis natus. Hunc Capito Atejus jurisconsultus inter gram-

grammaticos rhetorem, inter rhetores grammaticum fuisse ait. De eodem ASINIVS POLLIO in libro quo Sallustii scripta reprehendit, ut nimia priscorum verborum affectatione oblita, ita tradit: In eam rem adjutorium ei fecit maxime quidam Attejus prætextatus, nobilis Grammaticus Latinus, declamantium deinde adjutor, atque præceptor, ad summam Philologus ab semet nominatur. Ipse ad Lucium Hermam scripsit, se in Græcis literis magnum processum habere, & in Latinis nonnullum: audisse ANTONIVM GNIPHONEM, ejusque HERMAM: postea docuisse. Præcepisse autem multis & claris juvenibus: in quibus APPIO quoque & PVLCHRO, CLAVDIIS, fratribus, quorum etiam comes in provincia fuerit. Philologi appellationem assumpsisse videtur: quia sicut Eratosthenes, qui primus hoc cognomen sibi vendicavit, multiplici variaque doctrina censebatur, quod sane ex commentariis ejus apparet, quanquã paucissimi extent. de quorum tamen copia, sic altera ad eundem Hermam epistola significat: HYLEN nostram aliis memento commendare: quam omnis generis coegimus, uti scis, octingentos in libros. Coluit postea familiarissime Caium Sallustium, & eo defuncto ASINIVM POLLIONEM: quos historiam componere aggressos, alterum breviario rerum omnium Romanarum, ex quibus quas vellet, eligeret, instruxit: alterum præceptis de ratione dicendi. Quo magis miror Asinium Pollionem credidisse, antiqua eum verba & figuras solitum esse colligere Sallustio: quum sibi sciat nil aliud suadere, quam ut noto civilique & proprio sermone utatur: vitetque maxime obscuritatem Sallustii, & audaciam in translationibus,

CAP. XI.

De Valerio Catone.

VAlerius Cato, ut nonnulli tradiderunt, Burseni cujusdam libertus ex Gallia ipse libello, cui est titulus INDIGNATIO, ingenuum se natum ait, & pupillum relictum, eoque facilius licentia Syllani temporis exutum patri-

patrimonio. Docuit multos, & nobiles: visusque est peridoneus præceptor maxime ad poeticam tendentibus, ut quidem apparere vel his versiculis potest:

Cato Grammaticus, Latina Siren,
Qui solus legit, ac facit poëtas.

Scripsit præter grammaticos libellos, etiam poemata; ex quibus præcipue probantur Lydia, & Diana. Lydiæ Ticida meminit:

Lydia doctorum maxima cura liber.

Dianę Cinna,

Secula permaneat nostri Diana Catonis.

Vixit ad extremam senectam, sed in summa paupertie, & pæne inopia, abditus modico gurgustio, postquam Tusculana villa creditoribus cesserat, ut auctor est Bibaculus.

Siquis forte mei domum Catonis,
Depictas minio assulas, & illos
Custodis videt hortulos Priapi.
Miratur quibus ille disciplinis
Tantam sit sapientiam assecutus.
Quem tres cauliculi, & selibra farris,
Racemi duo, tegula sub una
Ad summam prope nutriant senectam.

Et idem rursus,

Catonis modo, Galle, Tusculanum
Tota creditor urbe venditabat.
Mirati sumus unicum magistrum,
Summum grammaticum, optimum poetam,
Omnes solvere posse quæstiones,
Unum difficile expedire nomen,
En cor Zenodoti, en jecur Cratetis.

CAP. XII.

De Cornelio Epicadio.

Cornelius Epicadius Lucii Cornelii Syllę dictatoris libertus, Calatorque sacerdotio augurali, filioque ejus Fausto gratissimus fuit: quare nunquam non utriusq; se libertum edidit. Librum autem, quem Sylla novissimum de rebus suis imperfectum reliquerat, ipse supplevit.

CAP.

CAP. XIII.

De Laberio Hiera.

LAberius Hiera suo hero emptus de catasta, & propter literarum studium manumissus, docuit inter cæteros Brutum & Cassium: Sunt qui tradant tanta eum honestate præditum, ut temporibus Syllanis, proscriptorum liberos, gratis & sine mercede ulla in disciplinam receperit.

CAP. IV.

De Curtio Nicia.

CVrtius Nicia hæsit Cnæo Pompejo & Cajo Memmio: sed quum codicillos Memmii ad Pompeji uxorem de stupro pertulisset, proditus ab ea, Pompejum offendit: domoque ei interdictum est. Fuit & Marci Ciceronis familiaris: in cujus epistola ad Dolabellam hæc de eo legimus: Omnino mihi literæ magis sunt expetendæ a te, quam a me tibi. Nihil enim Romæ geritur quod te putem scire curare, nisi forte scire vis me inter Niciam nostrum & Vidium judicem esse. Profert alter, opinor, duobus versiculis expensum Niciæ: alter Aristarchus hos ὀβελίζει. Ego tamquam criticus antiquus judicaturus sum, utrum sint τὰ ποιητοῦ an παρεμβεβλημένοι. Item ad Atticum: De Nicia quod scribis, si ita me haberem ut ejus humanitate frui possem, imprimis vellem illum mecum habere; sed mihi solitudo & recessus provincia est, quod quia facile ferebat Sicca eo magis illum desidero. Præterea nosti Niciæ nostri imbecillitatem, mollitiem, consuetudinem victus. Cur ergo illi molestus esse velim, quum mihi ille jucundus esse non possit? Voluntas tamen ejus mihi grata est. Hujus de Lucilio libros etiam Satyra comprobat.

CAP. XV.

De Lenæo.

LEnæus Pompeji Magni libertus, & pene omnium expeditionum comes, defuncto eo, filiis-

que ejus, schola se sustentavit. docuitque in Carinis ad Telluris ædem in qua regione Pompejorum domus fuerat: ac tanto amore erga patroni memoriam extitit, ut SALLVSTIVM historicum, quod eum oris improbi, animo inverecundo scripsisset, acerbissima satyra laceraverit, lastaurum & lurconem, & nebulonem, popinonemque appellans: & vita scriptisque monstrosum: præterea priscorum, Catonisque verborum ineruditissimum furem. Traditur autem puer adhuc catenis subreptus, refugisse in patriam: perceptisque liberalibus disciplinis, pretium domino suo retulisse: verum ob ingenium & doctrinam gratis manumissus.

CAP. XVI.

De Q. Cæcilio.

Quintus Cæcilius Epirota, Tusculi natus, libertus Attici Satrii equitis Romani. ad quē sunt Ciceronis epistolæ, cum filiam patroni nuptam Marco Agrippæ doceret, suspectus in ea, & ob hoc remotus, ad Cornelium Gallum se contulit, vixitque una familiarissime, quod ipsi Gallo inter gravissima crimina ab AVgusto objicitur. Post deinde damnationem mortemque Galli, scholam aperuit: sed ita, ut paucis, & tantum adolescentibus præciperet, prætextato nemini, nisi si cujus parenti hoc officium negare non posset. Primus dicitur Latine ex tempore disputasse, primusque Virgilium & alios poetas novos prælegere cœpisse, quod etiam Domitii Marsi versiculus indicat.

Epirota tenellorum nutricula vatum.

CAP. XVII.

De Verrio Flacco.

Verrius Flaccus, libertinus, docendi genere maxime inclaruit. Namque ad exercitanda discentium ingenia, æquales inter se committere solebat, proposita non solum materia, quam scriberent, sed & præmio, quod victor auferret. Id erat liber aliquis antiquus, pulcher, aut

 rarior.

rarior. Quare ab AVgusto quoque nepotibus ejus præceptor electus, transiit in Palatium cum tota schola; verum ut ne quem amplius posthac discipulum reciperet: docuitque in atrio Catilinæ domus quæ pars palatii tunc erat: & sestertia centena in annum accepit. Decessit ætatis exactæ, sub Tiberio. Statuam habet Præneste, in inferiore fori parte, contra hemicyclium: in quo fastos a se ordinatos, & marmoreo parieti incisos, publicarat.

CAP. XVIII.

De Crassitio.

LVcius Crassitius genere Tarentinus, ordinis libertini, cognomine Pasicles, mox Pansam se transnominavit. Hic initio circa scenam versatus est, dum Mimographos adjuvat, deinde in pergula docuit, donec commentario Smyrnæ edito, adeo inclaruit, ut hæc de eo scriberentur:

Uni Crassitio se credere Smyrna probavit:
Desinite indocti conjugio hanc petere.
Soli Crassitio se dixit nubere velle:
Intima cui soli nota sua exstiterint.

Sed cum edoceret jam multos, ac nobiles, in his Iulium Antonium triumviri filium, ut Verrio quoque Flacco compararetur, dimissa repente schola transiit ad Quinti Sextii philosophi sectam.

CAP. XIX.

De Scribonio.

SCribonius Aphrodisius, Orbilii servus atque discipulus, mox a Scribonia Libonis filia, quæ prior AVgusti uxor fuerat, redemptus & manumissus, docuit, quo Verrius tempore, cujus etiam libros de orthographia rescripsit, non sine insectatione studiorum morumque ejus.

CAP.

CAP. XX.

De Iulio Higino.

CAjus Iulius Higinus, AVgusti libertus, natione Hispanus etsi nonnulli Alexandrinum putant, & a Cæsare puerum Romam advectum, Alexandria capta. Studiose & avide imitatus est Cornelium Alexandrum Grammaticum Græcum: quem propter antiquitatis notitiam, Polyhistorem multi, quidam historiam vocabant. Præfuit Palatinæ bibliothecæ: nec eo secius plurimos docuit: fuitque familiarissimus Ovidio poetæ & Cajo Licinio consulari, historien: qui eum admodum pauperem decessisse tradit, & liberalitate sua quoad vixit, sustentatū. Hujus libertus fuit Iulius Modestus, in studiis atq; doctrina vestigia patroni secutus.

CAP. XXI.

De C. Melisso.

CAjus Melissus, Spoleti natus ingenuus, sed ob discordiam parentum expositus cura & industria educatoris sui altiora studia percepit ac Mæcenati pro Grammatico muneri datus est. Cui quum se gratum & acceptum in modum amici videret, quamquam adserente matre, permansit tamen in statu servitutis præsentemque conditionem veræ origini anteposuit, quare cito manumissus, AVgusto & insinuatus est. Quo delegante, curam ordinandarum bibliothecarum in Octaviæ porticu suscepit. Atque, ut ipse tradit, sexagesimũ ætatis annum agens, libellos Ineptiarum, qui nunc Iocorum inscribuntur, componere instituit: absolvitque centum & quinquaginta, quibus & alios diversos postea addidit. Fecit & novum genus Togatarum, inscripsitque Trabeatas.

CAP. XXII.

De M. Pomponio Marcello.

MArcus Pomponius Marcellus sermonis Latini exactor molestissimus, in advocatione qua-

dam (nam interdum & caussas agebat) solœcismū ab adversario factum usque adeo arguere perseveravit; quoad Cassius Severus interpellatis judicibus dilationē petiit: ut litigator suus alium Grammaticum adhiberet; quando non putat is cum adversario de jure sibi, sed de solœcismo controversiam futuram. Hic idem cum ex oratione Tiberium reprehendisset affirmante Atejo Capitone, & esse illud Latinum, &, si non esset, futurum: Certe jam inde mentitur, inquit, Capito. Tu enim Cæsar civitatem dare potes hominibus, verbis non potes. Pugilem olim fuisse Asinius Gallus hoc in eum Epigrammate ostendit:

Qui caput ad lævam didicit, glossemata nobis
Præcipit: os nullum, vel potius pugilis!

CAP. XXIII.

De Remmio Palæmone.

Remmius Palæmon Vicentinus, mulieris verna primo, ut ferunt, textrinum, deinde herilem filium dum comitatur in scholas, literas didicit. Postea manumissus, docuit Romæ, ac principem locum inter Grammaticos tenuit, quanquam infamis omnibus vitiis, palamque & Tiberio, & mox Claudio, prædicantibus, nemini minus institutionē puerorum vel juvenum committendam; sed capiebat homines cum memoria rerū tum facilitate sermonis: nec non etiam poemata faciebat ex tempore. Scripsit & variis, nec vulgaribus metris. Arrogantia fuit tanta, ut Marcum Varronem porcum appellaret: secum & natas & morituras literas jactaret, nomē suum in Bucolicis non temere positum, sed præsagiente Virgilio fore quandoque omnium poetarum ac poematum Palæmonem judicem. Gloriabatur etiam latrones quondam sibi propter nominis celebritatem pepercisse. Luxuriæ ita indulsit, ut sæpius in die lavaretur: nec sufficeret sumptibus, quamquā ex schola quadragena annua caperet, ac non multo minus ex re familiari: cujus diligentissimus erat: cum & officinas promercalium vestium exerceret: & agros adeo coleret, ut vitem manu ejus institutam satis constet trecenta sexaginta quinque vasa edidisse. Sed maxime flagrabat libidinibus in mulieres, usque ad infamiam oris; dictoque non infa-

cete

ceto notatum ferunt cujusdam, qui quum in turba osculum sibi ingerentem, quamquam refugiens, devitare non posset: Vis tu, inquit, magister, quotiens festinantem aliquem vides, abligurrire?

CAP. XXIV.

De M. Val. Probo.

MArcus Valerius Probus Berytius, diu centuriatum petiit, donec tædio ad studia se contulit. Legerat in provincia quosdam veteres libellos apud Grammatistam, durante adhuc ibi antiquorum memoria, nec dum omnino abolita, sicut Romæ. Hos quum diligentius repetere atque alios deinceps cognoscere cuperet, quamvis se contemni, magisque opprobrio legentibus, quam gloriæ & fructui esse animadverterat, nihilominus in proposito mansit. multaque exemplaria contracta emendare, ac distinguere, & adnotare curavit, soli huic nec ulli præterea Grammatices parti deditus. Hic non tam discipulos quam sectatores aliquot habuit. Nunquam enim ita docuit ut magistri personam sustineret. Vnum vel alterum, vel, quum plurimos, tres aut quatuor, postmeridianis horis admittere solebat, cubansque, inter longos ac vulgares sermones, legere quædam, idque perraro. Nimis pauca & exigua de quibusdam minutis quæstiunculis edidit. Reliquit autem nō mediocrem sylvam observationum sermonis antiqui.

C. SVETONII TRANQUILLI

DE

CLARIS RHETORIBUS

LIBER.

RHetorica quoque apud nos, perinde atque grammatica, sere recepta est, paulo etiam difficilius. quippe quam constet nonnunquam etiam prohibitam exerceri. Quod ne

 eui

cui dubium sit, vetus senatusconsultum, item Censorium edictum, subjiciam. CAIO FANNIO STRABONE, MARCO VALERIO MESSALLA CONSVLIBVS, Marcus Pomponius prætor senatum consuluit. Quod verba facta sunt de Philosophis & de Rhetoribus, de ea re ita censuerunt: Ut Marcus Pomponius prætor animadverteret, coraretq; uti ei e Republica fideque sua videretur, uti Romæ ne essent. De iisdem interjecto tempore, Cnæus Domitius Ænobarbus, & Lucius Licinius Crassus censores, ita edixerunt. RENVNTIATVM EST NOBIS ESSE HOMINES qui novum genus disciplinæ instituerunt, ad quos juventus in ludos conveniat: eos sibi nomen imposuisse Latinos Rhetoras: ibi homines adulescentulos totos dies desidere. Majores nostri, quæ liberos suos discere, & quos in ludos itare vellent, instituerunt. Hæc nova, quæ præter consuetudinem ac morem majorum fiunt, neque placent neque recta videntur. Quapropter & iis qui eos ludos habent: & iis qui eo venire consueverunt, videtur faciendum ut ostendamus nostram sententiam, nobis non placere. Paulatim & ipsa utilis honestaque apparuit: multique eam præsidii causa, & gloriæ, appetiverunt. CICERO ad præturam usque Græce declamavit. Latine vero senior quoque, & quidem consulibus Hirtio & Pansa: quos discipulos, & grandeis prætextatos, vocabat. CNEVM POMPEIVM quidam historici tradiderunt, sub ipsum civile bellum, quo facilius Caio Curioni promptissimo juveni, causam Cæsaris defendenti, contradiceret, repetisse declamandi consuetudinem. MARCVM ANTONIVM, item AVGVSTVM ne Mutinensi quidem bello omisisse. NERO CÆSAR & primo Imperii anno, publice quoq; bis antea declamavit. plerique autem oratorum etiam declamationes ediderunt. Quare magno studio hominibus injecto, magna etiam professorum ac doctorum profluxit copia: adeoque floruit, ut nonnulli ex infima fortuna in ordinem senatorium, atque ad summos honores processerint. Sed ratio docendi nec una omnibus, nec singulis eadē semper fuit quando vario modo quisq; discipulos exercuerunt, Nam & dicta præclare, per omnes figuras,

gutas, per casus & apologos, aliter atque aliter exponere. & narrationes tum breviter & presse, tum latius & uberius explicare consueverant. interdum Græcorum scripta convertere, ac viros illustreis laudare, vel vituperare quædam etiam ad usum communis vitæ instituta, tum utilia, & necessaria, tum perniciosa & supervacanea ostendere: sæpe fabulis fidem firmare, aut historiis demere, quod genus χρείας & ἀνασκευὰς & κατασκευὰς Græci vocant. donec sensim hæc exsoleverunt; & ad controversiam ventum est. Veteres CONTROVERSIÆ, aut ex historiis trahebantur; sicut sane nonnullæ usque adhuc: aut ex veritate, ac re, si qua forte recens accidisset. Itaque locorum etiam appellationibus adjectis, proponi solebant. Sic certe collectæ editæque se habent. ex quibus non alienum fuerit unam & alteram, exempli causa, ad verbum referre. Æstivo tempore adolescentes urbani cum Ostiam venissent, litus ingressi, piscatores trahentes rete adierunt: & pepigerunt, bolum quanti emerent: nummos solverunt: diu expectaverunt, dum retia extraherentur. aliquando extractis, piscis nullus infuit, sed sporta auri obsuta. Tum emptores bolū suum ajunt, piscatores suum. Venalicii quum Brundusii gregem venalium e navi educerent, formoso, & precioso puero, quod portitores verebantur, Bullā & prætextam togam imposuere; facile fallaciam celarunt. Romam venitur. res cognita est. petitur puer, quod domini voluntate fuerit liber, in libertatem. Olim autem eas appellationes Græci συντάξεις vocabant: mox controversias quidam, sed aut fictas, aut judicialeis. Illustres professores, & quorum memoria aliqua extet, non temere alii reperientur quam de quibus tradam.

CAP. II.

De L. Plotio.

LVcius Plotius Gallus. De hoc Cicero ad Marcum Titinnium sic refert. Equidem memoria teneo, pueris nobis primū Latine docere cœpisse Lucium Plotium quendam: ad quem quum fieret concursus, quod studiosissimus quisque apud eum exerceretur, dolebam mihi idem non licere.

Continebat autem doctissimorum hominū auctoritate qui existimabant Græcis exercitationibus alii melius ingenia posse. Hunc eundem (nam diutissime vixit) M. CÆLIVS in oratione, quam pro se de vi habuit, significabat dictasse Atratino accusatori suo, actionem: subtractoque nomine, ordearium eum rhetorem appellat, deridens ut inflatum, ac levem, & sordidum.

CAP. III.

De Otacilio Pilito.

LVcius Otacilius Pilitus servisse dicitur, atque etiam ostiarius, veteri more, in catena fuisse: donec ob ingenium ac studium literarum manumissus, accusanti patrono subscripsit. Deinde Rhetoricam professus, Cn. Pompejum Magnum docuit, patris ejus res gestas nec minus ipsius, compluribus libris exposuit: primus omnium libertinorum, ut Cornelius Nepos opinatur, scribere historiam orsus, non nisi ab honestissimo quoque scribi solitam.

CAP. IIII.

De Epidio.

AD id tempus EPIDIVS calumnia notatus, ludum docendi aperuit: docuitque inter cæteros Marcum Antonium & Augustū. Quibus quondam Cajus Canutius, objicientibus sibi quod in Republica administranda potissimum consularis Isaurici sectam sequeretur, Malle, respondit, Isaurici esse discipulum, quam Epidii calumniatoris. Hic Epidius ortum se ab Epidio Nuciono prædicabat: quem ferunt olim præcipitatum in fontem fluminis Sarni, paulo post cum cornibus extitisse, ac statim non comparuisse, in numeroque deorum habitum.

CAP. V.

De S. Clodio.

SExtus Clodius e Sicilia, Latinæ simul Græcæque eloquentiæ professor, male oculatus, & dicax

dicax, par oculorum in amicitia Marci Antonii triumviri extitisse se a ebat. Ejusdem uxorem Fulviam, cui altera bucca inflatior erat, acumen sti i tentare dixit, nec eo minus, immo vel magis ob hoc, Antonio gratus. A quo mox consule ingens etiam congiarium accepit; ut ei in Philippicis Cicero objicit. Adhabes joci causa magistrum suffragio tuo, & compotorum tuorum Rhetorem: cui concessisti, ut in quem vellet, diceret. salsum omnino hominem sed materia facilis, in te, & in tuos dicta dicere. At quanta merces rhetori est data? audite Patres Conscripti, & cognoscite Reipublicæ vulnera, duo millia jugerum campi Leontini Sexto Clodio Rhetori adsignasti, & quidem immunia ut tanta mercede nihil sapere disceres.

CAP. VI.

De C. Albutio Silo.

CAjus Albutius Silus Novariensis, quum ædilitate in patria fungeretur, quum forte jus diceret, ab iis contra quos pronuntiabat, pedibus e tribunali detractus est. Quod indigne ferens, statim contendit ad portam, & inde Romam receptusq; in PLANCI oratoris contubernium: cui declamaturo mos erat, prius aliquem, qui ante diceret, excitare: susceperat partes, atque ita implevit, ut Planco silentium imponeret, non audenti in comparationem se dimittere. Sed ex eo clarus, propria auditoria instituit, solitus proposita controversia sedens incipere, & calore demum provectus consurgere, ac perorare. Declamabat autem genere vario: modo splendide atq; adornate: tum, ne usquequaque scholasticus existimaretur, circuncise ac sordide, & tantummodo trivialibus verbis. Egit & causas, verum rarius, dum amplissimam quamque sectatur, nec alium in ulla locum, quam perorandi. Postea renuntiavit foro, partim pudore, partim metu. Nam quum in lite quadam centumvirali, adversario, quem, ut impium erga parentes, incessebat, jusjurandum quasi per figuram sic obtulisset. Iura per patris matrisque cineres, qui inconditi jacent; & alia in hunc modum: arripente eo conditionem, nec ju-

 dici-

dicibus aspernantibus, non sine magna sui invidia negotium afflixit. Et rursus in cognitione cædis, Mediolani, apud Lucium Pisonem proconsulem, defendens reum, quum cohibente lictore nimias laudantium voces, ita excanduisset, ut & deplorato Italiæ statu, quasi iterum in formam provinciæ redigeretur; Marcum insuper Brutum, cujus statua in conspectu erat, invocaret, legum ac libertatis auctorem, & vindicem, pæne pœnas luit. Iam autem senior, ob vitium vomicæ Novariam rediit: convocataque plebe, causis propter quas mori destinasset, diu, ac more concionantis, redditis, abstinuit cibo.

CAII PLINII VITA.

EX SUETONII LIBRO

De Viris Illustribus.

PLinius Secundus Novocomensis, equestribus militiis industrie functus, procurationes quoque splendidissimas, atque continuas, summa integritate administravit, & tamen liberalibus studiis tantam operam dedit, ut non temere quis plura in otio scripserit. Itaq; bella omnia, quæ unquam cum Germanis gesta sunt, viginti voluminibus comprehendit. Item naturalis historiæ triginta septem libros absolvit. Periit clade Campaniæ. Nam quum Misenensi classi præesset, & flagrante Vesebio, ad explorandas propius causas, liburnicas prætendisset: neq;, adversantibus ventis, remeare posset· vi pulveris ac favillæ oppressus est: vel, ut quidam existimant, a servo suo occisus · quem, deficiens æstu, ut necem sibi maturaret, oraverit,

HORA-

HORATII POETÆ VITA.

Per Suetonium Tranquillum conscripta,

Ut à Petro Nannio edita est, libro tertio Miscellaneorum, Lucera, & multis locis vitiata.

HOratius Flaccus Venusinus, patre, ut ipse tradit, libertino, & exactionum coactore: ut vere creditum est, salsamentario, quum illi quidam in altercatione exprobrasset Quoties ego vidi patrem tuum cubito emungentem? Bello Philippensi, excitus a Marco Bruto imperatore, tribunus militum meruit: victisque partibus, venia impetrata, scriptum quæstorium comparavit. Ac primo Mæcenati, deinde AVgusto insinuatus, non mediocrem locum in amborum amicitia tenuit. Mæcenas quantopere eum dilexit, satis monstratur illo epigrammate: ubi inquit:

Ni te visceribus meis Horati
Plus jam diligo, Titium sodalem
Mimo videas strigosiorem.

Sed multo magis extremis, tali ad Augustum elogio: Horati Flacci ut mei, memor esto.

Augustus ei Epistolarum officium obtulit: hoc ad Mæcenatem scripto significat. Ante ipse scribendis epistolis amicorum sufficiebam: nunc occupatissimus & infirmus, Horatium nostrum a te cupio abducere. Veniet ergo ab ista parasitica mensa ad hanc regiam: & nos in scribendis epistolis juvabit. Ac ne recusanti quidem aut succensuit quicquam, aut amicitiam suam ingerere desiit. Extant epistolæ: ex quibus, argumenti gratia, pauca subjeci. Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam si victor mihi fueris: recte enim, & non temere feceris: quoniam id usus mihi tecum esse volui, si per valitudinem tuam fieri possit. Et rursus: Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire, nam incidit ut illo coram fieret a me tui mentio. Neque si tu superbus amicitiam nostram sprevisti, ideo nos quoque ἀνθυπερφρονοῦμεν. Præterea sæpe inter alios jocos purissimum penem, & homuncionem lepidissi-

dissimum appellat: unaque & altera liberalitate locupletavit. * Scripta quidem ejus usque adeo probavit, mansuraque perpetuo. ut non modo Seculare carmen componendum injunxerit, sed & Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum: eumque coegerit propter hoc tribus carminum libris, ex longo intervallo, quartum addere: post Sermones quoque lectos, nullam sui mentionem habitam, ita sit questus, Irasci me tibi scito, quod non in plerisque ejusmodi scriptis mecum potissimum loquaris. An vereris ne apud posteros tibi infame sit, quod videaris familiaris nobis esse? expressitque elogium, cujus initium est,

Cum tot sustineas, & tanta negotia solus;
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora Cæsar.

* Idem Horatius habitu corporis brevis fuit, atque obesus: qualis a se ipso & in Satyris describitur, & ab Augusto hac epistola. Protulit ad me Dionysius libellum tuum, quem ego, ne accusem te, quantuluscunque est, boni consulo. Vereri autem mihi videris, ne majores libelli tui sint, quam ipse es. sed si tibi statura deest, * unde est. Itaque licebit in sextariolo scribas. quum circuitus voluminis tui sit, * ὀγκωδέστατος, sicut est ventriculi tui. Ad res Veneteas intemperantior traditur. Nam speculato cubiculo scorta dicitur habuisse disposita: ut quocunq; respexisset, ibi ei imago coitus referretur. Vixit plurimum in secessu ruris sui Sabini, aut Tiburtini: domusq; ejus ostenditur circa Tiburtini loculum. Venerunt in manus & elegi sub titulo ejus, & Epistola prosa oratione, quasi commendans se Mæcenati: sed utraque falsa puto, Nam elegi vulgares, epistola etiam obscura: quo vitio minime tenebatur. Natus est sexto Idus Decembres, Lucio Cotta & Lucio Torquato consulibus. Decessit quinto calendas Decembres, Cajo Marcio Censorino, Cajo Asinio Gallo consulibus, post nonum & quinquagesimum annum, herede Augusto palam nuncupato: quum urgente vi valitudinis, non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulas. Humatus & conditus est extremis Esquiliis, juxta Mæcenatis tumulum.

M. AN-

M. ANNEI LUCANI VITA.

A SUETONIO
Ut videtur, conscripta.

M. Anneus Lucanus Cordubensis prima ingenii experimenta in Neronis laudibus dedit quinquennali certamine. Dein civile bellum quod cum Pompejo & Cæsare gestum est, recitavit. Qui tantæ levitatis & immoderatæ linguæ fuit, ut in præfatione quadam ætatem & initia sua cum Virgilio comparans ausus sit dicere, *Et quantum mihi restat ad culicem?* Hic in initio adolescentiæ, cum ob infestum matrimonium patrem suum ruri agere longe cognovisset revocatus a Nerone cohortique amicorum additus, atque etiam quæstura honoratus. non tamen permansit in gratia. Siquidem ægre ferens recitante se subito, ac nulla nisi refrigerandi sui caussa, indicto Senatu Neronem recessisse. neque verbis adversus principem, neque factis extantibus post hæc temperavit. Adeo ut quondam in latrinis publicis clariore cum strepitu ventris emisso, hemistichium Neronis magna cum sessorum fuga pronuntiarit: *Sub terris tonuisse putes*. Sed & famoso carmine cum ipsum, tum potentissimos amicorum, gravissime proscidit. Ad extremum pene signifer Pisonianæ conjurationis extitit. Multus in gloria tyrannicidarum palam prædicanda: ac plenus minarum atque eo intemperans, ut Cæsaris caput proximo cuique jactaret. Verum detecta conjuratione, nequaquam animi constantiam præstitit. Facile enim confessus, & ad humillimas devolutus preces: Matrem quoque innoxiam inter socios nominavit, sperans impietatem sibi apud parricidam principem profuturam. Imperato autē mortis libero arbitrio, codicillos ad patrem corrigendos quibusdam versibus suis exaravit ejulatusque largiter, brachia ad secandas venas medico præbuit. Poëmata etiam ejus prælegi memini: confici vero, ac venalia proponi, non tantum operose & diligenter, sed inepte quoque.

D. JUNII JUVENALIS VITA

SVETONIO TRANQUILLO Authore.

IVNIVS Iuvenalis liberti locupletis incertum filius, an alumnus, ad mediam fere ætatem declamavit, animi magis causâ, quam quod scholæ aut foro præpararet. deinde paucorum versuum Satyra non absurdè composita in Paridem pantomimum, poetamq; Claudii Neronis, ejus semestribus militiolis tumentem, genus scripturæ industriose excoluit. Et tamen diu ne modico quidem auditorio quidquam committere est ausus. Mox magnâ frequentiâ, magnoque successu bis ac ter auditus est, ut ea quoq; quæ prima fecerat, inferciret novis scriptis:

Quod non dant proceres, dabit histrio, tu Camerinos,
Et Bareas, tu nobilium magna atria curas.
Præfectos Pelopea facit, Philomela tribunos.

Erat tum in deliciis aulæ histrio: multiq; fautorū ejus quotidie provehebantur. Venit ergo Iuvenalis in suspicionem, quasi tempora figuratè notasset. ac statim per honorem militiæ, quamquam octogenarius, urbe semotus, missusque ad præfecturam cohortis in extremâ parte tendentis Ægypti. Id supplicii genus placuit, ut levi ac joculari dicto par esset. Verum intra brevissimum tempus angore & tædio periit.

LE-

LECTORI.

QVÆ à nobis istâ editione sint præstita pluribus memorare nostrum non est. Saltem quæ hic post Horatii & Lucani, legitur Vita Decii Iunii Iuvenalis, præfixa olim vetustis in Iuvenalem Glossis à Pithœo editis, eam esse Suetonii genuinam germanam non ambigentes, el, ut vero suo Authori, asserendam reddendamque nunc primi curamus. In textu quoque, nonnulla ad veterem & veram suam formam restituere hinc inde non omisimus. Et in his, tamen non omnia, quæ voluimus, sed ea præcipue, quæ authoribus libris præstare semper parati sumus. Et quis ulterius manifestò falsa pro veris ferat? *Quis sestertio*, pro *sigestrio*, quis *Suevos* pro *Ubiis*; quis *dolam* pro *dolonem*. aliaq; talia ejiciendu ex authore cultissimo non assentiat? Nam quod pertinaciter in omnibus huc usque etiam optimis editionibus, ubi de Domitiani cæde agitur, legi reperiamus cap. 17. *sinistriori brachio ægro, lanis fasciisque per aliquot dies ad avertendam suspicionem obvoluto, ad ipsam horam, dolum injecit*, quis inquam non videat, *dolum* eo loci nihili esse vocem, ambabusque amplexandam, quæ est veterum membranarú lectio, de quâ & tu recimus, *dolonē intercepi*. ut intelligatur scilicet brevis gladiolus. quem vulgo nos *dolch* dicimus, fasciis illis fuisse involutus: Quomodo & Philostratus in Vitâ Apollonii de eâdem hac re ac cæde Domitiani agens nominat, ubi inquit: *is Stephanus brevem gladium in finistro manus brachio collocans, manum tamquam fractam, multis fasciis circumligavit*. Quin & etetum, *dolonis* vocabulo utitur Suetonius in Claudio cap. 13.

In Vitâ Horatii, nihil in illis, ut vulgo eduntur, verbis mutari fecimus: *sed si tibi statura deest, unde est*, cū tamē sint vitiosissima. & emendata facilia, si in ultimis duabus voculis istis; *unde est*, ex divisis in hunc modū literis, *non deest* legamus, *venter non deest*. Et eam fere conjecturam præstare ausim, præsertim, quia continuo sequitur *itaque licebit in sextariolo scribas, quum circuitus voluminis tui sit ὀγκωδέστατος, sicut est ventriculi tui*. Sed hæc & ejus.

jusmodi occasioni reservabimus alii. Interea quod habetur in Claudio de Felice cap. 28. quem ait, *cohortibus & alis provinciaeque Iudeae à Claudio praepositum triumque reginarum maritum* fuisse, quomodo de *tribus* capiendum *reginis* quaeri potest, cum Drusilla, cujus in Actis Apostolorum cap. 24. Paulus quoque meminit, quae soror fuit junioris Agrippae, collocata in matrimonio regi Emessenorum ei solum, quantum ex Iosepho & Tacito est colligere, relicto rege & religione Iudaicâ, nupta fuerit. Sic & illud, quod alibi injecimus, de Liviâ cap. 63. in Augusto, ubi ea ex Augusto etiam concepisse memoratur, *sed infantem immaturum edidisse*, quomodo similiter intelligendum, cum ad Drusum, quem edidit Livia, postquam tertio mense ex priore marito gravida Augusto nupsisset, referri nequeat, utpote quem non immaturum, sed maturum satis, & longo post tempore superstitem, genuerit. Sed haec taliaq; cum discuti hic paucis haud queant, in locum opportuniorum rejiciemus. Nunc brevem Locutionum Suetonicarum Syllogem videamus.

SYL-

SYLLOGE
Locutionum
SUETONIANARUM.

T Con-

Ho-

 Pan-

Q.

R.

S.

T.

Vinarii:

Græcarum dictionum in Suetonio occurrentium Latina Interpretatio.

PAgina 32 Versu 30 & 31 Et tu inter istos ? & tu fili?

Pag. 42 Versu 10 & 11 Festina lenté. & Tutus enim (sive providus) melior quam temerarius Imperator.

Pag. 65 Versu 5 Quam convenit cælibem manere & sine liberis?

Pag. 67 Versu 8 Duodecim Deorum.

Pag. 68 Versu 7 Seniliter.

Pag. eadem. Versu 42 Artes producent.

Pag. 74 Versu 2 Vnguento delibutos.

Pag. 76 Versu 31 Mali ominis nominationem.

Pag. 77 Versu 19 De rebus Divinis.

Pag. 81 Versu 6 Vrbem nihil agentium.

Ibidem Versu 9 Conditorem.

Ibidem Versu 14 Ktistæ (vel conditoris) tumulum conspicio ardentem.

Ibidem Versu 18 Viden' facibus honoratum Margabam?

Ibidem Versu 37 Edite strepitum, vosque omnes cum gaudio applaudite.

Pag. 82 Versu 3 Lenem facilemque obitum.

Pag. 25 Versu 25 Mihi Musisq; rem administrans militarem.

Ibidem Versu 27 Summé legitime.

Ibidem Versu 29 Et tantam militantium socordiam.

Ibidem Versibus 40 & 41. Hoc comitante vel ex igne ardenti ambo revertemur, prudens enim est in circumspiciendo.

Pag. 108 Versu 21 Lutum sanguine permistum.

Pag. 114 Versu 38 Insertum, Emblema.

Pag. 126 Versu 27 Vnus Imperator sit, unus Rex.

Pag. 127 Versu 8 In terram Græciam te transmittam.

Pag. 131 Versu 3 Inverecundiam vel Inconniventiam.

Pag. 138 Versu 29 Dignum triumpho, id est qui in triumpho ducatur.

Pag. 145 Versu 7 Felicioribus & trimestres liberi.

Pag. 147 Versu 20 Perfectus. Versu 21 Omnino babitur.

Ibidem Verso 24 Deficere eum. Versu 25 Et imminuit quoad perfectionem tum corporis tum animi.

Ibidem Versu 27 Ista talia cavillari & irridere solitur.

Ibidem Versu 29 Cum nondum definitũ nobis sit.

Pag. 144 Versu 6 Mirabiliter, aut sine judicio.

Ibidem Versu 9 Infelix est omnino dum valde inter istos sodales.

Ibidem 11 Animi ejus bona indoles.

Ibidem Versu 14 Obscure, inepte. Versu 15 Perspicue, bene.

Pag. 153 Versu 27 Et tu senex es & stultus.

Pag. 163 Versu 36 Proprie est id quod per se movetur.

Pag. 165 Versu 23 Stultorum resurrectio.

Ibidem Versu 27 Oblivionem seu stoliditatem & inconsiderantiam.

Pag. 166 Versu 26 loquentissimus, aut, sapientissimus.

Pag. 167 Versu 13 Virum ulcisci quando prior ille injuriam intulerat.

Ibidem Versu 14 De rebus Tyrrhenicis, aut Tuscis.

Ibidem Versu 15 De rebus Carthaginiensibus.

Ibidem Versu 31 Amor vero impellit.

Pag. 188 Versu 27 Me mortuo misceatur terra igne.

Ibidem

Ibidem Versu 28 Me vivente.

Pag. 189 Versu 22 Nero, Orestes, Alcmæon matricidæ.

Ibidem Versu 23 Novam nuptam Nero, propriam matrem interfecit.

Ibidem Versu 27 Longe jaculans. Epitheton est Apollinis.

Ibidem versu 36 Bene vale pater, bene vale mater.

Pag. 190 Versu 6 Artem omnis terra nutrit.

Pag. 193 Versu 22 Mori me adegit uxor, mater, pater.

Pag. 195 Versu 17 & 18 Non decet Neronem, non decet. Vigilare oportet in talibus, Age excita te ipsum.

Ibidem Versu 22 Equorum celeripedum sonitus aures circumtundit.

Pag. 199 Versu 40 & 41 Et tu fili imperium nostrum degustabis.

Pag. 207 Versu 33 Adhuc mihi firmum est robur.

Pag. 221 Versu penultimo. Quid enim mihi cum longis tibiis?

Pag 224 Versu 18 Rectè redempturis functo.

Pag. 234 Versu 14 Vallum incedeas, vibians immensam hastam.

Ibidem Versu 18 & 19 O Laches, Laches, quandoque obieris, rursum ut ante dicteris Cerylus.

Pag. 247 Versu 23 Et tu uxorem ducere non vis? *Alii autem dictis aliter interpretantur*, Et tu nubere vis?

Pag. 249 Versu 20 Plurium imperantium regimen non bonum.

Ibidem Versu 31 Sufficit.

Pag. 250 Versu 9 & 10 Vel si me ad radicem usq; comederis, tamen adhuc fructum proferam, Quantum superfundatur Cæsari immolato.

Pag. 252 Versu 55 Non vides quam ego & pulcher & magnus?

Pag 274 Versu 9 Erunt omnia bene.

COLLECTANEA
De Vita & scriptis
SUETONII
TRANQVILLI

Ex Angeli Politiani in hunc Scriptorum Præfatione potissimum desumta.

C. Suetonius Tranquillus patrem habuit Suetonium Lenem, tertiæ decimæ legionis bello Othoniano tribunum angusticlavium. Natus est circa initia Imperii Vespasiani: nam xx annis a morte Neronis adolescentem, item imperante Domitiano adolescentulum se ipse nominat. Adeptus erat & ipse Tribunatum militum; sed contulit statim in propinquũ suum Cæsennium Silvanum. Post Magister Epistolarum Imp. Adriani, eo honore privatus est, quod apud Sabinam Principis uxorem familiarius egerat, quam reverentia domus aulicæ postulabat. Matrimonium ipsi parumfelix fine liberis; quare intercessione Plinii junioris jus trium liberorum ab Imp. Trajano obtinuit. Præter Vitas duodecim Cæsarum (quas octo libris ita complexus est, ut prioribus sex singuli Impp. septimo solstitiales illi Galba, Otho, Vitellius; octavo gens Flavia, comprehendantur) scripsit hæc quæ recen-

recenset Suidas: De Græcorum lusibus librum unum: De Romanorum certaminibus & spectaculis duos: De Anno Romano unum De notis unum: De Rep. Ciceroniana, contra Didymum, unum; De nominibus propriis, deque vestium generibus: De ominosis verbis: De urbe Roma & ejus institutis moribusque libros duos: De stemmatibus illustrium Romanorum. Citantur & hi Suetonii libri: De regibus tres, ab Ausonio, De institutione Officiorum, a Prisciano, & ab eodem De prætoribus plures, nam etiam octavum allegat. Attribuuntur insuper Suetonio libri: De triumphis: De Poetis: De vitiis corporalibus: De rebus variis. Sed ut duo posteriores fuerint tantum auctore Servio citantur: ita De institutione officiorum, & Triumphis, e libris De urbe Roma fortasse petiti sint; atque De Poetis comprehensi fuerint libellis De Grãmaticis & Rhetoribus, &c. quorum quædam habemus. Alium quoque Suetonium citat Vopiscus, etiam Historicum; sed cognomento Octavium, ejus nihil exstat. Verum cum mentio Vopisci facta sit, lubet hæc collectanea, ipsius de hoc nostro testimonio finire. Vocat igitur emendatissimum & candidissimum scriptorem. Quo elogio omnia dixit.

INDEX

Rerum ordine ab Imperatoribus gestarum.

IVLIVS CÆSAR. I.

Pravlae

OCTAVIVS. II.

TIBE-

TIBERIVS. III.

Reip,

CALIGVLA. IV.

V. Sil-

CLAVDIVS. V.

NERO. VI.

GALBA. VII.

OTHO. VIII.

VITELLIVS. IX.

VESPASIANVS. X.

TITVS.

TITVS. XI.

DOMITIANVS. XII.

FINIS.